

Conselleria d'Educació

ORDE de 16 de juny de 2008, de la Conselleria d'Educació, per la qual es regula el programa de diversificació curricular en l'educació secundària obligatòria. [2008/7629]

El Reial Decret 1631/2006, de 29 de desembre, pel qual s'establixen les ensenyances mínimes corresponents a l'educació secundària obligatòria (BOE núm. 5, de 05.01.2007), contempla en l'article 13 que, en el marc que establisquen les administracions educatives, els centres podran organitzar programes de diversificació curricular.

El Decret 112/2007, de 20 de juliol, del Consell (DOCV núm. 5562, de 24.07.2007), pel qual s'establix el currículum de l'educació secundària obligatòria en la Comunitat Valenciana, disposa en l'article 13 que la conselleria competent en matèria d'educació inclourà, entre les mesures d'atenció a la diversitat, programes de diversificació curricular perquè l'alumnat que ho requerisca, després de l'oportuna avaluació, pugua assolir els objectius de l'etapa i el títol de Graduat en Educació Secundària Obligatòria, amb una metodologia específica a través d'una organització de continguts, activitats pràctiques i matèries diferent de l'establida amb caràcter general.

Així mateix, el dit article determina que la mateixa conselleria establirà el currículum d'estos programes, les condicions d'incorporació de l'alumnat, així com els procediments d'avaluació, promoció i obtenció del títol de Graduat en Educació Secundària Obligatòria.

Este programa de diversificació curricular, com a mesura d'atenció a la diversitat de l'alumnat de l'educació secundària obligatòria, ja va ser regulat anteriorment per l'Orde de 18 de juny de 1999, de la conselleria de Cultura, Educació i Ciència (DOGV núm. 3527, de 29.06.1999); no obstant això, la nova ordenació del sistema educatiu efectuada per la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació i l'establiment d'un nou currículum de l'educació secundària obligatòria per a la Comunitat Valenciana requereixen una nova regulació del programa de diversificació curricular, amb la finalitat d'adaptar-lo a la nova normativa.

Per tot això, en virtut de les competències que m'atribuïx l'article 28e de la Llei 5/1983, de 30 de desembre, del Consell,

ORDENE

Article 1. Objecte i àmbit d'aplicació

1. Esta orde té com a objecte regular el programa de diversificació curricular com una mesura específica d'atenció a la diversitat d'interessos, motivacions i capacitats de l'alumnat d'educació secundària obligatòria.

2. La present orde s'aplicarà en els centres docents públics i privats que, degudament autoritzats, impartisquen els cursos tercer i quart d'educació secundària obligatòria i estiguen ubicats en l'àmbit territorial de gestió de la conselleria d'Educació de la Generalitat.

Article 2. Característiques del programa

1. El programa de diversificació curricular és una mesura d'atenció a la diversitat que suposa cursar en els centres ordinaris un currículum diferent de l'establert amb caràcter general, perquè l'alumnat participant pugua assolir els objectius i les competències bàsiques de l'etapa i el títol de Graduat en Educació Secundària Obligatòria, amb una metodologia específica i una organització diferent dels continguts, les activitats pràctiques i les matèries.

2. El programa de diversificació curricular formarà part del Pla d'Atenció a la Diversitat del centre i s'incorporarà al seu projecte educatiu.

3. En la definició del seu programa de diversificació curricular els centres docents inclouran els aspectes següents:

Conselleria de Educación

ORDEN de 16 de junio de 2008, de la Conselleria de Educación, por la que se regula el programa de diversificación curricular en la educación secundaria obligatoria. [2008/7629]

El Real Decreto 1631/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la educación secundaria obligatoria (BOE núm. 5, de 05.01.07), contempla en su artículo 13 que, en el marco que establezcan las administraciones educativas, los centros podrán organizar programas de diversificación curricular.

El Decreto 112/2007, de 20 de julio, del Consell (DOCV núm. 5562, de 24.07.2007), por el que se establece el currículo de la educación secundaria obligatoria en la Comunitat Valenciana, dispone en su artículo 13 que la conselleria competente en materia de educación incluirá, entre las medidas de atención a la diversidad, programas de diversificación curricular para que el alumnado que lo requiera, tras la oportuna evaluación, pueda alcanzar los objetivos de la etapa y el título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria, con una metodología específica a través de una organización de contenidos, actividades prácticas y materias diferente a la establecida con carácter general.

Así mismo, en dicho artículo determina que la misma conselleria establecerá el currículo de estos programas, las condiciones de incorporación del alumnado, así como los procedimientos de evaluación, promoción y obtención del título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria.

Este programa de diversificación curricular, como medida de atención a la diversidad del alumnado de la educación secundaria obligatoria, ya fue regulado anteriormente por la Orden de 18 de junio de 1999, de la conselleria de Cultura, Educación y Ciencia (DOGV núm. 3.527, de 29.06.99); sin embargo, la nueva ordenación del sistema educativo efectuada por la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación y el establecimiento de un nuevo currículo de la educación secundaria obligatoria para la Comunitat Valenciana requieren una nueva regulación del programa de diversificación curricular, con la finalidad de adaptarlo a la nueva normativa.

Por todo ello, en virtud de las competencias que me atribuye el artículo 28e de la Ley 5/1983, de 30 de diciembre, del Consell,

ORDENO

Artículo 1. Objeto y ámbito de aplicación

1. Esta orden tiene como objeto regular el programa de diversificación curricular como una medida específica de atención a la diversidad de intereses, motivaciones y capacidades del alumnado de educación secundaria obligatoria.

2. La presente orden será de aplicación en los centros docentes públicos y privados que, debidamente autorizados, impartan los cursos tercero y cuarto de educación secundaria obligatoria y estén ubicados en el ámbito territorial de gestión de la conselleria de Educación de la Generalitat.

Artículo 2. Características del programa

1. El programa de diversificación curricular es una medida de atención a la diversidad que supone cursar en los centros ordinarios un currículo diferente al establecido con carácter general, para que el alumnado participante pueda alcanzar los objetivos y competencias básicas de la etapa y el título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria, con una metodología específica y una organización distinta de los contenidos, actividades prácticas y materias.

2. El programa de diversificación curricular formará parte del Plan de Atención a la Diversidad del centro y se incorporará a su proyecto educativo.

3. En la definición de su programa de diversificación curricular los centros docentes incluirán los siguientes aspectos:

a) Justificació de l'aplicació d'esta mesura extraordinària en el centre, després d'analitzar les mesures d'atenció a la diversitat adoptades.

b) Aplicació en el centre dels criteris i procediments d'accés a este programa establits en esta orde, en especial els que es referixen a l'avaluació psicopedagògica i de competència curricular.

c) Currículum dels àmbits amb la concreció dels objectius, continguts i criteris d'avaluació, així com la metodologia específica per al seu desenvolupament.

d) Criteris per a distribuir a l'alumnat de diversificació curricular en els grups ordinaris de referència.

e) Criteris per a l'organització dels espais, dels horaris i dels recursos.

f) Criteris i procediments previstos per al seguiment, l'avaluació i la revisió, si és el cas, del programa.

Article 3. Currículum

1. La unitat curricular fonamental del programa és l'àmbit, entès com un mitjà que permeta integrar els aprenentatges bàsics de diverses matèries i impartir-los de forma globalitzada.

2. L'alumnat del programa de diversificació curricular cursarà els següents àmbits específics, el currículum dels quals figura en l'annex I d'esta orde:

a) Àmbit lingüístic i social, que inclou els aspectes bàsics del currículum corresponents a les matèries de Valencià: llengua i literatura; Castellà: llengua i literatura; Ciències socials, Geografia i Història; i Educació ètico-cívica.

b) Àmbit científic, que inclou els aspectes bàsics del currículum corresponents a les matèries de Matemàtiques i Ciències de la naturalesa.

c) Àmbit pràctic, que inclou els aspectes bàsics del currículum de la matèria Tecnologia.

3. Així mateix, l'alumnat del programa cursarà la Llengua estrangera amb un currículum adaptat, des d'un enfocament comunicatiu que contemple una organització dels continguts i una metodologia adequades perquè pugua aconseguir els objectius d'esta matèria.

4. Amb la finalitat de facilitar la seua integració en les activitats ordinàries del centre, l'alumnat del programa cursarà amb la resta de companyes i companys del seu grup ordinari, les matèries no integrades en els àmbits, però amb un currículum adaptat que li permeta assolir els objectius de l'etapa; així mateix, en quart cursarà la matèria de Tecnologia, que serà complementària a l'Àmbit pràctic per a permetre a l'alumnat una visió comprensiva i global d'esta matèria.

5. Completarà el seu horari cursant amb la resta de l'alumnat del corresponent grup ordinari matèries optatives de l'oferta ordinària del centre que més s'adapten a les seues necessitats educatives. Almenys, una d'elles tindrà com a finalitat l'orientació i iniciació professional.

6. Els centres docents que impartisquen el programa realitzaran la concreció del currículum dels àmbits i de la Llengua estrangera i esta concreció s'incorporarà al projecte educatiu del centre.

7. La concreció del currículum dels àmbits i l'organització del currículum de Llengua estrangera, així com les corresponents programacions didàctiques, seran elaborades pel professorat que els impartisca, assessorat pels departaments didàctics corresponents i pel departament d'orientació, o per qui en tinga atribuïdes les funcions, amb la coordinació de la direcció d'estudis. La seua aprovació correspondrà al claustre de professors.

8. La tutoria de l'alumnat del programa de diversificació curricular correspondrà a un dels professors dels àmbits i comptarà amb un programa específic adaptat a les seues característiques, davall l'assessorament del departament d'orientació del centre o de qui tinga atribuïdes les seues funcions.

9. La configuració final del currículum del programa haurà de respondre globalment a la consecució dels objectius i les competències bàsiques de l'etapa.

a) Justificación de la aplicación de esta medida extraordinaria en el centro, después de analizar las medidas de atención a la diversidad adoptadas.

b) Aplicación en el centro de los criterios y procedimientos de acceso a este programa establecidos en esta orden, en especial los que se refieren a la evaluación psicopedagógica y de competencia curricular.

c) Currículo de los ámbitos con la concreción de los objetivos, contenidos y criterios de evaluación, así como la metodología específica para su desarrollo.

d) Criterios para distribuir al alumnado de diversificación curricular en los grupos ordinarios de referencia.

e) Criterios para la organización de los espacios, de los horarios y de los recursos.

f) Criterios y procedimientos previstos para el seguimiento, la evaluación y la revisión, en su caso, del programa.

Artículo 3. Currículo

1. La unidad curricular fundamental del programa es el ámbito, entendido como un medio que permita integrar los aprendizajes básicos de diversas materias e impartirlos de forma globalizada.

2. El alumnado del programa de diversificación curricular cursará los siguientes ámbitos específicos, cuyo currículo figura en el anexo I de esta orden:

a) Ámbito lingüístico y social, que incluye los aspectos básicos del currículo correspondientes a las materias de Valenciano: lengua y literatura; Castellano: lengua y literatura; Ciencias sociales, Geografía e Historia; y Educación ético-cívica.

b) Ámbito científico, que incluye los aspectos básicos del currículo correspondientes a las materias de Matemáticas y Ciencias de la naturaleza.

c) Ámbito práctico, que incluye los aspectos básicos del currículo de la materia Tecnologías.

3. Así mismo, el alumnado del programa cursará la Lengua extranjera con un currículo adaptado, desde una enfoque comunicativo que contemple una organización de los contenidos y una metodología adecuadas para que pueda conseguir los objetivos de esta materia.

4. Con la finalidad de facilitar su integración en las actividades ordinarias del centro, el alumnado del programa cursará con el resto de compañeras y compañeros de su grupo ordinario, las materias no integradas en los ámbitos, pero con un currículo adaptado que le permita alcanzar los objetivos de la etapa; así mismo, en cuarto cursará la materia de Tecnología, que será complementaria al Ámbito práctico para permitir al alumnado una visión comprensiva y global de esta materia.

5. Completará su horario cursando con el resto del alumnado del correspondiente grupo ordinario materias optativas de la oferta ordinaria del centro que más se adapten a sus necesidades educativas. Al menos, una de ellas tendrá como finalidad la orientación e iniciación profesional.

6. Los centros docentes que impartan el programa realizarán la concreción del currículo de los ámbitos y de la Lengua extranjera y esta concreción se incorporará al proyecto educativo del centro.

7. La concreción del currículo de los ámbitos y la organización del currículo de Lengua extranjera, así como las correspondientes programaciones didácticas, serán elaboradas por el profesorado que los imparta, asesorado por los departamentos didácticos correspondientes y por el departamento de orientación, o por quien tenga atribuidas sus funciones, bajo la coordinación de la jefatura de estudios. Su aprobación corresponderá al claustro de profesores.

8. La tutoría del alumnado del programa de diversificación curricular correspondrá a uno de los profesores de los ámbitos y contará con un programa específico adaptado a sus características, bajo el asesoramiento del departamento de orientación del centro o de quien tenga atribuidas sus funciones.

9. La configuración final del currículum del programa deberá responder globalmente a la consecució de los objetivos y competencias básicas de la etapa.

Article 4. Estructura

1. El programa de diversificació curricular és una forma alternativa de cursar 3r o 4t de l'educació secundària obligatòria i, per tant, es podrà organitzar en un o en dos cursos, en funció de la grandària i estructura modular del centre docent, així com de les necessitats específiques de l'alumnat.

2. Quan s'organitze en dos cursos, tindrà l'estructura següent:

PRIMER CURS

Matèries específiques

Àmbit lingüístic i social	6 h
Àmbit científic	6 h
Àmbit pràctic	3 h
Llengua estrangera	2 h
Tutoria	2 h

Matèries comunes

Educació física	2 h
Educació plàstica i visual	2 h
Música	2 h
Religió/Atenció educativa	1 h

Optatives

Optativa d'orientació i iniciació professional	2 h
Optatives	4 h
Total	32 h

SEGON CURS

Matèries específiques

Àmbit lingüístic i social	6 h
Àmbit científic	6 h
Àmbit pràctic	3 h
Llengua estrangera	2 h
Tutoria	2 h

Matèries comunes

Educació física	2 h
Educació plàstica i visual*	3 h
Música*	3 h
Informàtica*	3 h
Llatí*	3 h
Segona llengua estrangera*	3 h
Tecnologia	3 h
Religió/Atenció educativa	1 h

Optatives

Optativa	1 h
Total	32 h

* L'alumnat cursarà dos d'estes matèries

3. Quan el programa s'organitze en un sol curs acadèmic, tindrà caràcter terminal i la seua estructura correspondrà a la del segon curs a què fa referència el punt anterior d'este article. En este cas, s'adaptaran els continguts dels àmbits tenint en compte les característiques de l'alumnat participant.

Article 5. Requisits de l'alumnat

1. Podrà participar en el programa l'alumnat des de tercer curs d'educació secundària obligatòria. Així mateix, podrà participar l'alumnat que, una vegada cursat segon, no estiga en condicions de promocionar a tercer i haja repetit ja una vegada en l'etapa.

2. Esta mesura s'aplicarà exclusivament a este alumnat quan reuneixi els requisits següents:

a) Presentar dificultats generalitzades d'aprenentatge en els cursos anteriors.

Artículo 4. Estructura

1. El programa de diversificación curricular es una forma alternativa de cursar 3º o 4º de la educación secundaria obligatoria y, por tanto, se podrá organizar en uno o en dos cursos, en función del tamaño y estructura modular del centro docente, así como de las necesidades específicas del alumnado.

2. Cuando se organice en dos cursos, tendrá la siguiente estructura:

PRIMER CURSO

Materias específicas

Ámbito lingüístico y social	6 h
Ámbito científico	6 h
Ámbito práctico	3 h
Lengua extranjera	2 h
Tutoría	2 h

Materias comunes

Educación física	2 h
Educación plástica y visual	2 h
Música	2 h
Religión/Atención educativa	1 h

Optativas

Optativa de orientación e iniciación profesional	2 h
Optativas	4 h
Total	32 h

SEGUNDO CURSO

Materias específicas

Ámbito lingüístico y social	6 h
Ámbito científico	6 h
Ámbito práctico	3 h
Lengua extranjera	2 h
Tutoría	2 h

Materias comunes

Educación física	2 h
Educación plástica y visual*	3 h
Música*	3 h
Informática*	3 h
Latín*	3 h
Segunda lengua extranjera*	3 h
Tecnología	3 h
Religión/Atención educativa	1 h

Optativas

Optativa	1 h
Total	32 h

* El alumnado cursará dos de estas materias

3. Cuando el programa se organice en un solo curso académico, tendrá carácter terminal y su estructura corresponderá a la del segundo curso al que hace referencia el punto anterior de este artículo. En este caso, se adaptarán los contenidos de los ámbitos teniendo en cuenta las características del alumnado participante.

Artículo 5. Requisitos del alumnado

1. Podrá participar en el programa el alumnado desde tercer curso de educación secundaria obligatoria. Así mismo, podrá participar el alumnado que, una vez cursado segundo, no esté en condiciones de promocionar a tercero y haya repetido ya una vez en la etapa.

2. Esta medida se aplicará exclusivamente a este alumnado cuando reúna los siguientes requisitos:

a) Presentar dificultades generalizadas de aprendizaje en los cursos anteriores.

b) Trobar-se en risc evident de no assolir els objectius i les competències bàsiques de l'etapa cursant el currículum ordinari.

c) Tindre interès fundat d'obtenir el títol de Graduat en Educació Secundària Obligatòria.

3. S'incorporarà al primer curs del programa de diversificació curricular l'alumnat procedent de segon que no estiga en condicions de promocionar a tercer i haja repetit ja una vegada en l'etapa; així mateix, podrà incorporar-se l'alumnat des de tercer curs.

4. S'incorporarà al segon curs del programa de diversificació curricular l'alumnat procedent del primer curs del programa, el que haja cursat quart d'educació secundària obligatòria o haja cursat dos vegades tercer, o el que haja cursat tercer una sola vegada i tinga complits 17 anys o els complisca l'any natural en què s'incorpore al programa.

5. Quan el programa s'organitze en un sol curs acadèmic s'incorporarà al dit programa l'alumnat especificat en el punt anterior d'este article i el que haja cursat almenys una vegada tercer i reunisca els requisits anteriorment descrits.

Article 6. Procediment d'incorporació al programa de diversificació curricular

Per a la incorporació d'una alumna o un alumne al programa de diversificació curricular se seguirà el procediment següent:

1. Després de la segona avaluació, el professorat del grup a què pertany l'alumna o l'alumne, a la vista del procés d'avaluació contínua i de les mesures d'atenció a la diversitat aplicades, efectuarà una proposta, firmada per la tutora o tutor i dirigida a la direcció del Departament d'Orientació, o qui en tinga atribuïdes les funcions, en la qual s'indicaran els motius pels quals es considera que la incorporació al programa de diversificació curricular és la mesura més adequada per a l'alumna o l'alumne.

2. El Departament d'Orientació, o qui en tinga atribuïdes les funcions, escoltats l'alumna o l'alumne i els seus pares o tutors legals, a través del tràmit establert en la Resolució d'1 de setembre de 1999 (DOGV núm. 3.587, de 21.09.99), realitzarà la corresponent avaluació psicopedagògica i emetrà un informe en què es valorarà l'oportunitat o no de cursar un programa de diversificació curricular, per ser la mesura més adequada d'entre les previstes en el Pla d'Atenció a la Diversitat del centre. Estos informes es dirigiran a la direcció d'estudis.

3. La direcció d'estudis, després de l'avaluació acadèmica realitzada en el mes de juny, amb l'assessorament del Departament d'Orientació, o qui en tinga atribuïdes les funcions, a la vista dels informes corresponents, formularà a la direcció del centre docent la proposta sobre la incorporació de l'alumnat al programa de diversificació curricular. La direcció del centre resoldrà el que procedisca, sense perjudi del dret de l'alumnat a presentar-se a les proves extraordinàries de setembre. En tot cas, la decisió d'incorporació o no al programa podrà ser revisada a la llum dels resultats d'estes proves extraordinàries de setembre.

4. Després de les proves extraordinàries de setembre podrà incorporar-se al programa un nou alumnat, d'acord amb el procediment establert en els punts 1, 2 i 3 d'este article.

5. Tot este procediment haurà d'estar finalitzat en un termini que garantisca la incorporació d'este alumnat al programa a l'inici del curs acadèmic.

6. No obstant això, la direcció del centre podrà autoritzar la incorporació de nou alumnat, al llarg del primer trimestre del curs, quan es complisquen les condicions i els requisits establerts en esta orde, seguint el mateix procediment descrit en els punts 1, 2 i 3 d'este article.

7. En tot cas, la incorporació al programa de l'alumnat procedent de segon curs d'educació secundària obligatòria i del que ha cursat una sola vegada tercer sense haver repetit en l'etapa, requerirà autorització expressa de la Direcció Territorial competent en matèria d'educació. Per a això, finalitzat el procés descrit en els punts anteriors, la direcció del centre remetrà la proposta d'incorporació amb el corresponent expedient a la Direcció Territorial competent en matèria d'educació, que decidirà el que procedisca.

b) Encontrarse en riesgo evidente de no alcanzar los objetivos y competencias básicas de la etapa cursando el currículo ordinario.

c) Tener interés fundado en obtener el título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria.

3. Se incorporará al primer curso del programa de diversificación curricular el alumnado procedente de segundo que no esté en condiciones de promocionar a tercero y haya repetido ya una vez en la etapa; así mismo, podrá incorporarse el alumnado desde tercer curso.

4. Se incorporará al segundo curso del programa de diversificación curricular el alumnado procedente del primer curso del programa, el que haya cursado cuarto de educación secundaria obligatoria o que haya cursado dos veces tercero, o que haya cursado tercero una sola vez y haya cumplido 17 años o los cumpla en el año natural en el que se incorpore al programa.

5. Cuando el programa se organice en un solo curso académico se incorporará a dicho programa el alumnado especificado en el punto anterior de este artículo y el que haya cursado al menos una vez tercero y reúna los requisitos anteriormente descritos.

Artículo 6. Procedimiento de incorporación al programa de diversificación curricular

Para la incorporación de una alumna o alumno al programa de diversificación curricular se seguirá el siguiente procedimiento:

1. Tras la segunda evaluación, el profesorado del grupo al que pertenece la alumna o el alumno, a la vista del proceso de evaluación continua y de las medidas de atención a la diversidad aplicadas, efectuará una propuesta, firmada por la tutora o tutor y dirigida a la jefatura del Departamento de Orientación, o quien tenga atribuidas sus funciones, en la que se indicarán los motivos por los que se considera que la incorporación al programa de diversificación curricular es la medida más adecuada para la alumna o el alumno.

2. El Departamento de Orientación, o quien tenga atribuidas sus funciones, oídos la alumna o alumno y sus padres o tutores legales, a través del trámite establecido en la Resolución de 1 de septiembre de 1999 (DOGV núm. 3587, de 21.09.1999), realizará la correspondiente evaluación psicopedagógica emitirá un informe en el que se valorará la oportunidad o no de cursar un programa de diversificación curricular, por ser la medida más adecuada de entre las contempladas en el Plan de Atención a la Diversidad del centro. Estos informes se dirigirán a la jefatura de estudios.

3. La jefatura de estudios, tras la evaluación académica realizada en el mes de junio, con el asesoramiento del Departamento de Orientación, o quien tenga atribuidas sus funciones, a la vista de los informes correspondientes, formulará a la dirección del centro docente la propuesta sobre la incorporación del alumnado al programa de diversificación curricular. La dirección del centro resolverá lo que proceda, sin perjuicio del derecho del alumnado a presentarse a las pruebas extraordinarias de septiembre. En todo caso, la decisión de incorporación o no al programa podrá ser revisada a la luz de los resultados de estas pruebas extraordinarias de septiembre.

4. Tras las pruebas extraordinarias de septiembre podrá incorporarse al programa nuevo alumnado, de acuerdo con el procedimiento establecido en los puntos 1, 2 y 3 de este artículo.

5. Todo este procedimiento deberá estar finalizado en un plazo que garantice la incorporación de este alumnado al programa al inicio del curso académico.

6. Sin embargo, la dirección del centro podrá autorizar la incorporación de nuevo alumnado, a lo largo del primer trimestre del curso, cuando se cumplan las condiciones y los requisitos establecidos en esta orden, siguiendo el mismo procedimiento descrito en los puntos 1, 2 y 3 de este artículo.

7. En todo caso, la incorporación al programa del alumnado procedente de segundo curso de educación secundaria obligatoria y del que ha cursado una sola vez tercero sin haber repetido en la etapa, requerirá autorización expresa de la Dirección Territorial competente en materia de educación. Para ello, finalizado el proceso descrito en los puntos anteriores, la dirección del centro remitirá la propuesta de incorporación con el correspondiente expediente a la Dirección Territorial competente en materia de educación, quien decidirá lo que proceda.

Article 7. Adscripció de l'alumnat

1. L'alumnat de diversificació curricular estarà adscrit, a més, a un grup ordinari de referència.

2. El nombre d'alumnes que podrà constituir un grup per a la impartició de les matèries específiques serà entre 12 i 15. No obstant això, la Direcció Territorial competent en matèria educativa, amb l'informe favorable de la Inspecció d'Educació, podrà autoritzar la constitució d'un grup amb un nombre inferior o superior a l'indicat amb caràcter general.

Article 8. Criteris d'avaluació, promoció i obtenció del títol de Graduat en Educació Secundària Obligatoria

1. El professorat prendrà com a referent fonamental per a valorar el grau d'adquisició de les competències bàsiques i el de consecució dels objectius de l'etapa de l'alumnat que curse un programa de diversificació curricular, els criteris d'avaluació específics del programa.

2. Ateses les característiques d'este programa, mentre l'alumnat el curse, no es consideraran com a pendents les matèries no superades en cursos anteriors.

3. Com a conseqüència del procés d'avaluació contínua, en l'última sessió d'avaluació del primer curs del programa que es realitze al mes de juny, l'equip docent promocionarà al segon curs del programa l'alumnat que haja superat tots els àmbits i les matèries cursades.

4. Les alumnes i els alumnes podran realitzar una prova extraordinària dels àmbits i les matèries que no les hagen superades, en els primers dies del mes de setembre. Una vegada realitzada esta prova, en sessió d'avaluació, l'equip docent incorporarà este alumnat al segon curs del programa. En cas que s'incorpore amb àmbits o matèries no superades, que tindran la consideració de pendents, seguirà un programa de reforç destinat a recuperar els aprenentatges no adquirits i haurà de superar l'avaluació corresponent al dit programa. Esta circumstància serà tinguda en compte a l'efecte de qualificació dels àmbits o les matèries no superades. El programa de reforç l'elaborarà el corresponent departament didàctic de la matèria o la professora o el professor d'àmbit, d'acord amb el Pla d'Atenció a la Diversitat del centre, i serà assessorat pel departament d'orientació o per qui tinga atribuïdes les seues funcions. En les programacions didàctiques s'establiran els criteris i les estratègies per a elaborar estos programes de reforç, així com els criteris d'avaluació per a la seua superació. Els centres docents adoptaran mesures organitzadores per a facilitar el desenvolupament dels programes de reforç.

5. Com a conseqüència del procés d'avaluació contínua, en l'última sessió d'avaluació del segon curs del programa que es realitze al mes de juny, l'equip docent proposarà l'expedició del títol de Graduat en Educació Secundària Obligatoria a l'alumnat que haja aconseguit les competències bàsiques i els objectius d'esta etapa per haver superat tots els àmbits i les matèries del programa.

6. Així mateix, podran obtindre el dit títol, aquelles alumnes i alumnes que, havent superat els àmbits Lingüístic i Social, i Científic i, després de la corresponent prova extraordinària de setembre, tinguen avaluació negativa en una o dos matèries i, excepcionalment, en tres, sempre que a juí de l'equip docent haja aconseguit les competències bàsiques i els objectius de l'etapa. A estos efectes l'àmbit Pràctic es comptabilitzarà, si és el cas, com una matèria.

7. L'alumnat que, en finalitzar el programa, no estiga en condicions d'obtindre el títol de Graduat en Educació Secundària Obligatoria podrà romandre un altre any més en el programa, sempre que complisca com a màxim els 18 anys d'edat l'any en què finalitze el curs, amb l'excepció assenyalada en l'article 6.2.

Article 9. Professorat dels àmbits del programa de diversificació curricular

1. La directora o el director del centre docent designarà, a proposta dels departaments didàctics corresponents i d'acord amb els criteris establits pel claustre, el professorat que impartirà els àmbits del currículum. Este professorat pertanyerà preferentment als departaments didàctics de les matèries que configuren els àmbits d'este programa.

Artículo 7. Adscripción del alumnado

1. El alumnado de diversificación curricular estará adscrito a más de un grupo ordinario de referencia.

2. El número de alumnas y alumnos que podrá constituir un grupo para la impartición de las materias específicas será entre 12 y 15. No obstante, la Dirección Territorial competente en materia educativa, con el informe favorable de la Inspección de Educación, podrá autorizar la constitución de un grupo con un número inferior o superior al indicado con carácter general.

Artículo 8. Criterios de evaluación, promoción y obtención del título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria

1. El profesorado tomará como referente fundamental para valorar el grado de adquisición de las competencias básicas y el de consecución de los objetivos de la etapa del alumnado que curse un programa de diversificación curricular, los criterios de evaluación específicos del programa.

2. Dadas las características de este programa, mientras el alumnado lo curse, no se considerarán como pendientes las materias no superadas en cursos anteriores.

3. Como consecuencia del proceso de evaluación continua, en la última sesión de evaluación del primer curso del programa que se realice en el mes de junio, el equipo docente promocionará al segundo curso del programa al alumnado que haya superado todos los ámbitos y materias cursadas.

4. Las alumnas y los alumnos podrán realizar una prueba extraordinaria de los ámbitos y materias que no hayan superado, en los primeros días del mes de septiembre. Una vez realizada esta prueba, en sesión de evaluación, el equipo docente incorporará este alumnado al segundo curso del programa. En el caso de que se incorpore con ámbitos o materias no superadas, que tendrán la consideración de pendientes, seguirá un programa de refuerzo destinado a recuperar los aprendizajes no adquiridos y deberá superar la evaluación correspondiente a dicho programa. Esta circunstancia será tenida en cuenta a los efectos de calificación de los ámbitos o materias no superadas. El programa de refuerzo lo elaborará el correspondiente departamento didáctico de la materia o la profesora o profesor de ámbito, de acuerdo con el Plan de Atención a la Diversidad del centro y será asesorado por el departamento de orientación o por quien tenga atribuidas sus funciones. En las programaciones didácticas se establecerán los criterios y las estrategias para elaborar estos programas de refuerzo, así como los criterios de evaluación para su superación. Los centros docentes adoptarán medidas organizativas para facilitar el desarrollo de los programas de refuerzo.

5. Como consecuencia del proceso de evaluación continua, en la última sesión de evaluación del segundo curso del programa que se realice en el mes de junio, el equipo docente propondrá la expedición del título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria al alumnado que haya alcanzado las competencias básicas y los objetivos de esta etapa por haber superado todos los ámbitos y materias del programa.

6. Así mismo, podrán obtener dicho título, aquellas alumnas y alumnos que, habiendo superado los ámbitos Lingüístico y Social, y Científico y, tras la correspondiente prueba extraordinaria de septiembre, tengan evaluación negativa en una o dos materias y, excepcionalmente, en tres, siempre que a juicio del equipo docente haya alcanzado las competencias básicas y los objetivos de la etapa. A estos efectos el ámbito Práctico se contabilizará, en su caso, como una materia.

7. El alumnado que, al finalizar el programa, no esté en condiciones de obtener el título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria, podrá permanecer otro año más en el programa, siempre que cumpla como máximo los 18 años de edad en el año en que finalice el curso, con la excepción indicada en el artículo 6.2.

Artículo 9. Profesorado de los ámbitos del programa de diversificación curricular

1. La directora o director del centro docente designará, a propuesta de los departamentos didácticos correspondientes y de acuerdo con los criterios establecidos por el claustro, al profesorado que impartirá los ámbitos del currículo. Este profesorado pertenecerá preferentemente a los departamentos didácticos de las materias que configuran los ámbitos de este programa.

2. En el cas dels instituts d'educació secundària (IES), este professorat haurà de tindre destí definitiu en el centre i quedarà adscrit funcionalment al Departament d'Orientació.

3. En l'organització de l'horari lectiu dels IES, s'assignaran tres hores lectives per al professor o professora que assumisca la coordinació de cada un dels àmbits següents: lingüístic i social i científic; tot això, donada la concurrència de matèries procedents de diferents departaments didàctics. Estes hores estaran destinades a:

- a) La concreció, avaluació i revisió del currículum de l'àmbit.
- b) La programació didàctica de l'àmbit i l'elaboració de materials didàctics.
- c) La coordinació amb el Departament d'Orientació i amb els departaments didàctics de les matèries integrades amb l'àmbit.

Article 10. Autorització del programa de diversificació curricular

1. Perquè s'autoritze per primera vegada el funcionament del programa de diversificació curricular, els centres docents enviaran la sol·licitud que figura en l'annex II a la corresponent Direcció Territorial competent en matèria d'educació abans del 16 de juny.

2. La Direcció Territorial competent en matèria d'educació, vist l'informe de la Inspecció d'Educació sobre el compliment de les condicions i requisits del programa de diversificació curricular establits en esta orde, i d'acord amb les instruccions que dicten a este efecte les direccions generals competents en matèria de personal i d'ordenació i centres docents, resoldrà el que procedisca i comunicarà esta resolució als centres docents abans de l'inici del curs.

3. L'autorització del funcionament del programa tindrà caràcter anual, assegurant-se en tot cas la incorporació al segon curs del programa d'aquell alumnat que haja cursat el primer curs. Per això, la Direcció Territorial competent en matèria d'educació autoritzarà abans de l'inici del curs la continuïtat del programa, una vegada comprovat per la Inspecció d'Educació que es complisquen les condicions i requisits establits. Esta autorització la comunicarà als centres abans de l'inici del curs acadèmic corresponent.

Article 11. Seguiment i avaluació del programa de diversificació curricular

1. El programa de diversificació curricular formarà part, de manera específica, de la Programació General Anual del centre. Els òrgans col·legiats del centre, en l'àmbit de les seues competències, realitzaran el seu seguiment i avaluació. S'elaborarà una memòria anual específica del programa, en la qual s'arreglaren les conclusions sobre el progrés de l'alumnat i el funcionament.

2. El Servici Central de la Inspecció d'Educació contemplarà, en el seu pla anual d'actuació, el seguiment i l'avaluació del programa de diversificació curricular. Les conclusions seran remeses a la Direcció General competent en matèria d'ordenació i centres docents.

DISPOSICIONS ADDICIONALS

Primera. Model d'informe psicopedagògic

Per a la sol·licitud i l'informe psicopedagògic previstos en l'article 6.2 d'esta orde, caldrà ajustar-se al que disposa l'Orde de 15 de maig de 2006, de la conselleria de Cultura, Educació i Esport, per la qual s'establix el model d'informe psicopedagògic i el procediment de formalització (DOGV de 31.05.06).

Segona. Assessorament i formació

Els Centres de Formació, Innovació i Recursos Educatius assessoraran els centres en el desenvolupament del programa de diversificació curricular i organitzaran activitats formatives per al professorat que impartisca els àmbits. Així mateix, facilitaran recursos didàctics i l'intercanvi d'experiències.

Tercera

La impartició dels àmbits del programa de diversificació curricular tindrà la consideració d'activitat d'especial dificultat als efectes que es determinen en els diferents concursos en què participe el professorat.

2. En el caso de los institutos de educación secundaria (IES), este profesorado deberá tener destino definitivo en el centro y quedará adscrito funcionalmente al Departamento de Orientación.

3. La organización del horario lectivo de los IES, se asignarán tres horas lectivas para el profesor o profesora que asuma la coordinación de cada uno de los siguientes ámbitos: lingüístico y social y científico; todo ello, dada la concurrencia de materias procedentes de diferentes departamentos didácticos. Estas horas estarán destinadas a:

- a) La concreción, evaluación y revisión del currículo del ámbito.
- b) La programación didáctica del ámbito y la elaboración de materiales didácticos.
- c) La coordinación con el Departamento de Orientación y con los departamentos didácticos de las materias integradas con el ámbito.

Artículo 10. Autorización del programa de diversificación curricular

1. Para que se autorice por primera vez el funcionamiento del programa de diversificación curricular, los centros docentes enviarán la solicitud que figura en el anexo II a la correspondiente Dirección Territorial competente en materia de educación antes del 16 de junio.

2. La Dirección Territorial competente en materia de educación, visto el informe de la Inspección de Educación sobre el cumplimiento de las condiciones y requisitos del programa de diversificación curricular establecidos en esta orden, y de acuerdo con las instrucciones que dicten al efecto las Direcciones Generales competentes en materia de personal y de ordenación y centros docentes, resolverá lo que proceda y comunicará esta resolución a los centros docentes antes del inicio del curso.

3. La autorización del funcionamiento del programa tendrá carácter anual, asegurándose en todo caso la incorporación al segundo curso del programa de aquel alumnado que haya cursado el primer curso. Por ello, la Dirección Territorial competente en materia de educación autorizará antes del inicio del curso la continuidad del programa, una vez comprobado por la Inspección de Educación que se cumplan las condiciones y requisitos establecidos. Esta autorización la comunicará a los centros antes del inicio del curso académico correspondiente.

Artículo 11. Seguimiento y evaluación del programa de diversificación curricular

1. El programa de diversificación curricular formará parte, de manera específica, de la Programación General Anual del centro. Los órganos colegiados del centro, en el ámbito de sus competencias, realizarán su seguimiento y evaluación. Se elaborará una memoria anual específica del programa, en la que se recogerán las conclusiones sobre el progreso del alumnado y el funcionamiento del mismo.

2. El Servicio Central de la Inspección de Educación contemplará, en su plan anual de actuación, el seguimiento y la evaluación del programa de diversificación curricular. Las conclusiones serán remitidas a la Dirección General competente en materia de ordenación y centros docentes.

DISPOSICIONES ADICIONALES

Primera. Modelo de informe psicopedagógico

Para la solicitud e informe psicopedagógico previstos en el artículo 6.2 de esta orden, se estará a lo dispuesto en la Orden de 15 de mayo de 2006, de la conselleria de Cultura, Educación y Deporte, por la que se establece el modelo de informe psicopedagógico y el procedimiento de formalización (DOGV de 31.05.2006).

Segunda. Asesoramiento y formación

Los Centros de Formación, Innovación y Recursos Educativos asesorarán a los centros en el desarrollo del programa de diversificación curricular y organizarán actividades formativas para el profesorado que imparta los ámbitos. Asimismo, facilitarán recursos didácticos y el intercambio de experiencias.

Tercera

La impartición de los ámbitos del programa de diversificación curricular tendrá la consideración de tarea de especial dificultad a los efectos que se determinen en los diferentes concursos en que participe el profesorado.

DISPOSICIONS TRANSITÒRIES

Primera. Presentació de sol·licituds

Per al curs 2008-2009, la presentació de sol·licituds d'autorització de nous programes de diversificació curricular a què es referix l'article 10.1 de la present orde, en els registres de les Direcció Territorial competent en matèria d'educació, o en qualsevol de les formes previstes en l'article 38.4 de la Llei 30/1992 de 26 de novembre, finalitzarà el dia 27 de juny de 2008.

Segona. Vigència normativa

Els programes de diversificació curricular autoritzats per al curs acadèmic 2007-2008 a l'empara de l'Orde de 18 de juny de 1999, de la conselleria de Cultura, Educació i Ciència (DOGV núm. 3.527, de 29.06.99), per la qual es regula l'atenció a la diversitat en l'educació secundària obligatòria, modificada per l'Orde d'11 de juliol de 2000, de la conselleria de Cultura i Educació (DOGV núm. 3.804, de 31.07.00), que desitgen mantindre esta autorització sol·licitaran la continuïtat a la Direcció Territorial competent en matèria d'educació abans del pròxim dia 27 de juny de 2008, omplint per a això l'annex III d'esta orde. Les direccions territorials autoritzaran la continuïtat del programa sempre que, a través de la supervisió de la Inspecció Educativa, s'acredite el manteniment, per part del centre, respecte al nombre d'alumnes, al professorat i als espais adequats, de les condicions que van donar lloc a l'autorització inicial. Estos centres adaptaran l'organització del programa i la selecció de l'alumnat als criteris establits en esta orde.

DISPOSICIONS DEROGATÒRIES

Primera

Queda derogat l'article 9 de l'Orde de 14 de desembre de 2007, de la conselleria d'Educació, sobre avaluació en educació secundària obligatòria (DOCV núm. 5665, de 21.12.07).

Segona

Es deroga el capítol VIII de l'Orde de 18 de juny de 1999, de la conselleria de Cultura, Educació i Ciència, per la qual es regula l'atenció a la diversitat en l'educació secundària obligatòria (DOGV núm. 3.527, de 29.06.99), modificada per l'Orde d'11 de juliol de 2000, de la conselleria de Cultura i Educació (DOGV núm. 3.804, de 31.07.00), sense perjudi del que estableix la disposició transitòria única d'esta orde.

DISPOSICIONS FINALS

Primera. Facultat per a l'aplicació i el desenvolupament

S'autoritza la conselleria competent en matèria d'educació per a dictar totes les disposicions que siguen necessàries per a la interpretació, l'aplicació i el desenvolupament del que estableix esta orde.

Segona. Entrada en vigor

Esta orde entrarà en vigor l'endemà de la seua publicació en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

València, 16 de juny de 2008

El conseller d'Educació,
ALEJANDRO FONT DE MORA TURÓN

DISPOSICIONES TRANSITORIAS

Primera. Presentación de solicitudes

Para el curso 2008-2009, la presentación de solicitudes de autorización de nuevos programas de diversificación curricular —a que se refiere el artículo 10.1 de la presente orden—, en los registros de las Dirección Territorial competente en materia de educación, o en cualquiera de las formas previstas en el artículo 38.4 de la Ley 30/1992 de 26 de noviembre, finalizará el día 27 de junio de 2008.

Segunda. Vigencia normativa

Los programas de diversificación curricular autorizados para el curso académico 2007-2008 al amparo de la Orden de 18 de junio de 1999, de la conselleria de Cultura, Educación y Ciencia (DOGV núm. 3527, de 29.06.1999), por la que se regula la atención a la diversidad en la educación secundaria obligatoria, modificada por la Orden de 11 de julio de 2000, de la conselleria de Cultura y Educación (DOGV núm. 3.804, de 31.07.00), que deseen mantener esta autorización solicitarán la continuidad del mismo a la Dirección Territorial competente en materia de educación antes del próximo día 27 de junio de 2008, cumplimentando para ello el anexo III de esta orden. Las Direcciones Territoriales autorizarán la continuidad del programa siempre que, a través de la supervisión de la Inspección Educativa, se acredite el mantenimiento, por parte del centro, respecto al número de alumnos, al profesorado y a los espacios adecuados, de las condiciones que dieron lugar a la autorización inicial. Estos centros adaptarán la organización del programa y la selección del alumnado a los criterios establecidos en esta orden.

DISPOSICIONES DEROGATORIAS

Primera

Queda derogado el artículo 9 de la Orden de 14 de diciembre de 2007, de la conselleria de Educación, sobre evaluación en educación secundaria obligatoria (DOCV núm. 5665, de 21.12.07).

Segunda

Se deroga el capítulo VIII de la Orden de 18 de junio de 1999, de la conselleria de Cultura, Educación y Ciencia, por la que se regula la atención a la diversidad en la educación secundaria obligatoria (DOGV núm. 3.527, de 29.06.99), modificada por la Orden de 11 de julio de 2000, de la conselleria de Cultura y Educación (DOGV núm. 3.804, de 31.07.00), sin perjuicio de lo establecido en la disposición transitòria única de esta orden.

DISPOSICIONES FINALES

Primera. Facultat para la aplicació y desarrollo

Se autoriza a la conselleria competente en materia de educación para dictar cuantas disposiciones sean precisas para la interpretación, aplicación y desarrollo de lo establecido en esta orden.

Segunda. Entrada en vigor

Esta orden entrarà en vigor el día siguiente de su publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

Valencia, 16 de junio de 2008

El conseller de Educación,
ALEJANDRO FONT DE MORA TURÓN

ANNEX I

Àmbit científic

L'àmbit científic inclou els aspectes bàsics de les matèries: Matemàtiques, Ciències de la naturalesa: Biologia i Geologia, i Física i Química. Totes estes contribuïxen a la capacitat científica i matemàtica bàsica de les persones. Les Ciències de la naturalesa i les Matemàtiques proporcionen instruments conceptuals rigorosos per a comprendre el món natural i poder interviure-hi, i per a desenvolupar unes competències matemàtiques imprescindibles en la societat actual.

L'objecte d'aprenentatge d'este àmbit és la construcció de coneixements científics coherents sobre el medi natural en què s'exerceix l'activitat humana, sobre el cos humà i el seu funcionament, sobre les interaccions múltiples que es produïxen entre el ser humà i el medi, sobre procediments específics que faciliten eixa construcció, sobre el coneixement i l'ús adequat dels continguts matemàtics necessaris per a comprendre i expressar tot això, i el desenvolupament de les actituds que afavoreixen l'adquisició d'eixos coneixements.

L'àmbit és més que la simple suma de matèries. Adopta un enfocament globalitzador que tracta d'integrar els components curriculars i els aprenentatges imprescindibles de les matèries de referència en propostes didàctiques concretes que incidisquen, des de l'acció conjunta, més eficaçment en el desenvolupament de les competències bàsiques. Es remarca en l'oportunitat que proporciona l'àmbit per a reforçar la funcionalitat dels aprenentatges que es promouen.

La matèria de Ciències naturals té com a objectiu el desenvolupament de la competència en el coneixement del món físic a través de models explicatius sobre conceptes i les seues relacions, i de procediments específics, presents en el procés de la resolució de problemes: el pensament en termes d'hipòtesis, la busca del contrast amb la realitat, posar a prova les hipòtesis per mitjà de l'experimentació i l'observació controlada, la intenció de trobar pautes que sintetitzen les observacions, esbossar idees que servisquen per a resoldre problemes inicialment separats, etc. Esta manera de pensar i de procedir afavoreixen una sèrie d'actituds característiques: la curiositat, la creativitat i l'esperit crític, i permet reconèixer la diferència entre el coneixement científic i el quotidià.

Les Matemàtiques tenen com a objectiu desenvolupar les competències matemàtiques per mitjà de la comprensió i l'ús d'uns conceptes, procediments i actituds matemàtiques, que faciliten l'anàlisi, la comprensió i la producció dels missatges amb contingut matemàtic que constantment es generen en els àmbits acadèmics, culturals, científics i tecnològics. Eixos continguts funcionals bàsics, d'immediata i constant aplicabilitat social i acadèmica, són de caràcter numèric, geomètric, funcional, estadístic, probabilístic, o relacionats amb procediments d'actuació que es manifesten fonamentalment en la resolució de problemes. El caràcter instrumental fa que determinats continguts requereixen un tractament específic que facilite la seua assimilació i la possibilitat de poder aplicar-los en altres situacions pràctiques, com serà el cas de continguts tan importants com la comprensió i el maneig dels diferents tipus de nombres, la seua relació i els càlculs que es realitzen, la proporcionalitat numèrica i geomètrica, etc.

Les Matemàtiques, la Física, la Química, la Biologia i la Geologia es reunixen en l'àmbit, i faciliten que es puguen realitzar aproximacions de conjunt als fenòmens naturals, de manera que es destaquen les relacions i les connexions entre estes, i que es pose de manifest l'existència de marcs conceptuals i procediments d'indagació comuna. Al mateix temps, el plantejament curricular d'àmbit ha de permetre que les alumnes i els alumnes comprenquen les diferències tant de l'objecte d'estudi com dels marcs teòrics i els procediments d'indagació i de contrast entre les diferents disciplines científiques.

Atés que l'àmbit científic integra diverses matèries, i a fi de subratllar l'enfocament metodològic diferent i el seu caràcter globalitzador, es tindran en compte les següents orientacions didàctiques i les orientacions per a l'avaluació.

ANEXO I

Ámbito científico

El ámbito científico incluye los aspectos básicos de las materias: Matemáticas, Ciencias de la naturaleza: Biología y Geología, Física y Química. Todas ellas contribuyen a la capacitación científica y matemática básica de las personas. Las Ciencias de la naturaleza y las Matemáticas proporcionan instrumentos conceptuales rigurosos para comprender el mundo natural y poder intervenir en él, y para desarrollar unas competencias matemáticas imprescindibles en la sociedad actual.

El objeto de aprendizaje de este ámbito es la construcción de conocimientos científicos coherentes sobre el medio natural en el que se desarrolla la actividad humana, sobre el cuerpo humano y su funcionamiento, sobre las interacciones múltiples que se producen entre el ser humano y el medio, sobre procedimientos específicos que facilitan esa construcción, sobre el conocimiento y uso adecuado de los contenidos matemáticos necesarios para comprender y expresar todo ello, y el desarrollo de las actitudes que favorecen la adquisición de esos conocimientos.

El ámbito es más que la simple suma de materias. Adopta un enfoque globalizador que trata de integrar los componentes curriculares y los aprendizajes imprescindibles de las materias de referencia en propuestas didácticas concretas que incidan, desde la acción conjunta, más eficazmente en el desarrollo de las competencias básicas. Se hace hincapié en la oportunidad que proporciona el ámbito para reforzar la funcionalidad de los aprendizajes que se promueven.

La materia de Ciencias naturales tiene como objetivo el desarrollo de la competencia en el conocimiento del mundo físico a través de modelos explicativos sobre conceptos y sus relaciones, y de procedimientos específicos, presentes en el proceso de la resolución de problemas: el pensamiento en términos de hipótesis, la búsqueda del contraste con la realidad, poner a prueba las hipótesis mediante la experimentación y la observación controlada, la intención de encontrar pautas que sintetizan las observaciones, esbozar ideas que sirvan para resolver problemas inicialmente separados, etc. Esta manera de pensar y de proceder favorecen una serie de actitudes características: curiosidad, creatividad y espíritu crítico, y, permite reconocer la diferencia entre el conocimiento científico y el cotidiano.

Las Matemáticas tienen como objetivo desarrollar las competencias matemáticas mediante la comprensión y el uso de unos conceptos, procedimientos y actitudes matemáticas, que facilitan el análisis, la comprensión y la producción de los mensajes con contenido matemático que constantemente se generan en los ámbitos académicos, culturales, científicos y tecnológicos. Esos contenidos funcionales básicos, de inmediata y constante aplicabilidad social y académica, son de carácter numérico, geométrico, funcional, estadístico, probabilístico, o relacionados con procedimientos de actuación que se manifiestan fundamentalmente en la resolución de problemas. El carácter instrumental hace que determinados contenidos requieran un tratamiento específico que facilite su asimilación y la posibilidad de poder aplicarlos en otras situaciones prácticas, como será el caso de contenidos tan importantes como la comprensión y manejo de los distintos tipos de números, su relación y los cálculos que se realizan, la proporcionalidad numérica y geométrica, etc.

Las Matemáticas, la Física, la Química, la Biología y la Geología, se reúnen en el ámbito, facilitando que se puedan realizar aproximaciones de conjunto a los fenómenos naturales, de forma que se destaquen las relaciones y conexiones entre éstas, y que se ponga de manifiesto la existencia de marcos conceptuales y procedimientos de indagación comunes. Al mismo tiempo, el planteamiento curricular de ámbito debe permitir que las alumnas y los alumnos comprendan las diferencias tanto del objeto de estudio como de los marcos teóricos y los procedimientos de indagación y de contraste entre las diferentes disciplinas científicas.

Dado que el ámbito científico integra diversas materias y con el fin de subrayar el enfoque metodológico diferente y su carácter globalizador se tendrán en cuenta las siguientes orientaciones didácticas y las orientaciones para la evaluación.

Orientacions didàctiques

Els continguts i els criteris d'avaluació s'han seqüenciat en dos cursos. Els continguts de l'àmbit es presenten en blocs, la qual cosa no suposa una programació sinó una manera d'organitzar-los. La concreció en una programació i les propostes de treball de cada curs han de seguir una sèrie de recomanacions que es formulen més avant.

Hi ha un bloc de continguts que s'inclou en els dos cursos, perquè suposa un eix transversal vertebrador de tots estos. Estos continguts tenen a veure amb la manera de construir la ciència i de resoldre problemes, i la manera d'expressar el treball i els aprenentatges. S'inclou el procés de mesura, les dificultats que entraña, i de com s'han anat resolent històricament. Els estudiants han de comprendre que mesurar és comparar, i que per a comparar ha d'haver-hi un patró o unitat de referència. Així mateix, han de saber manejar instruments de mesura senzills interpretant correctament les lectures d'estos i expressar el resultat tenint en compte la precisió de l'instrument en unitats del Sistema Internacional. La presència d'estos continguts que es relacionen amb tots els de la resta dels altres blocs reforça l'enfocament globalitzador que es fa en l'àmbit.

Els continguts de Ciències de la naturalesa dins de l'àmbit científic s'han organitzat, d'una manera global, al voltant de grans nuclis conceptuals, els quals poden ser abordats per mitjà de diferents projectes, la qual cosa facilitaria un tractament globalitzat de les diferents matèries que conformen l'àmbit científic:

A. El coneixement de l'estructura de la matèria i de les seues propietats, així com les transformacions d'unes substàncies en altres a fi d'elaborar un model que explique el comportament de tota la matèria. Durant el primer curs s'estudiarà l'estructura dels materials observant que tenen propietats molt diferents (dureza, resistència a la tracció, elasticitat, conductivitat elèctrica i tèrmica,...), en les quals es basa la seua utilització en la vida quotidiana, i propietats generals comunes (massa, volum –que no servixen per a diferenciar un material d'un altre– i densitat), però que tots estan formats per partícules en moviment. Durant el segon curs, s'aprofundirà en l'estudi de la matèria elaborant el model atomicomolecular amb el qual explicar les propietats de les substàncies, així com les transformacions químiques d'unes substàncies en altres, prestant especial atenció a l'estudi de l'aigua, i a comprendre l'enorme potencial de la química per a la millora de les condicions de vida. Així mateix es destaca la importància dels compostos del carboni i les seues aplicacions com a recursos energètics, i es crida l'atenció sobre l'impacte ambiental que estos combustibles provoquen.

B. Un segon nucli conceptual inclou l'estudi del cos humà i el seu funcionament, com s'organitza des del nivell microscòpic (cèl·lules) fins al nivell macroscòpic (òrgans i aparells). Les alumnes i els alumnes han de conèixer quins factors influïxen en el seu funcionament i quines conseqüències originen determinades conductes (malalties, desnutrició, tabaquisme,...) amb la finalitat de potenciar hàbits saludables de vida. A més, és molt important que aprenguen a valorar els avanços científics que es produïxen en el tractament de malalties, en l'elaboració d'aliments, en la cirurgia de trasplantament d'òrgans, en la reproducció assistida, així com valorar actituds solidàries com són la donació de sang o d'òrgans, i fomentar l'esperit crític enfront de determinats condicionaments socials (modes en l'alimentació, en els formes de vida, etc.). Estos continguts s'estudien en el primer curs del programa partint del coneixement, microscòpic, de la cèl·lula com a unitat constituent de tots els sers vius, i de la seua organització en estructures macroscòpiques –teixits, òrgans i aparells–, per a, a continuació, i prenent com a fil conductor l'alimentació i la salut, estudiar els distints aparells del cos humà i els òrgans que els formen, i estudiar en últim lloc, les funcions de relació i coordinació i la reproducció humana. Durant el segon curs, es proposa l'estudi de l'origen de la vida i la seua evolució, així com l'estudi dels gens, l'herència i les mutacions com a factors clau per a l'adaptació i evolució dels sers vius.

C. L'estudi de les interaccions i transformacions que s'observen en la naturalesa constituïx el tercer nucli. En primer curs es proposa l'estudi de la Terra com a planeta en continu canvi, des del seu ori-

Orientaciones didácticas

Los contenidos y los criterios de evaluación se han secuenciado en dos cursos. Los contenidos del ámbito se presentan en bloques, lo que no supone una programación sino una manera de organizarlos. La concreción en una programación y las propuestas de trabajo de cada curso deben seguir una serie de recomendaciones que se formulan más adelante.

Hay un bloque de contenidos que se incluye en los dos cursos porque supone un eje transversal vertebrador de todos ellos. Estos contenidos tienen que ver con la forma de construir la ciencia y de resolver problemas, y la forma de expresar el trabajo y los aprendizajes. Se incluye el proceso de medida, las dificultades que entraña, y de cómo se han ido resolviendo históricamente. Los estudiantes deben comprender que medir es comparar, y que para comparar debe haber un patrón o unidad de referencia. Así mismo deben saber manejar instrumentos de medida sencillos interpretando correctamente las lecturas de los mismos, y expresar el resultado teniendo en cuenta la precisión del instrumento en unidades del Sistema Internacional. La presencia de estos contenidos que se relacionan con todos los del resto de los demás bloques refuerza el enfoque globalizador que se hace en el ámbito.

Los contenidos de Ciencias de la naturaleza dentro del ámbito científico se han organizado, de una forma global, alrededor de grandes núcleos conceptuales, los cuales pueden ser abordados mediante diferentes proyectos, lo que facilitaría un tratamiento globalizado de las diferentes materias que conforman el ámbito científico:

A. El conocimiento de la estructura de la materia y de sus propiedades, así como las transformaciones de unas sustancias en otras con el fin de elaborar un modelo que explique el comportamiento de toda la materia. Durante el primer curso se estudiará la estructura de los materiales, observando que tienen propiedades muy diferentes (dureza, resistencia a la tracción, elasticidad, conductividad eléctrica y térmica,...), en las que se basa su utilización en la vida cotidiana, y propiedades generales comunes (masa, volumen –que no sirven para diferenciar un material de otro– y densidad), pero que todos están formados por partículas en movimiento. Durante el segundo curso, se profundizará en el estudio de la materia elaborando el modelo atómico-molecular con el que explicar las propiedades de las sustancias, así como las transformaciones químicas de unas sustancias en otras, prestando especial atención al estudio del agua, y a comprender el enorme potencial de la química para la mejora de las condiciones de vida. Así mismo se destaca la importancia de los compuestos del carbono, y sus aplicaciones como recursos energéticos, llamando la atención sobre el impacto ambiental que estos combustibles provocan.

B. Un segundo núcleo conceptual contempla el estudio del cuerpo humano y su funcionamiento, cómo se organiza desde el nivel microscópico (células) hasta el nivel macroscópico (órganos y aparatos). Las alumnas y los alumnos deben conocer qué factores influyen en su funcionamiento y qué consecuencias originan determinadas conductas (enfermedades, desnutrición, tabaquismo,...) con la finalidad de potenciar hábitos saludables de vida. Además, es muy importante que aprendan a valorar los avances científicos que se producen en el tratamiento de enfermedades, en la elaboración de alimentos, en la cirugía de trasplante de órganos, en la reproducción asistida, así como valorar actitudes solidarias como son la donación de sangre o de órganos, y fomentar el espíritu crítico frente a determinados condicionamientos sociales (modas en la alimentación, en los modos de vida, etc.). Estos contenidos se estudian en el primer curso del programa partiendo del conocimiento, microscópico, de la célula como unidad constituyente de todos los seres vivos, y de su organización en estructuras macroscópicas –tejidos, órganos y aparatos–, para, a continuación, y tomando como hilo conductor la alimentación y la salud, estudiar los distintos aparatos del cuerpo humano y los órganos que los forman, y estudiar en último lugar, las funciones de relación y coordinación y la reproducción humana. Durante el segundo curso, se propone el estudio del origen de la vida y su evolución, así como el estudio de los genes, la herencia y las mutaciones como factores clave para la adaptación y evolución de los seres vivos.

C. El estudio de las interacciones y transformaciones que se observan en la naturaleza constituye el tercer núcleo. En primer curso se propone el estudio de la Tierra como planeta en continuo cambio,

gen fins al moment actual, i l'anàlisi dels factors impulsors d'estos canvis. En el segon, este estudi es durà a terme des del punt de vista físic, destacar les seues aplicacions per al desenrotllament tecnològic i la seua influència en la qualitat de vida de la societat actual. Així es proposa l'estudi del moviment dels cossos i les causes i efectes d'estos moviments, les seues aplicacions al disseny de màquines i ferramentes valorant, en especial, la potència explicativa de la teoria de la Gravitació Universal. Un contingut important dins d'este nucli el constitueix el concepte d'energia, la seua utilització i el consum en la societat actual, la seua relació amb el tipus de vida i problemes derivats de la seua obtenció, ressaltant de manera especial l'energia elèctrica, per mitjà de l'estudi de circuits elèctrics elementals i les seues aplicacions. Tot això es desenrotllarà en contextos rellevants i familiars per a les alumnes i els alumnes (llar, transport, esports, moviments reals, etc.).

D. El quart bloc el constitueix l'estudi de la influència que exercix el medi ambient sobre els sers vius, i com estos al seu torn influïxen amb la seua activitat sobre les condicions ambientals. S'estudien les relacions que s'establixen entre ambdós i els factors que produeixen desequilibris, amb especial atenció a les activitats que realitza el ser humà, per a finalitzar amb una anàlisi dels fenòmens globals i propostes per a un desenrotllament sostenible, valorant el paper actiu que exercix la ciència en tots estos processos.

Els continguts de la matèria de Matemàtiques es presenten en blocs que es repetixen en cada curs, i mostren el caràcter recursiu del tractament d'estos. Són continguts bàsics, la qual cosa no significa que són senzills o fàcils. Molts dels conceptes són realment complexos, tenen molts matisos per a la seua correcta comprensió i utilització, i requerixen d'un aprenentatge que els tinga en compte. Han de presentar-se sempre que es puga en un context d'ús quotidià i en el treball-estudi científic que es duga a terme des de l'àmbit. Conceptes o idees com la proporció, el càlcul de percentatges, o amb decimals, i les operacions amb fraccions requerixen un tractament en espiral, que els pren i reprén avançant en la comprensió i en un ús apropiat, aprofitant la multiplicitat de contextos –geomètrics, numèrics, algebraics, estadístics, etc. en els quals apareixen i en els quals són necessaris. D'ací, la presència obligada en els dos cursos, que cal considerar amb graus de complexitat creixent.

Una característica important dels continguts matemàtics és l'abstracció: les Matemàtiques treballen sobre ens abstractes, la qual cosa justifica una part de les dificultats que manifesten moltes alumnes i molts alumnes en la seua adquisició. És necessari dotar de referents que faciliten el procés de comprensió i abstracció, referents que proporcionen o que s'afavorixen especialment, en la realització de projectes de treball, treballs pràctics, amb materials manipulables, amb la realització d'experiments, i amb l'ús de les noves tecnologies. L'aplicabilitat de molts dels continguts, de l'estadística o de les funcions, les relacions estadístiques o funcionals, permet que es puga abordar el seu estudi a partir de l'estudi de conceptes que es plantegen des de les ciències.

Els continguts matemàtics que es presenten en el Bloc 1, comú, són bàsics en el treball científic i tenen un caràcter instrumental de primer orde, inclouen continguts sobre coneixement dels distints tipus de nombres, les operacions bàsiques i els tipus de càlcul que es realitzen. També s'inclouen continguts relatius al mesurament, l'ús d'instruments de mesura apropiats i el coneixement i l'ús de distintes unitats, i el càlcul de longituds, superfícies i volums. A més, es consideren les estratègies que es posen en joc en la resolució de problemes, que en les matemàtiques escolars és mètode i contingut. Es tracta de l'assimilació a partir de la reflexió sobre la pràctica dels processos comuns en la resolució dels problemes. Tots estos són generals i tenen consideració especial en el desenrotllament de les competències matemàtiques bàsiques. Són continguts que ja s'han abordat en primària i en el primer cicle de secundària, i que continuen requerint atenció. El càlcul numèric no pot reduir-se a la realització d'algoritmes clàssics de llapis i paper. S'ha d'aprendre a manejar amb soltesa la calculadora, la qual cosa té implicacions didàctiques importants.

Un dels blocs presenta continguts matemàtics amb èmfasi en la proporcionalitat numèrica, que té especial utilitat en càlculs que apa-

desde su origen hasta el momento actual, analizando los factores impulsores de estos cambios. En segundo, este estudio se llevará a cabo desde el punto de vista físico, destacando sus aplicaciones para el desarrollo tecnológico y su influencia en la calidad de vida de la sociedad actual. Así se propone el estudio del movimiento de los cuerpos y las causas y efectos de estos movimientos, sus aplicaciones al diseño de máquinas y herramientas valorando, en especial, la potencia explicativa de la teoría de la Gravitación Universal. Un contenido importante dentro de este núcleo lo constituye el concepto de energía, su utilización y consumo en la sociedad actual, su relación con el tipo de vida y problemas derivados de su obtención, ressaltando de forma especial la energía eléctrica, mediante el estudio de circuitos eléctricos elementales y sus aplicaciones. Todo esto se desarrollará en contextos relevantes y familiares para las alumnas y los alumnos (hogar, transporte, deportes, movimientos reales, etc.).

D. El cuarto bloque lo constituye el estudio de la influencia que ejerce el medio ambiente sobre los seres vivos, y cómo éstos a su vez influyen con su actividad sobre las condiciones ambientales. Se estudian las relaciones que se establecen entre ambos y los factores que producen desequilibrios, con especial atención a las actividades que realiza el ser humano, para finalizar con un análisis de los fenómenos globales y propuestas para un desarrollo sostenible, valorando el papel activo que desempeña la ciencia en todos estos procesos.

Los contenidos de la materia de Matemáticas se presentan en bloques que se repiten en cada curso, mostrando el carácter recursivo del tratamiento de los mismos. Son contenidos básicos, lo que no significa sencillos o fáciles. Muchos de los conceptos son realmente complejos, tienen muchos matices para su correcta comprensión y utilización, y requieren de un aprendizaje que lo tenga en cuenta. Deben presentarse siempre que se pueda en un contexto de uso cotidiano y en el trabajo-estudio científico que se lleve a cabo desde el ámbito. Conceptos o ideas como la proporción, el cálculo de porcentajes, o con decimales, y las operaciones con fracciones, requieren un tratamiento en espiral, que los toma y retoma avanzando en la comprensión y en un uso apropiado, aprovechando la multiplicitad de contextos –geométricos, numéricos, algebraicos, estadísticos, etc. en los que aparecen y en los que son necesarios. De ahí la presencia obligada en los dos cursos, debiéndose considerar con grados de complejidad creciente.

Una característica importante de los contenidos matemáticos es la abstracción: las Matemáticas trabajan sobre entes abstractos, lo que justifica una parte de las dificultades que manifiestan muchas alumnas y alumnos en su adquisición. Es necesario dotar de referentes que faciliten el proceso de comprensión y abstracción, referentes que proporcionan o que se favorecen especialmente, en la realización de proyectos de trabajo, trabajos prácticos, con materiales manipulables, con la realización de experimentos, y con el uso de las nuevas tecnologías. La aplicabilidad de muchos de los contenidos, de la estadística o de las funciones, las relaciones estadísticas o funcionales, permite que se pueda abordar su estudio a partir del estudio de conceptos que se plantean desde las ciencias.

Los contenidos matemáticos que se presentan en el Bloque 1, común, son básicos en el trabajo científico y tienen un carácter instrumental de primer orden, incluyen contenidos sobre conocimiento de los distintos tipos de números, las operaciones básicas y los tipos de cálculo que se realizan. También se incluyen contenidos relativos a la medición, el uso de instrumentos de medida apropiados y el conocimiento y el uso de distintas unidades, y el cálculo de longitudes, superficies y volúmenes. Además se consideran las estrategias que se ponen en juego en la resolución de problemas, que en las matemáticas escolares es método y contenido. Se trata de la asimilación a partir de la reflexión sobre la práctica de los procesos comunes en la resolución de los problemas. Todos ellos son generales y tienen consideración especial en el desarrollo de las competencias matemáticas básicas. Son contenidos que ya se han abordado en primaria y en el primer ciclo de secundaria, y que siguen requiriendo atención. El cálculo numérico no puede reducirse a la realización de algoritmos clásicos de lápiz y papel. Se debe aprender a manejar con soltura la calculadora, lo que tiene implicaciones didácticas importantes.

Uno de los bloques presenta contenidos matemáticos con énfasis en la proporcionalidad numérica, que tiene especial utilidad en cálculo

reixen en la vida quotidiana i acadèmica, i tenen especial dificultat. En el primer curs, processos i càlculs de percentatges i, en segon curs, les raons de proporcionalitat directa i inversa. Encara que és el treball sobre continguts que aporten les ciències el que farà que moltes vegades apareguen i es tracten uns continguts o uns altres.

Un altre dels blocs inclou els continguts algebraics bàsics. Es tracta de simbolitzar relacions numèriques o que relacionen variables en context, de manejar expressions algebraiques senzilles, i de la resolució d'equacions, plantejades en contextos científics o quotidians, per diferents mètodes, entre els quals s'inclouen geomètric i numèric, que poden escometre's i comprendre's millor amb noves tecnologies.

Un altre bloc concentra els continguts geomètrics, en els quals s'avança en el coneixement de les formes i dels cossos, en la possibilitat de realitzar diferents mesuraments, per mitjà de fórmules i amb altres mètodes, i en el coneixement de la simetria, la repetició de formes per mitjà de moviments o la proporció, que estan presents en el medi natural, en la cultura i en l'art.

En un altre bloc s'estructuren continguts sobre funcions i gràfiques, sobre coneixements que incidixen en la capacitat d'analitzar informacions sobre relacions presentades de diverses formes interrelacionades al seu torn, en taules, en gràfiques, per mitjà d'expressió verbal o per mitjà d'expressió algebraica. L'estudi de les gràfiques, funcionals o no, suposa posseir unes destreses complexes, que van des del coneixement d'un vocabulari específic, eixos, coordenades, escala, llegenda sobre els eixos per a saber quines magnituds es relacionen, etc., fins a coneixements més abstractes, com ara inferir equacions en alguns casos, o confeccionar taules de valors a partir de la gràfica.

L'últim bloc presenta els continguts que desenvolupen la capacitat d'anàlisi de dades i informacions estadístiques i probabilístiques, d'importància social cada vegada major, i perquè són font de creació i transmissió d'informació obtinguda de diverses maneres. Per a analitzar amb sentit crític les informacions estadístiques es requereix conèixer la manera d'elaborar gràfiques i taules de valors, i de relacionar la informació que proporcionen, conèixer com es calculen i què signifiquen els paràmetres estadístics més utilitzats, com la mitjana, la moda, la mediana, el rang i la desviació típica. Els mitjans tecnològics moderns permeten el treball amb grans quantitats de dades, de manera que es pugui posar èmfasi en la interpretació de les gràfiques i dels paràmetres estadístics obtinguts sobre estes. També se centra en la comprensió de situacions no deterministes, en les quals intervé l'atzar, a establir probabilitats a partir de l'estudi estadístic de successos que es repeteixen, i en la introducció de tècniques de recompte sistemàtic.

La concreció en una programació i les propostes de treball de cada curs han de tindre en consideració una sèrie de recomanacions que es presenten a continuació.

Per a l'establiment de la programació es considera fonamental tindre en compte el punt de partida de l'alumnat i tindre en compte la progressió dels aprenentatges en la proposta de continguts i en la manera de tractar-los en activitats concretes per al desenvolupament de les competències bàsiques. També s'ha de tindre en compte la seqüenciació feta dels continguts, que es presenten en cada curs, i les indicacions que sobre estos s'han formulat anteriorment.

L'enfocament globalitzador de l'àmbit ha d'estar present a l'hora de programar les unitats didàctiques o projectes de treball per a cada curs. A més, convé atendre les indicacions fetes sobre l'orientació acadèmica i professional que s'haja fet sobre l'alumnat, per a concretar el tipus d'activitats que es proposen en l'estudi dels projectes o les unitats didàctiques del curs.

Les característiques del programa aconsellen la realització de treballs pràctics que promoguen aprenentatges funcionals, amb les noves tecnologies, en el laboratori o amb eixides a l'entorn, així com remarcar en el treball matemàtic el seu caràcter instrumental, recurrent en el tractament de molts continguts en cada curs, tenint en compte la dificultat de la seua adquisició i la graduació dels aprenentatges, i les recomanacions que es fan des de la didàctica de la matèria de Matemàtiques.

los que aparecen en la vida cotidiana y académica, y tienen especial dificultad. En el primer curso procesos y cálculos de porcentajes y en segundo curso las razones de proporcionalidad directa e inversa. Aunque es el trabajo sobre contenidos que aportan las ciencias el que hará que en muchas ocasiones aparezcan y se traten unos contenidos u otros.

Otro de los bloques incluye los contenidos algebraicos básicos. Se trata de simbolizar relaciones numéricas o que relacionen variables en contexto, de manejar expresiones algebraicas sencillas, y de la resolución de ecuaciones, planteadas en contextos científicos o cotidianos, por distintos métodos, entre los que se incluyen geométrico y numérico, que pueden acometerse y comprenderse mejor con nuevas tecnologías.

Otro bloque concentra los contenidos geométricos, en los que se avanza en el conocimiento de las formas y de los cuerpos, en la posibilidad de realizar distintas mediciones, mediante fórmulas y con otros métodos, y en el conocimiento de la simetría, la repetición de formas mediante movimientos o la proporción, que están presentes en el medio natural, en la cultura y en el arte.

En otro bloque se estructuran contenidos sobre funciones y gráficas, sobre conocimientos que inciden en la capacidad de analizar informaciones sobre relaciones presentadas de varias formas interrelacionadas a su vez, en tablas, en gráficas, mediante expresión verbal o mediante expresión algebraica. El estudio de las gráficas, funcionales o no, supone poseer unas destrezas complejas, que van desde el conocimiento de un vocabulario específico, ejes, coordenadas, escala, leyenda sobre los ejes para saber qué magnitudes se relacionan, etc., hasta conocimientos más abstractos, como inferir ecuaciones en algunos casos, o confeccionar tablas de valores a partir de la gráfica.

El último bloque presenta los contenidos que desarrollan la capacidad de análisis de datos e informaciones estadísticas y probabilísticas, de importancia social cada vez mayor, y pues son fuente de creación y transmisión de información obtenida de diversas maneras. Para analizar con sentido crítico las informaciones estadísticas se requiere conocer la forma de elaborar gráficas y tablas de valores, y de relacionar la información que proporcionan, conocer cómo se calculan y qué significan los parámetros estadísticos más utilizados, como la media, la moda, la mediana, el rango y la desviación típica. Los medios tecnológicos modernos permiten el trabajo con grandes cantidades de datos, de forma que se pueda poner en énfasis en la interpretación de las gráficas y de los parámetros estadísticos obtenidos sobre ellas. También se centra en la comprensión de situaciones no deterministas, en las que interviene el azar, en establecer probabilidades a partir del estudio estadístico de sucesos que se repiten, y en la introducción de técnicas de recuento sistemático.

La concreción en una programación y las propuestas de trabajo de cada curso deben tener en consideración una serie de recomendaciones que se presentan a continuación.

Para el establecimiento de la programación se considera fundamental tener en cuenta el punto de partida del alumnado y tener en cuenta la progresión de los aprendizajes en la propuesta de contenidos y en la forma de tratarlos en actividades concretas para el desarrollo de las competencias básicas. También se debe tener en cuenta la secuenciación hecha de los contenidos, que se presentan en cada curso, y las indicaciones que sobre ellos se han formulado anteriormente.

El enfoque globalizador del ámbito debe estar presente a la hora de programar las unidades didácticas o proyectos de trabajo para cada curso. Además, conviene atender las indicaciones hechas sobre la orientación académica y profesional que se haya hecho sobre el alumnado, para concretar el tipo de actividades que se proponen en el estudio de los proyectos o las unidades didácticas del curso.

Las características del programa aconsejan la realización de trabajos prácticos que promuevan aprendizajes funcionales, con las nuevas tecnologías, en el laboratorio o con salidas al entorno, así como remarcar en el trabajo matemático su carácter instrumental, recurrente en el tratamiento de muchos contenidos en cada curso, teniendo en cuenta la dificultad de su adquisición y la graduación de los aprendizajes, y las recomendaciones que se hacen desde la didáctica de la materia de Matemáticas.

Les alumnes i els alumnes han de comprendre les característiques essencials del treball científic i apreciar com els criteris científics se separen dels utilitzats en la vida quotidiana, i per a això han de tindre oportunitats a l'aula per a expressar clarament les seues expectatives davant de situacions quotidianes i interpretar les dades que estes els proporcionen, expressar verbalment o gràficament (a través de dibuixos, diagrames, etc.) el desenvolupament i el resultat de les activitats realitzades; planificar i realitzar observacions, classificacions, etc., com a resposta a problemes plantejats; plantejar preguntes que permeten la investigació; formular hipòtesis i contrastar-les, planificar activitats per a contrastar les hipòtesis (control de variables); utilitzar instruments bàsics de mesura amb un grau creixent de precisió; regla, balança, cronòmetre, proveta; utilitzar fonts secundàries (llibres, periòdics, revistes, vídeos).

L'eix de la programació el poden aportar les Ciències de la naturalesa en el treball que es proposa per a abordar els continguts que es proposen, i les Matemàtiques poden adquirir un paper instrumental fonamental en l'adquisició d'eixos aprenentatges, si bé alguns continguts matemàtics poden requerir un tractament específic.

Quan el programa siga d'un sol curs, els continguts de referència seran els que es presenten per a segon curs, tenint en compte tot el que s'ha dit anteriorment, la qual cosa pot fer necessari considerar el treball sobre alguns continguts de primer curs.

Contribució de l'àmbit a l'adquisició de les competències bàsiques

Des de l'àmbit científic es contribuïx amb especial rellevància en la competència en el coneixement i en la interacció amb el món físic, ja que tots els continguts que aporten les Ciències de la naturalesa, conceptes i procediments propis de les distintes ciències presents, se centren precisament en el coneixement del món físic, dels sers vius (del ser humà en particular) i d'algunes relacions, interaccions, importants que es produïxen, i en la manera en què es produïx eixe coneixement i es comunica.

Des de l'àmbit científic s'oferix l'oportunitat de familiaritzar-se amb el treball científic en tota la seua extensió, des de l'elecció de la situació que s'estudie, la seua anàlisi qualitativa i la concreció que s'estudia, la formulació de conjetures, presa de decisions sobre com realitzar l'estudi, la presa de dades i l'anàlisi de resultats. D'esta manera es poden desenvolupar habilitats que permeten un millor coneixement del món físic i comportar-se amb autonomia i sentit crític en la vida quotidiana, en temes tan importants com la salut, el consum, el medi ambient, la interacció del ser humà amb altres sers vius, o valorar la conservació dels ecosistemes, així com el tractament de la informació amb contingut científic. A més, permet valorar el coneixement obtingut en la resolució de problemes rellevants per mitjà d'una anàlisi sistemàtica i rigorosa que facilita l'obtenció de proves per a comprendre el món físic o per a prendre decisions sobre aspectes dels temes rellevants esmentats, tant de manera individual com col·lectiva i, si és el cas, actuar segons esta manera de fer davant de necessitats personals o socials.

Des d'este àmbit es contribuïx al mateix temps amb especial rellevància en la competència matemàtica, ja que el plantejament curricular que es fa incidix expressament en actituds i destreses que permeten usar els continguts matemàtics presents en el currículum i les distintes formes de pensament matemàtic en una àmplia varietat de contextos, és a dir, remarcant els aspectes funcional i instrumental. L'aplicabilitat es pot intensificar des d'unes propostes de treball conjunt de les matèries que integren l'àmbit, ja que el coneixement científic requereix en gran manera un ús apropiat de continguts i procediments matemàtics, i s'actua conjuntament sobre la confiança en les pròpies capacitats per a resoldre els problemes en analitzar-los sistemàticament, en la manera de resoldre'ls i valorar les possibles solucions i en l'anàlisi de les seues repercussions.

El coneixement dels distintes tipus de nombres i les diferents estratègies i mètodes de càlcul elemental, ja lligat ineludiblement a l'ús de mitjans tecnològics, tenen aplicació en una gran varietat d'àmbits constantment. Coneixements geomètrics, de recollida i anàlisi de dades, d'anàlisi de gràfiques, la utilització de diferents formes de raonament en la resolució de problemes o l'abstracció i utilització de símbols estan en la base de la competència matemàtica.

Las alumnas y los alumnos tienen que comprender las características esenciales del trabajo científico y apreciar cómo los criterios científicos se separan de los utilizados en la vida cotidiana, para ello han de tener oportunidades en el aula para expresar claramente sus expectativas ante situaciones cotidianas e interpretar los datos que éstas les proporcionan, expresar verbalmente o gráficamente (a través de dibujos, diagramas, etc.) el desarrollo y el resultado de las actividades realizadas; planificar y realizar observaciones, clasificaciones, etc., como respuesta a problemas planteados; plantear preguntas que permiten la investigación; formular hipótesis y contrastarlas, planificar actividades para contrastar las hipótesis (control de variables); utilizar instrumentos básicos de medida con un grado creciente de precisión; regla, balanza, cronómetro, probeta; utilizar fuentes secundarias (libros, periódicos, revistas, vídeos).

El eje de la programación lo puede aportar las Ciencias de la naturaleza en el trabajo que se proponga para abordar los contenidos que se proponen, y las Matemáticas pueden adquirir un papel instrumental fundamental en la adquisición de esos aprendizajes, si bien algunos contenidos matemáticos pueden requerir un tratamiento específico.

Cuando el programa sea de un solo curso, los contenidos de referencia serán los que se presentan para segundo curso, teniendo en cuenta todo lo dicho anteriormente, lo que puede hacer necesario considerar el trabajo sobre algunos contenidos de primer curso.

Contribución del ámbito a la adquisición de las competencias básicas

Desde el ámbito científico se contribuye con especial relevancia en la competencia en el conocimiento y en la interacción con el mundo físico ya que todos los contenidos que aportan las Ciencias de la naturaleza, conceptos y procedimientos propios de las distintas ciencias presentes, se centran precisamente en el conocimiento del mundo físico, de los seres vivos (del ser humano en particular) y de algunas relaciones, interacciones, importantes que se producen, y en la manera en que se produce ese conocimiento y se comunica.

Desde el ámbito científico se ofrece la oportunidad de familiarizarse con el trabajo científico en toda su extensión, desde la elección de la situación que se estudie, su análisis cualitativo y la concreción de qué se estudia, la formulación de conjeturas, toma de decisiones sobre cómo realizar el estudio, la toma de datos y el análisis de resultados. De esta forma se pueden desarrollar habilidades que permiten un mejor conocimiento del mundo físico y desenvolverse con autonomía y sentido crítico en la vida cotidiana, en temas tan importantes como la salud, el consumo, el medio ambiente, la interacción del ser humano con otros seres vivos o valorar la conservación de los ecosistemas, así como el tratamiento de la información con contenido científico. Además, permite valorar el conocimiento obtenido en la resolución de problemas relevantes mediante un análisis sistemático y riguroso que facilita la obtención de pruebas para comprender el mundo físico o para tomar decisiones sobre aspectos de los temas relevantes citados, tanto de forma individual como colectiva, y en su caso, actuar según esta manera de hacer ante necesidades personales o sociales.

Desde este ámbito se contribuye al mismo tiempo con especial relevancia en la competencia matemática, ya que el planteamiento curricular que se hace incide expresamente en actitudes y destrezas que permiten usar los contenidos matemáticos presentes en el currículo y las distintas formas de pensamiento matemático en una amplia variedad de contextos, esto es, remarcando los aspectos funcional e instrumental. La aplicabilidad se puede intensificar desde unas propuestas de trabajo conjunto de las materias que integran el ámbito, puesto que el conocimiento científico requiere en gran medida de un uso apropiado de contenidos y procedimientos matemáticos, y se actúa conjuntamente sobre la confianza en las propias capacidades para resolver los problemas al analizarlos sistemáticamente, en la forma de resolverlos y valorar las posibles soluciones y en el análisis de sus repercusiones.

El conocimiento de los distintos tipos de números y las diferentes estrategias y métodos de cálculo elemental, ya ligado ineludiblemente al uso de medios tecnológicos, tienen aplicación en una gran variedad de ámbitos constantemente. Conocimientos geométricos, de recogida y análisis de datos, de análisis de gráficas, la utilización de diferentes formas de razonamiento en la resolución de problemas o la abstracción y utilización de símbolos, están en la base de la competencia matemática.

L'àmbit com a matèria integradora reforça l'aportació de les ciències i de les Matemàtiques al desenvolupament de competències bàsiques en incidir simultàniament en aspectes comuns sobre el mètode de treball, i permetre aplicar continuament les competències de cada matèria en el treball conjunt.

La contribució de l'àmbit al desenvolupament de la competència en la comunicació lingüística és de primer orde, ja que d'una banda, les Matemàtiques i les Ciències de la naturalesa aporten un llenguatge propi precís, simbòlic i abstracte, que facilita la comprensió i l'expressió de moltes idees que es compartixen socialment, i, d'altra banda, els processos involucrats en l'activitat matemàtica i en l'activitat científica per excel·lència, la resolució de problemes, estan concebuts des de la necessitat de la seua comprensió i expressió oral i escrita, amb el raonament que els conduïx i determina. La descripció del treball realitzat és un contingut important en l'àmbit.

El treball científic es basa en la contrastació d'idees, sustentades en unes premisses o punts de partida i expressades per mitjà de raonaments coherents, tant de manera oral com escrita, que expliquen un fet o resolen un problema. La comprensió i la producció de textos explicatius i argumentatius en ciències, que s'utilitzen constantment, són objecte d'aprenentatge en l'àmbit, com a mitjà per a comprendre la informació que aporta el mateix enunciat d'un problema o un text de referència, i per a comunicar el procés i el resultat d'un treball realitzat.

La contribució al desenvolupament en la competència en el tractament de la informació i competència digital es realitza donada la importància que té en les matèries que fonamenten l'àmbit, en la resolució de problemes i en el treball científic en general, la busca, la recollida, la selecció, el processament i la presentació de la informació rellevant en l'estudi que es realitza, i en la incorporació de les tecnologies de la informació i de la comunicació en l'aprenentatge de les Matemàtiques i de les Ciències de la naturalesa, des de les calculadores als ordinadors en els laboratoris, per a facilitar aprenentatges actuals i eficients, amb accés ràpid a la informació i les possibilitats de tractament, fent més fàcil la manera de recollir-los de les dades, els càlculs i la forma de representació, la qual cosa, al seu torn, facilita la seua comprensió i la seua interpretació. El treball amb estes noves tecnologies afavorixen l'anàlisi més rigorós i ràpid de grans quantitats de dades i, fins i tot, l'accés accessible a estudis de problemes que d'una altra manera serien molt difícils o impossibles, i faciliten el contacte dels estudiants amb estos recursos, les seues possibilitats i les seues limitacions.

La contribució a la competència cultural i artística es fa des de l'aportació de les Ciències de la naturalesa i les Matemàtiques a l'anàlisi de problemes que formen part de la cultura en què estem immersos, en particular a la incidència, el coneixement i en la comprensió del món en què vivim i en la millora de les condicions de vida, individuals i col·lectives. El plantejament de l'àmbit afavorix la reflexió amb una base científica sobre problemes culturals vigents, relacionats amb el coneixement de l'univers, l'evolució de la vida a la Terra, o la contaminació mediambiental. A més, la geometria, que és part integral de l'art, proporciona claus per a apreciar la bellesa en les formes i en les proporcions de les obres artístiques.

La competència per a aprendre a aprendre suposa ser conscient del procés i de les habilitats que afavorixen l'aprenentatge, la importància de la motivació, el control de les condicions de treball, les qualitats personals o els recursos que utilitzar. Des de l'àmbit científic es proporcionen oportunitats per a resoldre problemes individualment o en grup, o el que és el mateix, per a assumir reptes, adoptar iniciatives personals, prendre decisions conscientment sobre el que es fa, aplicar tècniques heurístiques o estratègies d'intervenció que resulten eficaces, utilitzar distints tipus de raonaments i valorar els resultats obtinguts. D'esta manera es fomenta l'autonomia en l'aprenentatge, la confiança en les pròpies possibilitats i la confiança en els mitjans que s'han d'utilitzar en cada cas.

La competència social i ciutadana es relaciona, d'una banda, amb habilitats inherents a la resolució de problemes científics, el sentit crític, el qüestionament de sabers i explicacions de fets i fenòmens aparentment coherents, de dogmes o prejudis, i el treball en equip necessari

El ámbito como materia integradora refuerza la aportación de las ciencias y de las Matemáticas al desarrollo de competencias básicas al incidir simultáneamente en aspectos comunes sobre el método de trabajo, y permitir aplicar continuamente las competencias de cada materia en el trabajo conjunto.

La contribución del ámbito al desarrollo de la competencia en la comunicación lingüística es de primer orden, ya que por un lado, las Matemáticas y las Ciencias de la naturaleza aportan un lenguaje propio preciso, simbólico y abstracto, que facilita la comprensión y la expresión de muchas ideas que se comparten socialmente, y por otro lado los procesos involucrados en la actividad matemática y en la actividad científica por excelencia, la resolución de problemas, están concebidos desde la necesidad de su comprensión y expresión oral y escrita, con el razonamiento que los conduce y determina. La descripción del trabajo realizado es un contenido importante en el ámbito.

El trabajo científico se basa en la contrastación de ideas, sustentadas en unas premisas o puntos de partida y expresadas mediante razonamientos coherentes, tanto de forma oral como escrita, que explican un hecho o resuelven un problema. La comprensión y producción de textos explicativos y argumentativos en ciencias, que se utilizan constantemente, son objeto de aprendizaje en el ámbito, como medio para comprender la información que aporta el mismo enunciado de un problema o un texto de referencia, y para comunicar el proceso y el resultado de un trabajo realizado.

La contribución al desarrollo en la competencia en el tratamiento de la información y competencia digital se realiza dada la importancia que tiene en las materias que fundamentan el ámbito, en la resolución de problemas y en el trabajo científico en general, la búsqueda, recogida, selección, procesamiento y presentación de la información relevante en el estudio que se realiza, y en la incorporación de las tecnologías de la información y de la comunicación en el aprendizaje de las Matemáticas y de las Ciencias de la naturaleza, desde las calculadoras a los ordenadores en los laboratorios, para facilitar aprendizajes actuales y eficientes, con acceso rápido a la información y posibilidades de tratamiento, haciendo más fácil la forma de recogida de los datos, los cálculos y la forma de representación, lo que a su vez facilita su comprensión y su interpretación. El trabajo con estas nuevas tecnologías favorecen el análisis más riguroso y rápido de grandes cantidades de datos, e incluso el acceso asequible a estudios de problemas que de otra forma serían muy difíciles o imposibles, y facilitan el contacto de los estudiantes con estos recursos, sus posibilidades y sus limitaciones.

La contribución a la competencia cultural y artística se hace desde la aportación de las Ciencias de la naturaleza y las Matemáticas al análisis de problemas que forman parte de la cultura en la que estamos inmersos, en particular a la incidencia el conocimiento y en la comprensión del mundo en que vivimos y en la mejora de las condiciones de vida, individuales y colectivas. El planteamiento del ámbito favorece la reflexión con una base científica sobre problemas culturales vigentes, relacionados con el conocimiento del universo, la evolución de la vida en la Tierra, o la contaminación medioambiental. Además, la geometría, que es parte integral del arte, proporciona claves para apreciar la belleza en las formas y en las proporciones de las obras artísticas.

La competencia para aprender a aprender supone ser consciente del proceso y de las habilidades que favorecen el aprendizaje, la importancia de la motivación, el control de las condiciones de trabajo, las cualidades personales o los recursos que utilizar. Desde el ámbito científico se proporcionan oportunidades para resolver problemas individualmente o en grupo, o lo que es lo mismo, para asumir retos, adoptar iniciativas personales, tomar decisiones conscientemente sobre lo que se hace, aplicar técnicas heurísticas o estrategias de intervención que resultan eficaces, utilizar distintos tipos de razonamientos y valorar los resultados obtenidos. De esta manera se fomenta la autonomía en el aprendizaje, la confianza en las propias posibilidades y la confianza en los medios que se deben utilizar en cada caso.

La competencia social y ciudadana se relaciona por una parte con habilidades inherentes a la resolución de problemas científicos, el sentido crítico, el cuestionamiento de saberes y explicaciones de hechos y fenómenos aparentemente coherentes, de dogmas o prejuicios, y el

en la societat actual per a resoldre els problemes comuns, la qual cosa suposa tindre en compte el pensament i les aportacions dels altres, i el respecte pel pensament de l'altre. I, d'altra banda, les Matemàtiques s'utilitzen constantment per a descriure la realitat social en l'ampli ús del terme. Constantment s'utilitzen representacions gràfiques, taules de dades, enquestes, etc., en els mitjans de comunicació, amb explicacions sobre continguts de caràcter social, que importen en gran manera en el coneixement d'interessos i posicions dels distints grups socials pròxims i globals. El treball en l'àmbit científic proporciona oportunitats per a desenrotllar les destreses que permeten valorar eixes informacions amb sentit crític.

Objectius

L'ensenyança de l'àmbit científic tindrà com a objectiu el desenvolupament de les següents capacitats:

1. Comprendre i utilitzar les estratègies, els conceptes bàsics i maneres d'argumentació de les Ciències de la naturalesa i de les Matemàtiques, tant en els processos matemàtics o científics com en els distints àmbits de l'activitat humana, per a interpretar els fenòmens naturals, així com per a analitzar i valorar les repercussions de desenvolupaments tecnocientífics i les seues aplicacions.

2. Comprendre i expressar missatges amb contingut científic utilitzant el llenguatge oral i escrit amb propietat, interpretar diagrames, gràfiques, taules i expressions matemàtiques elementals, així com comunicar a altres persones argumentacions i explicacions en l'àmbit de la ciència.

3. Reconèixer i plantejar situacions susceptibles de ser formulades en termes científics i matemàtics, elaborar i utilitzar diferents estratègies per a abordar-les i analitzar els resultats utilitzant els recursos més apropiats.

4. Quantificar aquells aspectes de la realitat que permeten interpretar-la millor: utilitzar tècniques de recollida de la informació i procediments de mesura, realitzar l'anàlisi de les dades per mitjà de l'ús de distintes classes de nombres i la selecció dels càlculs apropiats a cada situació, així com usar de manera adequada els distints mitjans tecnològics (calculadores, ordinadors, etc.) tant per a realitzar càlculs com per a buscar, tractar i representar informacions d'índole diversa i també com a ajuda en l'aprenentatge.

5. Obtindre informació sobre temes científics, utilitzant distintes fonts, incloses les tecnologies de la informació i la comunicació, i emprar-la, valorant el seu contingut, per a fonamentar i orientar treballs sobre temes científics.

6. Identificar els elements científics i matemàtics (informacions, dades estadístiques, geomètriques gràfiques, càlculs, etc.), presents en els mitjans de comunicació, Internet, publicitat o altres fonts d'informació, analitzar críticament les funcions que exercixen i valorar la seua aportació per a una millor comprensió dels missatges.

7. Aplicar, en la resolució de problemes, estratègies coherents amb els procediments de les Ciències de la naturalesa i de les Matemàtiques, com ara la discussió de l'interès dels problemes plantejats, la formulació d'hipòtesis o l'exploració sistemàtica d'alternatives, l'elaboració d'estratègies de resolució i de dissenys experimentals, l'anàlisi de resultats, la consideració d'aplicacions i repercussions de l'estudi realitzat i la busca de coherència global, que inclou, si és el cas, la comprovació de les solucions obtingudes.

8. Desenrotllar actituds i hàbits favorables a la promoció de la salut personal i comunitària, facilitant estratègies que permeten fer front als riscos de la societat actual en aspectes relacionats amb l'alimentació, el consum, les drogodependències i la sexualitat.

9. Comprendre la importància d'utilitzar els coneixements de les Ciències de la naturalesa i de les Matemàtiques per a satisfer les necessitats humanes i participar en la necessària presa de decisions al voltant de problemes locals i globals als quals ens enfrontem.

8. Conèixer i valorar les interaccions de la ciència i la tecnologia amb la societat i el medi ambient, amb atenció particular als problemes a què s'enfronta hui la humanitat i la necessitat de busca i aplica-

trabajo en equipo necesario en la sociedad actual para resolver los problemas comunes, lo que supone tener en cuenta el pensamiento y las aportaciones de los demás, y el respeto por el pensamiento del otro. Y, por otra parte, las Matemáticas se utilizan constantemente para describir la realidad social en el amplio uso del término. Constantemente se utilizan representaciones gráficas, tablas de datos, encuestas, etc., en los medios de comunicación, con explicaciones sobre contenidos de carácter social, que importan sobremanera en el conocimiento de intereses y posiciones de los distintos grupos sociales cercanos y globales. El trabajo en el ámbito científico proporciona oportunidades para desarrollar las destrezas que permiten valorar esas informaciones con sentido crítico.

Objetivos

La enseñanza del ámbito científico tendrá como objetivo el desarrollo de las siguientes capacidades:

1. Comprender y utilizar las estrategias, los conceptos básicos y modos de argumentación de las Ciencias de la naturaleza y de las Matemáticas tanto en los procesos matemáticos o científicos como en los distintos ámbitos de la actividad humana, para interpretar los fenómenos naturales, así como para analizar y valorar las repercusiones de desarrollos tecnocientíficos y sus aplicaciones.

2. Comprender y expresar mensajes con contenido científico utilizando el lenguaje oral y escrito con propiedad, interpretar diagramas, gráficas, tablas y expresiones matemáticas elementales, así como comunicar a otros argumentaciones y explicaciones en el ámbito de la ciencia.

3. Reconocer y plantear situaciones susceptibles de ser formuladas en términos científicos y matemáticos, elaborar y utilizar diferentes estrategias para abordarlas y analizar los resultados utilizando los recursos más apropiados.

4. Cuantificar aquellos aspectos de la realidad que permitan interpretarla mejor: utilizar técnicas de recogida de la información y procedimientos de medida, realizar el análisis de los datos mediante el uso de distintas clases de números y la selección de los cálculos apropiados a cada situación, así como usar de forma adecuada los distintos medios tecnológicos (calculadoras, ordenadores, etc.) tanto para realizar cálculos como para buscar, tratar y representar informaciones de índole diversa y también como ayuda en el aprendizaje.

5. Obtener información sobre temas científicos, utilizando distintas fuentes, incluidas las tecnologías de la información y la comunicación, y emplearla, valorando su contenido, para fundamentar y orientar trabajos sobre temas científicos.

6. Identificar los elementos científicos y matemáticos (informaciones, datos estadísticos, geométricos gráficos, cálculos, etc.), presentes en los medios de comunicación, Internet, publicidad u otras fuentes de información, analizar críticamente las funciones que desempeñan y valorar su aportación para una mejor comprensión de los mensajes.

7. Aplicar, en la resolución de problemas, estrategias coherentes con los procedimientos de las Ciencias de la naturaleza y de las Matemáticas, tales como la discusión del interés de los problemas planteados, la formulación de hipótesis o la exploración sistemática de alternativas, la elaboración de estrategias de resolución y de diseños experimentales, el análisis de resultados, la consideración de aplicaciones y repercusiones del estudio realizado y la búsqueda de coherencia global, que incluye, en su caso, la comprobación de las soluciones obtenidas.

8. Desarrollar actitudes y hábitos favorables a la promoción de la salud personal y comunitaria, facilitando estrategias que permitan hacer frente a los riesgos de la sociedad actual en aspectos relacionados con la alimentación, el consumo, las drogodependencias y la sexualidad.

9. Comprender la importancia de utilizar los conocimientos de las Ciencias de la naturaleza y de las Matemáticas para satisfacer las necesidades humanas y participar en la necesaria toma de decisiones en torno a problemas locales y globales a los que nos enfrentamos.

8. Conocer y valorar las interacciones de la ciencia y la tecnología con la sociedad y el medio ambiente, con atención particular a los problemas a los que se enfrenta hoy la humanidad y la necesidad de bús-

ció de solucions, subjectes al principi de precaució, per a avançar cap a un futur sostenible.

10. Reconèixer el caràcter temptatiu i creatiu de les Ciències de la naturalesa, així com les seues aportacions al pensament humà al llarg de la història, i apreciar els grans debats superadors de dogmatismes i les revolucions científiques que han marcat l'evolució cultural de la humanitat i les seues condicions de vida.

11. Integrar els coneixements de les Ciències de la naturalesa i de les Matemàtiques de manera que puguen emprar-se de manera creativa, analítica i crítica.

12. Manifestar una actitud positiva davant de la resolució de problemes i mostrar confiança en la pròpia capacitat per a enfrontar-s'hi amb èxit i adquirir un nivell d'autoestima adequat que li permeta gaudir dels aspectes creatius, manipulatius, estètics i utilitaris de les Ciències de la naturalesa i de les Matemàtiques.

13. Valorar les Matemàtiques i les Ciències de la naturalesa com a part integrant de la nostra cultura, tant des d'un punt de vista històric com des de la perspectiva del seu paper en la societat actual, i aplicar les competències matemàtiques i científiques adquirides per a analitzar i valorar fenòmens socials com la diversitat cultural, el respecte al medi ambient, la salut, el consum, la igualtat de gènere o la convivència pacífica.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Procediments i mètodes científicomatemàtics

– Els nombres, les operacions i el càlcul.
– El mesurament. Magnituds i la seua mesura. Longitud, superfície, volum i temps. Sistema Internacional. Precisió dels instruments de mesura. Errors.

– Utilització d'estratègies pròpies del treball científic i matemàtic, com el plantejament de problemes i discussió del seu interès, la formulació i posada a prova d'hipòtesis i la interpretació dels resultats.

– Comprensió i producció oral i escrita de textos científics. Els textos explicatius i argumentatius.

– Busca, selecció i interpretació d'informació de caràcter científic utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació i altres fonts per a formar-se una opinió pròpia, expressar-se amb precisió i argumentar sobre problemes relacionats amb la naturalesa.

– Valoració de les aportacions de les Ciències de la naturalesa per a donar resposta a les necessitats dels sers humans i millorar les condicions de la seua existència, així com per a apreciar i gaudir de la diversitat natural i cultural, participant en la seua conservació, protecció i millora.

– Utilització correcta dels materials, substàncies i instruments bàsics d'un laboratori i respecte per les normes de seguretat en este.

– Utilització de ferramentes tecnològiques per a facilitar la presa i l'anàlisi de dades experimentals, els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

– Confiança en les pròpies capacitats per a afrontar problemes i estudis científics i matemàtics.

– Perseverança i flexibilitat en la busca de solucions als problemes i en la millora de les trobades.

Bloc 2. Estructura i diversitat de la matèria: la seua naturalesa corpuscular

– Propietats generals de la matèria: volum, massa i densitat.
– Estats d'agregació de la matèria: sòlid, líquid i gasós. La seua relació amb la temperatura. Temperatura de fusió i ebullició d'una substància.

– Discontinuitat dels sistemes materials. Un model per a tota la matèria: la teoria cinetocorpuscular. La seua utilització per a la interpretació i estudi experimental de les lleis dels gasos.

– Extrapolació del model cinètic dels gasos a altres estats de la matèria.

– Substàncies pures i mescles. Procediments experimentals per a determinar si un material és una mescla o una substància. Mètodes de separació de les mescles. La seua importància en la vida quotidiana.

queda y aplicación de soluciones, sujetas al principio de precaución, para avanzar hacia un futuro sostenible.

10. Reconocer el carácter tentativo y creativo de las Ciencias de la naturaleza, así como sus aportaciones al pensamiento humano a lo largo de la historia, apreciando los grandes debates superadores de dogmatismos y las revoluciones científicas que han marcado la evolución cultural de la humanidad y sus condiciones de vida.

11. Integrar los conocimientos de las Ciencias de la naturaleza y de las Matemáticas de modo que puedan emplearse de forma creativa, analítica y crítica.

12. Manifestar una actitud positiva ante la resolución de problemas y mostrar confianza en la propia capacidad para enfrentarse a ellos con éxito y adquirir un nivel de autoestima adecuado que le permita disfrutar de los aspectos creativos, manipulativos, estéticos y utilitarios de las Ciencias de la naturaleza y de las Matemáticas.

13. Valorar las Matemáticas y las Ciencias de la naturaleza como parte integrante de nuestra cultura, tanto desde un punto de vista histórico como desde la perspectiva de su papel en la sociedad actual y aplicar las competencias matemáticas y científicas adquiridas para analizar y valorar fenómenos sociales como la diversidad cultural, el respeto al medio ambiente, la salud, el consumo, la igualdad de género o la convivencia pacífica.

Primer curso

Contenidos

Bloque 1. Procedimientos y métodos científico-matemáticos

– Los números, las operaciones y el cálculo.
– La medición. Magnitudes y su medida. Longitud, superficie, volumen y tiempo. Sistema Internacional. Precisión de los instrumentos de medida. Errores.

– Utilización de estrategias propias del trabajo científico y matemático, como el planteamiento de problemas y discusión de su interés, la formulación y puesta a prueba de hipótesis y la interpretación de los resultados.

– Comprensió i producció oral i escrita de textos científics. Los textos explicativos y argumentativos.

– Búsqueda, selección e interpretación de información de carácter científico utilizando las tecnologías de la información y comunicación y otras fuentes para formarse una opinión propia, expresarse con precisión y argumentar sobre problemas relacionados con la naturaleza.

– Valoración de las aportaciones de las Ciencias de la naturaleza para dar respuesta a las necesidades de los seres humanos y mejorar las condiciones de su existencia, así como para apreciar y disfrutar de la diversidad natural y cultural, participando en su conservación, protección y mejora.

– Utilització correcta de los materiales, sustancias e instrumentos básicos de un laboratorio y respeto por las normas de seguridad en el mismo.

– Utilización de herramientas tecnológicas para facilitar la toma y el análisis de datos experimentales, los cálculos de tipo numérico, algebraico o estadístico, las representaciones funcionales y la comprensión de propiedades geométricas.

– Confianza en las propias capacidades para afrontar problemas y estudios científicos y matemáticos.

– Perseverancia y flexibilidad en la búsqueda de soluciones a los problemas y en la mejora de las encontradas.

Bloque 2. Estructura y diversidad de la materia: su naturaleza corpuscular

– Propiedades generales de la materia: volumen, masa y densidad.
– Estados de agregación de la materia: sólido, líquido y gaseoso. Su relación con la temperatura. Temperatura de fusión y ebullición de una sustancia.

– Discontinuidad de los sistemas materiales. Un modelo para toda la materia: la teoría cinético-corpuscular. Su utilización para la interpretación y estudio experimental de las leyes de los gases.

– Extrapolación del modelo cinético de los gases a otros estados de la materia.

– Sustancias puras y mezclas. Procedimientos experimentales para determinar si un material es una mezcla o una sustancia. Métodos de separación de las mezclas. Su importancia en la vida cotidiana.

– Concepte de dissolució. Expressió de la concentració: % en pes, % en volum, gr / l.

Bloc 3. Els canvis químics i activitat humana: la seua importància, les seues repercussions i el medi ambient

– Realització experimental d'alguns canvis químics. Interpretació macroscòpica de la reacció química com a procés de transformació d'unes substàncies en altres.

– Reaccions químiques en la vida quotidiana.

– Materials artificials bàsics per a la societat del segle XXI. Repercussions de la seua fabricació i ús.

– La necessitat de cuidar del medi ambient i adoptar conductes solidàries i respectuoses amb este. Els residus i la seua gestió. El reciclatge.

Bloc 4. El coneixement del propi cos: anatomia i fisiologia humana

– La cèl·lula, unitat de vida. La teoria cel·lular i la seua importància en biologia. La cèl·lula com a unitat estructural i funcional dels sers vius.

– El concepte d'organisme pluricel·lular. Teixits, òrgans i aparells. El ser humà com ser viu pluricel·lular.

– El concepte de salut i el de malaltia.

– Malalties infeccioses i no infeccioses. Causes, remeis i prevencions.

– El trasplantament d'òrgans. Implicacions ètiques i socials.

– Nutrició i salut. Els aparells del cos humà.

· Concepte de nutrició: la necessitat d'alimentar-nos. Dietes saludables i equilibrades. Prevenció de les malalties provocades per la malnutrició.

· La conservació, manipulació i comercialització dels aliments. La higiene dels aliments. El consum responsable.

· L'aparell digestiu. L'aparell respiratori, circulatori i excretor. L'aparell locomotor.

· Hàbits saludables. Malalties més freqüents en cada un d'estos.

– La unitat de funció: el ser humà com a sistema.

· Funcionament general del sistema nerviós.

· Els receptors sensitius.

· Els actes involuntaris i els actes voluntaris.

· Processos degeneratius del cervell.

· El control intern de l'organisme. El sistema endocrí.

– La reproducció humana.

· Els aparells reproductors masculí i femení. Canvis físics i psíquics en l'adolescència.

· El cicle menstrual. Fecundació, embaràs i part. Anàlisi dels diferents mètodes anticonceptius. Les malalties de transmissió sexual.

· La resposta sexual humana. Sexe i sexualitat. Salut i higiene sexual.

· Nous avanços en reproducció i la seua valoració ètica i social.

Bloc 5. La Terra, un planeta en continu canvi

– L'origen de la Terra. El temps geològic: idees històriques sobre l'edat de la Terra. Els fòssils: identificació i importància com a testimoni del passat.

– Les eres geològiques: ubicació d'esdeveniments geològics i biològics importants.

– Alteracions de les roques produïdes per l'aire i l'aigua. La meteorització. L'acció geològica del gel i el vent. Dinàmica marina.

– La formació de roques sedimentàries. L'origen i utilitat del carbó, del petroli i del gas natural.

– El paisatge com resultat de l'acció conjunta dels fenòmens naturals i de l'activitat humana. El relleu terrestre i la seua representació. Els mapes topogràfics: lectura.

– La tectònica de plaques i les seues manifestacions

· El problema de l'origen de les serralades: algunes interpretacions històriques. El cicle de les roques.

· Proves del desplaçament dels continents. Distribució de volcans i terratrèmols. Les dorsals i el fenomen de l'expansió del fons oceànic. Interpretació del model dinàmic de l'estructura interna de la Terra.

– Concepto de disolución. Expresión de la concentración: % en peso, % en volumen, gr / l.

Bloque 3. Los cambios químicos y actividad humana: su importancia, sus repercusiones y el medio ambiente

– Realización experimental de algunos cambios químicos. Interpretación macroscòpica de la reacción química como proceso de transformación de unas sustancias en otras.

– Reacciones químicas en la vida cotidiana.

– Materiales artificiales básicos para la sociedad del siglo XXI. Repercusiones de su fabricación y uso.

– La necesidad de cuidar del medio ambiente y adoptar conductas solidarias y respetuosas con él. Los residuos y su gestión. El reciclado.

Bloque 4. El conocimiento del propio cuerpo: anatomía y fisiología humana

– La célula, unidad de vida. La teoría celular y su importancia en Biología. La célula como unidad estructural y funcional de los seres vivos.

– El concepto de organismo pluricelular. Tejidos, órganos y aparatos. El ser humano como ser vivo pluricelular.

– El concepto de salud y el de enfermedad.

– Enfermedades infecciosas y no infecciosas. Causas, remedios y prevenciones.

– El trasplante de órganos. Implicaciones éticas y sociales.

– Nutrición y salud. Los aparatos del cuerpo humano.

· Concepto de nutrición: la necesidad de alimentarnos. Dietas saludables y equilibradas. Prevención de las enfermedades provocadas por la malnutrición.

· La conservación, manipulación y comercialización de los alimentos. La higiene de los alimentos. El consumo responsable.

· El aparato digestivo. El aparato respiratorio, circulatorio y excretor. El aparato locomotor.

· Hábitos saludables. Enfermedades más frecuentes en cada uno de ellos.

– La unidad de función: el ser humano como sistema.

· Funcionamiento general del sistema nervioso.

· Los receptores sensitivos.

· Los actos involuntarios y los actos voluntarios.

· Procesos degenerativos del cerebro.

· El control interno del organismo. El sistema endocrino.

– La reproducción humana.

· Los aparatos reproductores masculino y femenino. Cambios físicos y psíquicos en la adolescencia.

· El ciclo menstrual. Fecundación, embarazo y parto. Análisis de los diferentes métodos anticonceptivos. Las enfermedades de transmisión sexual.

· La respuesta sexual humana. Sexo y sexualidad. Salud e higiene sexual.

· Nuevos avances en reproducción y su valoración ética y social.

Bloque 5. La Tierra, un planeta en continuo cambio

– El origen de la Tierra. El tiempo geològic: idees històriques sobre la edad de la Tierra. Los fòssils: identificación e importancia como testimonio del pasado.

– Las eras geològicas: ubicación de acontecimientos geològicos y biològicos importantes.

– Alteraciones de las rocas producidas por el aire y el agua. La meteorización. La acción geològica del hielo y el viento. Dinàmica marina.

– La formación de rocas sedimentarias. El origen y utilidad del carbón, del petróleo y del gas natural.

– El paisaje como resultado de la acción conjunta de los fenómenos naturales y de la actividad humana. El relieve terrestre y su representación. Los mapas topogràfics: lectura.

– La tectónica de placas y sus manifestaciones

· El problema del origen de las cordilleras: algunas interpretaciones històricas. El ciclo de las rocas.

· Pruebas del desplazamiento de los continentes. Distribución de volcanes y terremotos. Las dorsales y el fenómeno de la expansión del fondo oceànic. Interpretación del modelo dinàmico de la estructura interna de la Tierra.

· La tectònica de plaques, una revolució en les Ciències de la Terra. Interpretació del relleu i dels esdeveniments geològics.

Bloc 6. Nombres

– Divisibilitat de nombres naturals. Aplicacions de la divisibilitat en la resolució de problemes associats a situacions quotidianes.

– Necessitat dels nombres negatius per a expressar estats i canvis. Reconeixement i conceptualització en contextos reals.

– Significat i usos de les operacions amb nombres enters. Utilització de la jerarquia i propietats de les operacions i de les regles d'ús dels parèntesis en càlculs senzills.

– Fraccions i decimals en entorns quotidians. Diferents significats i usos de les fraccions. Relacions entre fraccions i decimals.

– Elaboració i utilització d'estratègies personals per al càlcul mental, per al càlcul aproximat i amb calculadores.

– Raó i proporció. Identificació i utilització en situacions de la vida quotidiana de magnituds directament proporcionals. Aplicació a la resolució de problemes en els quals intervinga la proporcionalitat directa.

– Percentatges per a expressar composicions o variacions. Càlcul mental i escrit amb percentatges habituals.

Bloc 7. Àlgebra

– Utilització de lletres per a simbolitzar nombres inicialment desconeguts i nombres sense concretar. Utilitat de la simbolització per a expressar quantitats en distints contextos.

– Traducció d'expressions del llenguatge quotidià a l'algebraic i viceversa. Busca i expressió de propietats, relacions i regularitats en seqüències numèriques.

– Obtenció de valors numèrics en fórmules senzilles.

– Valoració de la precisió i simplicitat del llenguatge algebraic per a representar i comunicar diferents situacions de la vida quotidiana.

Bloc 8. Geometria

– Elements bàsics per a la descripció de les figures geomètriques en el pla. Utilització de la terminologia adequada per a descriure amb precisió situacions, formes, propietats i configuracions del món físic.

– Anàlisi de relacions i propietats de figures en el pla: paral·lelisme i perpendicularitat. Ús de mètodes inductius i deductius per a analitzar relacions i propietats en el pla.

– Classificació de triangles i quadrilàters a partir de diferents criteris. Estudi d'algunes propietats i relacions en estos polígons.

– Polígons regulars. La circumferència i el cercle. Poliedres regulars.

– Mesura i càlcul d'angles en figures planes.

– Estimació i càlcul de perímetres de figures. Estimació i càlcul d'àrees per mitjà de fórmules, triangulació i quadriculació. Volum de cossos geomètrics.

– Simetria de figures planes. Apreciació de la simetria en la naturalesa i en les construccions.

– Ús de ferramentes informàtiques per a construir, simular i investigar relacions entre elements geomètrics.

Bloc 9. Funcions i gràfiques

– Organització de dades en taules de valors.

– Coordenades cartesianes. Representació de punts en un sistema d'eixos coordenats. Identificació de punts a partir de les seues coordenades.

– Identificació de relacions de proporcionalitat directa a partir de l'anàlisi de la seua taula de valors. Utilització de contraexemples quan les magnituds no siguen directament proporcionals.

– Identificació i verbalització de relacions de dependència en situacions quotidianes.

– Interpretació puntual i global d'informacions presentades en una taula o representades en una gràfica.

Bloc 10. Estadística i probabilitat

– Formulació de conjectures sobre el comportament de fenòmens aleatoris senzills i disseny d'experiències per a la seua comprovació.

· La tectónica de placas, una revolución en las Ciencias de la Tierra. Interpretación del relieve y de los acontecimientos geológicos.

Bloque 6. Números

– Divisibilidad de números naturales. Aplicaciones de la divisibilidad en la resolución de problemas asociados a situaciones cotidianas.

– Necesidad de los números negativos para expresar estados y cambios. Reconocimiento y conceptualización en contextos reales.

– Significado y usos de las operaciones con números enteros. Utilización de la jerarquía y propiedades de las operaciones y de las reglas de uso de los paréntesis en cálculos sencillos.

– Fracciones y decimales en entornos cotidianos. Diferentes significados y usos de las fracciones. Relaciones entre fracciones y decimales.

– Elaboración y utilización de estrategias personales para el cálculo mental, para el cálculo aproximado y con calculadoras.

– Razón y proporción. Identificación y utilización en situaciones de la vida cotidiana de magnitudes directamente proporcionales. Aplicación a la resolución de problemas en las que intervinga la proporcionalidad directa.

– Porcentajes para expresar composiciones o variaciones. Cálculo mental y escrito con porcentajes habituales.

Bloque 7. Álgebra

– Empleo de letras para simbolizar números inicialmente desconocidos y números sin concretar. Utilidad de la simbolización para expresar cantidades en distintos contextos.

– Traducción de expresiones del lenguaje cotidiano al algebraico y viceversa. Búsqueda y expresión de propiedades, relaciones y regularidades en secuencias numéricas.

– Obtención de valores numéricos en fórmulas sencillas.

– Valoración de la precisión y simplicidad del lenguaje algebraico para representar y comunicar diferentes situaciones de la vida cotidiana.

Bloque 8. Geometría

– Elementos básicos para la descripción de las figuras geométricas en el plano. Utilización de la terminología adecuada para describir con precisión situaciones, formas, propiedades y configuraciones del mundo físico.

– Análisis de relaciones y propiedades de figuras en el plano: paralelismo y perpendicularidad. Empleo de métodos inductivos y deductivos para analizar relaciones y propiedades en el plano.

– Clasificación de triángulos y cuadriláteros a partir de diferentes criterios. Estudio de algunas propiedades y relaciones en estos polígonos.

– Polígonos regulares. La circunferencia y el círculo. Poliedros regulares.

– Medida y cálculo de ángulos en figuras planas.

– Estimación y cálculo de perímetros de figuras. Estimación y cálculo de áreas mediante fórmulas, triangulación y cuadriculación. Volumen de cuerpos geométricos.

– Simetría de figuras planas. Apreciación de la simetría en la naturaleza y en las construcciones.

– Empleo de herramientas informáticas para construir, simular e investigar relaciones entre elementos geométricos.

Bloque 9. Funciones y gráficas

– Organización de datos en tablas de valores.

– Coordenadas cartesianas. Representación de puntos en un sistema de ejes coordenados. Identificación de puntos a partir de sus coordenadas.

– Identificación de relaciones de proporcionalidad directa a partir del análisis de su tabla de valores. Utilización de contraejemplos cuando las magnitudes no sean directamente proporcionales.

– Identificación y verbalización de relaciones de dependencia en situaciones cotidianas.

– Interpretación puntual y global de informaciones presentadas en una tabla o representadas en una gráfica.

Bloque 10. Estadística y probabilidad

– Formulación de conjeturas sobre el comportamiento de fenómenos aleatorios sencillos y diseño de experiencias para su comprobación.

- Diferents formes de recull d'informació. Organització en taules de dades recollides en una experiència. Freqüències absolutes i relatives.
- Diagrames de barres, de línies i de sectors. Anàlisi dels aspectes més destacables dels gràfics.

Críteris d'avaluació

1. Determinar en l'anàlisi de fenòmens científics o tecnològics, o en la resolució de problemes matemàtics, algunes de les característiques essencials del treball científic, com ara el plantejament exacte del problema, la formulació d'hipòtesis contrastables, el disseny i la realització d'experiències, i l'anàlisi i la comunicació de resultats. De la mateixa manera, comprendre i valorar la influència del treball científic sobre la qualitat de vida, el seu caràcter d'empresa acumulativa i col·lectiva en contínua revisió i, també, algunes de les seues limitacions.

2. Comprendre el procés de mesurament i utilitzar instruments de mesura senzills com ara la cinta mètrica, el cronòmetre, la balança, la proveta i el termòmetre. Conèixer el concepte de magnitud i les seues distintes unitats. Realitzar mesures de longitud, temps, massa i volum i expressar correctament els resultats aplicant les unitats del SI.

3. Reconèixer el volum, la massa i la densitat com a propietats generals de la matèria i distingir els tres estats de la matèria per mitjà del model cineticocorpuscular elaborat a partir de l'anàlisi de les seues propietats.

4. Utilitzar el model cineticocorpuscular per a explicar alguns fenòmens quotidians que es donen en la naturalesa, com ara els canvis d'estat, dilatacions i compressions en un mateix estat, augment i disminució de la temperatura, i interpretar el concepte de pressió en gasos.

5. Conèixer algunes tècniques bàsiques del laboratori de química (destil·lació, decantació i cristal·litació) aplicades a la separació de mescleres senzilles. Diferenciar entre transformacions físiques i químiques, i diferenciar les mescleres de les substàncies pures a partir de les seues propietats. Preparar dissolucions a partir de substàncies pures expressant correctament la seua concentració en% en pes,% volum i gr/l.

6. Explicar, per mitjà de l'observació del canvi de propietats a nivell macroscòpic, les transformacions en què desapareixen unes substàncies i n'apareixen d'altres, per a comprendre els canvis químics que es produeixen en situacions quotidianes.

7. Conèixer els distints materials artificials bàsics que existixen actualment, així com les seues propietats i aplicacions i ser conscients de l'impacte que per al medi ambient té la seua producció i eliminació, valorant positivament les distintes tècniques de tractament dels residus, i assumir d'una manera activa la importància del seu reciclatge com una manera de minimitzar el dit impacte

8. Descriure la morfologia cel·lular i explicar a partir de la teoria cel·lular, la unitat d'estructura i la funció dels sers vius. Explicar el concepte de salut i malaltia distingint les malalties infeccioses de les no infeccioses. Conèixer les causes, els remeis i les prevencions de les malalties, i valorar la donació i el trasplantament d'òrgans des d'una actitud de solidaritat.

9. Valorar la importància d'una alimentació equilibrada i del paper que exercixen els distints nutrients en l'organisme humà. Conèixer els nutrients que ens aporten els aliments i justificar, a partir d'estos, uns hàbits alimentaris i d'higiene saludables. Assumir i valorar uns hàbits de consum responsable.

10. Descriure els òrgans i els aparells del cos humà implicats en les funcions vitals. Localitzar els principals ossos i músculs que integren l'aparell locomotor. Conèixer els factors que alteren el funcionament dels distints òrgans i aparells, i establir relacions entre les funcions vitals i els hàbits d'higiene i salut.

11. Descripció dels sistemes nerviós i endocrí. Explicar el funcionament del sistema nerviós i la seua funció coordinadora davant de diferents estímuls. Conèixer la importància integradora del sistema endocrí. Conèixer els factors que alteren el dit sistema com ara les drogues, la falta de descans nocturn, l'excés de soroll, per tal valorar la importància de desenvolupar un estil de vida saludable.

- Diferentes formas de recogida de información. Organización en tablas de datos recogidos en una experiencia. Frecuencias absolutas y relativas.

- Diagramas de barras, de líneas y de sectores. Análisis de los aspectos más destacables de los gràfics.

Críterios de evaluación

1. Determinar en el análisis de fenómenos científicos o tecnológicos, o en la resolución de problemas matemáticos, algunas de las características esenciales del trabajo científico, como el planteamiento preciso del problema, la formulación de hipótesis contrastables, el diseño y la realización de experiencias, y el análisis y la comunicación de resultados. Del mismo modo, comprender y valorar la influencia del trabajo científico sobre la calidad de vida, su carácter de empresa acumulativa y colectiva en continua revisión y, también, algunas de sus limitaciones.

2. Comprender el proceso de medición y utilizar instrumentos de medida sencillos tales como la cinta métrica, el cronómetro, la balanza, la probeta y el termómetro. Conocer el concepto de magnitud y sus distintas unidades. Realizar medidas de longitud, tiempo, masa y volumen y expresar correctamente los resultados aplicando las unidades del S.I.

3. Reconocer el volumen, la masa y la densidad como propiedades generales de la materia y distinguir los tres estados de la materia mediante el modelo cinético-corpuscular elaborado a partir del análisis de sus propiedades.

4. Utilizar el modelo cinético-corpuscular para explicar algunos fenómenos cotidianos que se dan en la Naturaleza, tales como los cambios de estado, dilataciones y compresiones en un mismo estado, aumento y disminución de la temperatura, e interpretar el concepto de presión en gases.

5. Conocer algunas técnicas básicas del laboratorio de Química (destilación, decantación y cristalización) aplicadas a la separación de mezclas sencillas. Diferenciar entre transformaciones físicas y químicas, y diferenciar las mezclas de las sustancias puras a partir de sus propiedades. Preparar disoluciones a partir de sustancias puras expresando correctamente su concentración en% en peso,% volumen y gr/l.

6. Explicar, mediante la observación del cambio de propiedades a nivel macroscópico, las transformaciones en que desaparecen unas sustancias y aparecen otras, para comprender los cambios químicos que se producen en situaciones cotidianas.

7. Conocer los distintos materiales artificiales básicos que existen actualmente, así como sus propiedades y aplicaciones y ser conscientes del impacto que para el medio ambiente tiene su producción y eliminación, valorando positivamente las distintas técnicas de tratamiento de los residuos, y asumir de una manera activa la importancia del reciclado de los mismos como una forma de minimizar dicho impacto

8. Describir la morfología celular y explicar a partir de la teoría celular, la unidad de estructura y función de los seres vivos. Explicar el concepto de salud y enfermedad distinguiendo las enfermedades infecciosas de las no infecciosas. Conocer las causas, remedios y prevenciones de las enfermedades, y valorar la donación y trasplante de órganos desde una actitud de solidaridad.

9. Valorar la importancia de una alimentación equilibrada y del papel que desempeñan los distintos nutrientes en el organismo humano. Conocer los nutrientes que nos aportan los alimentos y justificar, a partir de ellos, unos hábitos alimentarios y de higiene saludables. Assumir y valorar unos hábitos de consumo responsable.

10. Describir los órganos y aparatos del cuerpo humano implicados en las funciones vitales. Localizar los principales huesos y músculos que integran el aparato locomotor. Conocer los factores que alteran el funcionamiento de los distintos órganos y aparatos y establecer relaciones entre las funciones vitales y los hábitos de higiene y salud.

11. Descripción de los sistemas nervioso y endocrino. Explicar el funcionamiento del sistema nervioso y su función coordinadora ante diferentes estímulos. Conocer la importancia integradora del sistema endocrino. Conocer los factores que alteran dicho sistema como las drogas, la falta de descanso nocturno, el exceso de ruido, para valorar la importancia de desarrollar un estilo de vida saludable.

12. Establir diferències entre sexualitat i reproducció en les persones. Descriure els aspectes bàsics de l'aparell reproductor i els mètodes de control de la natalitat, així com les solucions que aporta la ciència als problemes de fertilitat. Conèixer les mesures de prevenció de les malalties de transmissió sexual.

13. Identificar i descriure fets que mostren la Terra com un planeta canviant i registrar alguns dels canvis més notables de la seua llarga història utilitzant models temporals a escala. Identificar les accions dels agents geològics externs en l'origen i modelatge del relleu terrestre.

14. Aplicar el model dinàmic de l'estructura interna de la Terra i la teoria de la tectònica de plaques per a explicar fenòmens geològics com ara la formació de serralades, l'expansió del fons oceànic, les coincidències geològiques i paleontològiques en territoris actualment molt distants i la coincidència geogràfica de terratrèmols i volcans. Així mateix, ha de ser capaç d'ubicar estos fenòmens en mapes d'escala adequada i establir relacions entre tots estos processos.

15. Utilitzar distints tipus de nombres, naturals, sencers, fraccionaris, decimals i percentatges, realitzar els càlculs necessaris amb la precisió que requereix cada ocasió, per a recollir, transformar i intercanviar informació per a la realització de treballs científics o resoldre problemes relacionats amb la vida diària, i comprovar la pertinència dels resultats obtinguts.

16. Expressar simbòlicament per mitjà del llenguatge algebraic una propietat o relació entre dos variables donada a partir d'un enunciat, de regularitats numèriques senzilles, d'una seqüència o d'una taula de valors, en contextos quotidians, i obtenir un valor particular d'una de les variables d'una expressió algebraica senzilla quan es coneix un valor de l'altra variable.

17. Comprendre i distingir entre les distintes magnituds, longitud, superfície i volum, estimar i calcular perímetres, àrees i angles de figures planes, àrees i volums de cossos geomètrics, utilitzant l'instrumental adequat i les unitats corresponents.

18. Interpretar i representar relacions funcionals senzilles entre dos variables d'un fenomen que s'estudia expressades en forma de taula, gràfica, expressió algebraica o enunciat, passar d'una representació a una altra, i extraure conclusions sobre el fenomen que representen.

19. Organitzar, elaborar i interpretar informacions estadístiques presentades en taules i gràfiques, i calcular i interpretar alguns paràmetres estadístics, amb mitjans tecnològics (calculadores, ordinadors) si fóra necessari, i extraure conclusions de la informació que es presenta en taules o gràfiques estadístiques en relació amb el fenomen que representa.

Segon curs
Continguts

Bloc 1. Procediments i mètodes científicomatemàtics

– Els nombres, les operacions i el càlcul.
– Utilització d'estratègies pròpies del treball científic i matemàtic, com el plantejament de problemes i discussió del seu interès, la formulació i posada a prova d'hipòtesis i la interpretació dels resultats.

– Comprensió i producció oral i escrita de textos científics. Els textos explicatius i argumentatius.

– Busca, selecció i interpretació d'informació de caràcter científic utilitzant les tecnologies de la informació i comunicació i altres fonts per a formar-se una opinió pròpia, expressar-se amb precisió i argumentar sobre problemes relacionats amb la naturalesa.

– Valoració de les aportacions de les Ciències de la naturalesa per tal de donar resposta a les necessitats dels sers humans i millorar les condicions de la seua existència, així com per apreciar i gaudir de la diversitat natural i cultural, participant en la seua conservació, protecció i millora.

– Utilització correcta dels materials, substàncies i instruments bàsics d'un laboratori i respecte per les normes de seguretat en este.

– Utilització de ferramentes tecnològiques per a facilitar la presa i l'anàlisi de dades experimentals, els càlculs de tipus numèric, alge-

12. Establecer diferencias entre sexualidad y reproducción en las personas. Describir los aspectos básicos del aparato reproductor y los métodos de control de la natalidad, así como las soluciones que aporta la ciencia a los problemas de fertilidad. Conocer las medidas de prevención de las enfermedades de transmisión sexual.

13. Identificar y describir hechos que muestren a la Tierra como un planeta cambiante y registrar algunos de los cambios más notables de su larga historia utilizando modelos temporales a escala. Identificar las acciones de los agentes geológicos externos en el origen y modelado del relieve terrestre.

14. Aplicar el modelo dinámico de la estructura interna de la Tierra y la teoría de la Tectónica de placas para explicar fenómenos geológicos tales como la formación de cordilleras, la expansión del fondo oceánico, las coincidencias geológicas y paleontológicas en territorios actualmente muy distantes y la coincidencia geográfica de terremotos y volcanes. Así mismo debe ser capaz de ubicar estos fenómenos en mapas de escala adecuada, y establecer relaciones entre todos estos procesos.

15. Utilizar distintos tipos de números, naturales, enteros, fraccionarios, decimales y porcentajes, realizar los cálculos necesarios con la precisión que requiere cada ocasión, para recoger, transformar e intercambiar información para la realización de trabajos científicos o resolver problemas relacionados con la vida diaria, y comprobar la pertinencia de los resultados obtenidos.

16. Expresar simbólicamente mediante el lenguaje algebraico una propiedad o relación entre dos variables dada a partir de un enunciado, de regularidades numéricas sencillas, de una secuencia o de una tabla de valores, en contextos cotidianos, y obtener un valor particular de una de una de las variables de una expresión algebraica sencilla cuando se conoce un valor de la otra variable.

17. Comprender y distinguir entre las distintas magnitudes, longitud, superficie y volumen, estimar y calcular perímetros, áreas y ángulos de figuras planas, áreas y volúmenes de cuerpos geométricos, utilizando el instrumental adecuado y las unidades correspondientes.

18. Interpretar y representar relaciones funcionales sencillas entre dos variables de un fenómeno que se estudia expresadas en forma de tabla, gráfica, expresión algebraica o enunciado, pasar de una representación a otra, y extraer conclusiones sobre el fenómeno que representan.

19. Organizar, elaborar e interpretar informaciones estadísticas presentadas en tablas y gráficas, y calcular e interpretar algunos parámetros estadísticos, con medios tecnológicos (calculadoras, ordenadores) si fuera necesario, y extraer conclusiones de la información que se presenta en tablas o gráficas estadísticas en relación con el fenómeno que representa.

Segundo curso
Contenidos

Bloque 1. Procedimientos y métodos científico-matemáticos

– Los números, las operaciones y el cálculo.
– Utilización de estrategias propias del trabajo científico y matemático, como el planteamiento de problemas y discusión de su interès, la formulación y puesta a prueba de hipótesis y la interpretación de los resultados.

– Comprensió i producció oral i escrita de textos científics. Los textos explicativos y argumentativos.

– Búsqueda, selección e interpretación de información de carácter científico utilizando las tecnologías de la información y comunicación y otras fuentes para formarse una opinión propia, expresarse con precisión y argumentar sobre problemas relacionados con la naturaleza.

– Valoración de las aportaciones de las Ciencias de la naturaleza para dar respuesta a las necesidades de los seres humanos y mejorar las condiciones de su existencia, así como para apreciar y disfrutar de la diversidad natural y cultural, participando en su conservación, protección y mejora.

– Utilización correcta de los materiales, sustancias e instrumentos básicos de un laboratorio y respeto por las normas de seguridad en el mismo.

– Utilización de herramientas tecnológicas para facilitar la toma y el análisis de datos experimentales, los cálculos de tipo numérico, alge-

braic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

– Confiança en les pròpies capacitats per a afrontar problemes i estudis científics i matemàtics.

– Perseverança i flexibilitat en la busca de solucions als problemes i en la millora de les trobades.

Bloc 2. Estructura i diversitat de la matèria

– Una nova propietat general de la matèria: la seua naturalesa elèctrica. Fenòmens que la posen de manifest. La seua contribució al coneixement de l'estructura de la matèria.

– Fenòmens elèctrics. Disseny i construcció d'instruments senzills per a l'estudi de la interacció elèctrica. Valoració de les seues repercussions en el desenvolupament científic i tecnològic i en les condicions de vida.

– Teoria atòmica. Substàncies pures. Elements i compostos més abundants en els sers vius i en la matèria inerta. La seua nomenclatura i classificació en el sistema periòdic. Estructura atòmica i models atòmics: partícules constituents de l'àtom.

– Els àtoms i els seus enllaços. Molècules. Classificació de les substàncies segons les seues propietats. Estudi experimental.

– Els canvis químics. Reactius i productes. Llei de conservació de la massa. Interpretació corpuscular de les reaccions químiques. Reaccions químiques de la vida quotidiana: àcid-base, combustió i oxidació.

– L'aigua: característiques físiques i químiques. Descomposició i síntesi. El cicle de l'aigua. La contaminació de l'aigua, la seua depuració. L'aigua i els sers vius. L'aigua i la salut.

– Interpretació de les peculiaritats de l'àtom de carboni: possibilitats de combinació amb l'hidrogen i altres àtoms. Les cadenes carbonades.

– Els hidrocarburs i la seua importància com a recursos energètics. Els combustibles: carbó, gas natural i petroli. La combustió del carboni. El problema de l'increment de l'efecte hivernacle: causes i mesures per a la seua prevenció.

– Macromolècules: importància en la constitució dels sers vius.

– Valoració del paper de la química en la comprensió de l'origen i desenvolupament de la vida.

Bloc 3. Origen i evolució dels sers vius. L'herència i transmissió de caràcters

– La cèl·lula, unitat de vida. Els processos de divisió cel·lular: la mitosi i la meiosi. Característiques diferencials i importància biològica.

– Iniciació a l'estudi de l'ADN: composició, estructura i propietats. Valoració del seu descobriment en l'evolució posterior de les ciències biològiques.

– Genètica humana. L'herència del sexe. L'herència lligada al sexe. Malalties hereditàries.

– Aproximació al concepte de gen. El codi genètic. Les mutacions.

– Enginyeria i manipulació genètica: aplicacions i desafiaments. Els aliments transgènics. La clonació. El genoma humà. Implicacions ecològiques, socials i ètiques dels avanços en biotecnologia genètica i reproductiva.

– Hipòtesi sobre l'origen de la vida en la Terra. Evolució dels sers vius. La teoria de l'evolució de les espècies. Teories actuals de l'evolució. Gradualisme i equilibri puntuat.

– Valoració de la biodiversitat com a resultat del procés evolutiu. El paper de la humanitat en l'extinció d'espècies i les seues causes.

Bloc 4. Les forces i els moviments. Interacció i canvis

– Caràcter relatiu del moviment. Estudi qualitatiu i quantitatiu dels moviments. Magnituds necessàries per al seu estudi. Velocitat i acceleració.

– Disseny i realització d'experiències per a l'anàlisi dels diferents moviments on es prenguen dades, es tabulen, es representen i es traquen conclusions.

– Els principis de la dinàmica. Identificació de forces que intervien en la vida quotidiana: formes d'interacció. Relació entre forces i moviment.

algebraico o estadístico, las representaciones funcionales y la comprensión de propiedades geométricas.

– Confianza en las propias capacidades para afrontar problemas y estudios científicos y matemáticos.

– Perseverancia y flexibilidad en la búsqueda de soluciones a los problemas y en la mejora de las encontradas.

Bloque 2. Estructura y diversidad de la materia

– Una nueva propiedad general de la materia: su naturaleza eléctrica. Fenómenos que la ponen de manifiesto. Su contribución al conocimiento de la estructura de la materia.

– Fenómenos eléctricos. Diseño y construcción de instrumentos sencillos para el estudio de la interacción eléctrica. Valoración de sus repercusiones en el desarrollo científico y tecnológico y en las condiciones de vida.

– Teoría atómica. Sustancias puras. Elementos y compuestos más abundantes en los seres vivos y en la materia inerte. Su nomenclatura y clasificación en el sistema periódico. Estructura atómica y modelos atómicos: partículas constituyentes del átomo.

– Los átomos y sus enlaces. Moléculas. Clasificación de las sustancias según sus propiedades. Estudio experimental.

– Los cambios químicos. Reactivos y productos. Ley de conservación de la masa. Interpretación corpuscular de las reacciones químicas. Reacciones químicas de la vida cotidiana: ácido-base, combustión y oxidación.

– El agua: características físicas y químicas. Descomposición y síntesis. El ciclo del agua. La contaminación del agua, su depuración. El agua y los seres vivos. El agua y la salud.

– Interpretación de las peculiaridades del átomo de carbono: posibilidades de combinación con el hidrógeno y otros átomos. Las cadenas carbonadas.

– Los hidrocarburos y su importancia como recursos energéticos. Los combustibles: carbón, gas natural y petróleo. La combustión del carbono. El problema del incremento del efecto invernadero: causas y medidas para su prevención.

– Macromoléculas: importancia en la constitución de los seres vivos.

– Valoración del papel de la química en la comprensión del origen y desarrollo de la vida.

Bloque 3. Origen y evolución de los seres vivos. La herencia y transmisión de caracteres

– La célula, unidad de vida. Los procesos de división celular: la mitosis y la meiosis. Características diferenciales e importancia biológica.

– Iniciación al estudio del ADN: composición, estructura y propiedades. Valoración de su descubrimiento en la evolución posterior de las ciencias biológicas.

– Genética humana. La herencia del sexo. La herencia ligada al sexo. Enfermedades hereditarias.

– Aproximación al concepto de gen. El código genético. Las mutaciones.

– Ingeniería y manipulación genética: aplicaciones y desafíos. Los alimentos transgénicos. La clonación. El genoma humano. Implicaciones ecológicas, sociales y éticas de los avances en biotecnología genética y reproductiva.

– Hipótesis sobre el origen de la vida en la Tierra. Evolución de los seres vivos. La teoría de la evolución de las especies. Teorías actuales de la evolución. Gradualismo y equilibrio puntuado.

– Valoración de la biodiversidad como resultado del proceso evolutivo. El papel de la humanidad en la extinción de especies y sus causas.

Bloque 4. Las fuerzas y los movimientos. Interacción y cambios

– Carácter relativo del movimiento. Estudio cualitativo y cuantitativo de los movimientos. Magnitudes necesarias para su estudio. Velocidad y aceleración.

– Diseño y realización de experiencias para el análisis de los diferentes movimientos donde se tomen datos, se tabulen, se representen y se saquen conclusiones.

– Los principios de la Dinámica. Identificación de fuerzas que intervienen en la vida cotidiana: formas de interacción. Relación entre fuerzas y movimiento.

– Equilibri de forces. La pressió. Principi fonamental de l'estàtica de fluids. La pressió atmosfèrica: disseny i realització d'experiències per a posar-la de manifest. L'atmosfera i la seua dinàmica. Interpretació de mapes del temps senzills.

– Astronomia i gravitació universal

· L'astronomia: implicacions pràctiques i el seu paper en les idees sobre l'univers. El sistema geocèntric. El seu qüestionament i el sorgiment del model heliocèntric.

· Copèrnic i la primera gran revolució científica. Importància del telescopi de Galileu i les seues aplicacions.

· Ruptura de la barrera Cel-Terra: Newton i la gravitació universal.

· La concepció actual de l'univers. Valoració d'avanços científics i tecnològics. Aplicacions dels satèl·lits.

– Interacció i canvi. Treball, energia i calor.

· Transferència d'energia d'uns sistemes a altres: treball i calor.

· Treball mecànic. Aplicació a màquines i ferramentes.

· Rapidesa en la transferència d'energia: potència, rendiment.

· Calor i temperatura. Termòmetres.

· Fonts d'energia. Els problemes energètics de la societat actual. Valoració de l'energia en les activitats quotidianes, repercussió en la qualitat de vida. Presa de consciència dels recursos energètics.

Bloc 5. Els sers vius i el seu entorn: els ecosistemes

– Ecosistemes. Anàlisi de les interaccions existents en l'ecosistema: les relacions tròfiques. Cicle de matèria i flux d'energia. Identificació de cadenes i xarxes tròfiques en ecosistemes terrestres i aquàtics. Autoregulació de l'ecosistema: les plagues i la lluita biològica.

– La modificació d'ambients pels sers vius i les adaptacions dels sers vius a l'entorn. Els canvis ambientals de la història de la Terra.

– Valoració de l'impacte de l'activitat humana en els ecosistemes. Principals problemes ambientals de l'actualitat. Impacte dels incendis forestals i importància de la seua prevenció.

Bloc 6. La contribució de la ciència a un futur sostenible

– Els recursos naturals i els seus tipus. Importància de l'ús i gestió sostenible dels recursos

– Els problemes i els desafiaments globals a què s'enfronta hui la humanitat: contaminació sense fronteres, canvi climàtic, esgotament de recursos, pèrdua de biodiversitat, etc.

– Contribució del desenvolupament tecnocientífic a la resolució dels problemes. Importància de l'aplicació del principi de precaució i de la participació ciutadana en la presa de decisions. Atenció i respecte com a part essencial de la protecció del medi natural.

– Valoració de l'educació científica de la ciutadania com a requisit de societats democràtiques sostenibles. La cultura científica com a font de satisfacció personal.

Bloc 7. Nombres

– Potències de nombres enters amb exponent natural. Operacions amb potències. Utilització de la notació científica per a representar nombres grans.

– Relacions entre fraccions, decimals i percentatges. Ús d'estes relacions per a elaborar estratègies de càlcul pràctic amb percentatges.

– Utilització de la forma de càlcul mental, escrit o amb calculadora, i de l'estratègia per a comptar o estimar quantitats més apropiades a la precisió exigida en el resultat i la naturalesa de les dades.

– Proporcionalitat directa i inversa. Anàlisi de taules. Raó de proporcionalitat.

– Resolució de problemes relacionats amb la vida quotidiana en què apareixen relacions de proporcionalitat directa o inversa.

Bloc 8. Àlgebra

– El llenguatge algebraic per a generalitzar propietats i simbolitzar relacions. Obtenció de fórmules i termes generals basada en l'observació de pautes i regularitzades.

– Obtenció del valor numèric d'una expressió algebraica.

– Significat de les equacions i de les solucions d'una equació.

– Equilibrio de fuerzas. La presión. Principio fundamental de la estática de fluidos. La presión atmosférica: diseño y realización de experiencias para ponerla de manifiesto. La atmósfera y su dinámica. Interpretación de mapas del tiempo sencillos.

– Astronomía y Gravitación Universal

· La Astronomía: implicaciones prácticas y su papel en las ideas sobre el Universo. El sistema geocéntrico. Su cuestionamiento y el surgimiento del modelo heliocéntrico.

· Copérnico y la primera gran revolución científica. Importancia del telescopio de Galileo y sus aplicaciones.

· Ruptura de la barrera Cielo-Tierra: Newton y la gravitación universal.

· La concepción actual del universo. Valoración de avances científicos y tecnológicos. Aplicaciones de los satélites.

– Interacción y cambio. Trabajo, energía y calor.

· Transferencia de energía de unos sistemas a otros: trabajo y calor.

· Trabajo mecánico. Aplicación a máquinas y herramientas.

· Rapidez en la transferencia de energía: potencia, rendimiento.

· Calor y temperatura. Termómetros.

· Fuentes de energía. Los problemas energéticos de la sociedad actual. Valoración de la energía en las actividades cotidianas, repercusión en la calidad de vida. Toma de conciencia de los recursos energéticos.

Bloque 5. Los seres vivos y su entorno: los ecosistemas

– Ecosistemas. Análisis de las interacciones existentes en el ecosistema: las relaciones tróficas. Ciclo de materia y flujo de energía. Identificación de cadenas y redes tróficas en ecosistemas terrestres y acuáticos. Autorregulación del ecosistema: las plagas y la lucha biológica.

– La modificación de ambientes por los seres vivos y las adaptaciones de los seres vivos al entorno. Los cambios ambientales de la historia de la Tierra.

– Valoración del impacto de la actividad humana en los ecosistemas. Principales problemas ambientales de la actualidad. Impacto de los incendios forestales e importancia de su prevención.

Bloque 6. La contribución de la ciencia a un futuro sostenible

– Los recursos naturales y sus tipos. Importancia del uso y gestión sostenible de los recursos

– Los problemas y desafíos globales a los que se enfrenta hoy la humanidad: contaminación sin fronteras, cambio climático, agotamiento de recursos, pérdida de biodiversidad, etc.

– Contribución del desarrollo tecnocientífico a la resolución de los problemas. Importancia de la aplicación del principio de precaución y de la participación ciudadana en la toma de decisiones. Cuidado y respeto como parte esencial de la protección del medio natural.

– Valoración de la educación científica de la ciudadanía como requisito de sociedades democráticas sostenibles. La cultura científica como fuente de satisfacción personal.

Bloque 7. Números

– Potencias de números enteros con exponente natural. Operaciones con potencias. Utilización de la notación científica para representar números grandes.

– Relaciones entre fracciones, decimales y porcentajes. Uso de estas relaciones para elaborar estrategias de cálculo práctico con porcentajes.

– Utilización de la forma de cálculo mental, escrito o con calculadora, y de la estrategia para contar o estimar cantidades más apropiadas a la precisión exigida en el resultado y la naturaleza de los datos.

– Proporcionalidad directa e inversa. Análisis de tablas. Razón de proporcionalidad.

– Resolución de problemas relacionados con la vida cotidiana en los que aparecen relaciones de proporcionalidad directa o inversa.

Bloque 8. Álgebra

– El lenguaje algebraico para generalizar propiedades y simbolizar relaciones. Obtención de fórmulas y términos generales basada en la observación de pautes y regularidades.

– Obtención del valor numérico de una expresión algebraica.

– Significado de las ecuaciones y de las soluciones de una ecuación.

– Resolució d'equacions de primer grau. Transformació d'equacions en altres equivalents. Interpretació de la solució.

– Utilització de les equacions per a la resolució de problemes. Resolució d'estos mateixos problemes per mètodes no algebraics: assaig i error dirigit.

Bloc 9. Geometria

– Figures amb la mateixa forma i distinta grandària. La semblança. Proporcionalitat de segments. Identificació de relacions de semblança

– Ampliació i reducció de figures. Obtenció, quan siga possible, del factor d'escala utilitzat.

– Utilització dels teoremes de Tales i Pitàgores per a obtenir mesures i comprovar relacions entre figures.

– Poliedres i cossos de revolució. Desenrotllaments plans i elements característics. Classificació atenent a distints criteris. Utilització de propietats, regularitats i relacions per a resoldre problemes del món físic.

– Volums de cossos geomètrics. Resolució de problemes que impliquen l'estimació i el càlcul de longituds, superfícies i volums.

Bloc 10. Funcions i gràfiques

– Descripció local i global de fenòmens presentats de forma gràfica.

– Obtenció de la relació entre dos magnituds directa o inversament proporcionals a partir de l'anàlisi de la seua taula de valors i de la seua gràfica. Interpretació de la constant de proporcionalitat. Aplicació a situacions reals.

– Representació gràfica d'una situació que ve donada a partir d'una taula de valors, d'un enunciat o d'una expressió algebraica senzilla.

– Interpretació de les gràfiques com a relació entre dos magnituds. Observació i experimentació en casos pràctics.

– Utilització de calculadores gràfiques i programes d'ordinador per a la construcció i interpretació de gràfiques.

Bloc 11. Estadística i probabilitat

– Diferents formes de recollida d'informació. Organització de les dades en taules. Freqüències absolutes i relatives, ordinàries i acumulades.

– Diagrames estadístics. Anàlisi dels aspectes més destacables dels gràfics.

– Mesures de centralització: mitjana, mediana i moda. Significat, estimació i càlcul.

– Utilització de la mitjana, mediana i moda per a realitzar comparacions i valoracions.

– Utilització de calculadores o el full de càlcul per a organitzar les dades, realitzar els càlculs i generar els gràfics més adequats.

Criteris d'avaluació

1. Determinar en l'anàlisi de fenòmens científics o tecnològics, o en la resolució de problemes matemàtics, algunes de les característiques essencials del treball científic, com ara el plantejament precís del problema, la formulació d'hipòtesis contrastables, el disseny i la realització d'experiències, i l'anàlisi i la comunicació de resultats. De la mateixa manera, comprendre i valorar la influència del treball científic sobre la qualitat de vida, el seu caràcter d'empresa acumulativa i col·lectiva en contínua revisió i, també, algunes de les seues limitacions.

2. Interpretar la naturalesa elèctrica de la matèria per mitjà del model de càrregues per a explicar fenòmens electrostàtics habituals. Indicar els components bàsics d'un circuit. Conèixer els aspectes energètics del corrent elèctric, són capaços de realitzar i comprovar prediccions sobre el consum domèstic valorant les repercussions de l'electricitat en el desenrotllament científic i tecnològic i en les condicions de vida de les persones.

3. Descriure algun procediment químic que permeta descompondre les substàncies en els seus elements, valorant algunes aplicacions d'estes tècniques. Conèixer la teoria atòmicomolecular de les substàncies i aplicar-la per a explicar el comportament elèctric de la matèria, la diferència entre elements i compostos i la unió entre àtoms. Conèixer l'estructura de l'àtom, les propietats dels elements i el significat de les fórmules químiques.

– Resolución de ecuaciones de primer grado. Transformación de ecuaciones en otras equivalentes. Interpretación de la solución.

– Utilización de las ecuaciones para la resolución de problemas. Resolución de estos mismos problemas por métodos no algebraicos: ensayo y error dirigido.

Bloque 9. Geometría. Figuras con la misma forma y distinto tamaño. La semejanza. Proporcionalidad de segmentos. Identificación de relaciones de semejanza

– Ampliación y reducción de figuras. Obtención, cuando sea posible, del factor de escala utilizado.

– Utilización de los teoremas de Tales y Pitágoras para obtener medidas y comprobar relaciones entre figuras.

– Poliedros y cuerpos de revolución. Desarrollos planos y elementos característicos. Clasificación atendiendo a distintos criterios. Utilización de propiedades, regularidades y relaciones para resolver problemas del mundo físico.

– Volúmenes de cuerpos geométricos. Resolución de problemas que impliquen la estimación y el cálculo de longitudes, superficies y volúmenes.

Bloque 10. Funciones y gráficas

– Descripción local y global de fenómenos presentados de forma gráfica.

– Obtención de la relación entre dos magnitudes directa o inversamente proporcionales a partir del análisis de su tabla de valores y de su gráfica. Interpretación de la constante de proporcionalidad. Aplicación a situaciones reales.

– Representación gráfica de una situación que viene dada a partir de una tabla de valores, de un enunciado o de una expresión algebraica sencilla.

– Interpretación de las gráficas como relación entre dos magnitudes. Observación y experimentación en casos prácticos.

– Utilización de calculadoras gráficas y programas de ordenador para la construcción e interpretación de gráficas.

Bloque 11. Estadística y probabilidad

– Diferentes formas de recogida de información. Organización de los datos en tablas. Frecuencias absolutas y relativas, ordinarias y acumuladas.

– Diagramas estadísticos. Análisis de los aspectos más destacables de los gráficas.

– Medidas de centralización: media, mediana y moda. Significado, estimación y cálculo.

– Utilización de la media, la mediana y la moda para realizar comparaciones y valoraciones.

– Utilización de calculadoras o la hoja de cálculo para organizar los datos, realizar los cálculos y generar los gráficas más adecuados.

Criterios de evaluación

1. Determinar en el análisis de fenómenos científicos o tecnológicos, o en la resolución de problemas matemáticos, algunas de las características esenciales del trabajo científico, como el planteamiento preciso del problema, la formulación de hipótesis contrastables, el diseño y la realización de experiencias, y el análisis y la comunicación de resultados. Del mismo modo, comprender y valorar la influencia del trabajo científico sobre la calidad de vida, su carácter de empresa acumulativa y colectiva en continua revisión y, también, algunas de sus limitaciones.

2. Interpretar la naturaleza eléctrica de la materia mediante el modelo de cargas para explicar fenómenos electrostáticos habituales. Indicar los componentes básicos de un circuito. Conocer los aspectos energéticos de la corriente eléctrica, siendo capaces de realizar y comprobar predicciones sobre el consumo doméstico valorando las repercusiones de la electricidad en el desarrollo científico y tecnológico y en las condiciones de vida de las personas.

3. Describir algún procedimiento químico que permita descomponer las sustancias en sus elementos, valorando algunas aplicaciones de estas técnicas. Conocer la teoría atómico-molecular de las sustancias y aplicarla para explicar el comportamiento eléctrico de la materia, la diferencia entre elementos y compuestos y la unión entre átomos. Conocer la estructura del átomo, las propiedades de los elementos y el significado de las fórmulas químicas.

4. Explicar per mitjà de la teoria atòmicomolecular les transformacions en què desapareixen unes substàncies i n'apareixen unes altres, en termes de ruptura i formació d'enllaços entre àtoms. Interpretar i realitzar canvis químics per mitjà d'equacions. Conèixer reaccions químiques de la vida quotidiana: àcid-base, combustions i oxidació-reducció, analitzant la seua incidència en el medi ambient i la seua prevenció.

5. Conèixer les característiques de l'aigua, les seues propietats, la seua classificació i purificació. Valorar la seua importància per a la vida i la salut. Justificar la gran quantitat de compostos orgànics existents així com la formació de macromolècules i la seua importància en els sers vius.

6. Reconèixer les aplicacions energètiques derivades de les reaccions de combustió d'hidrocarburs i valorar la seua influència en l'increment de l'efecte hivernacle.

7. Valorar la capacitat de la química per a donar resposta a les necessitats de la humanitat i de la seua influència en les condicions de vida. Conèixer i complir les normes de seguretat i higiene en la manipulació i utilització de productes químics en el laboratori.

8. Reconèixer les característiques del cicle cel·lular i descriure la reproducció cel·lular, assenyalant les diferències principals entre meiosis i mitosi, així com el seu significat biològic. Conèixer que els gens estan constituïts per ADN i interpretar el paper de la diversitat genètica i les mutacions, així com valorar críticament les conseqüències dels avanços actuals de l'enginyeria genètica.

9. Conèixer els problemes que van conduir a enunciar la teoria de l'evolució, els principis bàsics d'esta teoria i les controvèrsies científiques, socials i religioses que va suscitar. Relacionar l'evolució i la distribució dels sers vius, destacar les seues adaptacions més importants.

10. Conèixer els conceptes de velocitat i acceleració. Interpretar les gràfiques posició-temps i velocitat-temps. Prendre dades de posició-temps de moviments reals per mitjà de l'ús de distintes tècniques experimentals, destacar les que ens proporcionen les noves tecnologies (l'ús de sensors i calculadores gràfiques, LAO i fotografia digital) i analitzar i interpretar la dita informació i extraure conseqüències sobre les característiques dels moviments reals estudiats.

11. Comprendre la força com a interacció. Identificar les forces que actuen sobre un cos en situacions quotidianes relacionant la força resultant amb altres magnituds del moviment: velocitat i acceleració. Fer operatiu el concepte de pressió en un fluid i analitzar les conseqüències que es deriven de la seua existència.

12. Utilitzar la llei de la Gravitació Universal per a justificar tant l'estructura del Sistema Solar com la unió entre els elements que componen l'univers, l'atracció de qualsevol objecte en la superfície dels astres i les variacions del pes dels cossos. Apreciar d'una manera global l'impacte científic i social que va suposar per a l'època la teoria corpuscular de la matèria, el concepte newtonià de força i la teoria de la Gravitació Universal.

13. Utilitzar el concepte d'energia i dels seus processos de transferència (treball, calor, radiació), en situacions quotidianes per a explicar alguns fenòmens naturals i el funcionament de màquines i eines d'una manera tant qualitativa com quantitativa, i aplicar el «principi de conservació de l'energia» a l'anàlisi d'algunes transformacions. Conèixer les fonts d'energia disponibles i les noves fonts alternatives a les tradicionals i valorar els problemes que planteja la seua explotació.

14. Explicar com es produïx la transferència de matèria i energia a llarg d'una cadena o xarxa tròfica concreta i deduir les conseqüències pràctiques en la gestió sostenible d'alguns recursos per part del ser humà.

15. Recopilar informació procedent de diverses fonts documentals sobre la influència de les actuacions humanes sobre els ecosistemes: efectes de la contaminació, desertització, disminució de la capa d'ozó, esgotament de recursos i extinció d'espècies. Analitzar la dita informació i argumentar possibles actuacions per a evitar el deteriorament del medi ambient i promoure una gestió més racional dels recursos naturals.

4. Explicar mediante la teoría atómico molecular las transformaciones en que desaparecen unas sustancias y aparecen otras, en términos de rotura y formación de enlaces entre átomos. Interpretar y realizar cambios químicos mediante ecuaciones. Conocer reacciones químicas de la vida cotidiana: ácido-base, combustiones y oxidación-reducción, analizando su incidencia en el medio ambiente y su prevención.

5. Conocer las características del agua, sus propiedades, su clasificación y purificación. Valorar su importancia para la vida y la salud. Justificar la gran cantidad de compuestos orgánicos existentes así como la formación de macromoléculas y su importancia en los seres vivos.

6. Reconocer las aplicaciones energéticas derivadas de las reacciones de combustión de hidrocarburos y valorar su influencia en el incremento del efecto invernadero.

7. Valorar la capacidad de la química para dar respuesta a las necesidades de la humanidad y de su influencia en las condiciones de vida. Conocer y cumplir las normas de seguridad e higiene en la manipulación y utilización de productos químicos en el laboratorio.

8. Reconocer las características del ciclo celular y describir la reproducción celular, señalando las diferencias principales entre meiosis y mitosis, así como su significado biológico. Conocer que los genes están constituidos por ADN interpretando el papel de la diversidad genética y las mutaciones y valorar críticamente las consecuencias de los avances actuales de la ingeniería genética.

9. Conocer los problemas que condujeron a enunciar la teoría de la evolución, los principios básicos de esta teoría y las controversias científicas, sociales y religiosas que suscitó. Relacionar la evolución y la distribución de los seres vivos, destacando sus adaptaciones más importantes.

10. Conocer los conceptos de velocidad y aceleración. Interpretar las gráficas posición-tiempo y velocidad-tiempo. Tomar datos de posición-tiempo de movimientos reales mediante el uso de distintas técnicas experimentales, destacando las que nos proporcionan las nuevas tecnologías (el uso de sensores y calculadoras gráficas, LAO y fotografía digital) y analizar e interpretar dicha información y extraer consecuencias sobre las características de los movimientos reales estudiados.

11. Comprender la fuerza como interacción. Identificar las fuerzas que actúan sobre un cuerpo en situaciones cotidianas relacionando la fuerza resultante con otras magnitudes del movimiento: velocidad y aceleración. Hacer operativo el concepto de presión en un fluido y analizar las consecuencias que se derivan de su existencia.

12. Utilizar la ley de la Gravitación Universal para justificar tanto la estructura del Sistema Solar como la unión entre los elementos que componen el Universo, la atracción de cualquier objeto en la superficie de los astros y las variaciones del peso de los cuerpos. Apreciar de una manera global el impacto científico y social que supuso para la época la teoría corpuscular de la materia, el concepto newtoniano de fuerza y la teoría de la Gravitación Universal.

13. Utilizar el concepto de energía y de sus procesos de transferencia (trabajo, calor, radiación), en situaciones cotidianas para explicar algunos fenómenos naturales y el funcionamiento de máquinas y herramientas de una forma tanto cualitativa como cuantitativa, y aplicar el «principio de conservación de la energía» al análisis de algunas transformaciones. Conocer las fuentes de energía disponibles y las nuevas fuentes alternativas a las tradicionales y valorar los problemas que plantea su explotación.

14. Explicar cómo se produce la transferencia de materia y energía a largo de una cadena o red trófica concreta y deducir las consecuencias prácticas en la gestión sostenible de algunos recursos por parte del ser humano.

15. Recopilar información procedente de diversas fuentes documentales acerca de la influencia de las actuaciones humanas sobre los ecosistemas: efectos de la contaminación, desertización, disminución de la capa de ozono, agotamiento de recursos y extinción de especies. Analizar dicha información y argumentar posibles actuaciones para evitar el deterioro del medio ambiente y promover una gestión más racional de los recursos naturales.

16. Analitzar els problemes i desafiaments, estretament relacionats, als quals s'enfronta la humanitat en relació amb la situació de la Terra, reconèixer la responsabilitat de la ciència i la tecnologia i la necessitat de la seua implicació per a resoldre'ls i avançar cap a l'èxit d'un futur sostenible.

17. Utilitzar distints tipus de nombres, les operacions i els càlculs per a recollir, transformar i intercanviar informació de contingut científic, i resoldre problemes relacionats amb la vida diària i en els treballs que es fan sobre continguts de les Ciències de la naturalesa i de les Matemàtiques, inclosos nombres molt grans i molt xicotets i càlculs amb percentatges i la seua relació amb els decimals i les fraccions en contextos científics i quotidians, amb la precisió que requereix cada ocasió, amb els mitjans tecnològics en la realització dels càlculs, des de l'entrada dels càlculs a realitzar a l'obtenció de resultats correctes, i estratègies per a assegurar-se que són correctes, i estimar la validesa d'eixos càlculs.

18. Resoldre problemes de les ciències i de la vida quotidiana el plantejament dels quals requereix una equació de primer grau o un sistema de dos equacions amb dos incògnites, per mitjà del maneig d'expressions algebraiques senzilles o per mitjà de mètodes numèrics o gràfics, que faciliten les noves tecnologies, i que condueixen a la solució del problema plantejat, comprovant la idoneïtat de la solució.

19. Comprendre i distingir entre les distintes magnituds, longitud, superfície i volum. Estimar, mesurar i calcular perímetres, àrees i angles de figures planes, àrees i volums de cossos geomètrics, amb l'instrumental de mesura adequat i les seues unitats corresponents i realitzar mesuraments directes i indirectes tant si el treball es realitza en un laboratori com fora d'ell.

21. Interpretar relacions funcionals expressades en forma de taula, gràfica, expressió algebraica o enunciat, relacionar les distintes expressions, presentar la informació entres dos variables segons els trets que la defineixen i que es volen destacar, i extraure conclusions sobre el fenomen que representen. Determinar quin tipus de funció pot representar una relació quantitativa d'una situació, el model funcional que s'ajusta més a les dades d'una relació quantitativa, usant els recursos tecnològics necessaris (calculadora gràfica, ordinador, etc.).

22. Elaborar i interpretar informacions estadístiques presentades en taules i gràfiques, i calcular i analitzar els paràmetres estadístics més usuals, amb mitjans tecnològics (calculadores, ordinadors, etc.).

23. Calcular i interpretar la probabilitat que un succés ocorregua a partir d'informació prèviament obtinguda de manera empírica o com resultat del recompte de possibilitats, en casos senzills.

Àmbit lingüístic i social

L'àmbit lingüístic i social inclourà els aspectes bàsics del currículum corresponents a les matèries de Ciències socials, Geografia i Història, Valencià: llengua i literatura i Castellà: llengua i literatura. Totes estes contribueixen al desenvolupament integral de les persones i a la seua socialització. D'una banda, la matèria de Ciències socials, Geografia i Història, promou la comprensió de la dimensió social dels sers humans. D'una altra, les matèries de Valencià i Castellà: llengua i literatura tenen com a objectiu el desenvolupament de la competència comunicativa, o siga, la utilització del llenguatge com a instrument de comunicació oral i escrita per a interactuar satisfactòriament en diferents àmbits socials, la qual cosa contribueix a la integració escolar i social.

L'objecte d'aprenentatge es defineix, doncs, com la comprensió i explicació de la realitat social en la seua dimensió geogràfica i històrica i el conjunt d'habilitats lingüísticocomunicatives implicades en els dits aprenentatges. L'àmbit adopta un enfocament globalitzador que tracta d'integrar aquells aprenentatges, previstos en les matèries de referència, que es consideren imprescindibles i incorporats ara en el currículum a través de les competències bàsiques. Amb això es pretén evitar la consideració de l'àmbit com una simple suma de matèries i, al contrari, se subratlla l'objectiu de reforçar la funcionalitat dels aprenentatges que es consideren bàsics.

La matèria de Ciències socials, Geografia i Història aporta el desenvolupament de la comprensió de la dimensió social dels sers humans

16. Analizar los problemas y desafíos, estrechamente relacionados, a los que se enfrenta la humanidad en relación con la situación de la Tierra, reconocer la responsabilidad de la ciencia y la tecnología y la necesidad de su implicación para resolverlos y avanzar hacia el logro de un futuro sostenible.

17. Utilizar distintos tipos de números, las operaciones y los cálculos para recoger, transformar e intercambiar información de contenido científico, y resolver problemas relacionados con la vida diaria y en los trabajos que se hacen sobre contenidos de las Ciencias de la naturaleza y de las Matemáticas, incluidos números muy grandes y muy pequeños y cálculos con porcentajes y su relación con los decimales y las fracciones en contextos científicos y cotidianos, con la precisión que requiere cada ocasión, con los medios tecnológicos en la realización de los cálculos, desde la entrada de los cálculos a realizar a la obtención de resultados correctos, y estrategias para asegurarse de que son correctos, y estimar la validez de esos cálculos.

18. Resolver problemas de las ciencias y de la vida cotidiana cuyo planteamiento requiere una ecuación de primer grado o un sistema de dos ecuaciones con dos incógnitas, mediante el manejo de expresiones algebraicas sencillas o mediante métodos numéricos o gráficos, que facilitan las nuevas tecnologías, y que conducen a la solución del problema planteado, comprobando la idoneidad de la solución.

19. Comprender y distinguir entre las distintas magnitudes, longitud, superficie y volumen. Estimar, medir y calcular perímetros, áreas y ángulos de figuras planas, áreas y volúmenes de cuerpos geométricos, con el instrumental de medida adecuado y sus unidades correspondientes y realizar mediciones directas e indirectas tanto si el trabajo se realiza en un laboratorio como fuera de él.

21. Interpretar relaciones funcionales expresadas en forma de tabla, gráfica, expresión algebraica o enunciado, relacionar las distintas expresiones, presentar la información entres dos variables en función de los rasgos que la definen y que se quieren destacar, y extraer conclusiones sobre el fenómeno que representan. Determinar qué tipo de función puede representar una relación quantitativa de una situación, el modelo funcional que se ajusta más a los datos de una relación quantitativa, usando los recursos tecnológicos necesarios (calculadora gráfica, ordenador, etc.).

22. Elaborar e interpretar informaciones estadísticas presentadas en tablas y gráficas, y calcular y analizar los parámetros estadísticos más usuales, con medios tecnológicos (calculadoras, ordenadores, etc.).

23. Calcular e interpretar la probabilidad de que un suceso ocurra a partir de información previamente obtenida de forma empírica o como resultado del recuento de posibilidades, en casos sencillos.

Ámbito lingüístico y social

El ámbito lingüístico y social incluirá los aspectos básicos del currículo correspondientes a las materias de Ciencias sociales, Geografía e Historia, Valenciano: lengua y literatura y Castellano: lengua y literatura. Todas ellas contribuyen al desarrollo integral de las personas y a su socialización. Por un lado, la materia de Ciencias sociales, Geografía e Historia, promueve la comprensión de la dimensión social de los seres humanos. Por otro, las materias de Valenciano y Castellano: lengua y literatura tienen como objetivo el desarrollo de la competencia comunicativa, o sea, la utilización del lenguaje como instrumento de comunicación oral y escrita para interactuar satisfactoriamente en diferentes ámbitos sociales lo que contribuye a la integración escolar y social.

El objeto de aprendizaje se define, pues, como la comprensión y explicación de la realidad social en su dimensión geográfica e histórica y el conjunto de habilidades lingüístico-comunicativas implicadas en dichos aprendizajes. El ámbito adopta un enfoque globalizador que trata de integrar aquellos aprendizajes, contemplados en las materias de referencia, que se consideran imprescindibles e incorporados ahora en el currículo a través de las competencias básicas. Con ello se pretende evitar la consideración del ámbito como una simple suma de materias y, por el contrario, se subraya el objetivo de reforzar la funcionalidad de los aprendizajes que se consideran básicos.

La materia de Ciencias sociales, Geografía e Historia aporta el desarrollo de la comprensión de la dimensión social de los seres

a través de l'explicació de fets i processos geogràfics i històrics. Així mateix, aporta una manera de coneixement basat en el plantejament de problemes que condueix a l'elaboració d'explicacions multifactorials per mitjà de l'obtenció d'informació a partir de diverses fonts i la seua interpretació. Este procés indagatori es recolza en diverses estratègies que contribuïxen a desenrotllar les competències bàsiques i a integrar en el seu aprenentatge els continguts propis de les matèries de Valencià: llengua i literatura i Castellà: llengua i literatura.

Per la seua banda, l'objecte d'estudi de les matèries de Valencià: llengua i literatura i Castellà: llengua i literatura, és el domini de les destreses lingüísticocomunicatives involucrades en l'ús de la llengua, és a dir, l'ensenyança i aprenentatge de les habilitats i coneixements necessaris per al desenrotllament de la comprensió i composició de textos orals i escrits. Eixe procés d'ensenyança-aprenentatge s'efectuarà per mitjà de l'exercici pràctic i reflexiu del llenguatge en les seues diverses funcions socials i el coneixement explícit de determinades unitats i regles del sistema de la llengua i les seues condicions d'ús. Així mateix, l'objecte d'aprenentatge d'este àmbit inclou continguts amb un marcat caràcter actitudinal referits a la reflexió sobre els fenòmens de base sociolingüística que es presenten estretament relacionats amb determinats usos discursius.

En la definició de l'objecte d'aprenentatge de l'àmbit es fa referència a les dos llengües oficials. Això significa que ens hi inclouen les habilitats lingüísticocomunicatives que remeten a un conjunt de processos i coneixements de naturalesa lingüística i psicosocial, que intervien en la producció i comprensió de discursos i que, en gran part, són comunes a ambdós llengües. En la competència comunicativa se solen distingir diversos components: el gramatical, o domini del codi lingüístic (verbal i no-verbal); el sociopragmàtic, o coneixements i habilitats que permeten reconèixer un context situacional determinat, distingir-lo d'altres i, d'esta manera, seleccionar les normes apropiades de comportament comunicatiu, la varietat o les varietats lingüístiques adequades, etc.; el component discursiu o textual, o coneixements i habilitats per a construir textos coherents i cohesionats; i el component estratègic o capacitat per a reparar errors, deficiències en algun aspecte de la competència i possibles conflictes comunicatius, o per a reforçar l'eficàcia de la comunicació.

Esta anàlisi mostra que algunes d'estes habilitats formen part de l'activitat lingüísticocomunicativa general, i que, per tant (referint-nos ara a les dos llengües oficials de la Comunitat Valenciana) els coneixements adquirits en una llengua són transferibles a l'altra i augmenten el desenrotllament de la competència comunicativa subjacent a ambdós. Això implica el plantejament d'activitats on es reforcen aquells aprenentatges que permeten la dita transferència, la reflexió i la conceptualització sobre el funcionament de les llengües com a sistema o el desenrotllament d'actituds sobre les llengües i els parlants. A més, serà necessari buscar altres vies dins del Programa d'Educació Bilingüe del centre i en el conjunt de matèries que componen el currículum d'este programa a fi que s'atenguen aquells components de la competència lingüísticocomunicativa que requerisquen un tractament específic.

Atés que l'àmbit lingüístic i social integra diverses matèries i a fi de subratllar l'enfocament metodològic diferent i el seu caràcter globalitzador es tindran en compte les següents orientacions didàctiques i les orientacions per a l'avaluació.

Orientacions didàctiques

Els continguts i els criteris d'avaluació s'han seqüenciat en dos cursos. En cada un d'estos, s'han agrupat els continguts en blocs. Per la seua banda, els criteris d'avaluació ajuden a delimitar les competències on l'alumnat mostra l'adquisició d'estos continguts. Els dits criteris es desenrotllen amb més detall en les orientacions per a l'avaluació.

Les característiques del programa de diversificació curricular i la finalitat d'este fan recomanable que l'objectiu del primer curs siga el de potenciar les competències bàsiques i introduir uns hàbits de treball i estratègies de tipus general que permeten accelerar l'aprenentatge.

humanos a través de la explicación de hechos y procesos geográficos e históricos. Asimismo, aporta un modo de conocimiento basado en el planteamiento de problemas que conduce a la elaboración de explicaciones multifactoriales mediante la obtención de información a partir de diversas fuentes y su interpretación. Este proceso indagatorio se apoya en diversas estrategias que contribuyen a desarrollar las competencias básicas y a integrar en su aprendizaje los contenidos propios de las materias de Valenciano: lengua y literatura y Castellano: lengua y literatura.

Por su parte, el objeto de estudio de las materias de Valenciano: lengua y literatura y Castellano: lengua y literatura, es el dominio de las destrezas lingüístico-comunicativas involucradas en el uso de la lengua, es decir, la enseñanza y aprendizaje de las habilidades y conocimientos necesarios para el desarrollo de la comprensión y composición de textos orales y escritos. Ese proceso de enseñanza-aprendizaje se efectuará mediante el ejercicio práctico y reflexivo del lenguaje en sus diversas funciones sociales y el conocimiento explícito de determinadas unidades y reglas del sistema de la lengua y sus condiciones de uso. Asimismo, el objeto de aprendizaje de este ámbito incluye contenidos con un marcado carácter actitudinal referidos a la reflexión sobre los fenómenos de base sociolingüística que se presentan estrechamente relacionados con determinados usos discursivos.

En la definición del objeto de aprendizaje del ámbito se hace referencia a las dos lenguas oficiales. Esto significa que en él se incluyen las habilidades lingüístico-comunicativas, que remiten a un conjunto de procesos y conocimientos de naturaleza lingüística y psicosocial, que intervienen en la producción y comprensión de discursos y que, en gran parte, son comunes a ambas lenguas. En la competencia comunicativa se suelen distinguir varios componentes: el gramatical o dominio del código lingüístico (verbal y no-verbal); el socio-pragmático o conocimientos y habilidades que permiten reconocer un contexto situacional determinado, distinguirlo de otros y, de este modo, seleccionar las normas apropiadas de comportamiento comunicativo, la variedad o las variedades lingüísticas adecuadas, etc.; el componente discursivo o textual, o conocimientos y habilidades para construir textos coherentes y cohesionados; y el componente estratégico o capacidad para reparar errores, deficiencias en algún aspecto de la competencia y posibles conflictos comunicativos, o para reforzar la eficacia de la comunicación.

Este análisis muestra que algunas de estas habilidades forman parte de la actividad lingüístico-comunicativa general, y que, por lo tanto (refiriéndonos ahora a las dos lenguas oficiales de la Comunitat Valenciana) los conocimientos adquiridos en una lengua son transferibles a la otra y aumentan el desarrollo de la competencia comunicativa subyacente a ambas. Ello implica el planteamiento de actividades donde se refuercen aquellos aprendizajes que permitan dicha transferencia, la reflexión y conceptualización acerca del funcionamiento de las lenguas como sistema o el desarrollo de actitudes sobre las lenguas y los hablantes. Además, será necesario buscar otras vías dentro del Programa de Educación Bilingüe del centro y en el conjunto de materias que componen el currículo de este programa con el fin de que se atiendan aquellos componentes de la competencia lingüístico-comunicativa que requieran un tratamiento específico.

Dado que el ámbito lingüístico y social integra diversas materias y con el fin de subrayar el enfoque metodològic diferent i el seu caràcter globalitzador se tendrán en cuenta las siguientes orientaciones didàcticas y las orientaciones para la evaluación.

Orientaciones didàcticas

Los contenidos y los criterios de evaluación se han secuenciado en dos cursos. En cada uno de ellos, se han agrupado los contenidos en bloques. Por su parte, los criterios de evaluación ayudan a delimitar las competencias donde el alumnado muestra la adquisición de estos contenidos. Dichos criterios se desarrollan con más detalle en las orientaciones para la evaluación.

Las características del programa de diversificación curricular y la finalidad del mismo hacen recomendable que el objetivo del primer curso sea el de potenciar las competencias básicas e introducir unos hábitos de trabajo y estrategias de tipo general que permitan acelerar

Ara bé, és necessari que el treball sobre competències bàsiques estiga lligat als continguts del curs.

Així, en el primer curs es prenen com a principals referents els continguts de la matèria de Ciències socials, Geografia i Història de 3r de l'ESO que s'articulen entorn de l'estudi de la interacció entre les societats i el medi. La dita anàlisi inclou per un costat l'estudi de les dinàmiques de població com un factor essencial per a entendre l'organització de l'espai en territoris de distinta magnitud. D'altra banda, el paper humà s'analitza a partir de les activitats de tipus econòmic que donen lloc a la diversitat d'espais geogràfics i paisatges humanitzats en major o menor grau. En este bloc es remarca en els processos de transformació dels dits espais com a conseqüència de les innovacions tecnològiques i les estratègies de diversos agents socials, estatals i empresarials. Així mateix es destaquen les conseqüències ambientals i socials d'estos processos.

El següent bloc se centra en l'anàlisi de l'organització social de diversos territoris. Això permet fer comparacions, aplicacions de principis generals o generalitzacions sobre els fenòmens geogràfics i les seues causes. Esta anàlisi s'articula entorn de la identificació i explicació dels desequilibris referits a territoris de distint orde de magnitud d'acord amb diferents indicadors de tipus demogràfic, econòmic, polític i cultural. Tot això es completa amb l'estudi de diverses polítiques de cooperació i actuacions que tracten de reduir les conseqüències negatives i els conflictes que generen estos desequilibris. El dit estudi integra una valoració d'estes actuacions des de criteris de desenvolupament humà i sostenible.

En el segon curs, es pren com a referent el currículum de 4t curs en l'estudi de l'evolució i caracterització de les societats contemporànies. El primer bloc aborda l'estudi de les bases històriques del món actual, és a dir, aquelles transformacions que estan en l'origen de les societats actuals i alguns dels seus problemes i projectes de futur. D'una banda, s'inclou el conjunt de canvis que se sintetitzen en el concepte de revolució industrial i, d'un altra, es fa referència a la formació dels estats liberals. Estos canvis van generar profunds conflictes socials i polítics que també són objecte d'una atenció especial. Així mateix s'ha donat especial rellevància al desenvolupament d'estos processos en l'àmbit espanyol i en com afecta els distints grups socials.

El següent bloc se centra en la història recent que configura el món actual. La proximitat dels fets planteja l'ús de noves fonts històriques com són els documents audiovisuals o la major importància dels mitjans de comunicació. D'altra banda, permet una reflexió sobre problemes recents des d'un raonament basat en el coneixement històric.

La referència als continguts de la matèria de Ciències socials, Geografia i Història inclou també la busca d'explicacions multifactorials, la situació dels fets socials en marcs espacials i processos històrics, l'obtenció d'informació a partir de fonts diverses des de mapes de diferents escales a documents escrits que pertanyen a diversos gèneres; l'ús de ferramentes informàtiques per a l'obtenció, el tractament d'informació i la comunicació del coneixement. Finalment, la selecció de continguts té en compte la necessitat de plantejar problemes reals la solució dels quals requereix l'exercici d'una ciutadania basada en valors democràtics i en el rebuig de les situacions d'injustícia i desigualtat social. Tot això es complementa amb el plantejament de les matèries de Valencià: llengua i literatura i Castellà: llengua i literatura, ja que estes s'articulen entorn de l'ús de la llengua tant en la construcció del coneixement i el pensament, com en el pla de l'acció.

Per la seua banda, els continguts de les matèries de Valencià i Castellà: llengua i literatura s'estructuren en diversos blocs que es repeteixen en ambdós cursos subratllant així la progressió en espiral de l'adquisició dels continguts lingüístics. Els dos primers blocs es referixen al desenvolupament de les habilitats bàsiques i aporten els continguts que es referixen a les destreses, habilitats i tècniques relacionades amb la interpretació i composició de textos orals i escrits. L'activitat humana de la comunicació no és una simple tècnica, són un conjunt d'estratègies i procediments d'orde superior, és a dir, accions subordinades a una finalitat i lligades a habilitats que no són mecàniques i en les

el aprendizaje. Ahora bien, es necesario que el trabajo sobre competencias básicas esté ligado a los contenidos del curso.

Así en el primer curso se toman como principales referentes los contenidos de la materia de Ciencias sociales, Geografía e Historia de 3º de la ESO que se articulan en torno al estudio de la interacción entre las sociedades y el medio. Dicho análisis contempla por un lado el estudio de las dinámicas de población como un factor esencial para entender la organización del espacio en territorios de distinta magnitud. Por otro lado, el papel humano se analiza a partir de las actividades de tipo económico que dan lugar a la diversidad de espacios geográficos y paisajes humanizados en mayor o menor grado. En este bloque se hace hincapié en los procesos de transformación de dichos espacios como consecuencia de las innovaciones tecnológicas y las estrategias de diversos agentes sociales, estatales y empresariales. Asimismo se destacan las consecuencias ambientales y sociales de estos procesos.

El siguiente bloque se centra en el análisis de la organización social de diversos territorios. Ello permite hacer comparaciones, aplicaciones de principios generales o generalizaciones sobre los fenómenos geográficos y sus causas. Este análisis se articula en torno a la identificación y explicación de los desequilibrios referidos a territorios de distinto orden de acuerdo con diferentes indicadores de tipo demográfico, económico, político y cultural. Todo ello se completa con el estudio de diversas políticas de cooperación y actuaciones que tratan de reducir las consecuencias negativas y los conflictos que generan estos desequilibrios. Dicho estudio integra una valoración de estas actuaciones desde criterios de desarrollo humano y sostenible.

En el segundo curso, se toma como referente el currículo de 4º centrado en el estudio de la evolución y caracterización de las sociedades contemporáneas. El primer bloque aborda el estudio de las bases históricas del mundo actual, es decir, aquellas transformaciones que están en el origen de las sociedades actuales y algunos de sus problemas y proyectos de futuro. Por un lado, se incluye el conjunto de cambios que se sintetizan en el concepto de revolución industrial y, por otro, se hace referencia a la formación de los estados liberales. Estos cambios generaron profundos conflictos sociales y políticos que también son objeto de una atención especial. Asimismo se ha dado especial relevancia al desarrollo de estos procesos en el ámbito español y en cómo afecta a los distintos grupos sociales.

El siguiente bloque se centra en la historia reciente que configura el mundo actual. La proximidad de los hechos plantea el uso de nuevas fuentes históricas como son los documentos audiovisuales o la mayor importancia de los medios de comunicación. Por otro lado, permite una reflexión sobre problemas recientes desde un razonamiento basado en el conocimiento histórico.

La referencia a los contenidos de la materia de Ciencias sociales, Geografía e Historia incluye también la búsqueda de explicaciones multifactoriales, la situación de los hechos sociales en marcos espaciales y procesos históricos, la obtención de información a partir de fuentes diversas desde mapas de diferentes escalas a documentos escritos pertenecientes a diversos géneros; el uso de herramientas informáticas para la obtención, el tratamiento de información y la comunicación del conocimiento. Finalmente, la selección de contenidos tiene en cuenta la necesidad de plantear problemas reales cuya solución requiere el ejercicio de una ciudadanía basada en valores democráticos y en el rechazo a las situaciones de injusticia y desigualdad social. Todo ello se complementa con el planteamiento de las materias de Valencià: llengua i literatura y Castellano: lengua y literatura, ya que estas se articulan en torno al uso de la lengua tanto en la construcción del conocimiento y el pensamiento, como en el plano de la acción.

Por su parte los contenidos de las materias de Valencià y Castellano: lengua y literatura se estructuran en varios bloques que se repiten en ambos cursos subrayando así la progresión en espiral de la adquisición de los contenidos lingüísticos. Los dos primeros bloques se refieren al desarrollo de las habilidades básicas y aportan los contenidos que se refieren a las destrezas, habilidades y técnicas relacionadas con la interpretación y composición de textos orales y escritos. La actividad humana de la comunicación no es una simple técnica, son un conjunto de estrategias y procedimientos de orden superior, es decir, acciones subordinadas a una finalidad y ligadas a habilidades que no

quals intervenen processos cognitius que varien amb els àmbits d'ús, els temes i les intencions comunicatives. Estes accions estan subjectes al control i a la revisió del parlant.

Per això, estos blocs junt amb el que es dedica a la literatura es referixen a l'aprenentatge de les llengües en diferents àmbits d'ús i tots estos aporten el marc textual i discursiu en el que s'han de fixar les pràctiques lingüístiques objecte d'aprenentatge. Estos són l'àmbit d'ús acadèmic, els mitjans de comunicació i la comunicació interpersonal i amb les institucions, i el discurs literari. Atenent a les característiques dels alumnes i les alumnes i a l'adaptació del currículum que s'efectua en este programa es treballaran seqüències textuais bàsiques de tipus narratiu, explicatiu i argumentatiu. Els continguts d'estos blocs tenen un caràcter eminentment procedimental, raó per la qual la seua programació estarà orientada a l'ús de les llengües, és a dir, no es tracta d'un aprenentatge sobre les llengües sinó de l'ús d'estes.

El tercer bloc de continguts, el desenrotllament de les habilitats implicades en el saber llegir literari, forma part de l'objecte d'estudi de l'educació lingüística. L'acostament dels alumnes i les alumnes a este discurs té per objectiu proporcionar instruments per a recrear i interpretar les obres llegides. La formació de lectors literaris competents implica seleccionar continguts de tres camps dependents entre si. En u, es fomentarà la lectura com a experiència satisfactòria. En un altre, es treballarà la construcció del significat del text, i per a això es tindrà en compte el context social i cultural. I el tercer, versa sobre l'aprenentatge de les característiques discursives, textuais i lingüístiques, és a dir, els procediments propis del discurs literari. La selecció de continguts d'estos tres camps ha de incloure-se de manera interrelacionada perquè el foment del plaer en l'acte de la lectura no és quelcom espontani sinó que emana del desenrotllament de la competència lectora.

Els continguts de l'últim bloc es dirigixen al coneixement explícit de determinades unitats i regles del sistema de la llengua i les seues condicions d'ús. Eixe coneixement afecta tots els plans del discurs: les marques enunciatives que permeten l'adequació del discurs a un context, les estructures textuais bàsiques (concretades en gèneres), les marques que cohesionen un text i els mecanismes lingüístics que regulen la formació d'oracions i de paraules.

D'altra banda, la reflexió lingüística té un caràcter conceptual i funcional. La funcionalitat ve donada per la seua contribució a l'aprenentatge de llegir, escoltar, escriure i parlar. Cal assenyalar que la relació entre l'activitat metalingüística i la comprensió i producció de textos és especialment rellevant en la llengua escrita. La selecció dels continguts d'este bloc és subsidiària de les pràctiques discursives, la seua programació no té un caràcter autònom i la seua adquisició ha d'integrar-se amb els altres components de l'aprenentatge lingüístic. Per tractar-se de continguts que procedixen de la reflexió sistemàtica sobre els usos de les llengües, este bloc està imbricat amb els altres.

Esta selecció i organització dels continguts respon a un enfocament globalitzador que se sustenta en diversos elements integradors. El primer d'estos es deriva directament de la pròpia concepció de l'objecte d'aprenentatge i té implicacions metodològiques. Es tracta d'organitzar la seqüència d'activitats entorn de la resolució d'un problema relatiu a un fet o procés social, la investigació del qual implica la integració de les habilitats lingüísticocomunicatives. Els coneixements adquirits en este procés indagatori es realitzaran per mitjà d'una activitat amb un marcat caràcter comunicatiu i que, igual que el procés d'aprenentatge, seran objecte d'avaluació. Este plantejament metodològic admet prou flexibilitat en el plantejament de les activitats, nivells de dificultat, varietat de fonts, estratègies i suports cosa, al seu torn, a favorix la implicació de l'alumnat i la seua motivació.

Un segon element és l'adopció d'un enfocament comunicatiu, ja que facilita l'articulació dels continguts lingüístics en una seqüència metodològica que inclou com resultat final una activitat on el component comunicatiu és bàsic. Així mateix, facilita la integració d'este tipus de continguts en tot el procés d'indagació que l'alumnat desenrotlla per a elaborar explicacions i interpretacions sobre fets i processos socials.

son mecánicas y en las que interviene procesos cognitivos que varían con los ámbitos de uso, los temas y las intenciones comunicativas. Tales acciones están sujetas al control y a la revisión del hablante.

Por ello, estos bloques junto con el que se dedica a la literatura se refieren al aprendizaje de las lenguas en diferentes ámbitos de uso y todos ellos aportan el marco textual y discursivo en el que se deben fijar las prácticas lingüísticas objeto de aprendizaje. Estos son el ámbito de uso académico, los medios de comunicación y la comunicación interpersonal y con las instituciones, y el discurso literario. Atendiendo a las características de los alumnos y alumnas y a la adaptación del currículo que se efectúa en este programa se trabajarán secuencias textuales básicas de tipo narrativo, explicativo y argumentativo. Los contenidos de estos bloques tienen un carácter eminentemente procedimental por lo que su programación estará orientada al uso de las lenguas, es decir, no se trata de un aprendizaje acerca de las lenguas sino del uso de las mismas.

El tercer bloque de contenidos, el desarrollo de las habilidades implicadas en el saber leer literario, forma parte del objeto de estudio de la educación lingüística. El acercamiento de los alumnos y alumnas a este discurso tiene por objetivo proporcionar instrumentos para recrear e interpretar las obras leídas. La formación de lectores literarios competentes implica seleccionar contenidos de tres campos dependientes entre sí. En uno, se fomentará la lectura como experiencia satisfactoria. En otro, se trabajará la construcción del significado del texto, para ello se tendrá en cuenta el contexto social y cultural. Y el tercero, versa sobre el aprendizaje de las características discursivas, textuales y lingüísticas, es decir, los procedimientos propios del discurso literario. La selección de contenidos de estos tres campos debe contemplarse de manera interrelacionada porque el fomento del placer en el acto de la lectura no es algo espontáneo sino que emana del desarrollo de la competencia lectora.

Los contenidos del último bloque se dirigen al conocimiento explícito de determinadas unidades y reglas del sistema de la lengua y sus condiciones de uso. Ese conocimiento afecta a todos los planos del discurso: las marcas enunciativas que permiten la adecuación del discurso a un contexto, las estructuras textuales básicas (concretadas en géneros), las marcas que cohesionan un texto y los mecanismos lingüísticos que regulan la formación de oraciones y de palabras.

Por otra parte, la reflexión lingüística tiene un carácter conceptual y funcional. La funcionalidad viene dada por su contribución al aprendizaje de leer, escuchar, escribir y hablar. Cabe señalar que la relación entre la actividad metalingüística y la comprensión y producción de textos es especialmente relevante en la lengua escrita. La selección de los contenidos de este bloque es subsidiaria de las prácticas discursivas, su programación no tiene un carácter autónomo y su adquisición debe integrarse con los demás componentes del aprendizaje lingüístico. Por tratarse de contenidos que proceden de la reflexión sistemática acerca de los usos de las lenguas, este bloque está imbricado con los demás.

Esta selección y organización de los contenidos responde a un enfoque globalizador que se sustenta en diversos elementos integrados. El primero de ellos se deriva directamente de la propia concepción del objeto de aprendizaje y tiene implicaciones metodológicas. Se trata de organizar la secuencia de actividades en torno a la resolución de un problema relativo a un hecho o proceso social cuya investigación implica la integración de las habilidades lingüístico-comunicativas. Los conocimientos adquiridos en este proceso indagatorio se realizarán mediante una actividad con un marcado carácter comunicativo y que, al igual que el proceso de aprendizaje, serán objeto de evaluación. Este planteamiento metodológico admite bastante flexibilidad en el planteamiento de las actividades, niveles de dificultad, variedad de fuentes, estrategias y apoyos lo que, a su vez, favorece la implicación del alumnado y su motivación.

Un segundo elemento es la adopción de un enfoque comunicativo ya que facilita la articulación de los contenidos lingüísticos en una secuencia metodológica que contempla como resultado final una actividad donde el componente comunicativo es básico. Asimismo, facilita la integración de este tipo de contenidos en todo el proceso de indagación que el alumnado desarrolla para elaborar explicaciones e interpretaciones sobre hechos y procesos sociales.

Altres elements es referixen a la integració dels components de l'aprenentatge lingüísticocomunicatiu, és a dir, la comprensió, la producció de textos i la reflexió sobre la llengua. El plantejament d'una metodologia per mitjà de la qual l'alumnat resol problemes es recolza decidivament en l'obtenció i tractament d'informació que es manifesta en una varietat de gèneres textuais. En estes tasques, la comprensió i producció de textos, així com l'estudi de la llengua, han de formar part d'una seqüència didàctica.

La lectura i l'escolta estaran guiades per una intenció lectora que vindrà determinada per l'activitat que l'alumnat ha de resoldre en el marc d'un procés indagatori. Per a ensenyar a llegir, la proposta didàctica ha d'articular tasques com ara determinar un objectiu de lectura, activar coneixements sobre el tema i el gènere, fer hipòtesis i anticipacions sobre el contingut, establir relacions en l'interior d'una proposició, vincular la informació entre si, fer inferències, i regular el procés de comprensió. L'estudi de la llengua està al servici d'una millor comprensió.

L'obtenció d'informació és un procés que requereix identificar aquella que és pertinent segons l'objectiu de lectura, reorganitzar-la d'acord amb la tasca a resoldre i reelaborar-la en un text que ha de ser comunicat. És ací on es relaciona la comprensió amb la producció (llegir o escoltar per a escriure o parlar). Escriure és, així mateix, un procés inscrit en una situació comunicativa. S'escriu amb una intenció (donar compte de la informació obtinguda) a un destinatari i en qualitat d'enunciador. Les tasques d'aprenentatge deriven de la intervenció en el dit procés. La planificació del text, tant de la situació comunicativa com dels continguts, la textualització i la reparació han d'estar inscrits en una seqüència didàctica que contribueixca a l'aprenentatge tant dels elements lingüístics com dels fets i els processos socials. Ací de nou és pertinent la reflexió o estudi sobre les llengües perquè seran necessaris coneixements discursius, textuais i morfosintàctics que, en alguns casos, caldrà explicitar per mitjà d'una tasca de reflexió. Tot això permetrà contextualitzar la gramàtica i dotar-la de sentit. La funcionalitat de l'aprenentatge gramatical afavorix l'adquisició d'estratègies lingüísticocomunicatives més sòlides.

Cal recordar que la intervenció en el procés de lectura i d'escriptura no es pot incloure com una tècnica que s'ensenya una vegada i s'executa mecànicament. Llegir i escriure són procediments d'orde superior que requereixen el control conscient i l'avaluació constant de qui els executa per la qual cosa el seu aprenentatge ha d'estar contextualitzat segons els gèneres textuais i els continguts tractats.

Quant als usos orals de la llengua hi ha uns aprenentatges comuns a l'oral i a l'escrit. Esta connexió es dona sobretot en l'ús de l'oral formal i planificat on es programaran aprenentatges relatius a l'adequació a la situació, la coherència i cohesió de les idees. L'escola és l'espai privilegiat per a l'aprenentatge de l'oral formal. La integració del discurs oral i escrit es concreta en les activitats realitzades en l'aula. En la seua planificació hauria de considerar-se, d'acord amb el plantejament de l'àmbit, la utilització de textos orals com a documents per a activitats d'observació i anàlisi. Així mateix, s'han de programar activitats on els usos orals i escrits siguen interdependents, com preparar notes escrites per a desenvolupar un debat o prendre notes a partir d'una explicació per a realitzar un resum o un informe escrit. Tot això, forma part de la interacció verbal de l'aula que ha de constituir una dinàmica d'aprenentatge lingüístic. També, caldrà ajustar-se a aspectes que configuren l'escolta i la parla com ara ser capaç de demanar la paraula, adequar el volum i el to de la veu, mirar a qui parla, etc. L'aprenentatge de les conductes que configuren les habilitats d'escolta i parla seran objecte de programació.

La interacció oral és la base d'un aprenentatge dialògic en el qual els alumnes i les alumnes elaboren conjuntament abstraccions de la realitat a través de conceptes així com explicacions cada vegada més complexes. L'intercanvi de punts de vista i interpretacions enriqueix la lectura dels documents i permet contrastar informació, una condició necessària per a formar-los en un pensament crític.

El plantejament, tant de l'objecte d'aprenentatge com dels principis metodològics, es complementa i afavorix l'ús de les tecnologies d'informació i comunicació. En efecte, l'enfocament que es dona a

Otros elementos se refieren a la integración de los componentes del aprendizaje lingüístico-comunicativo, es decir, la comprensión, la producción de textos y la reflexión sobre la lengua. El planteamiento de una metodología mediante la que el alumnado resuelve problemas se apoya decidivamente en la obtención y tratamiento de información que se manifiesta en una variedad de géneros textuales. En estas tareas la comprensión y producción de textos, así como el estudio de la lengua, deben formar parte de una secuencia didáctica.

La lectura y la escucha estarán guiadas por una intención lectora que vendrá determinada por la actividad que el alumnado debe resolver en el marco de un proceso indagatorio. Para enseñar a leer, la propuesta didáctica debe articular tareas tales como determinar un objetivo de lectura, activar conocimientos sobre el tema y el género, hacer hipótesis y anticipaciones sobre el contenido, establecer relaciones en el interior de una proposición, vincular la información entre sí, hacer inferencias, y regular el proceso de comprensión. El estudio de la lengua está al servicio de una mejor comprensión.

La obtención de información es un proceso que requiere identificar aquella que es pertinente según el objetivo de lectura, reorganizarla de acuerdo con la tarea a resolver y reelaborarla en un texto que debe ser comunicado. Es aquí donde se relaciona la comprensión con la producción (leer o escuchar para escribir o hablar). Escribir es, asimismo, un proceso inscrito en una situación comunicativa. Se escribe con una intención (dar cuenta de la información obtenida) a un destinatario y en calidad de enunciador. Las tareas de aprendizaje deriven de la intervención en dicho proceso. La planificación del texto, tanto de la situación comunicativa como de los contenidos, la textualización y la reparación deben estar inscritos en una secuencia didáctica que contribuya al aprendizaje tanto de los elementos lingüísticos como de los hechos y los procesos sociales. Aquí de nuevo es pertinente la reflexión o estudio sobre las lenguas pues serán necesarios conocimientos discursivos, textuales y morfosintácticos que, en algunos casos, habrá que explicitar mediante una tarea de reflexión. Todo ello permitirá contextualizar la gramática y dotarla de sentido. La funcionalidad del aprendizaje gramatical favorece la adquisición de estrategias lingüístico-comunicativas más sólidas.

Cabe recordar que la intervención en el proceso de lectura y de escritura no puede contemplarse como una técnica que se enseña una vez y se ejecuta mecánicamente. Leer y escribir son procedimientos de orden superior que requieren el control consciente y la evaluación constante de quien los ejecuta por lo que su aprendizaje debe estar contextualizado según los géneros textuales y los contenidos tratados.

En cuanto a los usos orales de la lengua existen unos aprendizajes comunes al oral y al escrito. Esta conexión se da sobre todo en el uso del oral formal y planificado donde se programarán aprendizajes relativos a la adecuación a la situación, la coherencia y cohesión de las ideas. La escuela es el espacio privilegiado para el aprendizaje del oral formal. La integración del discurso oral y escrito se concreta en las actividades realizadas en el aula. En su planificación debería considerarse, de acuerdo con el planteamiento del ámbito, la utilización de textos orales como documentos para actividades de observación y análisis. Asimismo, se deben programar actividades donde los usos orales y escritos sean interdependientes, como preparar notas escritas para desarrollar un debate o tomar notas a partir de una explicación para realizar un resumen o un informe escrito. Todo ello, forma parte de la interacción verbal del aula que debe constituir una dinámica de aprendizaje lingüístico. También, se atenderá a aspectos que configuran la escucha y el habla tales como ser capaz de pedir la palabra, adecuar el volumen y el tono de la voz, mirar al que habla, etc. El aprendizaje de las conductas que configuran las habilidades de escucha y habla serán objeto de programación.

La interacción oral es la base de un aprendizaje dialógico en el que los alumnos y alumnas elaboran conjuntamente abstracciones de la realidad a través de conceptos así como explicaciones cada vez más complejas. El intercambio de puntos de vista e interpretaciones enriquece la lectura de los documentos y permite contrastar información, una condición necesaria para formarles en un pensamiento crítico.

El planteamiento tanto del objeto de aprendizaje como de los principios metodológicos se complementa y favorece el uso de las tecnologías de información y comunicación. En efecto, el enfoque que

L'àmbit es basa en gran manera en l'obtenció, selecció i reorganització de la informació en la construcció de coneixement. Per això, el desenrotllament d'esta competència bàsica pot i ha de ser potenciat en este alumnat que presenta dificultats d'aprenentatge per mitjà de les dites ferramentes que han de tindre una presència habitual en les activitats d'aprenentatge.

L'avaluació és un altre element del currículum fonamental en tot procés educatiu, però adquireix més rellevància quan es planteja en este context on s'ha de subratllar el seu caràcter formatiu. És una condició necessària per a permetre als docents ajustar les seues propostes didàctiques i als alumnes i alumnes regular la seua activitat d'aprenentatge. L'avaluació es realitzarà per mitjà de diversos instruments que possibiliten una aproximació més objectiva a la complexitat del procés d'ensenyança i aprenentatge. A més, tindrà com referent tant les competències bàsiques com uns criteris d'avaluació flexibles segons les característiques de l'alumnat i de la programació d'aula. En els dits criteris es concreten les tasques i els continguts implicats en la seua resolució que es consideren rellevants.

Respecte a la programació s'ha de considerar com un criteri fonamental l'adequació al punt de partida de l'alumnat. També ha de tindre's en compte la duració del programa per a distribuir de manera progressiva els aprenentatges amb vista al desenrotllament de les competències bàsiques. Un altre criteri ha de ser l'orientació acadèmica i professional de l'alumnat a l'hora de concretar el caire en el tipus d'activitats i la seua articulació en el marc de projectes o unitats didàctiques. És en les dites activitats on es concretarà l'enfocament globalitzador que inspira esta matèria i el sentit de l'adquisició de les competències bàsiques.

Un altre criteri que ha de marcar la programació és la integració de l'educació en valors a través dels temes transversals, de manera que potencien aquells que són propis d'una ciutadania democràtica i participativa. Això afecta tant la selecció de temes i continguts com a la manera d'organitzar l'aprenentatge i les relacions interpersonals en l'aula basades en el respecte i la col·laboració.

Així mateix s'ha de tindre present la recursivitat de les habilitats lingüísticocomunicatives. Per a planificar la seua ensenyança cal tindre en compte la complexitat dels següents aspectes que s'interrelacionen entre si:

- a) Els àmbits d'ús de la llengua, les seqüències textuais i els gèneres discursius.
- b) El desenrotllament de les habilitats implicades en la comprensió i expressió i que apareixen formulades en l'apartat dels continguts.
- c) La introducció dels continguts metalingüístics atenent a la lògica del seu aprenentatge i no a l'estructuració de les disciplines gramaticals. Això implica programar una gramàtica de base pedagògica i comunicativa.
- d) Els temes de què tracten els textos i que en el cas de l'àmbit vénen donats per les aportacions de la matèria de Ciències socials, Geografia i Història.

L'eix de programació ho constitueixen les pràctiques discursives que, en el cas de l'àmbit lingüístic i social ve donat pels textos objecte de treball. D'esta manera, es començarà per seqüències explicatives amb caràcter narratiu, descripcions i explicacions amb connexions lingüísticament visibles, així com escasses pressuposicions i implícits.

En resum, es tracta que l'alumnat desenrotlle la seua competència de comprensió de la realitat social, que siga capaç d'expressar els seus pensaments i que utilitze la llengua com un mitjà per a regular la seua acció social.

A continuació, s'exposa un llistat de continguts. Este llistat no suposa un temari o una programació, ni l'única manera d'organitzar-los. L'elaboració d'unitats didàctiques i d'activitats estarà determinada per l'enfocament globalitzador amb què es planteja esta matèria i en estes, especialment en les activitats, és on es concreta la integració dels continguts de les matèries de referència. En la programació d'aula es tindrà en compte el caràcter recursiu de certs continguts de tipus conceptual com els d'espai geogràfic, localització, distribució, interacció, temps històric, font, explicació o els continguts relatius a les habilitats lingüísticocomunicatives que s'abordaran sempre a partir de les pràctiques discursives basades pels continguts pertinents per a com-

se da al ámbito se basa en gran medida en la obtención, selección y reorganización de la información en la construcción de conocimiento. Por ello, el desarrollo de esta competencia básica puede y debe ser potenciado en este alumnado que presenta dificultades de aprendizaje mediante dichas herramientas que deben tener una presencia habitual en las actividades de aprendizaje.

La evaluación es otro elemento del currículo fundamental en todo proceso educativo, pero adquiere más relevancia cuando se plantea en este contexto donde se ha de subrayar su carácter formativo. Es una condición necesaria para permitir a los docentes ajustar sus propuestas didácticas y a los alumnos y alumnas regular su actividad de aprendizaje. La evaluación se realizará mediante diversos instrumentos que posibiliten una aproximación más objetiva a la complejidad del proceso de enseñanza y aprendizaje. Además, tendrá como referente tanto las competencias básicas como unos criterios de evaluación flexibles en función de las características del alumnado y de la programación de aula. En dichos criterios se concretan las tareas y los contenidos implicados en su resolución que se consideran relevantes.

Con respecto a la programación se ha de considerar como un criterio fundamental la adecuación al punto de partida del alumnado. También debe tenerse en cuenta la duración del programa para distribuir de modo progresivo los aprendizajes de cara al desarrollo de las competencias básicas. Otro criterio debe ser la orientación académica y profesional del alumnado a la hora de concretar el sesgo en el tipo de actividades y su articulación en el marco de proyectos o unidades didácticas. Es en dichas actividades donde se concretará el enfoque globalizador que inspira esta materia y el sentido de la adquisición de las competencias básicas.

Otro criterio que debe marcar la programación es la integración de la educación en valores a través de los temas transversales, de modo que potencien aquellos que son propios de una ciudadanía democrática y participativa. Ello afecta tanto a la selección de temas y contenidos como a la forma de organizar el aprendizaje y las relaciones interpersonales en el aula basadas en el respeto y la colaboración.

Asimismo se ha de tener presente la recursividad de las habilidades lingüístico-comunicativas. Para planificar su enseñanza hay que tener en cuenta la complejidad de los siguientes aspectos que se interrelacionan entre sí:

- a) Los ámbitos de uso de la lengua, las secuencias textuales y los géneros discursivos.
- b) El desarrollo de las habilidades implicadas en la comprensión y expresión y que aparecen formuladas en el apartado de los contenidos.
- c) La introducción de los contenidos metalingüísticos atendiendo a la lógica de su aprendizaje y no a la estructuración de las disciplinas gramaticales. Ello implica programar una gramática de base pedagógica y comunicativa.
- d) Los temas de los que tratan los textos y que en el caso del ámbito vienen dados por las aportaciones de la materia de Ciencias sociales, Geografía e Historia.

El eje de programación lo constituyen las prácticas discursivas que, en el caso del ámbito lingüístico y social viene dado por los textos objeto de trabajo. De este modo, se empezará por secuencias explicativas con carácter narrativo, descripciones y explicaciones con conexiones lingüísticamente visibles, así como escasas presuposiciones e implícitos.

En resumen, se trata de que el alumnado desarrolle su competencia de comprensión de la realidad social, que sea capaz de expresar sus pensamientos y de que utilice la lengua como un medio para regular su acción social.

A continuación, se expone un listado de contenidos. Este listado no supone un temario o una programación, ni la única forma de organizarlos. La elaboración de unidades didácticas y de actividades estará determinada por el enfoque globalizador con el que se plantea esta materia y en ellas, especialmente en las actividades, es donde se concreta la integración de los contenidos de las materias de referencia. En la programación de aula se tendrá en cuenta el carácter recursivo de ciertos contenidos de tipo conceptual como los de espacio geográfico, localización, distribución, interacción, tiempo histórico, fuente, explicación o los contenidos relativos a las habilidades lingüístico-comunicativas que se abordarán siempre a partir de las prácticas discursivas apoyadas por los

prendre o produir els diversos gèneres textuals. Així mateix, els continguts de l'apartat dedicat a l'estudi de les llengües tenen un caràcter recursiu i cíclic.

El següent currículum comprén dos cursos. No obstant això, en el cas que per a un alumne o alumna curse este programa de diversificació curricular amb caràcter terminal a l'hora de fer la programació es tindran en compte els continguts del primer curs.

Contribució de l'àmbit a l'adquisició de les competències bàsiques

El plantejament curricular de l'àmbit lingüístic i social posa l'èmfasi en la competència en la comunicació lingüística com a mitjà per a comprendre i explicar la realitat social. En efecte, s'entén esta competència com l'ús del llenguatge en la seua doble funció: instrument de comunicació i de representació de la realitat. Des d'esta matèria es contribuïx, d'una banda, a desenrotllar el coneixement de la realitat social, a l'autoregulació del pensament i la conducta per mitjà del llenguatge. I, d'una altra, a comunicar el coneixement adquirit d'una manera adequada en tots els possibles contextos socials i culturals, com l'educació i la formació, la vida privada i professional, i l'oci.

La importància que té la informació en l'àmbit lingüístic i social convertix a esta competència en quelcom imprescindible, més enllà de la utilització habitual del llenguatge possibilitador de la interacció que es produïx en el procés d'ensenyança i aprenentatge. Així, l'objecte d'aprenentatge d'esta matèria reclama l'ús de la comprensió i expressió de descripcions, narracions i explicacions sobre espais geogràfics, fets i canvis socials. D'una banda, l'alumnat ha de manejar fonts basades en el llenguatge oral i escrit que han sigut generades en distintes esferes socials i que se li presenten en textos que pertanyen a una varietat de gèneres. D'altra banda, el dit coneixement de la realitat social suposa el desenrotllament de la funció representativa del llenguatge, la qual cosa permet més precisió en la comunicació del coneixement.

El llenguatge és un mitjà de representació de la realitat social i com a tal vehicula estereotips i concepcions que contribuïxen a marcar diferències de gènere, culturals o de classe. Esta competència suposa reconèixer els dits usos i qüestionar-los en tant que mitjans que contribuïxen a la gènesi de desigualtats socials i discriminacions. Així mateix, la dita competència és necessària per a la resolució pacífica dels conflictes consubstancials a tota interacció social, ja que a través del diàleg és possible comprendre i expressar el respecte cap a les necessitats i interessos de les altres persones en una situació de conflicte. També fa referència a la capacitat de prendre la llengua com a objecte de reflexió la qual cosa està en funció del desenrotllament de les destreses comunicatives.

Des d'este àmbit es contribuïx també a l'adquisició de la competència matemàtica ja que el coneixement de la realitat social, especialment en la seua dimensió geogràfica implica l'ús d'operacions senzilles com el càlcul de la densitat de població o la taxa de natalitat, el coneixement de magnituds o l'ús d'escala numèriques i gràfiques junt amb sistemes de referència per a situar en el mapa fenòmens espacials i determinar la seua magnitud territorial. Així mateix, una part significativa de la informació que servix per a l'estudi dels fets socials es presenta en formats estadístics i gràfics que l'alumnat ha de saber llegir i interpretar. En definitiva, l'àmbit aporta oportunitats on els alumnes i les alumnes poden aplicar diverses ferramentes matemàtiques necessàries per a definir problemes, quantificar indicadors i compararlos i per a representar els fets a través de la seua codificació numèrica i gràfica en el context d'una activitat comunicativa.

En el desenrotllament de la competència coneixement i la interacció amb el món físic la contribució de la matèria especialment pel que fa als fets geogràfics és rellevant. La dita competència inclou, entre altres aspectes, la percepció i coneixement dels elements de l'espai físic que interactuen amb l'activitat humana. Esta interacció es pot estudiar en territoris de distinta magnitud des d'un entorn pròxim i reduït a grans regions. La Geografia contribuïx a la dita competència en la mesura que subratlla eixa interacció amb la base de l'organització i transformació dels espais geogràfics. També des de l'àmbit adquirit

contenidos pertinentes para comprender o producir los diversos géneros textuales. Asimismo, los contenidos del apartado dedicado al estudio de las lenguas tienen un carácter recursivo y cíclico.

El siguiente currículum abarca dos cursos. Sin embargo, en el caso de que para un alumno o alumna curse este programa de diversificación curricular con carácter terminal a la hora de hacer la programación se tendrán en cuenta los contenidos del primer curso.

Contribución del ámbito a la adquisición de las competencias básicas

El planteamiento curricular del ámbito lingüístico y social pone el acento en la competencia en la comunicación lingüística como medio para comprender y explicar la realidad social. En efecto, se entiende esta competencia como el uso del lenguaje en su doble función: instrumento de comunicación y de representación de la realidad. Desde esta materia se contribuye, por una parte, a desarrollar el conocimiento de la realidad social, a la autorregulación del pensamiento y la conducta mediante el lenguaje. Y, por otra, a comunicar el conocimiento adquirido de una manera adecuada en todos los posibles contextos sociales y culturales, como la educación y la formación, la vida privada y profesional, y el ocio.

La importancia que tiene la información en el ámbito lingüístico y social convierte a esta competencia en algo imprescindible, más allá de la utilización habitual del lenguaje posibilitador de la interacción que se produce en el proceso de enseñanza y aprendizaje. Así el objeto de aprendizaje de esta materia reclama el uso de la comprensión y expresión de descripciones, narraciones y explicaciones sobre espacios geográficos, hechos y cambios sociales. Por un lado, el alumnado ha de manejar fuentes basadas en el lenguaje oral y escrito que han sido generadas en distintas esferas sociales y que se le presentan en textos pertenecientes a una variedad de géneros. Por otro lado, dicho conocimiento de la realidad social supone el desarrollo de la función representativa del lenguaje, lo que permite una mayor precisión en la comunicación del conocimiento.

El lenguaje es un medio de representación de la realidad social y como tal vehicula estereotips y concepciones que contribuyen a marcar diferencias de género, culturales o de clase. Esta competencia supone reconocer dichos usos y cuestionarlos en tanto que medios que contribuyen a la génesis de desigualdades sociales y discriminaciones. Asimismo, dicha competencia es necesaria para la resolución pacífica de los conflictos consustanciales a toda interacción social, puesto que a través del diálogo es posible comprender y expresar el respeto hacia las necesidades e intereses de las demás personas en una situación de conflicto. También hace referencia a la capacidad de tomar la lengua como objeto de reflexión lo cual está en función del desarrollo de las destrezas comunicativas.

Desde este ámbito se contribuye también a la adquisición de la competencia matemática ya que el conocimiento de la realidad social, especialmente en su dimensión geográfica implica el uso de operaciones sencillas como el cálculo de la densidad de población o la tasa de natalidad, el conocimiento de magnitudes o el uso de escalas numéricas y gráficas junto a sistemas de referencia para situar en el mapa fenómenos espaciales y determinar su magnitud territorial. Asimismo, una parte significativa de la información que sirve para el estudio de los hechos sociales se presenta en formatos estadísticos y gráficos que el alumnado ha de saber leer e interpretar. En definitiva, el ámbito aporta oportunidades donde los alumnos y alumnas pueden aplicar diversas herramientas matemáticas necesarias para definir problemas, cuantificar indicadores y compararlos y para representar los hechos a través de su codificación numérica y gráfica en el contexto de una actividad comunicativa.

En el desarrollo de la competencia conocimiento y la interacción con el mundo físico la contribución de la materia especialmente en lo que se refiere a los hechos geográficos es relevante. Dicha competencia incluye, entre otros aspectos, la percepción y conocimiento de los elementos del espacio físico que interactúan con la actividad humana. Esta interacción se puede estudiar en territorios de distinta magnitud desde un entorno próximo y reducido a grandes regiones. La Geografía contribuye a dicha competencia en la medida que subraya esa interacción como la base de la organización y transformación de los

rixen gran importància els procediments d'orientació, localització, observació i interpretació dels espais i paisatges, reals o representats.

Esta matèria aporta, a més, la possibilitat d'estudiar les conseqüències ambientals de l'acció humana sobre l'espai. Així, el creixement de la població i les seues necessitats, l'expansió urbana, el desenvolupament de les infraestructures de comunicacions, el mode de producció basat en l'explotació a gran escala de matèries primeres i fonts d'energia, o la contaminació plantegen oportunitats per a analitzar la relació entre els sers humans i la naturalesa i a prendre consciència de les conseqüències ambientals de les accions humanes i la responsabilitat de les societats per a assegurar la protecció i l'atenció del medi ambient. Esta perspectiva pot ser completada des de l'estudi històric especialment el canvi que va suposar la industrialització en les relacions entre la societat i el medi ambient com a conseqüència de determinats usos de la tecnologia.

La contribució a la competència en el tractament de la informació i competència digital ve donada per la importància que té en la comprensió dels fenòmens socials i històrics, el comptar amb destreses relatives a l'obtenció i comprensió d'informació expressada no sols en llenguatge verbal, sinó també icònic i cartogràfic. A més, es inclou la reelaboració o reutilització de la dita informació en la producció de textos orals i escrits propis. Tot això és imprescindible per a bona part dels aprenentatges de la matèria. Es contribuïx, de manera particular, en la busca, obtenció i tractament d'informació procedent de l'observació directa i indirecta de la realitat, així com de fonts escrites, gràfiques, audiovisuals, tant si utilitzen com suport el paper com si han sigut obtingudes per mitjà de les tecnologies de la informació i la comunicació. L'obtenció d'informació requerirà també l'ús adequat de biblioteques o la utilització d'Internet a través de busques guiades.

L'establiment de criteris de selecció de la informació proporcionada per diverses fonts segons criteris d'objectivitat i pertinència, la distinció entre els aspectes rellevants i els que no ho són, la relació i el contrast de fonts o la integració i l'anàlisi de la informació de manera crítica són algunes de les aportacions fonamentals que es fan a l'adquisició d'esta competència.

Finalment, l'ús cada vegada més normalitzat del processador de text ajuda de manera eficaç en les diverses operacions que intervien en el procés de composició escrita com la planificació del text, formalització, revisió ortogràfica, etc. També l'ús d'altres programes per a fer presentacions audiovisuals o l'elaboració d'informació dirigida a ser utilitzada en Internet o l'ús de ferramentes col·laboratives constitueixen altres aspectes de l'adquisició d'esta competència que es promouen des d'esta matèria.

La competència social i ciutadana, igual que ocorre amb la competència en comunicació lingüística està estretament vinculada al propi objecte d'estudi de la matèria. En efecte, la seua finalitat és la comprensió de la realitat social, actual i històrica. Este aprenentatge adquireix tot el seu sentit si s'orienta a facilitar que l'alumnat es desenrotle en la societat en què viu. Per a això és important posar l'èmfasi en la comprensió dels trets de les societats actuals, la seua pluralitat, els elements i interessos comuns de la societat en què es viu, contribuint així a crear sentiments comuns que afavorixen la convivència.

Un component de la competència social ho constitueixen les habilitats comunicatives. D'una banda, la comprensió de les accions humanes del passat o del present, exigix que estes siguen vistes per l'alumnat des de la perspectiva dels propis agents del seu temps amb el que s'afavorix el desenvolupament de la capacitat de posar-se en el lloc de l'altre, és a dir, l'empatia i promou el respecte cap a les persones amb opinions que no coincideixen amb les pròpies. D'altra banda, la dimensió lingüística de l'àmbit subratlla l'aprenentatge d'habilitats i destreses per a les relacions, la convivència i l'enteniment entre les persones que possibiliten l'exercici del diàleg com a via necessària per a la solució dels problemes. Tot això es concreta per mitjà de l'exercici d'eixos valors al proposar un treball de col·laboració o la realització de debats en què es puguen expressar les pròpies idees i escoltar les dels altres en un marc de respecte mutu. L'acostament a diferents realitats socials, actuals, històriques o lingüístiques, o la valoració de les apr-

espacios geográficos. También desde el ámbito adquieren gran importancia los procedimientos de orientación, localización, observación e interpretación de los espacios y paisajes, reales o representados.

Esta materia aporta además la posibilidad de estudiar las consecuencias ambientales de la acción humana sobre el espacio. Así el crecimiento de la población y sus necesidades, la expansión urbana, el desarrollo de las infraestructuras de comunicaciones, el modo de producción basado en la explotación a gran escala de materias primas y fuentes de energía, o la contaminación plantean oportunidades para analizar la relación entre los seres humanos y la naturaleza y a tomar conciencia de las consecuencias ambientales de las acciones humanas y la responsabilidad de las sociedades para asegurar la protección y el cuidado del medio ambiente. Esta perspectiva puede ser completada desde el estudio histórico especialmente el cambio que supuso la industrialización en las relaciones entre la sociedad y el medio ambiente como consecuencia de determinados usos de la tecnología.

La contribución a la competencia en el tratamiento de la información y competencia digital viene dada por la importancia que tiene en la comprensión de los fenómenos sociales e históricos, el contar con destrezas relativas a la obtención y comprensión de información expresada no sólo en lenguaje verbal, sino también icónico y cartográfico. Además, se contempla la reelaboración o reutilización de dicha información en la producción de textos orales y escritos propios. Todo ello es imprescindible para buena parte de los aprendizajes de la materia. Se contribuye, de manera particular, en la búsqueda, obtención y tratamiento de información procedente de la observación directa e indirecta de la realidad, así como de fuentes escritas, gráficas, audiovisuales, tanto si utilizan como soporte el papel como si han sido obtenidas mediante las tecnologías de la información y la comunicación. La obtención de información requerirá también el uso adecuado de bibliotecas o la utilización de Internet a través de búsquedas guiadas.

El establecimiento de criterios de selección de la información proporcionada por diversas fuentes según criterios de objetividad y pertinencia, la distinción entre los aspectos relevantes y los que no lo son, la relación y el contraste de fuentes o la integración y el análisis de la información de forma crítica son algunas de las aportaciones fundamentales que se hacen a la adquisición de esta competencia.

Finalmente, el uso cada vez más normalizado del procesador de texto ayuda de modo eficaz en las diversas operaciones que interviene en el proceso de composición escrita como la planificación del texto, formalización, revisión ortográfica, etc. También el uso de otros programas para hacer presentaciones audiovisuales o la elaboración de información dirigida a ser utilizada en Internet o el uso de herramientas colaborativas constituyen otros aspectos de la adquisición de esta competencia que se promueven desde esta materia.

La competencia social y ciudadana, al igual que ocurre con la competencia en comunicación lingüística está estrechamente vinculada al propio objeto de estudio de la materia. En efecto, su finalidad es la comprensión de la realidad social, actual e histórica. Este aprendizaje adquiere todo su sentido si se orienta a facilitar que el alumnado se desenvuelva en la sociedad en la que vive. Para ello es importante poner el acento en la comprensión de los rasgos de las sociedades actuales, su pluralidad, los elementos e intereses comunes de la sociedad en que se vive, contribuyendo así a crear sentimientos comunes que favorecen la convivencia.

Un componente de la competencia social lo constituyen las habilidades comunicativas. Por una parte, la comprensión de las acciones humanas del pasado o del presente, exige que éstas sean vistas por el alumnado desde la perspectiva de los propios agentes de su tiempo con lo que se favorece el desarrollo de la capacidad de ponerse en el lugar del otro, es decir, la empatía y promueve el respeto hacia las personas con opiniones que no coinciden con las propias. Por otro lado, la dimensión lingüística del ámbito subraya el aprendizaje de habilidades y destrezas para las relaciones, la convivencia y el entendimiento entre las personas que posibilitan el ejercicio del diálogo como vía necesaria para la solución de los problemas. Todo ello se concreta mediante el ejercicio de esos valores al proponer un trabajo colaborativo o la realización de debates en los que se puedan expresar las propias ideas y escuchar las de los demás en un marco de respeto mutuo. El acercamiento a diferentes realidades sociales, actuales, históricas o lingüísticas,

tacions de diferents cultures ajuda, encara que siga més indirectament, al desenvolupament de les habilitats de tipus social.

Un altre component que contribuïx al desenvolupament d'esta competència és l'aprenentatge d'actituds positives davant de la varietat dels usos lingüístics, el reconeixement que totes les llengües són igualment aptes com a instruments de comunicació en qualsevol àmbit d'ús. Així mateix, el coneixement, crític d'estereotips i prejudis associats al grup ètnic, gènere social o classe, vehiculats pel llenguatge és una aportació més al desenvolupament de la competència social.

La competència expressió cultural i artística es relaciona principalment amb el seu vessant de conèixer i valorar les manifestacions del fet artístic especialment pel que fa a la lectura, interpretació i valoració de les obres literàries i també d'altres produccions artístiques a través de la selecció d'obres significatives. Des de l'àmbit es fa un plantejament que afavorix l'apreciació de les obres d'art, s'adquireixen habilitats perceptives i de sensibilització, es desenvolupa la capacitat d'emocionar-se amb estes i l'actitud d'apreciar i conservar el nostre patrimoni cultural. En este sentit, la seua contribució serà més rellevant en tant es relacione l'estima de les manifestacions literàries amb altres manifestacions artístiques, com la música, la pintura o el cine. També es contribuïx a esta competència procurant que el món social de la literatura (autors, crítics, accés a biblioteques, llibreries, catàlegs o la presència del literari en la premsa), adquirira sentit per a l'alumnat.

La competència per a aprendre a aprendre suposa adquirir ferramentes que faciliten l'aprenentatge, però també tindre una visió estratègica dels problemes i saber preveure i adaptar-se als canvis que es produïxen amb una disposició positiva. L'ús competent de la llengua com a mitjà de representació del món i la base del coneixement i del pensament és un dels objectius de l'àmbit lingüístic i social. Els seus continguts contribuïxen a esta competència ja que el seu aprenentatge suposa la possibilitat d'aplicar raonaments de distint tipus, buscar explicacions multicausals i elaborar hipòtesis sobre els fenòmens socials, proporcionar objectius de lectura dirigits a resoldre problemes sobre fets i problemes socials i que orienten l'obtenció i classificació de la informació obtinguda per diversos mitjans i sempre que es realitze una anàlisi d'esta. També contribuïx quan s'afavorix el desenvolupament d'estratègies per a pensar, per a organitzar, memoritzar i recuperar informació, com ara resums, esquemes o mapes conceptuals que requereix l'exercici de la competència lingüística. Així mateix, l'àmbit aporta un component reflexiu sobre la llengua basat en un conjunt de sabers conceptuals (metallenguatge gramatical) i procedimentals (capacitat per a analitzar, contrastar, ampliar i reduir enunciats per mitjà de l'ús conscient de certs mecanismes gramaticals, substituir elements de l'enunciat per altres gramaticalment equivalents, usar diferents esquemes sintàctics per a expressa una mateixa idea, diagnosticar errors i reparar-los, etc.) que s'adquireixen en relació amb les activitats de comprensió i composició de textos i que es reutilitzen per a optimitzar l'aprenentatge lingüístic, és a dir, per a aprendre a aprendre llengua i tot això emmarcat en un procés d'indagació sobre fets socials

Perquè esta matèria contribuïska a l'autonomia i iniciativa personal és necessari afavorir l'anàlisi i planificació de problemes on s'unixen la competència en l'ús de la llengua i de la relativa al coneixement de la realitat social. Per a això caldrà plantejar el desenvolupament de plans de treball, així com processos de presa de decisions, presents més clarament en la realització de debats i de treballs individuals o en grup ja que implica idear, analitzar, planificar, actuar, revisar allò que s'ha fet, comparar els objectius previstos amb els aconseguits i extraure conclusions i tot això per mitjà de l'ús de les competències lingüístiques. D'altra banda, cal recordar que una de les funcions del llenguatge és regular i orientar la nostra pròpia activitat. Per això, l'adquisició d'habilitats lingüístiques contribuïx a progressar en la iniciativa personal i en la regulació de la pròpia activitat amb progressiva autonomia.

Objectius

L'ensenyança de l'àmbit lingüístic i social tindrà com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

tics, o la valoración de las aportaciones de diferentes culturas ayuda, aunque sea más indirectamente, al desarrollo de las habilidades de tipo social.

Otro componente que contribuye al desarrollo de esta competencia es el aprendizaje de actitudes positivas ante la variedad de los usos lingüísticos, el reconocimiento de que todas las lenguas son igualmente aptas como instrumentos de comunicación en cualquier ámbito de uso. Asimismo, el conocimiento, crítico de estereotipos y prejuicios asociados al grupo étnico, género social o clase, vehiculados por el lenguaje es una aportación más al desarrollo de la competencia social.

La competencia expresión cultural y artística se relaciona principalmente con su vertiente de conocer y valorar las manifestaciones del hecho artístico especialmente en lo que se refiere a la lectura, interpretación y valoración de las obras literarias y también de otras producciones artísticas a través de la selección de obras significativas. Desde el ámbito se hace un planteamiento que favorece la apreciación de las obras de arte, se adquieren habilidades perceptivas y de sensibilización, se desarrolla la capacidad de emocionarse con ellas y la actitud de apreciar y conservar nuestro patrimonio cultural. En este sentido, su contribución será más relevante en tanto se relacione el aprecio de las manifestaciones literarias con otras manifestaciones artísticas, como la música, la pintura o el cine. También se contribuye a esta competencia procurando que el mundo social de la literatura (autores, críticos, acceso a bibliotecas, librerías, catálogos o la presencia de lo literario en la prensa), adquiriera sentido para el alumnado.

La competencia para aprender a aprender supone adquirir herramientas que faciliten el aprendizaje, pero también tener una visión estratégica de los problemas y saber prever y adaptarse a los cambios que se producen con una disposición positiva. El uso competente de la lengua como medio de representación del mundo y la base del conocimiento y del pensamiento es uno de los objetivos del ámbito lingüístico y social. Sus contenidos contribuyen a esta competencia ya que su aprendizaje supone la posibilidad de aplicar razonamientos de distinto tipo, buscar explicaciones multicausales y elaborar hipótesis sobre los fenómenos sociales, proporcionar objetivos de lectura dirigidos a resolver problemas sobre hechos y problemas sociales y que orientan la obtención y clasificación de la información obtenida por diversos medios y siempre que se realice un análisis de ésta. También contribuye cuando se favorece el desarrollo de estrategias para pensar, para organizar, memorizar y recuperar información, tales como resúmenes, esquemas o mapas conceptuales que requiere el ejercicio de la competencia lingüística. Asimismo, el ámbito aporta un componente reflexivo sobre la lengua apoyado en un conjunto de saberes conceptuales (metallenguaje gramatical) y procedimentales (capacidad para analizar, contrastar, ampliar y reducir enunciados mediante el uso consciente de ciertos mecanismos gramaticales, sustituir elementos del enunciado por otros gramaticalmente equivalentes, usar diferentes esquemas sintácticos para expresa una misma idea, diagnosticar errores y repararlos, etc.) que se adquieren en relación con las actividades de comprensión y composición de textos y que se reutilizan para optimizar el aprendizaje lingüístico, es decir, para aprender a aprender lengua y todo ello enmarcado en un proceso de indagación sobre hechos sociales

Para que esta materia contribuya a la autonomía e iniciativa personal es necesario favorecer el análisis y planificación de problemas donde se unan la competencia en el uso de la lengua y de la relativa al conocimiento de la realidad social. Para ello habrá que plantear el desarrollo de planes de trabajo, así como procesos de toma de decisiones, presentes más claramente en la realización de debates y de trabajos individuales o en grupo ya que implica idear, analizar, planificar, actuar, revisar lo hecho, comparar los objetivos previstos con los alcanzados y extraer conclusiones y todo ello mediante el uso de las competencias lingüísticas. Por otro lado, cabe recordar que una de las funciones del lenguaje es regular y orientar nuestra propia actividad. Por ello, la adquisición de habilidades lingüísticas contribuye a progresar en la iniciativa personal y en la regulación de la propia actividad con progresiva autonomía.

Objetivos

La enseñanza del ámbito lingüístico y social tendrá como objetivo el desarrollo de las capacidades siguientes:

1. Identificar els processos i mecanismes que regixen els fets socials i les interrelacions entre fets polítics, econòmics i culturals i utilitzar este coneixement per a comprendre la pluralitat de causes que expliquen l'evolució de les societats actuals, el paper que hòmens i dones exercixen en estes i els problemes més rellevants que afecten la nostra societat.

2. Identificar, localitzar i analitzar, a diferents escales territorials, els elements bàsics que caracteritzen el medi físic, les interaccions que es donen entre estos i les que els grups humans estableixen en la utilització de l'espai i dels seus recursos, valorant les conseqüències de tipus econòmic, social, polític i mediambiental.

3. Identificar, localitzar i comprendre les característiques bàsiques de la diversitat geogràfica del món i de les grans àrees geoeconòmiques, d'Europa i Espanya com resultat de la interacció de les societats sobre el medi en què es desenrotllen i que organitzen.

4. Identificar i localitzar en el temps i en l'espai els processos i esdeveniments històrics rellevants del món, d'Europa i d'Espanya per a adquirir una perspectiva global de les grans transformacions de la història contemporània, la seua duració i els ritmes dels canvis per a facilitar la comprensió de la pluralitat de comunitats socials a què es pertany.

5. Valorar la diversitat cultural manifestant actituds de respecte i tolerància cap a altres cultures i cap a opinions que no coincideixen amb les pròpies, sense renunciar per això a un judici sobre estes basat en els drets humans.

6. Relacionar les manifestacions artístiques i culturals amb el context històric per a valorar i respectar el patrimoni natural, històric, cultural i artístic, assumir la responsabilitat que suposa la seua conservació i apreciar com a recurs per a l'enriquiment individual i col·lectiu.

7. Adquirir i emprar el vocabulari específic que aporten les ciències socials perquè la seua incorporació al vocabulari habitual augmente la precisió en l'ús del llenguatge i millore la comunicació.

8. Utilitzar un metallenguatge gramatical bàsic per a la comunicació en classe en relació amb les activitats de comprensió i producció de textos. L'ús del metallenguatge es referirà a tots els components d'un text: pragmàtic, discursiu, gramatical i ortogràfic.

9. Buscar, seleccionar, comprendre i relacionar amb progressiva autonomia informació verbal, gràfica, icònica, estadística i cartogràfica, procedent de fonts diverses, inclosa la que proporciona l'entorn físic i social, els mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació, tractar-la d'acord amb el fi perseguit i comunicar-la als altres de manera organitzada i intel·ligible.

10. Comprendre discursos orals i escrits per a l'adquisició de coneixements rellevants a partir de diverses fonts. Es posarà l'èmfasi no sols en el producte de la comprensió sinó també en les estratègies que possibiliten i regulen el procés.

11. Utilitzar la llengua per a produir textos de gèneres diferents amb l'objectiu de comunicar oralment o per escrit el coneixement adquirit, per a relacionar-se amb institucions de l'entorn escolar i amb intencionalitat literària.

12. Interpretar textos literaris i valorar i gaudir autònomament d'obres literàries que pertanyen a diferents contextos històrics i culturals com una forma de plaer i d'accés al coneixement de l'experiència humana.

13. Analitzar i jutjar críticament els diferents usos socials de la llengua, evitant els estereotips lingüístics que suposen juís de valor, per mitjà del reconeixement del contingut ideològic del llenguatge en el que respecta especialment al gènere social, a la llengua que es parla i a les consideracions racistes o classistes.

14. Conèixer i valorar la realitat plurilingüe i pluricultural d'Espanya i les variants de cada llengua, en especial els aspectes bàsics de la situació sociolingüística i cultural a la Comunitat Valenciana.

15. Usar la llengua i desenrotllar les habilitats implicades en la interacció verbal per a promoure una actitud constructiva, crítica i tolerant, fonamentant adequadament les opinions i valorant el diàleg com una via necessària per a la solució dels problemes humans i socials.

16. Conèixer el funcionament de les societats democràtiques, apreciand els seus valors i bases fonamentals, així com els drets i lliber-

1. Identificar los procesos y mecanismos que rigen los hechos sociales y las interrelaciones entre hechos políticos, económicos y culturales y utilizar este conocimiento para comprender la pluralidad de causas que explican la evolución de las sociedades actuales, el papel que varones y mujeres desempeñan en ellas y los problemas más relevantes que afectan a nuestra sociedad.

2. Identificar, localizar y analizar, a diferentes escalas territoriales, los elementos básicos que caracterizan el medio físico, las interacciones que se dan entre ellos y las que los grupos humanos establecen en la utilización del espacio y de sus recursos, valorando las consecuencias de tipo económico, social, político y medioambiental.

3. Identificar, localizar y comprender las características básicas de la diversidad geográfica del mundo y de las grandes áreas geoeconómicas, de Europa y España como resultado de la interacción de las sociedades sobre el medio en que se desenvuelven y al que organizan.

4. Identificar y localizar en el tiempo y en el espacio los procesos y acontecimientos históricos relevantes del mundo, de Europa y de España para adquirir una perspectiva global de las grandes transformaciones de la historia contemporánea, su duración y los ritmos de los cambios para facilitar la comprensión de la pluralidad de comunidades sociales a las que se pertenece.

5. Valorar la diversidad cultural manifestando actitudes de respeto y tolerancia hacia otras culturas y hacia opiniones que no coinciden con las propias, sin renunciar por ello a un juicio sobre ellas basado en los derechos humanos.

6. Relacionar las manifestaciones artísticas y culturales con el contexto histórico para valorar y respetar el patrimonio natural, histórico, cultural y artístico, asumir la responsabilidad que supone su conservación y apreciar como recurso para el enriquecimiento individual y colectivo.

7. Adquirir y emplear el vocabulario específico que aportan las ciencias sociales para que su incorporación al vocabulario habitual aumente la precisión en el uso del lenguaje y mejore la comunicación.

8. Utilizar un metalenguaje gramatical básico para la comunicación en clase en relación con las actividades de comprensión y producción de textos. El uso del metalenguaje se referirá a todos los componentes de un texto: pragmático, discursivo, gramatical y ortográfico.

9. Buscar, seleccionar, comprender y relacionar con progresiva autonomía información verbal, gráfica, icónica, estadística y cartográfica, procedente de fuentes diversas, incluida la que proporciona el entorno físico y social, los medios de comunicación y las tecnologías de la información, tratarla de acuerdo con el fin perseguido y comunicarla a los demás de manera organizada e inteligible.

10. Comprender discursos orales y escritos para la adquisición de conocimientos relevantes a partir de diversas fuentes. Se pondrá el énfasis no sólo en el producto de la comprensión sino también en las estrategias que posibilitan y regulan el proceso.

11. Utilizar la lengua para producir textos de géneros diferentes con el objetivo de comunicar oralmente o por escrito el conocimiento adquirido, para relacionarse con instituciones del entorno escolar y con intencionalidad literaria.

12. Interpretar textos literarios y valorar y disfrutar autònomament de obras literarias pertenecientes a diferentes contextos històrics i culturals com una forma de plaer i de acceso al conocimiento de la experiencia humana.

13. Analizar y juzgar críticamente los diferentes usos sociales de la lengua, evitando los estereotipos lingüísticos que suponen juicios de valor, mediante el reconocimiento del contenido ideológico del lenguaje en lo que respecta especialmente al género social, a la lengua que se habla y a las consideraciones racistas o clasistas.

14. Conocer y valorar la realidad plurilingüe y pluricultural de España y las variantes de cada lengua, en especial los aspectos básicos de la situación sociolingüística y cultural en la Comunitat Valenciana.

15. Usar la llengua i desenvol·lar les habilitats implicades en la interacció verbal per a promoure una actitud constructiva, crítica i tolerant, fonamentant adequadament les opinions i valorant el diàleg com una via necessària per a la solució dels problemes humans i socials.

16. Conocer el funcionamiento de las sociedades democráticas, apreciando sus valores y bases fundamentales, así como los derechos y

tats com un èxit irrenunciable i una condició necessària per a la pau, denunciar actituds i situacions discriminatòries i injustes i mostrar-se solidari amb els pobles, grups socials i persones privats dels seus drets o dels recursos econòmics necessaris.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. La població i les activitats econòmiques en l'espai geogràfic

– Els problemes demogràfics: el creixement de la població i els recursos bàsics, els moviments migratoris i l'envelliment de la població.

– Les activitats econòmiques i la transformació de l'espai geogràfic. Conseqüències socials i ambientals.

– El creixement urbà, la urbanització del territori i les seues conseqüències ambientals.

Bloc 2. L'organització i transformació de l'espai geogràfic i els desequilibris territorials

– L'organització políticoadministrativa d'Espanya, la Comunitat Valenciana i la Unió Europea.

– Desequilibris territorials a Espanya i la Unió Europea.

– Localització i caracterització dels grans àmbits geopolítics, econòmics i culturals del món.

– La globalització i el desenrotllament humà desigual.

Bloc 3. Escoltar, parlar i conversar

– Comprensió de textos procedents de ràdio i televisió com les notícies, amb una guia d'escolta com a mitjà per a obtenir informació.

– Comprensió de textos orals propis de l'àmbit acadèmic especialment la presentació de tasques i instruccions i les exposicions orals de l'aula.

– Verbalització, amb un guió, de la informació obtinguda sobre un tema de l'àmbit com un mitjà per a donar compte d'una tasca d'aprenentatge.

– Ús dels mitjans tecnològics com a suport en les exposicions orals.

– Participació oral en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, com són el treball en grup, les posades en comú i l'exposició dels dubtes i dificultats sobre les tasques realitzades.

– Ús del llenguatge com un mitjà de diàleg constructiu: aprenentatge dels procediments per a regular la pròpia conducta en la interacció oral en l'aula.

Bloc 4. Llegir i escriure

Comprensió de textos escrits

– Comprensió de textos que pertanyen a l'àmbit d'ús acadèmic, atenent especialment a la consulta d'informació: gràfiques, taules, mapes, informes, memòries, anuaris, peus de foto, infografies, descripcions literàries amb caràcter documental; així com diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació.

– Comprensió de textos que pertanyen a l'àmbit dels mitjans de comunicació en especial els gèneres d'informació: notícia, crònica, reportatge, entrevista.

– Comprensió de textos que pertanyen a la comunicació interpersonal i amb les institucions: cartes, fullets, ofertes de treball, instàncies.

– Utilització guiada de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació com un mitjà per a la localització i selecció d'informació de caràcter acadèmic.

– Localització de la informació a partir d'un objectiu de lectura donat: dades, fets, relació entre fets.

– Regulació de la comprensió: realitzar una inferència per a comprendre el significat d'una paraula, utilitzar informació aliena al text per a comprendre el significat dels fets exposats en el text.

– Tractament reflexiu i crític en la selecció i comprensió de la informació.

Composició de textos escrits

– Composició de textos de caràcter epistèmic, és a dir, que contribueixen a l'aprenentatge, i donen compte de la comprensió oral i escrita: glossaris, esquemes, mapes conceptuals i resums.

libertades como un logro irrenunciable y una condición necesaria para la paz, denunciar actitudes y situaciones discriminatorias e injustas y mostrarse solidario con los pueblos, grupos sociales y personas privados de sus derechos o de los recursos económicos necesarios.

Primer curso

Contenidos

Bloque 1. La población y las actividades económicas en el espacio geográfico

– Los problemas demográficos: el crecimiento de la población y los recursos básicos, los movimientos migratorios y el envejecimiento de la población.

– Las actividades económicas y la transformación del espacio geográfico. Consecuencias sociales y ambientales.

– El crecimiento urbano, la urbanización del territorio y sus consecuencias ambientales.

Bloque 2. La organización y transformación del espacio geográfico y los desequilibrios territoriales

– La organización política-administrativa de España, la Comunitat Valenciana y la Unión Europea.

– Desequilibrios territoriales en España y la Unión Europea.

– Localización y caracterización de los grandes ámbitos geopolíticos, económicos y culturales del mundo.

– La globalización y el desarrollo humano desigual.

Bloque 3. Escuchar, hablar y conversar

– Comprensió de textos procedentes de radio y televisión como las noticias, con una guía de escucha como medio para obtener información.

– Comprensió de textos orales propios del ámbito académico especialmente la presentación de tareas e instrucciones y las exposiciones orales del aula.

– Verbalización, con un guió, de la información obtenida acerca de un tema del ámbito como un medio para dar cuenta de una tarea de aprendizaje.

– Uso de los medios tecnológicos como soporte en las exposiciones orales.

– Participación oral en situaciones de comunicación propias del ámbito académico, como son el trabajo en grupo, las puestas en común y la exposición de las dudas y dificultades sobre las tareas realizadas.

– Uso del lenguaje como un medio de diálogo constructivo: aprendizaje de los procedimientos para regular la propia conducta en la interacción oral en el aula.

Bloque 4. Leer y escribir

Comprensió de textos escritos

– Comprensió de textos pertenecientes al ámbito de uso académico, atendiendo especialmente a la consulta de información: gráficas, tablas, mapas, informes, memorias, anuarios, pies de foto, infografías, descripciones literarias con carácter documental; así como diccionarios, glosarios y otras fuentes de información.

– Comprensió de textos pertenecientes al ámbito de los medios de comunicación en especial los gèneres de informació: notícia, crònica, reportatge, entrevista.

– Comprensió de textos pertenecientes a la comunicació interpersonal y con las instituciones: cartas, folletos, ofertas de trabajo, instancias.

– Utilización guiada de las bibliotecas y de las tecnologías de la información y la comunicación como un medio para la localización y selección de información de carácter académico.

– Localización de la información a partir de un objetivo de lectura dado: datos, hechos, relación entre hechos.

– Regulación de la comprensión: realizar una inferencia para comprender el significado de una palabra, utilizar información ajena al texto para comprender el significado de los hechos expuestos en el texto.

– Tratamiento reflexivo y crítico en la selección y comprensión de la información.

Composició de textos escrits

– Composició de textos de caràcter epistèmic, es decir, que contribuyen al aprendizaje, y dan cuenta de la comprensión oral y escrita: glossarios, esquemas, mapas conceptuales y resúmenes.

– Composició de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius i explicatius amb una organització de seqüència en què s'introduïren procediments per a la relació lògica de les idees. Estos textos, elaborats a partir de la informació obtinguda i organitzada en l'àmbit, es poden materialitzar en l'explicació de taules, peus de fotos amb caràcter documental i informes sobre tasques i aprenentatges. Esta composició escrita està orientada que l'alumnat done compte dels aprenentatges realitzats i també que utilitze la composició escrita com un mitjà per a crear l'explicació del coneixement.

– Coneixement pràctic de la gestió del procés d'escriptura: prendre consciència que escriure és un procés que requereix temps, documentació i reflexió.

– Planificació dels textos, elaboració d'esborranys, ús de documentació per a l'escriptura, especialment diccionaris, gramàtiques, models textuais, informació recollida, etc.

– Revisió guiada d'un text atenent als criteris que han guiat la seua composició. Ús dels coneixements sobre la llengua per a la reparació de l'escriptura. Actitud reflexiva i interès per a una comunicació eficaç.

– Utilització dels mitjans tecnològics per a la composició de textos en totes les fases del procés d'escriptura.

Bloc 5. Educació literària

– Lectura de contes d'intenció didàctica, realistes i fantàstics, adequats a l'edat, relacionant-los amb els grans períodes i autors des de l'edat mitjana fins al segle XVIII.

– Lectura comentada de relats breus, incloent-hi mites i llegendes de diferents cultures.

– Comentari de la lectura dels contes orientat a la comprensió del text comparant el tractament de certs temes recurrents en distints períodes literaris, i valorant els recursos retòrics en relació amb el significat.

– Accés al llibre: coneixement de biblioteques i llibreries. Este coneixement fa referència a la distribució i organització dels llibres en gèneres literaris, autors, etc.

– Relació amb els circuits literaris: actes per a jòvens amb autors de literatura, assistència a actes literaris com la presentació d'un llibre, recital de poemes, representació d'una obra de teatre.

– Identificació i classificació d'obres segons els gèneres literaris a través de lectures comentades.

Bloc 6. Coneixement de la llengua

– Coneixement de les distintes llengües de l'Estat espanyol i de les varietats geogràfiques i socials, i promoció d'actituds positives respecte de la normalització del valencià.

– Coneixement de les diferències entre usos orals informals i formals de la llengua i consciència de les situacions comunicatives en què resulten adequats.

– Coneixement pràctic, és a dir, orientat a la comprensió o la producció de l'estructura d'un text explicatiu.

– Coneixement del significat i ús de les formes deíctiques en relació amb la situació comunicativa. Coneixement de la presència de l'enunciador en el text amb especial atenció a l'ús i valor de la forma genèrica de la primera persona plural: pronom personals, possessius, marques verbals. La presència de l'interlocutor: fórmules de confiança, de cortesia i d'implicació.

– Reconeixement i ús de procediments per a expressar l'actitud del parlant: les modalitats de l'oració i les perífrasis verbals de caràcter modal en la comprensió i producció de textos.

– Identificació i ús dels connectors textuais distributius, d'ordre, contrast i causa-conseqüència amb la finalitat de comprendre i expressar les relacions que s'establixen entre les idees d'un text.

– Ús de procediments per al discurs esmentat: l'esment directe de les fonts utilitzades.

– Ús de procediments d'aclariment en seqüències explicatives com un mitjà per a adequar-se a l'interlocutor.

– Coneixement reflexiu, per a l'ús en la producció de textos, del significat dels temps que configuren l'eix verbal d'un discurs: l'eix verbal del present amb valor narratiu i l'ús que adopta en l'explicació i el seu caràcter gnòmic.

– Composición de textos propios del ámbito académico, especialmente textos expositivos y explicativos con una organización de secuencia en los que se introducirán procedimientos para la relación lógica de las ideas. Estos textos, elaborados a partir de la información obtenida y organizada en el ámbito, se pueden materializar en la explicación de tablas, pies de fotos con carácter documental e informes sobre tareas y aprendizajes. Esta composición escrita está orientada a que el alumnado dé cuenta de los aprendizajes realizados y también a que use la composición escrita como un medio para crear la explicación del conocimiento.

– Conocimiento práctico de la gestión del proceso de escritura: tomar conciencia de que escribir es un proceso que requiere tiempo, documentación y reflexión.

– Planificación de los textos, elaboración de borradores, uso de documentación para la escritura, especialmente diccionarios, gramáticas, modelos textuales, información recogida, etc.

– Revisión guiada de un texto atendiendo a los criterios que han guiado su composición. Uso de los conocimientos sobre la lengua para la reparación de la escritura. Actitud reflexiva e interés para una comunicación eficaz.

– Utilización de los medios tecnológicos para la composición de textos en todas las fases del proceso de escritura.

Bloque 5. Educación literaria

– Lectura de cuentos de intención didáctica, realistas y fantásticos, adecuados a la edad, relacionándolos con los grandes periodos y autores desde la Edad Media hasta el siglo XVIII.

– Lectura comentada de relatos breves, incluyendo mitos y leyendas de diferentes culturas.

– Comentario de la lectura de los cuentos orientado a la comprensión del texto comparando el tratamiento de ciertos temas recurrentes en distintos periodos literarios, y valorando los recursos retóricos en relación con el significado.

– Acceso al libro: conocimiento de bibliotecas y librerías. Este conocimiento hace referencia a la distribución y organización de los libros en géneros literarios, autores, etc.

– Relación con los circuitos literarios: actos para jóvenes con autores de literatura, asistencia a actos literarios como la presentación de un libro, recital de poemas, representación de una obra de teatro.

– Identificación y clasificación de obras según los géneros literarios a través de lecturas comentadas.

Bloque 6. Conocimiento de la lengua

– Conocimiento de las distintas lenguas del Estado español y de las variedades geográficas y sociales, y promoción de actitudes positivas respecto de la normalización del valenciano.

– Conocimiento de las diferencias entre usos orales informales y formales de la lengua y conciencia de las situaciones comunicativas en que resultan adecuados.

– Conocimiento práctico, es decir, orientado a la comprensión o la producción de la estructura de un texto explicativo.

– Conocimiento del significado y uso de las formas deícticas en relación con la situación comunicativa. Conocimiento de la presencia del enunciador en el texto con especial atención al uso y valor de la forma genérica de la primera persona plural: pronombres personales, posesivos, marcas verbales. La presencia del interlocutor: fórmulas de confianza, de cortesia y de implicación.

– Reconocimiento y uso de procedimientos para expresar la actitud del hablante: las modalidades de la oración y las perífrasis verbales de carácter modal en la comprensión y producción de textos.

– Identificación y uso de los conectores textuales distributivos, de orden, contraste y causa-consecuencia con la finalidad de comprender y expresar las relaciones que se establecen entre las ideas de un texto.

– Uso de procedimientos para el discurso citado: la cita directa de las fuentes utilizadas.

– Uso de procedimientos de aclaración en secuencias explicativas como un medio para adecuarse al interlocutor.

– Conocimiento reflexivo, para el uso en la producción de textos, del significado de los tiempos que configuran el eje verbal de un discurso: el eje verbal del presente con valor narrativo y el uso que adopta en la explicación y su carácter gnómico.

– Ús de procediments per a compondre enunciats amb un estil cohesionat, especialment els mecanismes de referència interna, tant gramaticals com lèxics: repetició, sinonímia, hiperonímia, camps lèxics i conceptuals.

– Ús de gramàtiques, diccionaris i correctors ortogràfics dels processadors de textos com un instrument per a revisar textos i millorar la composició escrita.

– Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament del seu valor social i la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística.

Críteris d'avaluació

1. Explicar els principals problemes demogràfics actuals com ara el creixement de la població, els moviments migratoris i l'envelliment com el resultat de diverses dinàmiques demogràfiques per mitjà de l'ús de diverses fonts d'informació i l'aplicació dels conceptes bàsics de la demografia.

2. Analitzar els factors del creixement de les ciutats, la diferenciació funcional de l'espai urbà i algun dels problemes que es plantegen als seus habitants i aplicar este coneixement a exemples de ciutats espanyoles, valencianes i d'altres llocs del món.

3. Descriure els trets bàsics de diferents espais geogràfics de distint orde de magnitud que generen les activitats econòmiques a través de l'anàlisi d'imatges de les seues manifestacions paisatgístiques i de documents cartogràfics senzills.

4. Explicar la diversitat d'espais geogràfics resultants de la interacció de les activitats econòmiques i el medi tenint en compte la seua relació amb el procés de globalització.

5. Reconèixer a partir d'exemples concrets les conseqüències mediambientals de les activitats econòmiques i els comportaments individuals, discriminant les formes de desenvolupament sostenible de què són nocives per al medi ambient i aportant algun exemple d'actuacions o de polítiques internacionals en defensa del medi ambient.

6. Analitzar algun cas que mostre les conseqüències socials de les activitats econòmiques i els comportaments d'agents i institucions polítiques i econòmiques, identificant aquelles que generen desigualtats socials i aportant algun exemple dels acords i polítiques internacionals a favor d'una millor igualtat social.

7. Reconèixer la diversitat geogràfica d'Espanya i la Unió Europea i els principals desequilibris regionals a partir de la utilització de diversos indicadors socioeconòmics i valorar les diverses mesures institucionals que es promouen per a reduir els dits desequilibris.

8. Situar amb l'ajuda d'atles les comunitats autònomes espanyoles, els estats europeus, així com els principals països i àrees geoeconòmiques i culturals del món a fi de reconèixer l'organització territorial i poder analitzar els principals problemes actuals que afecta territoris de diferent orde de magnitud.

9. Comprendre instruccions i normes que regulen la interacció verbal en l'aula; seguir les explicacions de classe i ser capaç de verbalitzar-les en apunts i notes; extraure les idees bàsiques de notícies procedents de la ràdio i la televisió.

10. Comprendre textos escrits que pertanyen a l'àmbit acadèmic, dels mitjans de comunicació i de la comunicació personal i amb les institucions.

11. Produir textos escrits amb seqüències narratives i descriptives amb una intenció explicativa adequant-los a la situació comunicativa, organitzant el seu contingut de manera coherent, i respectant els criteris de correcció gramatical i ortogràfica.

12. Identificar, localitzar i conèixer les distintes llengües constitucionals i les grans varietats dialectals d'Espanya.

13. Utilitzar la reflexió sobre els mecanismes de la llengua i els seus elements formals per a resoldre problemes de comprensió i composició de textos escrits i orals.

14. Conèixer la terminologia gramatical bàsica en relació amb la comprensió i producció de textos: identificació de conceptes gramaticals, obtenció d'informació gramatical en fonts d'informació.

15. Mostrar el coneixement sobre el fenomen social de la literatura.

– Uso de procedimientos para componer enunciados con un estilo cohesionado, especialmente los mecanismos de referencia interna, tanto gramaticales como léxicos: repetición, sinonimia, hiperonimia, campos léxicos y conceptuales.

– Uso de gramáticas, diccionarios y correctores ortográficos de los procesadores de textos como un instrumento para revisar textos y mejorar la composición escrita.

– Conocimiento y uso reflexivo de las normas ortográficas, apreciando su valor social y la necesidad de ceñirse a la norma lingüística.

Críteris de evaluació

1. Explicar los principales problemas demográficos actuales como el crecimiento de la población, los movimientos migratorios y el envejecimiento como el resultado de diversas dinámicas demográficas mediante el uso de diversas fuentes de información y la aplicación de los conceptos básicos de la demografía.

2. Analizar los factores del crecimiento de las ciudades, la diferenciación funcional del espacio urbano y alguno de los problemas que se les plantean a sus habitantes y aplicar este conocimiento a ejemplos de ciudades españolas, valencianas y de otros lugares del mundo.

3. Describir los rasgos básicos de diferentes espacios geográficos de distinto orden de magnitud que generan las actividades económicas a través del análisis de imágenes de sus manifestaciones paisajísticas y de documentos cartográficos sencillos.

4. Explicar la diversidad de espacios geográficos resultantes de la interacción de las actividades económicas y el medio teniendo en cuenta su relación con el proceso de globalización.

5. Reconocer a partir de ejemplos concretos las consecuencias medioambientales de las actividades económicas y los comportamientos individuales, discriminando las formas de desarrollo sostenible de las que son nocivas para el medio ambiente y aportando algún ejemplo de actuaciones o de políticas internacionales en defensa del medio ambiente.

6. Analizar algún caso que muestre las consecuencias sociales de las actividades económicas y los comportamientos de agentes e instituciones políticas y económicas, identificando aquellas que generan desigualdades sociales y aportando algún ejemplo de los acuerdos y políticas internacionales a favor de una mayor igualdad social.

7. Reconocer la diversidad geográfica de España y la Unión Europea y los principales desequilibrios regionales a partir de la utilización de diversos indicadores socioeconómicos y valorará las diversas medidas institucionales que se promueven para reducir dichos desequilibrios.

8. Situar con la ayuda de atlas las comunidades autónomas españolas, los estados europeos, así como los principales países y áreas geoeconómicas y culturales del mundo con el fin de reconocer la organización territorial y poder analizar los principales problemas actuales que afecta a territorios de diferente orden de magnitud.

9. Comprender instrucciones y normas que regulan la interacción verbal en el aula; seguir las explicaciones de clase y ser capaz de verbalizarlas en apuntes, notas; extraer las ideas básicas de noticias procedentes de la radio y la televisión.

10. Comprender textos escritos pertenecientes al ámbito académico, de los medios de comunicación y de la comunicación personal y con las instituciones.

11. Producir textos escritos con secuencias narrativas y descriptivas con una intención explicativa adecuándolos a la situación comunicativa, organizando su contenido de forma coherente, y respetando los criterios de corrección gramatical y ortográfica.

12. Identificar, localizar y conocer las distintas lenguas constitucionales y las grandes variedades dialectales de España.

13. Utilizar la reflexión sobre los mecanismos de la lengua, y sus elementos formales para resolver problemas de comprensión y composición de textos escritos y orales.

14. Conocer la terminología gramatical básica en relación con la comprensión y producción de textos: identificación de conceptos gramaticales, obtención de información gramatical en fuentes de información.

15. Mostrar el conocimiento sobre el fenómeno social de la literatura.

16. Desenvolupar les habilitats i l'hàbit de lectura literària.

17. Exposar una opinió sobre la lectura personal d'una obra completa o fragments d'una certa extensió, adequada a l'edat i relacionada amb els períodes literaris estudiats tenint en compte la seua pertinença a un gènere determinat, el reconeixement dels elements estructurals bàsics i els grans tipus de recursos lingüístics.

18. Identificar usos lingüístics discriminatoris en textos orals i escrits i evitar-ne l'ús, i utilitzar el llenguatge com a mitjà de resolució de conflictes.

Orientacions per a l'avaluació

La finalitat d'este apartat és orientar l'aplicació dels criteris d'avaluació per mitjà d'exemples referits a contextos d'aprenentatge on els alumnes i les alumnes demostren les seues competències. D'esta manera, es concreten alguns continguts de l'aprenentatge i activitats en què l'alumnat usa el dit aprenentatge.

El primer criteri avalua si l'estudiant és capaç d'explicar alguns problemes demogràfics rellevants en la societat actual com el creixement demogràfic, l'envelliment o els desplaçaments massius de població. El primer pas és identificar els factors que expliquen estos fets i processos demogràfics i descriure'ls per mitjà de l'obtenció, la lectura comprensiva i la interpretació de fragments d'informes d'organismes dedicats a l'estudi de la població (com el FNUAP o l'INE) o documents procedents dels mitjans de comunicació. Estos poden estar presentats en suport de paper o obtinguts a través d'Internet. La interrelació d'estos factors i fets suposa l'aplicació dels conceptes bàsics de la demografia com a natalitat, fecunditat, mortalitat, esperança de vida, etc., així com alguns dels seus indicadors. Este coneixement també es constatarà si l'alumnat és capaç de formular hipòtesis o conjetures sobre les possibles tendències de l'evolució demogràfica a partir de les dades existents i el coneixement de les dinàmiques demogràfiques. La dites hipòtesis es referiran a les dinàmiques de població mundial i dels territoris espanyol i valencià. Així mateix, es valorarà si l'alumnat és capaç d'argumentar, d'acord amb criteris basats en el respecte als drets humans, algunes actuacions que paliarien o previndrien algunes de les conseqüències negatives dels fenòmens demogràfics actuals.

El segon criteri tracta d'avaluar si l'estudiant coneix els factors que donen lloc al creixement urbà i l'expansió de les ciutats i els problemes que el dit creixement genera com ara la falta d'equipaments, l'augment de residus, la contaminació, etc. Per a conèixer estos fets l'alumnat utilitzarà diverses fonts d'informació: plans urbans, dades estadístiques, informes i informació publicada en els mitjans de comunicació. L'explicació d'este creixement urbà ha de relacionar-se amb les funcions que exercix una ciutat tant de tipus econòmic com políticoadministratiu. En este sentit, l'alumnat diferenciarà a través d'imatges o bé per mitjà de l'observació directa els diferents paisatges urbans (zones comercials, barris residencials, àrees d'oci...) resultat de la funcionalització de l'espai. Finalment, l'alumnat serà capaç de valorar de manera crítica projectes i mesures a través de diversos documents (fragments del PGOU, propostes de col·lectius ciutadans, resums d'informes tècnics publicats en els mitjans de comunicació) que pretenen millorar alguns dels problemes urbans i reformular-los en una proposta pròpia per mitjà d'un breu informe, un article d'opinió o una exposició.

La finalitat dels criteris 3 i 4 és avaluar si l'alumnat és capaç de descriure els trets bàsics dels diferents espais a través de les seues manifestacions paisatgístiques i formular una explicació basada en la interacció de les activitats econòmiques (agricultura, indústria, turisme i transport) i el medi. Esta descripció inclourà la localització dels principals espais econòmics tant a escala mundial, com en el territori espanyol i la Comunitat Valenciana. Així mateix, l'alumnat identificarà els elements més significatius dels diversos espais tant els de caràcter físic (clima, sòl, aigües i relleu), com socials (quantitat de població, nivell de desenvolupament tecnològic, actuacions d'agents i institucions econòmiques i polítiques). En un altre nivell, els alumnes i les alumnes identificaran els canvis que s'estan produint en estos espais i formu-

16. Desarrollar las habilidades y el hábito de lectura literaria.

17. Exponer una opinión sobre la lectura personal de una obra completa o fragmentos de cierta extensión, adecuada a la edad y relacionada con los periodos literarios estudiados teniendo en cuenta su pertenencia a un género determinado, el reconocimiento de los elementos estructurales básicos y los grandes tipos de recursos lingüísticos.

18. Identificar usos lingüísticos discriminatorios en textos orales y escritos y evitar el uso de los mismos, y utilizar el lenguaje como medio de resolución de conflictos.

Orientaciones para la evaluación

La finalidad de este apartado es orientar la aplicación de los criterios de evaluación mediante ejemplos referidos a contextos de aprendizaje donde los alumnos y alumnas demuestran sus competencias. De este modo, se concretan algunos contenidos del aprendizaje y actividades en la que el alumnado usa dicho aprendizaje.

El primer criterio evalúa si el estudiante es capaz de explicar algunos problemas demográficos relevantes en la sociedad actual como el crecimiento demográfico, el envejecimiento o los desplazamientos masivos de población. El primer paso es identificar los factores que explican estos hechos y procesos demográficos y describirlos mediante la obtención, la lectura comprensiva y la interpretación de fragmentos de informes de organismos dedicados al estudio de la población (como el FNUAP o el INE) o documentos procedentes de los medios de comunicación. Estos pueden estar presentados en soporte de papel u obtenidos a través de Internet. La interrelación de estos factores y hechos supone la aplicación de los conceptos básicos de la demografía como natalidad, fecundidad, mortalidad, esperanza de vida, etc., así como algunos de sus indicadores. Este conocimiento también se constatará si el alumnado es capaz de formular hipótesis o conjeturas acerca de las posibles tendencias de la evolución demográfica a partir de los datos existentes y el conocimiento de las dinámicas demográficas. Dichas hipótesis se referirán a las dinámicas de población mundial y de los territorios español y valenciano. Asimismo, se valorará si el alumnado es capaz de argumentar de acuerdo con criterios basados en el respeto a los derechos humanos algunas actuaciones que paliarían o prevendrían algunas de las consecuencias negativas de los fenómenos demográficos actuales.

El segundo criterio trata de evaluar si el estudiante conoce los factores que dan lugar al crecimiento urbano y la expansión de las ciudades y los problemas que dicho crecimiento genera como la falta de equipamientos, el aumento de residuos, la contaminación, etc. Para conocer estos hechos el alumnado utilizará diversas fuentes de información: planos urbanos, datos estadísticos, informes e información publicada en los medios de comunicación. La explicación de este crecimiento urbano debe relacionarse con las funciones que desempeña una ciudad tanto de tipo económico como político-administrativo. En este sentido, el alumnado diferenciará a través de imágenes o bien mediante la observación directa los diferentes paisajes urbanos (zonas comerciales, barrios residenciales, áreas de ocio,...) resultado de la funcionalización del espacio. Finalmente, el alumnado será capaz de valorar de forma crítica proyectos y medidas a través de diversos documentos (fragmentos del PGOU, propuestas de colectivos ciudadanos, resúmenes de informes técnicos publicados en los medios e comunicación) que pretendan mejorar algunos de los problemas urbanos y reformularlos en una propuesta propia mediante un breve informe, un artículo de opinión o una exposición.

La finalidad de los criterios 3 y 4 es evaluar si el alumnado es capaz de describir los rasgos básicos de los diferentes espacios a través de sus manifestaciones paisajísticas y formular una explicación basada en la interacción de las actividades económicas (agricultura, industria, turismo y transporte) y el medio. Esta descripción incluirá la localización de los principales espacios económicos tanto a escala mundial, como en el territorio español y la Comunitat Valenciana. Asimismo, el alumnado identificará los elementos más significativos de los diversos espacios tanto los de carácter físico (clima, suelo, aguas y relieve), como sociales (cantidad de población, nivel de desarrollo tecnológico, actuaciones de agentes e instituciones económicas y políticas). En otro nivel, los alumnos y alumnas identificarán los cambios que se están

laran explicacions en què les relacionaran amb els processos de canvi del món actual lligats al fenomen general de la globalització o d'altres processos que afecten espais de menor orde de magnitud. Per a això utilitzarà documents procedents dels mitjans de comunicació i informes adaptats procedents d'institucions especialitzades en estos temes. Tant en la descripció com en l'explicació dels dits espais utilitzarà com a fonts les fotografies i mapes temàtics senzills.

Amb el criteri 5 es tracta de comprovar que s'ha pres consciència dels costos ambientals que l'ocupació i explotació del medi poden generar. Per a això farà referència a casos com la degradació dels sòls, boscos i aqüífers, la contaminació o l'esgotament de les matèries primeres presentats a través d'informació procedent dels mitjans de comunicació o fragments d'informes d'organismes especialitzats. En este sentit, també serà capaç de formular un plantejament de defensa del medi ambient basat en el desenvolupament sostenible a partir de l'anàlisi comparativa d'altres propostes d'organitzacions o institucions compromeses amb estos fins.

El següent criteri completa l'anterior i pretén avaluar si l'estudiant és conscient de les conseqüències socials de les activitats econòmiques que realitzen diversos agents (individus, empreses) i institucions en el marc d'una economia cada vegada més interdependent. Per a això analitzarà diversos casos que facen referència a qüestions com la deslocalització industrial, la desocupació, la dependència comercial, la pobresa i altres fenòmens que generen desigualtats socials i desequilibris territorials. Així mateix, amb la valoració que faça de les dites actuacions i les seues conseqüències s'avaluarà la seua sensibilització cap al compliment dels drets humans. Finalment, reconeixerà i analitzarà algunes actuacions realitzades per institucions i organitzacions internacionals en distints àmbits territorials dirigides a promoure un desenvolupament més just.

Amb el criteri 7 es pretén avaluar que es reconeixen els trets físics i humans bàsics del territori espanyol i de la Unió Europea i les seues principals interaccions. En este sentit, per exemple, es valorarà si és capaç, amb l'ajuda de mapes temàtics i físics, de situar les regions més poblades i les principals xarxes urbanes i relacionar-les amb les característiques del medi físic; o relacionar la xarxa principal de comunicacions amb alguns condicionants orogràfics. En un segon nivell, serà capaç de partir de la lectura de diversos documents com ara mapes i dades estadístiques per a explicar la distribució d'estos centres per mitjà de relacions de causalitat. Per exemple, relacionar el sistema urbà amb la xarxa de comunicacions i la localització dels centres econòmics. Així mateix, esta anàlisi ha de conduir a la identificació dels principals desequilibris territorials, especialment, de caràcter demogràfic i econòmic. En un altre nivell, reconeixerà la relació entre l'existència de determinats programes i fons institucionals (FEDER, FCI) i els desequilibris territorials. Finalment, serà capaç de formular una reflexió sobre com els desequilibris territorials estudiats adquirixen una dimensió diferent segons l'escala d'anàlisi que utilitze. Per exemple, el nivell de riquesa varia segons es faça una anàlisi regional en el marc europeu o en el de les comunitats autònomes a Espanya.

El criteri 9 avalua la capacitat dels alumnes i les alumnes per a situar en els seus respectius mapes polítics les comunitats autònomes espanyoles, els estats europeus i els grans països i àrees geoeconòmiques del món. Este coneixement està al servici de la més alta precisió en l'explicació dels fets i processos geogràfics que s'estudien. Així, es comprovarà si utilitza este coneixement per a reconèixer la projecció de les institucions polítiques en l'organització del territori (per exemple, l'organització de l'Estat espanyol en comunitats autònomes, la superposició a l'estructura provincial i la divisió municipal) i delimitar territorialment els principals problemes del món actual i d'Espanya. Per a això utilitzarà atlas en distint suport (paper o informàtic) i buscadors en Internet per a obtenir informació rellevant que mostren la diversitat espacial i els desequilibris de territoris de distinta magnitud, relacionar fets com el creixement demogràfic i la pobresa; o vincular la riquesa d'un país i la seua posició relativa en les xarxes de comerç regional i internacional.

produciendo en estos espacios y formulará explicaciones en los que las relacionará con los procesos de cambio del mundo actual ligados al fenómeno general de la globalización o de otros procesos que afectan a espacios de menor orden de magnitud. Para ello utilizará documentos procedentes de los medios de comunicación e informes adaptados procedentes de instituciones especializadas en estos temas. Tanto en la descripción como en la explicación de dichos espacios utilizará como fuentes las fotografías y mapas temáticos sencillos.

Con el criterio 5 se trata de comprobar que se ha tomado conciencia de los costes ambientales que la ocupación y explotación del medio pueden generar. Para ello hará referencia a casos como la degradación de los suelos, bosques y acuíferos, la contaminación o el agotamiento de las materias primas presentados a través de información procedente de los medios de comunicación o fragmentos de informes de organismos especializados. En este sentido, también será capaz de formular un planteamiento de defensa del medio ambiente basado en el desarrollo sostenible a partir del análisis comparativo de otras propuestas de organizaciones o instituciones comprometidas con estos fines.

El siguiente criterio completa al anterior y pretende evaluar si el estudiante es consciente de las consecuencias sociales de las actividades económicas que realizan diversos agentes (individuos, empresas) e instituciones en el marco de una economía cada vez más interdependiente. Para ello analizará diversos casos que hagan referencia a cuestiones como la deslocalización industrial, el paro, la dependencia comercial, la pobreza y otros fenómenos que generan desigualdades sociales y desequilibrios territoriales. Asimismo, con la valoración que haga de dichas actuaciones y sus consecuencias se evaluará su sensibilización hacia el cumplimiento de los derechos humanos. Finalmente, reconocerá y analizará algunas actuaciones realizadas por instituciones y organizaciones internacionales en distintos ámbitos territoriales dirigidas a promover un desarrollo más justo.

Con el criterio 7 se pretende evaluar que se reconocen los rasgos físicos y humanos básicos del territorio español y de la Unión Europea y sus principales interacciones. En este sentido, por ejemplo, se valorará si es capaz, con la ayuda de mapas temáticos y físicos, de situar las regiones más pobladas y las principales redes urbanas y relacionarlas con las características del medio físico; o relacionar la red principal de comunicaciones con algunos condicionantes orográficos. En un segundo nivel, será capaz de partir de la lectura de diversos documentos como mapas y datos estadísticos para explicar la distribución de estos centros mediante relaciones de causalidad. Por ejemplo, relacionar el sistema urbano con la red de comunicaciones y la localización de los centros económicos. Asimismo, este análisis debe conducir a la identificación de los principales desequilibrios territoriales, especialmente, de carácter demográfico y económico. En otro nivel, reconocerá la relación entre la existencia de determinadas programas y fondos institucionales (FEDER, FCI) y los desequilibrios territoriales. Finalmente, será capaz de formular una reflexión sobre cómo los desequilibrios territoriales estudiados adquieren una dimensión diferente según la escala de análisis que utilice. Por ejemplo, el nivel de riqueza varía según se haga un análisis regional en el marco europeo o en el de las comunidades autónomas en España.

El criterio 9 evalúa la capacidad de los alumnos y las alumnas para situar en sus respectivos mapas políticos las comunidades autónomas españolas, los estados europeos y los grandes países y áreas geoeconómicas del mundo. Este conocimiento está al servicio de la mayor precisión en la explicación de los hechos y procesos geográficos que se estudien. Así se comprobará si utiliza este conocimiento para reconocer la proyección de las instituciones políticas en la organización del territorio (por ejemplo, la organización del Estado español en comunidades autónomas, la superposición a la estructura provincial y la división municipal) y delimitar territorialmente los principales problemas del mundo actual y de España. Para ello utilizará atlas en distinto soporte (papel o informático) y buscadores en Internet para obtener información relevante que muestren la diversidad espacial y los desequilibrios de territorios de distinta magnitud, relacionar hechos como crecimiento demográfico y la pobreza; o vincular la riqueza de un país y su posición relativa en las redes de comercio regional e internacional.

Amb criteri 9 s'avaluarà el desenvolupament de la competència de comprensió oral i les formes bàsiques de verbalització per a donar compte del que comprén. S'avaluaran les habilitats i les actituds implicades en una escolta activa en la interacció verbal en l'aula, com ara mirar la persona que parla, prendre notes, intervenir per a suplir deficiències de comprensió; l'obtenció d'informació acadèmica i la procedent dels mitjans de comunicació a partir d'un objectiu d'escolta donat i amb l'ajuda d'un esquema que permeta reorganitzar la informació. En relació amb les habilitats implicades en l'ús de l'oral formal es pretén avaluar l'adequació del volum i del to de la veu que la situació comunicativa exigisca, l'ús del torn de paraula, el registre, l'ús de conceptes acords amb el tema tractat. Així mateix, serà objecte d'avaluació l'exposició del tema amb l'ajuda d'un guió, un mural, un mapa o unes imatges.

El criteri 10 avalua el desenvolupament de la competència de comprensió escrita aplicada als textos d'eixos àmbits d'ús. Així, l'alumnat ha de seleccionar la informació de textos –amb seqüències explicatives i narratives–, segons els objectius de lectura proposats. En primer lloc, es tracta d'avaluar si l'alumnat contextualitza els objectius de lectura. Així mateix, s'avaluarà si és capaç d'identificar informació per mitjà de tècniques com el subratllat o la còpia literal. Un grau més elevat de tècnica de la reorganització de la informació obtinguda en un esquema coherent amb l'ajuda d'una plantilla. El major desenvolupament de la competència de comprensió suposa l'ús de la informació per a resoldre una tasca, com ara cartografiar un fet geogràfic, descriure un paisatge o per a donar compte de l'anàlisi d'una gràfica o una taula segons l'objectiu proposat. Quan en la resolució de la tasca està implicat el procés d'escriptura es vincularà este criteri al qual fa referència a la composició de textos escrits. Cal tindre present, a més, que este criteri implica avaluar destreses relacionades amb la regulació de la comprensió com ara ser capaç d'inferir el significat d'un terme, preguntar quan no es comprén, detindre la lectura i rellegir, ajudar-se d'índexs i altres mitjans que permeten reorganitzar la informació.

Amb el següent criteri es comprovarà les habilitats adquirides en l'expressió escrita referents tant al procés d'escriptura com al text produït. Quant al procés d'escriptura es valoraran els aspectes següents: la planificació del text, l'ús guiat de la documentació tant pel que fa als continguts com als aspectes lingüístics, la textualització d'acord amb la planificació realitzada; la revisió del text a partir dels criteris que han guiat el procés d'escriptura. Per a les tasques de textualització i revisió s'avaluarà l'ús del processador de textos. Per a la valoració del text produït es considerarà l'adequació dels textos a la situació de comunicació en què s'inscriuen; la seua estructuració d'acord amb patrons estructurals bàsics del gènere que es vol produir; i la construcció correcta d'oracions i el respecte a la convenció ortogràfica. Esta avaluació es referix a la composició de textos que contribueixen a l'aprenentatge de les matèries de l'àmbit –la geografia i la llengua– com són els gèneres següents: glossaris, esquemes, mapes conceptuals, descripcions, resums, explicació de taules i gràfiques, informes.

El criteri 12 tracta d'orientar, en primer lloc, la valoració dels aprenentatges realitzats per l'alumnat en allò que es referix al coneixement de la realitat plurilingüe del territori espanyol. Un altre element de valoració serà el reconeixement de les grans varietats dialectals de les llengües espanyoles. Tot això amb especial atenció a la situació lingüística de la Comunitat Valenciana. L'avaluació es dirigeix al coneixement del fet plurilingüístic i a l'actitud de respecte cap a les varietats dialectals i els grups socials que les usen.

El criteri 13 pretén orientar la valoració dels aprenentatges més directament relacionats amb el funcionament de les unitats lingüístiques com un mitjà per a progressar en l'aprenentatge de la comprensió i expressió. En este sentit, caldrà atendre al reconeixement i a la utilització adequada d'elements lingüístics que posen en relació el text amb el context, a la seua estructuració i als aspectes formals. Es comprovarà que es reconeixen i usen les variacions socials de la dixi, el registre adequat, i els mecanismes lingüístics que mostren l'actitud del parlant; els procediments lingüístics que cohesionen el text: anàforas pronominals, recurrències, el-ipsis, connexions sintàctiques i organit-

Con criterio 9 se evaluará el desarrollo de la competencia de comprensión oral y las formas básicas de verbalización para dar cuenta de lo comprendido. Se evaluarán las habilidades y actitudes implicadas en una escucha activa en la interacción verbal en el aula, tales como mirar a la persona que habla, tomar notas, intervenir para suplir deficiencias de comprensión; la obtención de información académica y la procedente de los medios de comunicación a partir de un objetivo de escucha dado y con la ayuda de un esquema que permita reorganizar la información. En relación con las habilidades implicadas en el uso del oral formal se pretende evaluar la adecuación del volumen y del tono de la voz que la situación comunicativa exija, el uso del turno de palabra, el registro, el uso de conceptos acordes con el tema tratado. Asimismo será objeto de evaluación la exposición del tema con la ayuda de un guión, un mural, un mapa o unas imágenes.

El criterio 10 evalúa el desarrollo de la competencia de comprensión escrita aplicada a los textos de esos ámbitos de uso. Así, el alumnado debe seleccionar la información de textos –con secuencias explicativas y narrativas– según los objetivos de lectura propuestos. En primer lugar, se trata de evaluar si el alumnado contextualiza los objetivos de lectura. Asimismo, se evaluará si es capaz de identificar información mediante técnicas como el subrayado o la copia literal. Un grado más elevado supone la reorganización de la información obtenida en un esquema coherente con la ayuda de una plantilla. El mayor desarrollo de la competencia de comprensión supone el uso de la información para resolver una tarea, como cartografiar un hecho geográfico, describir un paisaje o para dar cuenta del análisis de una gráfica o una tabla según el objetivo propuesto. Cuando en la resolución de la tarea está implicado el proceso de escritura se vinculará este criterio al que hace referencia a la composición de textos escritos. Hay que tener presente, además, que este criterio implica evaluar destrezas relacionadas con la regulación de la comprensión tales como ser capaz de inferir el significado de un término, preguntar cuando no se comprende, detener la lectura y releer, ayudarse de índices y otros medios que permitan reorganizar la información.

Con el siguiente criterio se comprobará las habilidades adquiridas en la expresión escrita referentes tanto al proceso de escritura como al texto producido. En cuanto al proceso de escritura se valorarán los siguientes aspectos: la planificación del texto, el uso guiado de la documentación tanto en lo que se refiere a los contenidos como a los aspectos lingüísticos, la textualización de acuerdo con la planificación realizada; la revisión del texto a partir de los criterios que han guiado el proceso de escritura. Para las tareas de textualización y revisión se evaluará el uso del procesador de textos. Para la valoración del texto producido se considerará la adecuación de los textos a la situación de comunicación en que se inscriben; su estructuración de acuerdo con patrones estructurales básicos del género que se quiere producir; y la construcción correcta de oraciones y el respeto a la convención ortográfica. Esta evaluación se refiere a la composición de textos que contribuyen al aprendizaje de las materias del ámbito –la geografía y la lengua– como son los géneros siguientes: glosarios, esquemas, mapas conceptuales, descripciones, resúmenes, explicación de tablas y gráficas, informes.

El criterio 12 trata de orientar, en primer lugar, la valoración de los aprendizajes realizados por el alumnado en lo que se refiere al conocimiento de la realidad plurilingüe del territorio español. Otro elemento de valoración será el reconocimiento de las grandes variedades dialectales de las lenguas españolas. Todo ello con especial atención a la situación lingüística de la Comunitat Valenciana. La evaluación se dirige al conocimiento del hecho plurilingüístico y a la actitud de respeto hacia las variedades dialectales y los grupos sociales que las usan.

El criterio 13 pretende orientar la valoración de los aprendizajes más directamente relacionados con el funcionamiento de las unidades lingüísticas como un medio para progresar en el aprendizaje de la comprensión y expresión. En este sentido, habrá que atender al reconocimiento y a la utilización adecuada de elementos lingüísticos que ponen en relación el texto con el contexto, a su estructuración y a los aspectos formales. Se comprobará que se reconocen y usan las variaciones sociales de la deixis, el registro adecuado, y los mecanismos lingüísticos que muestran la actitud del hablante; los procedimientos lingüísticos que cohesionan el texto: anáforas pronominales, recurrències,

zadors textuais, l'ús coherent dels temps de l'eix verbal del present en l'explicació; la citació directa; la construcció correcta d'oracions d'acord amb la normativa morfosintàctica, el respecte a la convenció ortogràfica i tots aquells aspectes paralingüístics que afecten la intel·ligibilitat i presentació del text com ara l'ús de paràgrafs, les diferents classes de lletres per a diferenciar i jerarquitzar la informació, els títols i subtítols.

Amb el criteri 14 es vol comprovar si es coneix la terminologia gramatical bàsica en relació amb la comprensió i producció de textos. Este coneixement adquireix diferents graus. En un primer nivell, s'avaluarà si l'alumnat identifica i comprén els conceptes gramaticals. Un segon nivell s'aconsegueix quan s'és capaç d'obtenir informació gramatical en diccionaris i gramàtiques per a la comprensió i producció de textos. Un nivell més avançat implica avaluar la conceptualització i l'explicació dels fenòmens gramaticals. En este curs l'avaluació posarà l'èmfasi en els dos primers nivells d'adquisició de l'ús del metalenguatge bàsic, i de la reflexió lingüística en el seu aspecte funcional, és a dir, orientat al desenvolupament de les capacitats bàsiques.

El criteri 15 avalua l'acostament a la literatura com a fet social: el coneixement de l'organització (per gèneres literaris) de llibres de literatura en una biblioteca o en una llibreria, l'assistència i participació a actes literaris, la creació i manteniment de la biblioteca d'aula

Amb el criteri 16 es tracta d'avaluar tots els components que contribueixen a desenvolupar les habilitats de la competència lectora: seguir el fil de la lectura, fer prediccions sobre la continuació d'un relat, establir hipòtesi sobre els fets o idees, relacionar-los entre si, l'atenció sostinguda i l'ús de recursos per a regular la comprensió. L'avaluació d'estos components no es realitzarà en abstracte, s'apliquen als textos a què fa referència el següent criteri d'avaluació.

El criteri 17 centra la seua atenció en la comprensió de textos literaris des de l'edat mitjana fins al segle XVIII. L'avaluació de la comprensió i la verbalització d'allò que s'ha llegit es referixen al coneixement del gènere, la seua contextualització en un període literari, el tema tractat i el coneixement dels recursos retòrics i la seua relació amb la creació de significats. Així mateix, s'avaluarà la comprensió global del sentit del text en relació amb l'experiència personal de l'alumnat i la seua capacitat per a compartir amb altres, com a lector actiu, la seua valoració personal sobre els textos llegits per mitjà de la producció de ressenyes de lectura, la creació d'antologies de poemes, lectures dramatitzades, crítiques literàries, recensions de llibres.

L'últim criteri orienta la valoració del desenvolupament de la capacitat de l'alumnat per a identificar usos discriminatoris del llenguatge en textos orals, escrits i iconicoverbals, així com de la seua capacitat per a reflexionar críticament davant d'estos usos. En este primer curs s'avaluarà la identificació de procediments lèxics discriminatoris, així com l'ús correcte d'estos. Així mateix, el criteri orienta la valoració de l'ús adequat del llenguatge per part de l'alumnat en situacions de comunicació col·lectiva com a mitjà de resolució de conflictes, el desenvolupament de la seua capacitat d'autocontrol a fi d'una comunicació satisfactòria i d'una actitud positiva davant de la possibilitat de resoldre conflictes per mitjà del llenguatge.

Segon curs

Continguts

Bloc 1. Bases històriques de la societat actual

– Transformacions polítiques i socioeconòmiques en el segle XIX: la formació de les societats industrials i dels estats liberals.

– La construcció de l'estat liberal a Espanya i els canvis socials.

– Transformacions en l'Espanya del segle XX: la crisi de l'estat liberal i la II República; la guerra civil i el franquisme.

Bloc 2. El món actual

– Crisi i conflictes del segle XX: les guerres mundials; la construcció d'Europa; la Guerra Freda.

– Transició política i configuració de l'estat democràtic a Espanya.

cias, elipsis, conexiones sintácticas y organizadores textuales, el uso coherente de los tiempos del eje verbal del presente en la explicación; la cita directa; la construcción correcta de oraciones de acuerdo con la normativa morfosintáctica, el respeto a la convención ortográfica y todos aquellos aspectos paralingüísticos que afectan a la inteligibilidad y presentación del texto tales como el uso de párrafos, las diferentes clases de letras para diferenciar y jerarquizar la información, los títulos y subtítulos.

Con el criterio 14 se quiere comprobar si se conoce la terminología gramatical básica en relación con la comprensión y producción de textos. Este conocimiento adquiere diferentes grados. En un primer nivel, se evaluará si el alumnado identifica y comprende los conceptos gramaticales. Un segundo nivel se alcanza cuando se es capaz de obtener información gramatical en diccionarios y gramáticas para la comprensión y producción de textos. Un nivel más avanzado implica evaluar la conceptualización y explicación de los fenómenos gramaticales. En este curso la evaluación pondrá el énfasis en los dos primeros niveles de adquisición del uso del metalenguaje básico, y de la reflexión lingüística en su aspecto funcional, es decir, orientado al desarrollo de las capacidades básicas.

El criterio 15 evalúa el acercamiento a la literatura como hecho social: el conocimiento de la organización (por géneros literarios) de libros de literatura en una biblioteca o en una librería, la asistencia y participación a actos literarios, la creación y mantenimiento de la biblioteca de aula

Con el criterio 16 se trata de evaluar todos los componentes que contribuyen a desarrollar las habilidades de la competencia lectora: seguir el hilo de la lectura, hacer predicciones sobre la continuación de un relato, establecer hipótesis sobre los hechos o ideas, relacionarlos entre sí, la atención sostenida y el uso de recursos para regular la comprensión. La evaluación de estos componentes no se realizará en abstracto, se aplican a los textos a los que hace referencia el siguiente criterio de evaluación.

El criterio 17 centra su atención en la comprensión de textos literarios desde la Edad Media hasta el siglo XVIII. La evaluación de la comprensión y la verbalización de lo leído se refieren al conocimiento del género, su contextualización en un periodo literario, el tema tratado y el conocimiento de los recursos retóricos y su relación con la creación de significados. Asimismo, se evaluará la comprensión global del sentido del texto en relación con la experiencia personal del alumnado y su capacidad para compartir con otros, como lector activo, su valoración personal sobre los textos leídos mediante la producción de reseñas de lectura, la creación de antologías de poemas, lecturas dramatizadas, críticas literarias, recensiones de libros.

El último criterio orienta la valoración del desarrollo de la capacidad del alumnado para identificar usos discriminatorios del lenguaje en textos orales, escritos e icónico-verbales, así como de su capacidad para reflexionar críticamente ante estos usos. En este primer curso se evaluará la identificación de procedimientos léxicos discriminatorios así como el uso correcto de los mismos. Asimismo, el criterio orienta la valoración del uso adecuado del lenguaje por parte del alumnado en situaciones de comunicación colectiva como medio de resolución de conflictos, el desarrollo de su capacidad de auto-control en aras de una comunicación satisfactoria y de una actitud positiva ante la posibilidad de resolver conflictos mediante el lenguaje.

Segundo curso

Contenidos

Bloque 1. Bases históricas de la sociedad actual

– Transformaciones políticas y socio-económicas en el siglo XIX: la formación de las sociedades industriales y de los estados liberales.

– La construcción del estado liberal en España y los cambios sociales.

– Transformaciones en la España del siglo XX: la crisis del estado liberal y la II República; la guerra civil y el franquismo.

Bloque 2. El mundo actual

– Crisis y conflictos del siglo XX: las guerras mundiales; la construcción de Europa; la Guerra Fría.

– Transición política y configuración del estado democrático en España.

- Canvis socials i culturals en el segle XX.
- Bloc 3. Escoltar, parlar i conversar
  - Comprensió amb objectius d'escolta, com un mitjà per a obtenir informació, de textos procedents de ràdio i televisió com a notícies, reportatges i entrevistes.
  - Comprensió amb un guió previ, d'exposicions o conferències realitzades en l'àmbit acadèmic, relacionades amb continguts de l'àmbit.
  - Verbalització, amb un guió, de la informació obtinguda en fonts diverses sobre un tema de l'àmbit contrastant els diferents punts de vista, com un mitjà per a donar compte d'una tasca d'aprenentatge.
- Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació com a suport en les exposicions orals.
- Participació oral en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, com ara el treball en grup, les posades en comú i l'exposició dels dubtes i dificultats sobre les tasques realitzades.
- Ús del llenguatge com un mitjà de diàleg constructiu i de resolució de conflictes. Mecanismes que intervien en la cooperació conversacional.
- Bloc 4. Llegir i escriure
- Comprensió de textos escrits
  - Comprendre textos que pertanyen a l'àmbit d'ús acadèmic, especialment de les ciències socials a fi d'obtenir informació: cronologies, taules, mapes, informes, memòries, fragments d'assajos.
- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació especialment els gèneres d'opinió: editorial, columna, entrevista, cartes al director, publicitat.
- Comprendre textos que pertanyen a la comunicació interpersonal i amb les institucions: correspondència comercial i institucional, contractes de treball, currículum personal, etc.
- Utilització de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació de manera autònoma per a la localització, selecció i organització d'informació.
- Contextualització de la lectura: establir la intenció lectora en un context d'aprenentatge creat en l'aula i ser capaç de donar-se objectius de lectura.
- Relacionar la informació del text segons el gènere i els tipus de seqüències textuals que ho componen.
- Regulació de la comprensió: ús de mitjans per a resoldre dificultats relacionades amb el contingut del text i la superestructura.
- Tractament reflexiu i crític en la comprensió de la informació que supose qualsevol tipus de discriminació.
- Composició de textos escrits
  - Composició de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius, explicatius que contribueixen a l'aprenentatge i estudi i donen compte de la comprensió dels textos de l'apartat anterior: glossaris, esquemes, mapes conceptuals i resums.
  - Composició de textos expositius-argumentatius amb esquemes textuals més complexos i elaborats a partir de la informació crítica obtinguda i organitzada en l'àmbit. Estos textos es poden materialitzar en l'escriptura d'informes i memòries, cartes al director i articles d'opinió. Esta composició escrita està orientada que l'alumnat done compte dels aprenentatges realitzats, prenga una postura davant dels fets socials i use procediments lingüístics per a expressar una opinió raonada.
  - Composició escrita de textos que pertanyen a la comunicació interpersonal i amb les institucions: sol·licituds i instàncies, reclamacions, currículum vitae.
  - Autonomia en el procés d'escriptura: ser capaç de planificar un text, usar la documentació adequada, textualitzar-lo i revisar-ho.
  - Planificació dels textos, elaboració d'esborranys, ús de documentació per a l'escriptura, especialment diccionaris, gramàtiques, models textuals, informació recollida, etc.
  - Revisió autònoma d'un text atenent els criteris que han guiat la seua composició. Ús dels coneixements sobre la llengua per a la reparació de l'escriptura. Actitud reflexiva i interès per a una comunicació eficaç.

- Cambios sociales y culturales en el siglo XX.
- Bloque 3. Escuchar, hablar y conversar
  - Comprensió con objetivos de escucha, como un medio para obtener información, de textos procedentes de radio y televisión como noticias, reportajes y entrevistas.
  - Comprensió con un guió previo, de exposiciones o conferencias realizadas en el ámbito académico relacionadas con contenidos del ámbito.
  - Verbalización, con un guió, de la información obtenida en fuentes diversas acerca de un tema del ámbito contrastando los diferentes puntos de vista, como un medio para dar cuenta de una tarea de aprendizaje.
  - Uso de las tecnologías de la información y la comunicación como soporte en las exposiciones orales.
  - Participación oral en situaciones de comunicación propias del ámbito académico, como son el trabajo en grupo, las puestas en común y la exposición de las dudas y dificultades sobre las tareas realizadas.
  - Uso del lenguaje como un medio de diálogo constructivo y de resolución de conflictos. Mecanismos que intervienen en la cooperación conversacional.
- Bloque 4. Leer y escribir
- Comprensió de textos escritos
  - Comprender textos pertenecientes al ámbito de uso académico, especialmente de las Ciencias sociales con el fin de obtener información: cronologías, tablas, mapas, informes, memorias, fragmentos de ensayos.
  - Comprensió de textos de los medios de comunicación especialmente los gèneros de opinió: editorial, columna, entrevista, cartas al director, publicitat.
  - Comprender textos pertenecientes a la comunicació interpersonal y con las instituciones: correspondencia comercial e institucional, contratos de trabajo, currículum personal, etc.
  - Utilización de las bibliotecas y de las tecnologías de la información y la comunicación de forma autònoma para la localización, selección y organización de información.
  - Contextualización de la lectura: establecer la intenció lectora en un contexto de aprendizaje creado en el aula y ser capaz de darse objetivos de lectura.
  - Relacionar la información del texto según el género y los tipos de secuencias textuales que lo componen.
  - Regulación de la comprensión: uso de medios para resolver dificultades relacionadas con el contenido del texto y la superestructura.
  - Tratamiento reflexivo y crítico en la comprensión de la información que suponga cualquier tipo de discriminación.
- Composició de textos escritos
  - Composició de textos propios del ámbito académico, especialmente textos expositivos, explicativos que contribuyen al aprendizaje y estudio y dan cuenta de la comprensión de los textos del apartado anterior: glosarios, esquemas, mapas conceptuales y resúmenes.
  - Composició de textos expositivos-argumentativos con esquemas textuales más complejos y elaborados a partir de la información crítica obtenida y organizada en el ámbito. Estos textos se pueden materializar en la escritura de informes y memorias, cartas al director y artículos de opinión. Esta composición escrita está orientada a que el alumnado dé cuenta de los aprendizajes realizados, tome una postura ante los hechos sociales y use procedimientos lingüísticos para expresar una opinión razonada.
  - Composición escrita de textos pertenecientes a la comunicación interpersonal y con las instituciones: solicitudes e instancias, reclamaciones, currículum vitae.
  - Autonomía en el proceso de escritura: ser capaz de planificar un texto, usar la documentación adecuada, textualizarlo y revisarlo.
  - Planificación de los textos, elaboración de borradores, uso de documentación para la escritura, especialmente diccionarios, gramáticas, modelos textuales, información recogida, etc.
  - Revisión autònoma de un texto atendiendo a los criterios que han guiado su composición. Uso de los conocimientos sobre la lengua para la reparación de la escritura. Actitud reflexiva e interés para una comunicación eficaç.

– Utilització dels mitjans tecnològics per a la composició de textos en totes les fases del procés d'escriptura.

Bloc 5. L'educació literària

– Lectura de novel·les contemporànies seleccionades d'acord amb l'experiència vital i literària dels alumnes i les alumnes.

– Lectura comentada de poemes des del segle XIX fins a l'actualitat comparant els temes, els recursos retòrics i la seua relació amb el significat i el ritme.

– Diferenciació dels principals subgèneres literaris a través de les lectures comentades.

– Coneixement de les característiques generals dels grans períodes de la història de la literatura des del segle XIX fins a l'actualitat relacionant-los amb les obres comentades.

– Lectura comentada i dramatitzada de breus peces teatrals contemporànies, o de fragments, reconeixent les característiques del text dramàtic.

– Utilització de la biblioteca del centre, de les de l'entorn i de biblioteques virtuals.

– Ús dels circuits literaris: actes per a jòvens amb autors de literatura, assistència a actes literaris com ara la presentació d'un llibre, recital de poemes, representació d'una obra de teatre.

Bloc 6. Coneixement de la llengua

– Reconeixement dels diferents registres que incidixen en l'ús de la llengua en diversos àmbits d'ús de la llengua i ús adequat del registre a la situació comunicativa.

– Coneixement pràctic de l'estructura d'un text expositiu-argumentatiu.

– Distingir informació d'opinió.

– Reconeixement i ús d'algunes formes deíctiques de persona en els textos de caràcter expositiu i argumentatiu: ús de la forma genèrica «e», identificació de les variacions en relació amb les situacions de comunicació.

– Reconeixement i utilització d'algunes formes d'expressió de la subjectivitat en textos de caràcter expositiu i argumentatiu: el dubte, la certesa, la probabilitat i l'obligació.

– Identificació i ús de distints procediments de connexió en els textos, amb especial atenció a connectors de causa, conseqüència, condició i hipòtesi amb la finalitat de comprendre i expressar les relacions que s'establixen entre les idees d'un text.

– Reconeixement i ús de procediments per a l'expressió del discurs relatat, pas d'estil directe a indirecte: la citació indirecta de les fonts utilitzades.

– Ús de procediments per a introduir aclariments en seqüències explicatives com un mitjà per a fer-se entendre pel destinatari.

– Coneixement reflexiu per a la producció de textos, del significat dels temps que configuren l'eix verbal d'un discurs: l'eix verbal del passat amb valor narratiu i el seu ús en l'explicació de caràcter històric i en el relat literari prestant atenció a la correlació entre els diferents temps verbals del passat.

– Ús de procediments per a compondre els enunciats amb un estil cohesionat: ampliació dels mecanismes de referència interna, tant gramaticals com lèxics: repetició, sinonímia, hiperonímia, camps lèxics i conceptuals.

– Ús autònom de gramàtiques, diccionaris i correctors ortogràfics dels processadors de textos com un instrument per a revisar textos i millorar la composició escrita.

– Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciando el seu valor social i la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística.

Criteris d'avaluació

1. Situar en el temps i en l'espai fets i processos històrics contemporanis rellevants que s'estudien en este curs en el món, a Europa i a Espanya i aplicarà les convencions i els conceptes sobre el temps històric habituals en l'estudi de la Història.

2. Reconèixer els elements bàsics característics de les societats sorgides durant les revolucions liberals i els processos d'industrialització, i establir connexions entre estos i reconèixer la causalitat múltiple que comporten els fets socials amb especial referència a Espanya i la Comunitat Valenciana.

– Utilización de los medios tecnológicos para la composición de textos en todas las fases del proceso de escritura.

Bloque 5. La educación literaria

– Lectura de novelas contemporáneas seleccionadas de acuerdo con la experiencia vital y literaria de los alumnos y alumnas.

– Lectura comentada de poemas desde el siglo XIX hasta la actualidad comparando los temas, los recursos retóricos y su relación con el significado y el ritmo.

– Diferenciación de los principales subgéneros literarios a través de las lecturas comentadas.

– Conocimiento de las características generales de los grandes periodos de la historia de la literatura desde el siglo XIX hasta la actualidad relacionándolos con las obras comentadas.

– Lectura comentada y dramatizada de breves piezas teatrales contemporáneas, o de fragmentos, reconociendo las características del texto dramático.

– Utilización de la biblioteca del centro, de las del entorno y de bibliotecas virtuales.

– Uso de los circuitos literarios: actos para jóvenes con autores de literatura, asistencia a actos literarios como la presentación de un libro, recital de poemas, representación de una obra de teatro.

Bloque 6. Conocimiento de la lengua

– Reconocimiento de los diferentes registros que inciden en el uso de la lengua en diversos ámbitos de uso de la lengua y uso adecuado del registro a la situación comunicativa.

– Conocimiento práctico de la estructura de un texto expositivo-argumentativo.

– Distinguir información de opinión.

– Reconocimiento y uso de algunas formas deícticas de persona en los textos de carácter expositivo y argumentativo: uso de la forma genérica «e», identificación de las variaciones en relación con las situaciones de comunicación.

– Reconocimiento y utilización de algunas formas de expresión de la subjetividad en textos de carácter expositivo y argumentativo: la duda, la certeza, la probabilidad y la obligación.

– Identificación y uso de distintos procedimientos de conexión en los textos, con especial atención a conectores de causa, consecuencia, condición e hipótesis con la finalidad de comprender y expresar las relaciones que se establecen entre las ideas de un texto.

– Reconocimiento y uso de procedimientos para la expresión del discurso relatatado, paso de estilo directo a indirecto: la cita indirecta de las fuentes utilizadas.

– Uso de procedimientos para introducir aclaraciones en secuencias explicativas como un medio para hacerse entender por el destinatario.

– Conocimiento reflexivo para la producción de textos, del significado de los tiempos que configuran el eje verbal de un discurso: el eje verbal del pasado con valor narrativo y su uso en la explicación de carácter histórico y en el relato literario prestando atención a la correlación entre los diferentes tiempos verbales del pasado.

– Uso de procedimientos para componer los enunciados con un estilo cohesionado: ampliación de los mecanismos de referencia interna, tanto gramaticales como léxicos: repetición, sinonimia, hiperonimia, campos léxicos y conceptuales.

– Uso autónomo de gramáticas, diccionarios y correctores ortográficos de los procesadores de textos como un instrumento para revisar textos y mejorar la composición escrita.

– Conocimiento y uso reflexivo de las normas ortográficas, apreciando su valor social y la necesidad de ceñirse a la norma lingüística.

Criterios de evaluación

1. Situar en el tiempo y en el espacio hechos y procesos históricos contemporáneos relevantes que se estudian en este curso en el mundo, en Europa y en España y aplicará las convenciones y conceptos sobre el tiempo histórico habituales en el estudio de la Historia.

2. Reconocer los elementos básicos característicos de las sociedades surgidas durante las revoluciones liberales y los procesos de industrialización estableciendo conexiones entre ellos y reconociendo la causalidad múltiple que comportan los hechos sociales con especial referencia a España y la Comunitat Valenciana.

3. Representar en frisos i eixos cronològics, i caracteritzar les distintes etapes de l'evolució política i econòmica d'Espanya durant el segle XX i els avanços i retrocessos en els processos de modernització econòmica, la consolidació del sistema democràtic i la integració europea.

4. Explicar algunes de les grans transformacions i conflictes mundials del segle XX, situant-les cronològicament i geogràficament i valorar críticament els interessos i les accions de les grans potències i els grups socials que les han protagonitzat.

5. Dissenyar i dur a terme una senzilla investigació de caràcter descriptiu sobre algun dels problemes internacionals més destacats de l'actualitat com a manifestació d'algunes dels grans canvis socials i culturals del segle XX, així com comunicar de manera intel·ligible els resultats de l'estudi.

6. Comprendre instruccions i normes que regulen la interacció verbal de l'aula; seguir les explicacions de classe i ser capaç de verbalitzar-les en apunts, notes; extraure les idees bàsiques de notícies, reportatges, exposicions i conferències.

7. Comprendre textos escrits que pertanyen a l'àmbit d'ús acadèmic, dels mitjans de comunicació i de la comunicació personal i amb les institucions.

8. Produir textos escrits que continguin seqüències narratives, explicatives i argumentatives adequant-los a la situació comunicativa, organitzant el seu contingut de manera coherent, i respectant els criteris de correcció gramatical i ortogràfica.

9. Identificar els trets lingüístics propis de distints usos geogràfics, socials i estilístics de les llengües, per mitjà de l'observació directa i la comparació de produccions diverses.

10. Utilitzar la reflexió sobre els mecanismes de la llengua, i els seus elements formals (marques d'adequació, procediments de coherència i de cohesió, estructura de l'oració i de la paraula) i ser capaç d'utilitzar-les en l'ús oral i escrit.

11. Conèixer la terminologia gramatical bàsica en relació amb la comprensió i producció de textos: identificació de conceptes gramaticals, obtenció d'informació gramatical en fonts d'informació, autocorrecció i explicació i conceptualització de fenòmens lingüístics.

12. Exposar una opinió sobre la lectura personal d'una obra completa o fragments d'una certa extensió, adequada a l'edat i relacionada amb els períodes literaris estudiats tenint en compte la seua pertinença a un gènere determinat, el reconeixement dels elements estructurals bàsics i els grans tipus de recursos lingüístics.

13. Identificar usos lingüístics discriminatoris en textos orals i escrits i evitar l'ús d'estos, i utilitzar el llenguatge com a mitjà de resolució de conflictes.

Orientacions per a l'avaluació

El primer criteri avalua si l'alumne o l'alumna és capaç d'identificar les principals etapes i processos històrics i situar-los en el temps i en l'espai i pensar dites fets a partir de les nocions de canvi, permanència, simultaneïtat, duració i ritme aplicats a la comprensió de l'evolució històrica des del segle XVIII fins al món actual. Un primer pas consistirà a elaborar eixos o frisos cronològics per a situar cronològicament els fets més significatius, la seua successió temporal i la seua duració. En un nivell d'aprenentatge més complex utilitzarà estes representacions temporals per a recolzar comparacions i establir relacions entre diversos processos i fets ocorreguts en el context espanyol i el més ampli d'Europa i el món. Finalment, identificarà processos de llarga duració i els distingirà d'altres de duració més breu i on els canvis accelerats i les crisis són predominants.

El segon criteri avalua la capacitat de l'alumne o l'alumna per a reconèixer els aspectes bàsics de les societats contemporànies com ara les formes de produir o els grups socials existents, les institucions polítiques, les manifestacions artístiques, creences, etc., i si interrelaciona alguns d'estos elements per a aconseguir una millor comprensió de la dinàmica d'esta societat. Este aprenentatge admet diversos graus. El més senzill és la relació causal entre dos fets o entre les intencions dels subjectes històrics i les accions que donen lloc als fets històrics.

3. Representar en frisos y ejes cronológicos y caracterizar las distintas etapas de la evolución política y económica de España durante el siglo XX y los avances y retrocesos en los procesos de modernización económica, la consolidación del sistema democrático y la integración europea.

4. Explicar algunas de las grandes transformaciones y conflictos mundiales del siglo XX, situándolas cronológica y geográficamente y valorar críticamente los intereses y las acciones de las grandes potencias y los grupos sociales que las han protagonizado.

5. Diseñar y llevar a cabo una sencilla investigación de carácter descriptivo sobre alguno de los problemas internacionales más destacados de la actualidad como manifestación de algunas de los grandes cambios sociales y culturales del siglo XX, así como comunicar de forma inteligible los resultados del estudio.

6. Comprender instrucciones y normas que regulan la interacción verbal del aula; seguir las explicaciones de clase y ser capaz de verbalizarlas en apuntes, notas; extraer las ideas básicas de noticias, reportajes, exposiciones y conferencias.

7. Comprender textos escritos pertenecientes al ámbito de uso académico, de los medios de comunicación y de la comunicación personal y con las instituciones.

8. Producir textos escritos que contengan secuencias narrativas, explicativas y argumentativas adecuándolos a la situación comunicativa, organizando su contenido de forma coherente, y respetando los criterios de corrección gramatical y ortográfica.

9. Identificar los rasgos lingüísticos propios de distintos usos geográficos, sociales y estilísticos de las lenguas, mediante la observación directa y la comparación de producciones diversas.

10. Utilizar la reflexión sobre los mecanismos de la lengua, y sus elementos formales (marcas de adecuación, procedimientos de coherencia y de cohesión, estructura de la oración y de la palabra) y ser capaz de utilizarlas en el uso oral y escrito.

11. Conocer la terminología gramatical básica en relación con la comprensión y producción de textos: identificación de conceptos gramaticales, obtención de información gramatical en fuentes de información, autocorrección y explicación y conceptualización de fenómenos lingüísticos.

12. Exponer una opinión sobre la lectura personal de una obra completa o fragmentos de cierta extensión, adecuada a la edad y relacionada con los periodos literarios estudiados teniendo en cuenta su pertenencia a un género determinado, el reconocimiento de los elementos estructurales básicos y los grandes tipos de recursos lingüísticos.

13. Identificar usos lingüísticos discriminatorios en textos orales y escritos y evitar el uso de los mismos, y utilizar el lenguaje como medio de resolución de conflictos.

Orientaciones para la evaluación

El primer criterio evalúa si el alumno o alumna es capaz de identificar las principales etapas y procesos históricos y situarlos en el tiempo y en el espacio y pensar dichos hechos a partir de las nociones de cambio, permanencia, simultaneidad, duración y ritmo aplicados a la comprensión de la evolución histórica desde el siglo XVIII hasta el mundo actual. Un primer paso consistirá en elaborar ejes o frisos cronológicos para situar cronológicamente los hechos más significativos, su sucesión temporal y su duración. En un nivel de aprendizaje más complejo utilizará estas representaciones temporales para apoyar comparaciones y establecer relaciones entre diversos procesos y hechos ocurridos en el contexto español y el más amplio de Europa y el mundo. Finalmente, identificará procesos de larga duración y los distinguirá de otros de duración más breve y donde los cambios acelerados y las crisis son predominantes.

El segundo criterio evalúa la capacidad del alumno o alumna para reconocer los aspectos básicos de las sociedades contemporáneas como son las formas de producir o los grupos sociales existentes, las instituciones políticas, las manifestaciones artísticas, creencias, etc., y si interrelaciona algunos de estos elementos para alcanzar una mejor comprensión de la dinámica de esta sociedad. Este aprendizaje admite diversos grados. El más sencillo es la relación causal entre dos hechos o entre las intenciones de los sujetos históricos y las acciones que dan

Això podrà comunicar-ho a través de representacions gràfiques com els mapes conceptuals o per mitjà de textos explicatius senzills. Ací cap també la realització de comparacions entre les formes que adopten estos processos en distints països i els seus ritmes. En un segon nivell, pot encadenar una seqüència de factors i conseqüències. Més dificultat suposa l'elaboració d'una explicació multifactorial en la qual considere el protagonisme de hòmens i dones que actuen de manera individual i col·lectiva i la major o menor importància que cal atribuir a cada factor. L'estudi de la formació dels estats liberals amb el sorgiment dels estats nacionals i la ciutadania o la industrialització permetrà també avaluar el desenrotllament de l'actitud crítica de l'alumnat respecte a la valoració dels canvis històrics d'acord amb la idea de progrés econòmic i social.

El tercer criteri tracta d'avaluar si reconeix amb l'ajuda d'eixos i frisos cronològics els principals períodes de l'evolució històrica d'Espanya en el segle XX i els seus processos històrics més rellevants: la crisi de la monarquia parlamentària, les polítiques reformistes empreses durant la Segona República, el règim del general Franco, el desenrotllament econòmic i la transició política fins a la Constitució de 1978, la consolidació de l'Estat democràtic i la integració d'Espanya a la CEE. En un primer nivell, identificarà els problemes que provoquen la crisi de l'estat liberal d'acord amb un plantejament que considere la multicausalitat per a després analitzar les actuacions reformistes dutes a terme durant la II República com a intents de solució als dits problemes. Així mateix, també establirà relacions multicausals entre les actuacions dels governs republicans i el desencadenament de la Guerra Civil i la posterior instauració de la dictadura franquista i, a més, la relació entre la crisi del règim del general Franco i les peculiaritats de la transició política. En un segon nivell, valorarà de mode crític els avanços i retrocessos des de diversos punts de vista i especialment des de la perspectiva dels costos socials durant la dictadura franquista per mitjà de la comparació entre les intencions expressades en alguns discursos programàtics i les actuacions concretes. Finalment, situarà estos fets en el context de la llarga duració d'altres grans processos històrics de caràcter més ampli desenrotllats en el segle XX.

La finalitat del criteri 4 és comprovar si l'alumne o alumna és capaç d'analitzar amb una certa perspectiva històrica i usant les fonts pròpies de la història recent, alguns esdeveniments del segle XX, on estiguen implicats uns quants països i que tinguen repercussions en la realitat internacional actual. Es tracta de comprovar si reconeixen les forces que fan més interdependent el món actual, que generen tensions i conflictes que es manifesten a vegades en una dimensió local, però que adquireixen una repercussió internacional. A més, s'avaluarà si utilitzen de manera adequada i crítica fonts molt característiques del temps recent: les que proporcionen els mitjans de comunicació (escrits, orals, gràfics, etc.), amb un desplegament tecnològic important i una incidència poderosa en la configuració de l'opinió pública. Així mateix, es tindrà en compte si en la seua anàlisi considera el seu desenrotllament temporal (duracions, ritme, cronologia) i la seua dimensió geopolítica.

El següent criteri pretén avaluar la competència de l'alumne o alumna per a plantejar-se i definir un problema històric per mitjà d'un senzill guió de treball sobre algun procés o fet rellevant no sols des del punt de vista històric, sinó també des del punt de vista social i ètic (fenòmens que suposen un avanç en el reconeixement de la dignitat de tots els sers humans). Esta indagació ha de potenciar com a fonts l'ús dels mitjans de comunicació, els testimonis de protagonistes dels fets o de diverses manifestacions artístiques que expressen el dramatism d'estos conflictes. Esta investigació es pot concretar de diverses maneres com un informe o un debat, però, sobretot es valorarà la comunicació de les conclusions per mitjà de l'ús de les Tecnologies de la Informació i Comunicació com a muntatges audiovisuals senzills o presentacions informàtiques dirigides preferentment a la resta de la comunitat educativa.

El criteri 6 pretén avaluar les habilitats i actituds implicades en una escolta activa, en la interacció verbal en l'aula. L'alumnat ha de mostrar, que té en compte el context comunicatiu i es prepara per a l'escol-

lugar a los hechos históricos. Ello podrá comunicarlo a través de representaciones gráficas como los mapas conceptuales o mediante textos explicativos sencillos. Aquí cabe también la realización de comparaciones entre las formas que adoptan estos procesos en distintos países y sus ritmos. En un segundo nivel, puede encadenar una secuencia de factores y consecuencias. Mayor dificultad supone la elaboración de una explicación multifactorial en la que considere el protagonismo de varones y mujeres que actúan de forma individual y colectiva y la mayor o menor importancia que cabe atribuir a cada factor. El estudio de la formación de los estados liberales con el surgimiento de los estados nacionales y la ciudadanía o la industrialización permitirá también evaluar el desarrollo de la actitud crítica del alumnado respecto a la valoración de los cambios históricos de acuerdo con la idea de progreso económico y social.

El tercer criterio trata de evaluar si reconoce con la ayuda de ejes y frisos cronológicos los principales períodos de la evolución histórica de España en el siglo XX y sus procesos históricos más relevantes: la crisis de la monarquía parlamentaria, las políticas reformistas emprendidas durante la Segunda República, el régimen del general Franco, el desarrollo económico y la transición política hasta la Constitución de 1978, la consolidación del Estado democrático y la integración de España a la CEE. En un primer nivel, identificará los problemas que provocan la crisis del estado liberal de acuerdo con un planteamiento que considere la multicausalidad para luego analizar las actuaciones reformistas llevadas a cabo durante la II República como intentos de solución a dichos problemas. Asimismo, también establecerá relaciones multicausales entre las actuaciones de los gobiernos republicanos y el desencadenamiento de la guerra civil y la posterior instauración de la dictadura franquista y, además, la relación entre la crisis del régimen del general Franco y las peculiaridades de la transición política. En un segundo nivel, valorará de modo crítico los avances y retrocesos desde diversos puntos de vista y especialmente desde la perspectiva de los costes sociales durante la dictadura franquista mediante la comparación entre las intenciones expresadas en algunos discursos programáticos y las actuaciones concretas. Finalmente, situará estos hechos en el contexto de la larga duración de otros grandes procesos históricos de carácter más amplio desarrollados en el siglo XX.

La finalidad del criterio 4 es comprobar si el alumno o alumna es capaz de analizar con una cierta perspectiva histórica y usando las fuentes propias de la historia reciente, algunos acontecimientos del siglo XX, donde estén implicados varios países y que tengan repercusiones en la realidad internacional actual. Se trata de comprobar si reconocen las fuerzas que hacen más interdependiente el mundo actual, que generan tensiones y conflictos que se manifiestan a veces en una dimensión local, pero que adquieren una repercusión internacional. Además, se evaluará si utilizan de forma adecuada y crítica fuentes muy características del tiempo reciente: las que proporcionan los medios de comunicación (escritos, orales, gráficos, etc.), con un despliegue tecnológico importante y una incidencia poderosa en la configuración de la opinión pública. Asimismo, se tendrá en cuenta si en su análisis considera su desarrollo temporal (duraciones, ritmo, cronología) y su dimensión geopolítica.

El siguiente criterio pretende evaluar la competencia del alumno o alumna para plantearse y definir un problema histórico mediante un sencillo guió de trabajo sobre algún proceso o hecho relevante no sólo desde el punto de vista histórico, sino también desde el punto de vista social y ético (fenómenos que supongan un avance en el reconocimiento de la dignidad de todos los seres humanos). Esta indagación debe potenciar como fuentes el uso de los medios de comunicación, los testimonios de protagonistas de los hechos o de diversas manifestaciones artísticas que expresen el dramatismo de estos conflictos. Esta investigación se puede concretar de varias maneras como un informe o un debate, pero, sobre todo se valorará la comunicación de las conclusiones mediante el uso de las Tecnologías de la Información y Comunicación como montajes audiovisuales sencillos o presentaciones informáticas dirigidas preferentemente al resto de la comunidad educativa.

El criterio 6 pretende evaluar las habilidades y actitudes implicadas en una escucha activa, en la interacción verbal en el aula. El alumnado debe mostrar, que tiene en cuenta el contexto comunicativo y se

ta amb busca d'informació complementària. S'avaluarà, així mateix, la competència de donar-se objectius d'escolta; seguir el procés d'una exposició oral; identificar l'organització dels fets exposats i donar compte d'allò que s'ha escoltat per mitjà de la presa d'apuntes. L'avaluació de la producció oral fa referència a la competència de l'alumnat per a intervenir en debats organitzats expressant la seua opinió fonamentada en informació i preparada prèviament. Un altre grau major d'adquisició de l'expressió oral es posarà de manifest quan l'alumnat done compte dels aprenentatges realitzats davant d'un auditori extern a l'aula, utilitzant una expressió formal i adequada a la situació de comunicació.

El següent criteri avalua les habilitats implicades en la comprensió de textos que pertanyen a eixos àmbits d'ús amb seqüències explicatives, narratives i argumentatives. Es comprovarà l'avanç en l'adquisició d'estratègies de comprensió. La creació d'objectius de lectura segons el context d'aprenentatge, així com la selecció de la informació segons eixos objectius de lectura. Un grau més elevat suposa que l'alumnat verbalitze amb les seues paraules la informació obtinguda i que siga capaç de reorganitzar-la en un esquema coherent o d'efectuar-ne un resum. El major desenvolupament de la competència de comprensió suposa l'ús de la informació per a resoldre una tasca, la qual cosa es pot observar en el seu ús per a realitzar un eix cronològic, elaborar un peu de foto o realitzar un informe. Quan en la resolució de la tasca està implicat el procés d'escriptura es vincularà este criteri a què fa referència a la producció de textos escrits. En este curs es continuarà amb l'avaluació de les destreses relacionades amb la regulació de la comprensió. S'avaluarà també la localització d'informació pertinent en Internet per mitjà de l'ús d'un buscador i d'altres suports multimèdia.

El criteri 8 orienta la valoració del procés d'escriptura i del text finalment produït. Quant al procés d'escriptura, es valorarà la maduresa i l'autonomia de l'alumnat per a intervenir en un diàleg amb altres sobre la planificació del text; l'autonomia en l'ús de la documentació tant pel que fa als continguts com als aspectes lingüístics; la textualització d'acord amb la planificació realitzada; i, finalment, la revisió del text a partir dels criteris que han guiat l'escriptura. Així mateix, s'avaluarà la competència que l'alumnat vaja adquirint per a introduir canvis que afecten els diversos nivells del text al llarg de tot el procés d'escriptura. Concebre l'escriptura com un procés suposa avaluar l'adquisició d'uns hàbits i actituds basats en la reflexió. Per a les tasques de textualització i revisió s'avaluarà l'ús del processador de textos.

Per a la valoració del producte cal tindre en compte: l'adequació dels textos a la situació de comunicació en què s'inscriuen, la seua estructuració d'acord amb patrons estructurals bàsics del gènere textual que es vol produir, la construcció correcta d'oracions d'acord amb la normativa morfosintàctica i el respecte a la convenció ortogràfica. En este nivell s'avaluarà la competència de l'alumnat per a produir textos de caràcter explicatiu sobre els fets i processos històrics. I sobre aspectes relacionats amb l'aprenentatge lingüístic com són els gèneres següents: glossaris, esquemes, mapes conceptuals, resums, informes, memòries, cartes al director, articles d'opinió, sol·licituds, instàncies, reclamacions.

El criteri 9 valora el desenvolupament de la capacitat de l'alumnat per a reconèixer usos diferents de la llengua determinats per factors relacionats amb la procedència geogràfica, el nivell sociocultural dels parlants, per mitjà de la participació directa en situacions reals (entrevistes, col·loquis, enquestes, conversacions...) i l'observació de documents procedents de diferents àmbits, en especial dels mitjans de comunicació, i de la comunicació interpersonal.

Amb el criteri 10 es valoren els aprenentatges més directament relacionats amb el funcionament de les unitats lingüístiques com un mitjà per a progressar en l'aprenentatge de la comprensió i expressió. En este sentit, caldrà ajustar-se al reconeixement i a la utilització adequada d'elements lingüístics que posen en relació el text amb el context, als recursos per a la seua estructuració, als procediments de construcció d'oracions i als de formació de paraules. Estos procediments referits a l'ús afecten tots els nivells del text: les formes més deíctiques de la impersonalitat, el registre adequat, els mecanismes lingüís-

prepara para la escucha con búsqueda de información complementaria. Se evaluará, asimismo, la competencia de darse objetivos de escucha; seguir el proceso de una exposición oral; identificar la organización de los hechos expuestos y dar cuenta de lo escuchado mediante la toma de apuntes. La evaluación de la producción oral hace referencia a la competencia del alumnado para intervenir en debates organizados expresando su opinión fundamentada en información y preparada previamente. Otro grado mayor de adquisición de la expresión oral se pondrá de manifiesto cuando el alumnado dé cuenta de los aprendizajes realizados ante un auditorio externo al aula utilizando una expresión formal y adecuada a la situación de comunicación.

El siguiente criterio evalúa las habilidades implicadas en la comprensión de textos pertenecientes a esos ámbitos de uso con secuencias explicativas, narrativas y argumentativas. Se comprobará el avance en la adquisición de estrategias de comprensión. La creación de objetivos de lectura según el contexto de aprendizaje, así como la selección de la información según esos objetivos de lectura. Un grado más elevado supone que el alumnado verbalice con sus palabras la información obtenida y que sea capaz de reorganizarla en un esquema coherente o de efectuar un resumen. El mayor desarrollo de la competencia de comprensión supone el uso de la información para resolver una tarea, lo que se puede observar en su uso para realizar un eje cronológico, elaborar un pie de foto o realizar un informe. Cuando en la resolución de la tarea está implicado el proceso de escritura se vinculará este criterio al que hace referencia a la producción de textos escritos. En este curso se continuará con la evaluación de las destrezas relacionadas con la regulación de la comprensión. Se evaluará también la localización de información pertinente en Internet mediante el uso de un buscador y de otros soportes multimedia.

El criterio 8 orienta la valoración del proceso de escritura y del texto finalmente producido. En cuanto al proceso de escritura se valorará la madurez y autonomía del alumnado para intervenir en un diálogo con otros acerca de la planificación del texto; la autonomía en el uso de la documentación tanto en lo que se refiere a los contenidos como a los aspectos lingüísticos; la textualización de acuerdo con la planificación realizada; y, finalmente, la revisión del texto a partir de los criterios que han guiado la escritura. Asimismo, se evaluará la competencia que el alumnado vaya adquiriendo para introducir cambios que afecten a los diversos niveles del texto a lo largo de todo el proceso de escritura. Concebir la escritura como un proceso supone evaluar la adquisición de unos hábitos y actitudes basados en la reflexión. Para las tareas de textualización y revisión se evaluará el uso del procesador de textos.

Para la valoración del producto hay que tener en cuenta: la adecuación de los textos a la situación de comunicación en que se inscriben, su estructuración de acuerdo con patrones estructurales básicos del género textual que se quiere producir, la construcción correcta de oraciones de acuerdo con la normativa morfosintáctica y el respeto a la convención ortográfica. En este nivel se evaluará la competencia del alumnado para producir textos de carácter explicativo sobre los hechos y procesos históricos. Y sobre aspectos relacionados con el aprendizaje lingüístico como son los géneros siguientes: glosarios, esquemas, mapas conceptuales, resúmenes, informes, memorias, cartas al director, artículos de opinión, solicitudes, instancias, reclamaciones.

El criterio 9 valora el desarrollo de la capacidad del alumnado para reconocer usos distintos de la lengua determinados por factores relacionados con la procedencia geográfica, el nivel socio-cultural de los hablantes, mediante la participación directa en situaciones reales (entrevistas, coloquios, encuestas, conversaciones...) y la observación de documentos procedentes de distintos ámbitos, en especial de los medios de comunicación, y de la comunicación interpersonal.

Con el criterio 10 se valoran los aprendizajes más directamente relacionados con el funcionamiento de las unidades lingüísticas como un medio para progresar en el aprendizaje de la comprensión y expresión. En este sentido, se atenderá al reconocimiento y a la utilización adecuada de elementos lingüísticos que ponen en relación el texto con el contexto, a los recursos para su estructuración, a los procedimientos de construcción de oraciones y a los de formación de palabras. Estos procedimientos referidos al uso afectan a todos los niveles del texto: las formas deícticas de la impersonalidad, el registro adecuado,

tics que mostren l'expressió de la subjectivitat del parlant: dubte, certesa, probabilitat i obligació; els procediments de connexió de temps, causa, conseqüència, condició, hipòtesi; el pas del discurs directe al discurs indirecte; els procediments per a introduir aclariments; l'ús coherent dels temps verbals que configuren el paradigma de l'eix verbal del passat; els procediments lèxics que cohesionen un text: els camps lèxics i els camps conceptuals dependents de l'experiència; la construcció correcta d'oracions d'acord amb la normativa morfosintàctica, el respecte a la convenció ortogràfica i tots aquells aspectes paralingüístics que afecten la intel·ligibilitat i presentació del text com ara l'ús de paràgrafs, les diferents classes de lletres per a diferenciar i jerarquitzar la informació, els títols i subtítols.

El següent criteri està vinculat als anteriors i els continguts als que es referix l'avaluació apareixen allí referenciats. S'avaluarà si l'alumnat identifica els mecanismes de la llengua, reflexiona sobre el seu funcionament com un mitjà per a comprendre un text. Un nivell més avançat implica avaluar l'ús dels mecanismes estudiats en les pròpies produccions. Un major grau de coneixement del funcionament de la llengua s'aconsegueix quan s'és capaç d'autocorregir-se a partir de l'ús de fonts d'informació com ara diccionaris, gramàtiques, apunts de classe o programes informàtics d'ortografia i gramàtica. Un nivell més avançat implica avaluar la conceptualització i l'explicació dels fenòmens gramaticals. L'avaluació en este curs consolidarà els aprenentatges del curs anterior i se centrarà en els nivells més avançats del coneixement metalingüístic: la conceptualització i l'explicació dels fenòmens gramaticals.

El criteri 12 centra l'atenció en la lectura de textos literaris complets que pertanyen als segles XVIII, XIX i XX. L'avaluació de la comprensió i la verbalització d'allò que s'ha llegit es referixen al coneixement del gènere, la seua contextualització en un període literari, el tema tractat i el coneixement dels recursos retòrics i la seua relació amb la creació de significats. En este segon curs s'avaluarà l'adquisició de les conductes que configuren l'hàbit de la lectura com a fet social. La competència de l'estudiant per a compartir amb altres, com a lector actiu, la seua valoració personal sobre els textos llegits per mitjà de la producció de ressenyes de lectura, la creació d'antologies de poemes, lectures dramatitzades, crítiques literàries, recensions de llibres...

L'últim criteri valora el desenvolupament de la capacitat de l'alumnat per a identificar usos discriminatoris del llenguatge en textos orals, escrits i iconoverbals, així com de la seua capacitat de reflexionar críticament davant d'estos usos i d'evitar-los, per mitjà de la utilització adequada de recursos lingüístics. Així mateix, el criteri orienta la valoració de l'ús adequat del llenguatge per part de l'alumnat en situacions de comunicació col·lectiva com a mitjà de resolució de conflictes, el desenvolupament de la seua capacitat d'autocontrol a fi d'una comunicació satisfactòria i d'una actitud positiva davant de la possibilitat de resoldre conflictes per mitjà del llenguatge.

Àmbit pràctic

Es tracta d'un àmbit d'integració i aplicació pràctica de tots els continguts del currículum a la vida real, especialment els procedimentals de Tecnologies de tercer curs d'educació secundària obligatòria i de Tecnologia de quart curs. També inclou la utilització racional, eficient i responsable de les tecnologies de la informació i la comunicació. Els continguts d'orientació professional, prevenció de riscos laborals i seguretat i higiene en el treball completen l'àmbit.

Com a àrea d'activitat del ser humà, la tecnologia –matèria en què es basa l'àmbit– tracta de resoldre problemes i necessitats individuals i col·lectives, per mitjà de la invenció, fabricació i ús d'objectes, màquines, servicis i sistemes tècnics. Per a això, empra els recursos de la societat en què està immersa.

L'objecte d'aprenentatge és l'assimilació de coneixements pràctics i el desenvolupament de destreses que permeten tant la comprensió dels objectes tècnics com la seua utilització. Pretén, també, que l'alumnat use i pose en pràctica els coneixements d'altres àmbits i matèries i les tecnologies de la informació i la comunicació, com a ferramentes en

los mecanismos lingüísticos que muestran la expresión de la subjetividad del hablante: duda, certeza, probabilidad y obligación; los procedimientos de conexión de tiempo, causa, consecuencia, condición, hipótesis; el paso del discurso directo al discurso indirecto; los procedimientos para introducir aclaraciones; el uso coherente de los tiempos verbales que configuran el paradigma del eje verbal del pasado; los procedimientos léxicos que cohesionan un texto: los campos léxicos y los campos conceptuales dependientes de la experiencia; la construcción correcta de oraciones de acuerdo con la normativa morfosintáctica, el respeto a la convención ortográfica y todos aquellos aspectos paralingüísticos que afectan a la inteligibilidad y presentación del texto tales como el uso de párrafos, las diferentes clases de letras para diferenciar y jerarquizar la información, los títulos y subtítulos.

El siguiente criterio está vinculado a los anteriores y los contenidos a los que se refiere la evaluación aparecen allí referenciados. Se evaluará si el alumnado identifica los mecanismos de la lengua, reflexiona sobre su funcionamiento como un medio para comprender un texto. Un nivel más avanzado implica evaluar el uso de los mecanismos estudiados en las propias producciones. Un mayor grado de conocimiento del funcionamiento de la lengua se alcanza cuando se es capaz de autocorregirse a partir del uso de fuentes de información como diccionarios, gramáticas, apuntes de clase o programas informáticos de ortografía y gramática. Un nivel más avanzado implica evaluar la conceptualización y explicación de los fenómenos gramaticales. La evaluación en este curso consolidará los aprendizajes del curso anterior y se centrará en los niveles más avanzados del conocimiento metalingüístico: la conceptualización y explicación de los fenómenos gramaticales.

El criterio 12 centra su atención en la lectura de textos literarios completos pertenecientes a los siglos XVIII, XIX y XX. La evaluación de la comprensión y la verbalización de lo leído se refieren al conocimiento del género, su contextualización en un periodo literario, el tema tratado y el conocimiento de los recursos retóricos y su relación con la creación de significados. En este segundo curso se evaluará la adquisición de las conductas que configuran el hábito de la lectura como hecho social. La competencia del estudiante para compartir con otros, como lector activo, su valoración personal sobre los textos leídos mediante la producción de reseñas de lectura, la creación de antologías de poemas, lecturas dramatizadas, críticas literarias, recensiones de libros...

El último criterio valora el desarrollo de la capacidad del alumnado para identificar usos discriminatorios del lenguaje en textos orales, escritos e icónico-verbales, así como de su capacidad de reflexionar críticamente ante estos usos y de evitarlos, mediante la utilización adecuada de recursos lingüísticos. Asimismo, el criterio orienta la valoración del uso adecuado del lenguaje por parte del alumnado en situaciones de comunicación colectiva como medio de resolución de conflictos, el desarrollo de su capacidad de autocontrol en aras de una comunicación satisfactoria y de una actitud positiva ante la posibilidad de resolver conflictos mediante el lenguaje.

Ámbito práctico

Se trata de un ámbito de integración y aplicación práctica de todos los contenidos del currículum a la vida real, especialmente los procedimentales de Tecnologías de tercer curso de educación secundaria obligatoria y de Tecnología de cuarto curso. También incluye la utilización racional, eficiente y responsable de las tecnologías de la información y la comunicación. Los contenidos de orientación profesional, prevención de riesgos laborales y seguridad e higiene en el trabajo completan el ámbito.

La Tecnología –matèria en la que se basa el ámbito– como área de actividad del ser humano, trata de resolver problemas y necesidades individuales y colectivas, mediante la invención, fabricación y uso de objetos, máquinas, servicios y sistemas técnicos. Para ello, emplea los recursos de la sociedad en la que está inmersa.

El objeto de aprendizaje es la asimilación de conocimientos prácticos y el desarrollo de destrezas que permitan tanto la comprensión de los objetos técnicos como su utilización. Pretende, también, que el alumnado use y ponga en práctica los conocimientos de otros ámbitos y materias y las tecnologías de la información y la comunicación,

este procés. Així mateix, es planteja desenrotllar la capacitat necessària per a fomentar l'esperit innovador i emprenedor en la cerca de solucions a problemes existents, i la introducció de continguts relacionats amb la prevenció, la seguretat i la higiene i el món laboral, per a facilitar la transició de l'alumnat que decidisca començar a treballar quan acabe l'educació secundària obligatòria.

L'àmbit pràctic adopta un enfocament globalitzador, que tracta d'integrar els components curriculars i els aprenentatges imprescindibles de les disciplines tecnològiques, i alguns d'altres matèries, en propostes didàctiques concretes que incidisquen més eficaçment, des de l'acció conjunta, en el desenrotllament de les competències bàsiques. S'insistix en l'oportunitat que proporciona l'àmbit per a reforçar la funcionalitat dels aprenentatges que es promouen.

Sense oblidar mai el «saber estar», l'àmbit pràctic s'articula entorn del binomi format pel «saber» i el «saber fer», amb una presència molt més gran d'este últim, ja que el «saber» té més pes en la resta d'àmbits i matèries de referència. Hem de tindre present que una contínua manipulació de materials, informació i recursos en general, sense els fonaments «teòrics» necessaris, ens pot conduir al mer activisme i, de la mateixa manera, un procés d'ensenyança-aprenentatge purament acadèmic, sense experimentació, manipulació i construcció, pot derivar en un «enciclopedisme tecnològic» inútil.

Orientacions didàctiques

Els continguts de l'àmbit es presenten en blocs, la qual cosa no pressuposa una programació determinada, sinó una manera d'organitzar-los. La concreció en una programació i les propostes de treball de cada curs han de seguir una sèrie de recomanacions que es formulen més avant. Segons el centre, el programa pot tindre una duració d'un o dos cursos. En cas que dure un any, els blocs de continguts a tindre en compte seran els de segon curs i estaran indicats en el currículum de Tecnologia de quart curs d'ESO i, en menor grau, en la resta d'àmbits i matèries del programa de diversificació curricular.

Els continguts del primer curs del programa estan extrets del currículum de Tecnologies de tercer d'educació secundària obligatòria, complementats amb alguns aspectes d'orientació professional, prevenció de riscos laborals i seguretat i higiene en el treball.

En el segon curs del programa, este currículum és complementari i inseparable del de la matèria de Tecnologia de quart curs de l'ESO, per la qual cosa els horaris, les programacions, el professorat, els espais, etc. hauran d'observar-se i implementar-se sempre de manera conjunta. Es tracta que l'alumna i l'alumne puguen establir una visió pràctica, comprensiva i global de la tecnologia i –en general– de les matèries del currículum i, sobretot, la seua relació i aplicació a la vida real. En conseqüència, els continguts integrats en els diferents blocs de les disciplines involucrades, no poden ser considerades separatament.

Els continguts s'estructuren entorn dels blocs esmentats a continuació:

1. Procés de resolució de problemes tecnològics – Aplicació pràctica. Constituïx un dels eixos metodològics entorn del qual s'articula l'àmbit, de manera que la resta dels blocs i matèries proporcionen recursos i instruments per a desenrotllar-lo. Es tracta de treballar els continguts de Tecnologia i –puntualment– alguns de la resta de matèries estudiades, introduint el mètode de projectes, amb totes les seues fases i realitzant demostracions, experiments, treballs pràctics, etc. Els continguts d'este bloc han d'estar presents –en major o menor mesura– en gran part de les activitats i unitats didàctiques programades per a les classes.

2. Maquinari i programari – Tecnologies de la informació i la comunicació – Internet. Utilització pràctica, racional, eficient i responsable de les tecnologies de la informació i la comunicació d'ús quotidià; aplicació a la tecnologia i a casos pràctics de la vida real i a l'orientació laboral i cerca d'ocupació.

3. Tècniques d'expressió i comunicació. Possibilita a l'alumna i l'alumne la utilització de les tècniques bàsiques de dibuix i comunicació gràfica necessàries per a l'activitat tecnològica.

como herramientas en este proceso. Asimismo, se plantea desarrollar la capacitación necesaria para fomentar el espíritu innovador y emprendedor en la búsqueda de soluciones a problemas existentes, y la introducción de contenidos relacionados con la prevención, la seguridad e higiene y el mundo laboral, para facilitar la transición del alumnado que decida empezar a trabajar cuando acabe la educación secundaria obligatoria.

El ámbito práctico adopta un enfoque globalizador, que trata de integrar los componentes curriculares y los aprendizajes imprescindibles de las disciplinas tecnológicas, y algunos de otras materias, en propuestas didácticas concretas que incidan más eficazmente, desde la acción conjunta, en el desarrollo de las competencias básicas. Se hace hincapié en la oportunidad que proporciona el ámbito para reforzar la funcionalidad de los aprendizajes que se promueven.

Sin olvidar nunca el «saber estar», el ámbito práctico se articula en torno al binomio formado por el «saber» y el «saber hacer», con una presencia mucho mayor de este último, ya que el «saber» tiene más peso en el resto de ámbitos y materias de referencia. Debemos tener presente que, una continua manipulación de materiales, información y recursos en general, sin los fundamentos «teóricos» necesarios, nos puede conducir al mero activismo y, del mismo modo, un proceso de enseñanza-aprendizaje puramente académico, carente de experimentación, manipulación y construcción, puede derivar en un «enciclopedismo tecnológico» inútil.

Orientaciones didácticas

Los contenidos del ámbito se presentan en bloques, lo que no presupone una programación determinada, sino una manera de organizarlos. La concreción en una programación y las propuestas de trabajo de cada curso deben seguir una serie de recomendaciones que se formulan más adelante. Según el centro, el programa puede tener una duración de uno o dos cursos. En caso de que dure un año, los bloques de contenidos a tener en cuenta serán los de segundo curso y estarán referenciados al currículum de Tecnología de cuarto curso de ESO y, en menor medida, al resto de ámbitos y materias del programa de diversificación curricular.

Los contenidos del primer curso del programa están extraídos del currículum de Tecnologies de tercero de educación secundaria obligatoria, complementados con algunos aspectos de orientación profesional, prevención de riesgos laborales y seguridad e higiene en el trabajo.

En el segundo curso del programa, este currículum es complementario e inseparable del de la materia de Tecnología de cuarto curso de la ESO, por lo que los horarios, programaciones, profesorado, espacios, etc., deberán observarse e implementarse siempre de forma conjunta. Se trata de que la alumna y el alumno puedan establecer una visión práctica, comprensiva y global de la Tecnología y –en general– de las materias del currículum y, sobretodo, su relación y aplicación a la vida real. En consecuencia, los contenidos integrados en los diferentes bloques de las disciplinas involucradas, no pueden entenderse separatamente.

Los contenidos se estructuran en torno a los bloques citados a continuación:

1. Proceso de resolución de problemas tecnológicos – Aplicación práctica. Constituye uno de los ejes metodológicos en torno al cual se articula el ámbito, de modo que el resto de los bloques y materias proporcionan recursos e instrumentos para desarrollarlo. Se trata de trabajar los contenidos de Tecnología y –puntualmente– algunos del resto de materias estudiadas, introduciendo el método de proyectos, con todas sus fases; realizando demostraciones, experimentos, trabajos prácticos, etc. Los contenidos de este bloque deben estar presentes –en mayor o menor medida– en gran parte de las actividades y unidades didácticas programadas para las clases.

2. Hardware y software – Tecnologías de la información y la comunicación – Internet: utilización práctica, racional, eficiente y responsable de las tecnologías de la información y la comunicación de uso cotidiano; aplicación a la Tecnología y a casos prácticos de la vida real y a la orientación laboral y búsqueda de empleo.

3. Técnicas de expresión y comunicación: posibilita a la alumna y al alumno el empleo de las técnicas básicas de dibujo y comunicación gráfica necesarias para la actividad tecnológica.

4. Materials d'ús tècnic. Arreplega els continguts bàsics sobre característiques, propietats i aplicacions dels plàstics i materials de construcció més comuns, emprats en la llar i la indústria.

5. Electricitat i electrònica. Estudia els fenòmens i sistemes associats a la font d'energia més utilitzada en les màquines, així com aquells el funcionament dels quals es basa en el control del flux dels electrons.

6. Energia i la seua transformació. Proporciona el coneixement de les fonts d'energia i les tecnologies associades per a explotar-les i fer-ne ús.

7. Tecnologia i societat. Posa de manifest els aspectes socials del fenomen científic i tecnològic, tant pel que fa als seus condicionants socials com pel que fa a les seues conseqüències socials i ambientals. S'inclouen en este bloc continguts sobre el món empresarial, professional i laboral, i la tecnologia del propi entorn, molt importants i útils per a l'orientació professional de l'alumnat. També es tracten continguts de seguretat i higiene en el treball i de prevenció de riscos laborals.

Cal recordar ací que, en els blocs que aborden les TIC, és imprescindible la seua utilització no com a un fi en si mateixes, sinó com a eines del procés d'aprenentatge. No obstant això, no ha d'oblidar-se que les tecnologies de la informació i la comunicació han de crear espais per a la socialització, la comunicació amb altres persones, la creativitat, la imaginació i la participació ciutadana (ciudadania digital).

El professorat, en la seua programació d'aula, haurà de fomentar la integració dels diferents continguts estudiats, en les unitats didàctiques que estableisca, en funció dels condicionants didàctics particulars, de la matèria mateixa i de l'entorn físicotecnològic. Els condicionants didàctics particulars poden ser: el material o dotació disponible en el centre i els interessos, particularitats i ritmes d'aprenentatge de l'alumnat, entre d'altres. La matèria mateixa –en el cas de la tecnologia– recomana, per mencionar tres exemples: explicar i treballar l'electricitat abans que l'electrònica, el control cablejat abans que el programat o la representació a mà alçada abans que el disseny assistit per ordinador. L'entorn físicotecnològic fa referència a les activitats tecnològiques predominants en la zona: agricultura, ceràmica, moble, indústria fallera, calçat, tèxtil, hoteleria, etc. (de gran importància per a l'orientació professional).

En tot cas, l'aprenentatge dels continguts ha de procurar:

– Treballar en context, sempre que siga possible. D'esta manera, l'aprenentatge és més sòlid i durador, ja que crea relacions i connexions.

– La realització de tasques emmarcades en diferents contextos d'aprenentatge, vinculats amb la realitat i amb situacions autèntiques d'aprenentatge. Per al desenvolupament de les competències bàsiques resulta imprescindible aprendre en contextos lo més reals possible.

– El reforç de la capacitat de relació interpersonal.

– La resolució de problemes.

– El foment de l'autonomia personal (aprendre a aprendre).

– La integració de les TIC en totes les situacions en què siga possible i convenient.

La possibilitat de realitzar pràctiques, demostracions i reproduir o emular processos de resolució de problemes a través d'una metodologia de projectes (disseny i planificació i posterior treball pràctic en l'aula taller) es converteix en la culminació del procés d'aprenentatge de totes les matèries del programa. Això requereix que l'alumnat treballa en equip i en col·laboració, que aplique i integre –de manera totalment pràctica i adaptada a l'entorn– coneixements de totes les matèries i permet que desenrotlle les qualitats necessàries per a un futur treball professional dins d'un grup. Pot resultar molt interessant el plantejament de diversos projectes que integren els coneixements de la resta d'àmbits i matèries del programa: el científic, el sociolingüístic, la tecnologia, etc. És una manera excel·lent d'ajudar l'alumnat a adquirir i desenvolupar les competències bàsiques.

En la programació d'aula s'observarà –especialment– la funcionalitat dels aprenentatges i la seua utilitat per al futur immediat de l'alumnat. En este sentit, convé tindre en compte les orientacions acadèmiques i professionals del grup-classe, per a adaptar i concretar les unitats didàctiques o treballs/projectes/pràctiques plantejats. Així mateix, es recomana proposar activitats relacionades amb la realitat

4. Materiales de uso técnico. Recoge los contenidos básicos sobre características, propiedades y aplicaciones de los plásticos y materiales de construcción más comunes, empleados en el hogar y la industria.

5. Electricidad y electrónica. Estudia los fenómenos y sistemas asociados a la fuente de energía más utilizada en las máquinas, así como aquellos cuyo funcionamiento se basa en el control del flujo de los electrones.

6. Energía y su transformación. Proporciona el conocimiento de las fuentes de energía y las tecnologías asociadas para explotarlas y hacer uso de las mismas.

7. Tecnología y sociedad. Pone de manifiesto los aspectos sociales del fenómeno científico y tecnológico, tanto en lo que respecta a sus condicionantes sociales como en lo que atañe a sus consecuencias sociales y ambientales. Se incluyen en este bloque contenidos sobre el mundo empresarial, profesional y laboral, y la tecnología del propio entorno, muy importantes y útiles para la orientación profesional del alumnado. También se tratan contenidos de seguridad e higiene en el trabajo y de prevención de riesgos laborales.

Recordar aquí que, en los bloques que abordan las TIC, es imprescindible su empleo no como fin en sí mismas, sino como herramientas del proceso de aprendizaje. Sin embargo, no debe olvidarse que las tecnologías de la información y la comunicación han de crear espacios para la socialización, la comunicación con otras personas, la creatividad, la imaginación y la participación ciudadana (ciudadanía digital).

El profesorado, en su programación de aula, deberá fomentar la integración de los distintos contenidos estudiados, en las unidades didácticas que establezca, en función de los condicionantes didácticos particulares, de la propia materia y del entorno físico-tecnológico. Los condicionantes didácticos particulares pueden ser: el material o dotación disponible en el centro y los intereses, particularidades y ritmos de aprendizaje del alumnado, entre otros. La propia materia –en el caso de la tecnología– recomienda, por citar tres ejemplos, explicar y trabajar la electricidad antes que la electrónica, el control cableado antes que el programado o la representación a mano alzada antes que el diseño asistido por ordenador. El entorno físico-tecnológico hace referencia a las actividades tecnológicas predominantes en la zona: agricultura, cerámica, mueble, industria fallera, calzado, textil, hotelería, etc. (de gran importancia para la orientación profesional).

En todo caso, el aprendizaje de los contenidos debe procurar:

– Trabajar en contexto, siempre que sea posible; de esta forma, el aprendizaje es más sólido y duradero, ya que crea relaciones y conexiones.

– La realización de tareas emmarcadas en diferentes contextos de aprendizaje, vinculados con la realidad y con situaciones auténticas de aprendizaje. Para el desarrollo de las competencias básicas resulta imprescindible aprender en contextos lo más reales posible.

– El refuerzo de la capacidad de relación interpersonal.

– La resolución de problemas.

– El fomento de la autonomía personal (aprender a aprender).

– La integración de las TIC en todas las situaciones en las que sea posible y conveniente.

La posibilidad de realizar prácticas, demostraciones y reproducir o emular procesos de resolución de problemas a través de una metodología de proyectos (diseño y planificación y posterior trabajo práctico en el aula-taller) se convierte en la culminación del proceso de aprendizaje de todas las materias del programa. Esto requiere que el alumnado trabaje en equipo de modo colaborativo, que aplique e integre –de forma totalmente pràctica i adaptada al entorno– conocimientos de todas las materias y permite que desarrolle las cualidades necesarias para un futuro trabajo profesional dentro de un grupo. Puede resultar muy interesante el planteamiento de varios proyectos que integren los conocimientos del resto de ámbitos y materias del programa: el científico, el socio-lingüístico, la tecnología, etc. Es una forma excelente de ayudar al alumnado a adquirir y desarrollar las competencias básicas.

En la programación de aula se observará –especialmente– la funcionalidad de los aprendizajes y su utilidad para el futuro inmediato de los alumnos y las alumnas. En este sentido, conviene tener en cuenta las orientaciones académicas y profesionales del grupo-clase, para adaptar y concretar las unidades didácticas o trabajos/projectes/pràctiques planteados. Asimismo, se recomienda proponer actividades

socioproductiva de l'entorn a fi de fomentar l'aprenentatge significativa. És important, també, realitzar una avaluació inicial per a detectar els coneixements de l'alumnat, el que saben fer, els seus interessos, aficions, etc.

Els criteris d'avaluació han de ser el referent fonamental per a valorar el grau d'adquisició de les competències bàsiques i de consecució dels objectius. Han de ser observats globalment en el conjunt del currículum, junt amb els objectius, els continguts i les competències bàsiques. A més, no constitueixen l'únic referent per a l'avaluació i no han de ser traduïts mecànicament en exàmens o proves que avaluen bàsicament l'adquisició, sovint memorística, dels continguts. Resulta imprescindible utilitzar altres mitjans avaluadors, com els informes tècnics i projectes realitzats, treballs, exercicis, quadern d'apunts, observació directa i actitud, entre d'altres. S'ha de recordar ací que es tracta d'un àmbit pràctic, i això ha de considerar-se en els mitjans utilitzats per a l'avaluació.

Segons el que s'ha apuntat anteriorment, es dedueix que resulta imprescindible el treball en equip de tot el professorat per a programar unitats didàctiques que realment consistisquen a posar en pràctica els continguts més rellevants de les matèries estudiades, de manera integrada i comprensiva, que acosten l'alumnat a la vida real.

Contribució de l'àmbit a l'adquisició de les competències bàsiques

Atés que l'àmbit pràctic treballa amb continguts de les matèries tecnològiques i, puntualment, d'altres, és aplicable tot allò que s'ha apuntat, en este apartat, en la resta d'àmbits i assignatures, especialment allò que s'ha referit als continguts procedimentals. A més, de manera específica, pot apuntar-se el següent:

Esta matèria contribueix a l'adquisició de la competència en el coneixement i la interacció amb el medi físic, principalment, per mitjà del coneixement i comprensió d'objectes, processos, sistemes i entorns tecnològics i a través del desenvolupament de destreses i habilitats per a manipular objectes amb precisió i seguretat. La interacció amb un entorn en què allò tecnològic constitueix un element essencial es veu facilitada pel coneixement i utilització del procés de resolució tècnica de problemes i la seua aplicació per a identificar i donar resposta a necessitats, avaluant el desenvolupament del procés i els seus resultats. Per la seua banda, l'anàlisi d'objectes i sistemes tècnics des de distints punts de vista permet conèixer com han sigut dissenyats i construïts els elements que els formen i la seua funció en el conjunt, i facilitar-ne l'ús i la conservació. És important, d'altra banda, el desenvolupament de la capacitat i disposició per a aconseguir un entorn saludable i una millora de la qualitat de vida, per mitjà del coneixement i anàlisi crítica de la repercussió mediambiental de l'activitat tecnològica i el foment d'actituds responsables de consum racional.

La contribució a l'autonomia i iniciativa personal se centra en la manera particular que proporciona esta matèria d'abordar els problemes tecnològics i d'una altra índole, i serà major en la mesura que es fomenten maneres d'enfrontar-los de manera autònoma i creativa, s'incidisca en la valoració reflexiva de les diferents alternatives i es prepare per a l'anàlisi prèvia de les conseqüències de les decisions que es prenen en el procés de resolució de problemes tècnics. Les seues diferents fases contribueixen a distints aspectes d'esta competència: el plantejament adequat dels problemes; l'elaboració d'idees que són analitzades des de distints punts de vista per a triar la solució més adequada; la planificació i l'execució del projecte; l'avaluació del seu desenvolupament i de l'objectiu aconseguit, i, finalment, la realització de propostes de millora. A través d'esta via s'oferixen moltes oportunitats per al desenvolupament de qualitats personals com ara la iniciativa, l'esperit de superació, la perseverança enfront de les dificultats, l'autonomia i l'autocrítica, contribuint a l'augment de la confiança en un mateix i a la millora de la seua autoestima. L'orientació laboral i professional pretén ajudar l'alumnat a «aprendre a emprendre».

El tractament específic de les tecnologies de la informació i la comunicació, integrat en esta matèria, proporciona una oportunitat especial per a desenvolupar la competència en el tractament de la informació i la competència digital, i a este desenvolupament estan dirigits

relacionadas con la realidad socio productiva del entorno, fomentando el aprendizaje significativo. Es importante, también, realizar una evaluación inicial para detectar los conocimientos del alumnado, lo que saben hacer, sus intereses, aficiones, etc.

Los criterios de evaluación deben ser el referente fundamental para valorar el grado de adquisición de las competencias básicas y de consecución de los objetivos. Deben ser observados globalmente en el conjunto del currículo, junto a los objetivos, los contenidos y las competencias básicas. Además, no constituyen el único referente para la evaluación y no deben ser traducidos mecánicamente en exámenes o pruebas que evalúen básicamente la adquisición, frecuentemente memorística, de los contenidos. Resulta imprescindible utilizar otros medios evaluadores, como los informes técnicos y proyectos realizados, trabajos, ejercicios, cuaderno de apuntes, observación directa y actitud, entre otros. Se debe recordar aquí que se trata de un ámbito práctico, y eso debe considerarse en los medios utilizados para la evaluación.

Según lo apuntado anteriormente, se deduce que resulta imprescindible el trabajo en equipo de todo el profesorado, para programar unidades didácticas que realmente consistan en poner en práctica los contenidos más relevantes de las materias estudiadas, de forma integrada y comprensiva, que acerquen al alumnado a la vida real.

Contribución del ámbito a la adquisición de las competencias básicas

Dado que el ámbito práctico trabaja con contenidos de las materias tecnológicas y, puntualmente, de otras, es de aplicación todo lo apuntado, en este apartado, en el resto de ámbitos y asignaturas, especialmente lo referido a los contenidos procedimentales. Además, de forma específica, puede apuntarse lo siguiente:

Esta materia contribuye a la adquisición de la competencia en el conocimiento y la interacción con el medio físico principalmente, mediante el conocimiento y comprensión de objetos, procesos, sistemas y entornos tecnológicos y a través del desarrollo de destrezas y habilidades para manipular objetos con precisión y seguridad. La interacción con un entorno en el que lo tecnológico constituye un elemento esencial se ve facilitada por el conocimiento y utilización del proceso de resolución técnica de problemas y su aplicación para identificar y dar respuesta a necesidades, evaluando el desarrollo del proceso y sus resultados. Por su parte, el análisis de objetos y sistemas técnicos desde distintos puntos de vista permite conocer cómo han sido diseñados y contruidos, los elementos que los forman y su función en el conjunto, facilitando su uso y conservación. Es importante, por otra parte, el desarrollo de la capacidad y disposición para lograr un entorno saludable y una mejora de la calidad de vida, mediante el conocimiento y análisis crítico de la repercusión medioambiental de la actividad tecnológica y el fomento de actitudes responsables de consumo racional.

La contribución a la autonomía e iniciativa personal se centra en el modo particular que proporciona esta materia para abordar los problemas tecnológicos y de otra índole, y será mayor en la medida en que se fomenten modos de enfrentarse a ellos de manera autònoma y creativa, se incida en la valoración reflexiva de las diferentes alternativas y se prepare para el análisis previo de las consecuencias de las decisiones que se toman en el proceso de resolución de problemas técnicos. Sus diferentes fases contribuyen a distints aspectos de esta competencia: el planteamiento adecuado de los problemas, la elaboración de ideas que son analizadas desde distintos puntos de vista para elegir la solución más adecuada; la planificación y ejecución del proyecto; la evaluación del desarrollo del mismo y del objetivo alcanzado; y por último, la realización de propuestas de mejora. A través de esta vía se ofrecen muchas oportunidades para el desarrollo de cualidades personales como la iniciativa, el espíritu de superación, la perseverancia frente a las dificultades, la autonomía y la autocrítica, contribuyendo al aumento de la confianza en uno mismo y a la mejora de su autoestima. La orientación laboral y profesional pretende ayudar al alumnado a «aprender a emprendre».

El tratamiento específico de las tecnologías de la información y la comunicación, integrado en esta materia, proporciona una oportunidad especial para desarrollar la competencia en el tratamiento de la información y la competencia digital, y a este desarrollo están dirigidos

específicament una part dels continguts. Es contribuirà al desenvolupament d'esta competència en la mesura que els aprenentatges associats incidisquen en la confiança en l'ús dels ordinadors, en les destreses bàsiques associades a un ús prou autònom d'estes tecnologies i, en definitiva, contribuïsquen a familiaritzar-se suficientment amb estos. En tot cas, estan associats al seu desenvolupament els continguts que permeten localitzar, processar, elaborar, emmagatzemar i presentar informació amb l'ús de la tecnologia. D'altra banda, ha de destacar-se –en relació amb el desenvolupament d'esta competència– la importància de l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació com a ferramenta de simulació de processos científics, tecnològics, etc., per a l'adquisició de destreses amb llenguatges específics com l'icònic o el gràfic i per al desenvolupament de la ciutadania digital. Així mateix, convé recordar els aspectes socials i socialitzadors de les TIC per a lligar la competència digital a altres competències bàsiques, com les que es comenten a continuació.

La contribució a l'adquisició de la competència social i ciutadana, pel que fa a les habilitats per a les relacions humanes i al coneixement de l'organització i funcionament de les societats, vindrà determinada pel mode en què s'aborden els continguts, especialment els associats al procés de resolució de problemes tecnològics, científics, etc. L'alumnat té múltiples ocasions per a expressar i discutir adequadament idees i raonaments, escoltar els altres, abordar dificultats, gestionar conflictes i prendre decisions, practicant el diàleg i la negociació i adoptant actituds de respecte i tolerància cap als seus companys. L'ús de ferramentes de comunicació (fòrums, ferramentes col·laboratives, blocs, wikis, web 2.0, xat...) i el foment de la ciutadania digital ajuda a desenvolupar esta competència bàsica.

Al coneixement de l'organització i funcionament de les societats col·labora l'àmbit pràctic des de l'anàlisi del desenvolupament tecnològic d'estes i la seua influència en els canvis econòmics i d'organització social que han tingut lloc al llarg de la història de la humanitat. Els continguts d'orientació i iniciació professional també són claus en este sentit, ja que el món empresarial i professional constitueix una part important de la societat actual.

L'ús instrumental de ferramentes matemàtiques, en la seua dimensió justa i de manera fortament contextualitzada, contribuïx a configurar adequadament la competència matemàtica, en la mesura que proporciona situacions d'aplicabilitat a diversos camps, facilita la visibilitat d'eixes aplicacions i de les relacions entre els diferents continguts matemàtics i col·labora en la millora de la confiança en l'ús de les esmentades ferramentes. Algunes d'estes estan especialment presents en esta matèria, com ara el mesurament i el càlcul de magnituds bàsiques, l'ús d'escales, la lectura i interpretació de gràfics, la resolució de problemes basats en l'aplicació d'expressions matemàtiques, referides a principis i fenòmens físics, que resolen problemes pràctics del món material.

La contribució a la competència en comunicació lingüística es realitza a través de l'adquisició de vocabulari específic i habilitats comunicatives, que han de ser utilitzades en els processos de cerca, anàlisi, selecció, resum i comunicació d'informació. La lectura, interpretació i redacció d'informes i documents tècnics contribuïx al coneixement i a la capacitat d'utilització de diferents tipus de textos i les seues estructures formals.

A l'adquisició de la competència d'aprendre a aprendre es contribuïx pel desenvolupament d'estratègies de resolució de problemes, en particular, per mitjà de l'obtenció, anàlisi i selecció d'informació útil per a abordar un projecte, treball, pràctica, etc. D'altra banda, l'estudi metòdic d'objectes, sistemes o entorns proporciona habilitats i estratègies cognitives i promou actituds i valors necessaris per a l'aprenentatge.

Objectius

L'ensenyança de l'àmbit pràctic tindrà com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Abordar amb autonomia i creativitat –individualment i en grup– problemes tecnològics, treballant de manera ordenada i metòdica per a estudiar el problema, recopilar i seleccionar informació procedent de distintes fonts, elaborar la documentació pertinent, concebre, dis-

específicament una parte de los contenidos. Se contribuirá al desarrollo de esta competencia en la medida en que los aprendizajes asociados incidan en la confianza en el uso de los ordenadores, en las destrezas básicas asociadas a un uso suficientemente autónomo de estas tecnologías y, en definitiva, contribuyan a familiarizarse suficientemente con ellos. En todo caso, están asociados a su desarrollo los contenidos que permiten localizar, procesar, elaborar, almacenar y presentar información con el uso de la tecnología. Por otra parte, debe destacarse –en relación con el desarrollo de esta competencia– la importancia del uso de las tecnologías de la información y la comunicación como herramienta de simulación de procesos científicos, tecnológicos, etc., para la adquisición de destrezas con lenguajes específicos como el icónico o el gráfico y para el desarrollo de la ciudadanía digital. Asimismo, conviene recordar los aspectos sociales y socializadores de las TIC para ligar la competencia digital a otras competencias básicas, como las que se comentan a continuación.

La contribución a la adquisición de la competencia social y ciudadana, en lo que se refiere a las habilidades para las relaciones humanas y al conocimiento de la organización y funcionamiento de las sociedades, vendrá determinada por el modo en que se aborden los contenidos, especialmente los asociados al proceso de resolución de problemas tecnológicos, científicos, etc.. El alumnado tiene múltiples ocasiones para expresar y discutir adecuadamente ideas y razonamientos, escuchar a los demás, abordar dificultades, gestionar conflictos y tomar decisiones, practicando el diálogo y la negociación, y adoptando actitudes de respeto y tolerancia hacia sus compañeros. El uso de herramientas de comunicación (foros, herramientas colaborativas, blogs, wikis, Web 2.0, chat, ...) y el fomento de la ciudadanía digital ayuda a desarrollar esta competencia básica.

Al conocimiento de la organización y funcionamiento de las sociedades colabora el ámbito práctico desde el análisis del desarrollo tecnológico de las mismas y su influencia en los cambios económicos y de organización social que han tenido lugar a lo largo de la historia de la humanidad. Los contenidos de orientación e iniciación profesional también son claves en este sentido, ya que el mundo empresarial y profesional constituye una parte importante de la sociedad actual.

El uso instrumental de herramientas matemáticas, en su dimensión justa y de manera fuertemente contextualizada, contribuye a configurar adecuadamente la competencia matemática, en la medida en que proporciona situaciones de aplicabilidad a diversos campos, facilita la visibilidad de esas aplicaciones y de las relaciones entre los diferentes contenidos matemáticos y colabora en la mejora de la confianza en el uso de esas herramientas. Algunas de ellas están especialmente presentes en esta materia, como la medición y el cálculo de magnitudes básicas, el uso de escalas, la lectura e interpretación de gráficos, la resolución de problemas basados en la aplicación de expresiones matemáticas, referidas a principios y fenómenos físicos, que resuelven problemas prácticos del mundo material.

La contribución a la competencia en comunicación lingüística se realiza a través de la adquisición de vocabulario específico y habilidades comunicativas, que han de ser utilizadas en los procesos de búsqueda, análisis, selección, resumen y comunicación de información. La lectura, interpretación y redacción de informes y documentos técnicos contribuye al conocimiento y a la capacidad de utilización de diferentes tipos de textos y sus estructuras formales.

A la adquisición de la competencia de aprender a aprender se contribuye por el desarrollo de estrategias de resolución de problemas, en particular mediante la obtención, análisis y selección de información útil para abordar un proyecto, trabajo, práctica, etc.. Por otra parte, el estudio metódico de objetos, sistemas o entornos proporciona habilidades y estrategias cognitivas y promueve actitudes y valores necesarios para el aprendizaje.

Objetivos

La enseñanza del ámbito práctico tendrá como objetivo el desarrollo de las siguientes capacidades:

1. Abordar con autonomía y creatividad –individualmente y en grupo– problemas tecnológicos, trabajando de forma ordenada y metódica para estudiar el problema, recopilar y seleccionar información procedente de distintas fuentes, elaborar la documentación pertinente

senyar, planificar, construir objectes o sistemes i aplicar solucions que resolguen el problema estudiat i avaluar la seua idoneïtat des de diferents punts de vista.

2. Adquirir destreses tècniques i coneixements pràctics suficients per a l'anàlisi, el disseny i l'elaboració d'objectes i sistemes tecnològics per mitjà de la manipulació –de manera segura i precisa– de materials i ferramentes.

3. Analitzar els objectes i sistemes tècnics per a comprendre el seu funcionament, conèixer els seus elements i les funcions que realitzen, aprendre la millor manera d'usar-los i controlar-los, entendre les condicions fonamentals que han intervingut en el seu disseny i construcció i valorar les repercussions que ha generat la seua existència.

4. Expressar i comunicar idees i solucions tècniques, així com explorar la seua viabilitat i abast, utilitzant mitjans científics i tecnològics, recursos gràfics, simbologia i vocabulari adequats.

5. Adoptar actituds favorables a la resolució de problemes, desenvolupant interès i curiositat cap a l'activitat tècnica, analitzant i valorant críticament la investigació, la innovació i el desenvolupament científicotecnològic i la seua influència en la societat, en el medi ambient, en la salut i en el benestar personal i col·lectiu al llarg de la història de la humanitat.

6. Manejar amb soltesa i eficàcia aplicacions informàtiques que permeten buscar, emmagatzemar, organitzar, manipular, recuperar i presentar informació, fomentant el treball col·laboratiu.

7. Assumir de manera crítica i activa l'avanç i l'aparició de noves tecnologies, i incorporar-les al seu quefer quotidià, analitzant i valorant críticament la seua influència sobre la societat i el medi ambient.

8. Actuar de manera dialogant, flexible, emprenedora i responsable en el treball en equip, en la cerca de solucions, en la presa de decisions i en l'execució de les tasques encomanades amb actitud de respecte, cooperació, tolerància i solidaritat.

9. Conèixer les necessitats personals i col·lectives més pròximes, així com les solucions més adequades que ofereix el patrimoni científic, tecnològic, social, etc., del propi entorn.

10. Conèixer, valorar i respectar les normes de seguretat i higiene en el treball i prendre consciència dels efectes que tenen sobre la salut personal i col·lectiva assumint, de manera activa i en primera persona, la prevenció de riscos laborals.

11. Conèixer i valorar el món de l'empresa i de la producció.

12. Obtindre, analitzar i valorar informació referida a l'entorn socioproductiu pròxim, especialment la relacionada amb l'orientació laboral i professional.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Procés de resolució de problemes tecnològics

– Documents tècnics necessaris per a elaborar un projecte que satisfaga les necessitats plantejades.

– Disseny, planificació i construcció de prototips per mitjà de l'ús de materials, ferramentes i tècniques estudiades.

– Anàlisi i valoració de les condicions de l'entorn de treball. Aplicació de les normes de seguretat a l'aula taller.

– Desenvolupament de treballs pràctics, d'experimentació, de demostració, etc.

Bloc 2. Maquinari i programari

– Instal·lació, desinstal·lació i actualització de programes. Realització de tasques bàsiques de manteniment del sistema. Gestió de recursos compartits en xarxes locals.

– Utilització pràctica, racional, eficient i responsable de les TIC per a la realització de treballs: ús de processador de textos, full de càlcul i ferramentes gràfiques per a l'elaboració, desenvolupament i difusió del projecte i altres treballs i informacions.

Bloc 3. Tècniques d'expressió i comunicació

– Sistemes senzills de representació. Vistes i perspectives.

– Proporcionalitat entre dibuix i realitat. Escalles.

– Acotació.

– Metrologia i instruments de mesura de precisió: coneixement i ús del calibre.

Bloc 4. Materials d'ús tècnic

te, concebir, diseñar, planificar, construir objetos o sistemas y aplicar soluciones que resuelvan el problema estudiado y evaluar su idoneidad desde distintos puntos de vista.

2. Adquirir destrezas técnicas y conocimientos prácticos suficientes para el análisis, diseño y elaboración de objetos y sistemas tecnológicos mediante la manipulación –de forma segura y precisa– de materiales y herramientas.

3. Analizar los objetos y sistemas técnicos para comprender su funcionamiento, conocer sus elementos y las funciones que realizan, aprender la mejor forma de usarlos y controlarlos, entender las condiciones fundamentales que han intervenido en su diseño y construcción y valorar las repercusiones que ha generado su existencia.

4. Expresar y comunicar ideas y soluciones técnicas, así como explorar su viabilidad y alcance, utilizando medios científicos y tecnológicos, recursos gráficos, simbología y vocabulario adecuados.

5. Adoptar actitudes favorables a la resolución de problemas, desarrollando interés y curiosidad hacia la actividad técnica, analizando y valorando críticamente la investigación, la innovación y el desarrollo científico-tecnológico y su influencia en la sociedad, en el medio ambiente, en la salud y en el bienestar personal y colectivo a lo largo de la historia de la humanidad.

6. Manejar con soltura y eficacia aplicaciones informáticas que permitan buscar, almacenar, organizar, manipular, recuperar y presentar información, fomentando el trabajo colaborativo.

7. Asumir de forma crítica y activa el avance y la aparición de nuevas tecnologías, e incorporarlas a su quehacer cotidiano, analizando y valorando críticamente su influencia sobre la sociedad y el medio ambiente.

8. Actuar de forma dialogante, flexible, emprenedora y responsable en el trabajo en equipo, en la búsqueda de soluciones, en la toma de decisiones y en la ejecución de las tareas encomendadas con actitud de respeto, cooperació, tolerancia y solidaritat.

9. Conocer las necesidades personales y colectivas más cercanas, así como las soluciones más adecuadas que ofrece el patrimonio científico, tecnológico, social, etc., del propio entorno.

10. Conocer, valorar y respetar las normas de seguridad e higiene en el trabajo y tomar conciencia de los efectos que tienen sobre la salud personal y colectiva asumiendo, de forma activa y en primera persona, la prevención de riesgos laborales.

11. Conocer y valorar el mundo de la empresa y de la producción.

12. Obtener, analizar y valorar información referida al entorno socio-productivo cercano, especialmente la relacionada con la orientación laboral y profesional.

Primer curso

Contenidos

Bloque 1. Proceso de resolución de problemas tecnológicos

– Documentos técnicos necesarios para elaborar un proyecto que satisfaga las necesidades planteadas.

– Diseño, planificación y construcción de prototipos mediante el uso de materiales, herramientas y técnicas estudiadas.

– Análisis y valoración de las condiciones del entorno de trabajo. Aplicación de las normas de seguridad al aula taller.

– Desarrollo de trabajos prácticos, de experimentación, de demostración, etc.

Bloque 2. Hardware y software

– Instalación, desinstalación y actualización de programas. Realización de tareas básicas de mantenimiento del sistema. Gestión de recursos compartidos en redes locales.

– Utilización práctica, racional, eficiente y responsable de las TIC para la realización de trabajos: empleo de procesador de texto, hoja de cálculo y herramientas gráficas para la elaboración, desarrollo y difusión del proyecto y otros trabajos e informaciones.

Bloque 3. Técnicas de expresión y comunicación

– Sistemas sencillos de representación. Vistas y perspectivas.

– Proporcionalidad entre dibujo y realidad. Escalas.

– Acotación.

– Metrología e instrumentos de medida de precisión: conocimiento y uso del calibre.

Bloque 4. Materiales de uso técnico

– Introducció als plàstics més utilitzats en el món contemporani. Classificació. Propietats característiques. Identificació en objectes d'ús habitual. Aplicacions industrials i en vivendes.

– Materials de construcció: petris i ceràmics. Propietats característiques. Identificació. Aplicacions.

– Treball en l'aula taller amb materials comercials i reciclats.

Bloc 5. Electricitat i electrònica

– Llei d'Ohm. Potència i energia elèctrica.

– Circuit en sèrie i en paral·lel.

– Corrent continu i corrent altern. Estudi comparat.

– Electromagnetisme. Aplicacions: electroimant. Dinamo, motor de corrent continu, relé i alternador.

– Aparells de mesura: el polímetre. Realització de mesures senzilles.

– Muntatge de circuits típics en la llar.

– Introducció a l'electrònica bàsica: la resistència, el condensador, el díode i el transistor. Descripció de components i muntatges bàsics.

– Valoració dels efectes de l'ús de l'energia elèctrica sobre el medi ambient.

Bloc 6. Tecnologies de la comunicació. Internet

– L'ordinador com a mitjà de comunicació intergrupals: comunitats i aules virtuals. Internet: fòrums, blocs, wikis, web 2.0 i xats.

– Actitud crítica i responsable davant de la propietat i la distribució del programari i de la informació: tipus de llicències d'ús i de distribució.

– Introducció a la comunicació amb fils i sense.

– Ús responsable de la telefonia, ràdio i televisió.

Bloc 7. Energia i la seua transformació

– Energia elèctrica: generació, transport i distribució.

– Centrals. Descripció i tipus de centrals hidroelèctriques, tèrmiques i nuclears. Tractaments dels residus.

– Energies renovables: sistemes tècnics per a l'aprofitament de l'energia eòlica, solar, mareomotriu i biomassa. Importància de l'ús d'energies alternatives.

– Energia i medi ambient. Eficiència i estalvi energètic. Impacte mediambiental de la generació, transport, distribució i ús de l'energia.

Bloc 8. Tecnologia i societat

– Tecnologia de l'entorn. Anàlisi d'objectes i sistemes productius típics en la Comunitat Valenciana. Estudi de fàbriques i indústries de la zona.

– Desenvolupament sostenible. Impacte ambiental, gestió dels recursos naturals i tractament dels residus en l'activitat productiva.

– Sectors productius i estudi de les professions.

– Empresa: característiques, diferents formes jurídiques, organigrama funcional, documentació típica.

– Seguretat i higiene en el treball: ergonomia i mesures de protecció.

Criteris d'avaluació

1. Dissenyar i construir un projecte tècnic senzill, analitzant el context, proposant solucions alternatives i desenvolupant-ne la més adequada.

2. Elaborar els documents tècnics necessaris per a redactar un projecte, per mitjà del llenguatge escrit i gràfic apropiat.

3. Realitzar les operacions previstes en el projecte tècnic incorporant criteris d'economia, sostenibilitat i seguretat.

4. Elaborar planificacions prèvies i informes finals i executar treballs pràctics, d'experimentació, demostració, etc., de diverses disciplines.

5. Instal·lar, desinstal·lar i actualitzar programes i realitzar tasques bàsiques de manteniment informàtic. Utilitzar i compartir recursos en xarxes locals.

6. Emprar l'ordinador com a eina per a elaborar, desenvolupar i difondre un projecte tècnic o qualsevol altra classe d'informació, utilitzant processadors de textos, programaris de presentacions i fulls de càlcul que incorporen fórmules i gràfics.

– Introducción a los plásticos más utilizados en el mundo contemporáneo. Clasificación. Propiedades características. Identificación en objetos de uso habitual. Aplicaciones industriales y en viviendas.

– Materiales de construcción: pétreos y cerámicos. Propiedades características. Identificación. Aplicaciones.

– Trabajo en el aula taller con materiales comerciales y reciclados.

Bloque 5. Electricidad y electrónica

– Ley de Ohm. Potencia y energía eléctrica.

– Circuito en serie y paralelo.

– Corriente continua y corriente alterna. Estudio comparado.

– Electromagnetismo. Aplicaciones: electroimán. Dinamo, motor de corriente continua, relé y alternador.

– Aparatos de medida: el polímetro. Realización de medidas sencillas.

– Montaje de circuitos típicos en el hogar.

– Introducción a la electrónica básica: la resistencia, el condensador, el diodo y el transistor. Descripción de componentes y montajes básicos.

– Valoración de los efectos del uso de la energía eléctrica sobre el medio ambiente.

Bloque 6. Tecnologías de la comunicación. Internet

– El ordenador como medio de comunicación intergrupals: comunitats i aules virtuals. Internet: foros, blogs, wikis, web 2.0 y chats.

– Actitud crítica y responsable hacia la propiedad y la distribución del software y de la información: tipos de licencias de uso y distribución.

– Introducción a la comunicación alámbrica e inalámbrica.

– Uso responsable de la telefonia, radio y televisión.

Bloque 7. Energía y su transformación

– Energía eléctrica: generación, transporte y distribución.

– Centrales. Descripción y tipos de centrales hidroeléctricas, térmicas y nucleares. Tratamientos de los residuos.

– Energías renovables: sistemas técnicos para el aprovechamiento de la energía eólica, solar, mareomotriz y biomasa. Importancia del uso de energías alternativas.

– Energía y medio ambiente. Eficiencia y ahorro energético. Impacto medioambiental de la generación, transporte, distribución y uso de la energía.

Bloque 8. Tecnología y sociedad

– Tecnología del entorno. Análisis de objetos y sistemas productivos típicos en la Comunitat Valenciana. Estudio de fábricas e industrias de la zona.

– Desarrollo sostenible. Impacto ambiental, gestión de los recursos naturales y tratamiento de los residuos en la actividad productiva.

– Sectores productivos y estudio de las profesiones.

– Empresa: características, diferentes formas jurídicas, organigrama funcional, documentación típica.

– Seguridad e higiene en el trabajo: ergonomía y medidas de protección.

Criterios de evaluación

1. Diseñar y construir un proyecto técnico sencillo, analizando el contexto, proponiendo soluciones alternativas y desarrollando la más adecuada.

2. Elaborar los documentos técnicos necesarios para redactar un proyecto, mediante el lenguaje escrito y gráfico apropiado.

3. Realizar las operaciones previstas en el proyecto técnico incorporando criterios de economía, sostenibilidad y seguridad.

4. Elaborar planificaciones previas e informes finales y ejecutar trabajos prácticos, de experimentación, demostración, etc., de diversas disciplinas.

5. Instalar, desinstalar y actualizar programas y realizar tareas básicas de mantenimiento informático. Utilizar y compartir recursos en redes locales.

6. Emplear el ordenador como herramienta para elaborar, desarrollar y difundir un proyecto técnico o cualquier otra clase de información, utilizando procesadores de texto, software de presentaciones y hojas de cálculo que incorporen fórmulas y gráficas.

7. Utilitzar vistes, perspectives, escales, acotacions i normalitzacions per a plasmar i transmetre idees tecnològiques i representar objectes i sistemes tècnics.

8. Utilitzar el calibre correctament en el context d'un projecte tècnic.

9. Conèixer les propietats bàsiques dels plàstics com a materials tècnics, la seua classificació, les seues aplicacions més importants i identificar-los en objectes d'ús habitual.

10. Conèixer les propietats bàsiques dels materials de construcció, les seues aplicacions més importants, la seua classificació, i identificar-los en construccions ja acabades.

11. Dissenyar, simular i realitzar muntatges de circuits elèctrics senzills, en corrent continu, emprant piles, interruptors, resistències, peretes, motors, electroimants i relens, com a resposta a un fi predefinit.

12. Descriure les parts i el funcionament de les màquines elèctriques bàsiques.

13. Descriure i utilitzar l'electromagnetisme en aplicacions tecnològiques senzilles.

14. Utilitzar correctament les magnituds elèctriques bàsiques, els seus instruments de mesura i la seua simbologia.

15. Muntar un circuit electrònic senzill emprant, almenys, díodes, transistors i resistències, a partir d'un esquema predefinit.

16. Utilitzar adequadament les TIC en la cerca d'informació per a la resolució dels diferents problemes plantejats.

17. Emprar els fòrums, ferramentes col·laboratives, blocs, wikis, web 2.0 i xat com a mitjà actiu de comunicació intergrup i publicació d'informació.

18. Conèixer i valorar els diferents models de propietat i distribució del programari i de la informació en general.

19. Descriure esquemàticament els sistemes de telefonia, ràdio i televisió, els seus principis bàsics de funcionament i conèixer els aspectes pràctics més importants com a usuari crític i responsable.

20. Conèixer els distints mitjans de producció, transformació i transport de l'energia elèctrica.

21. Descriure esquemàticament el funcionament i tipus de centrals productores d'energia, així com els aspectes més importants del transport i de la distribució.

22. Descriure esquemàticament els sistemes tècnics per a l'aprofitament de les energies renovables.

23. Conèixer i valorar l'impacte mediambiental de la generació, transport, distribució i ús de l'energia, fomentant una major eficiència i estalvi energètic.

24. Valorar el desenvolupament sostenible i potenciar hàbits que el propicien relacionant-lo amb l'activitat tecnològica.

25. Reconèixer l'impacte que produïx sobre el medi natural l'activitat humana i la necessitat de gestionar eficientment els recursos naturals i els residus generats.

26. Conèixer la xarxa productiva de la zona; identificar i analitzar objectes i sistemes productius típics de la Comunitat Valenciana.

27. Extraure conclusions útils per a la futura vida laboral de l'alumnat a partir dels aspectes més rellevants del món empresarial i professional.

28. Conèixer, aplicar i valorar les normes de seguretat bàsiques, les mesures de protecció i l'ergonomia en l'activitat laboral; valorar les condicions de l'entorn de treball.

Segon curs

Continguts

Bloc 1. Aplicació pràctica del procés de resolució de problemes tecnològics

– Documents tècnics necessaris per a elaborar un projecte.

– Disseny, planificació i construcció de prototips per mitjà de l'ús de materials, ferramentes i tècniques estudiades.

– Desenvolupament de treballs pràctics, d'experimentació, de demostració, etc.

Bloc 2. Tecnologies de la informació i la comunicació

7. Utilizar vistas, perspectivas, escalas, acotación y normalización para plasmar y transmitir ideas tecnológicas y representar objetos y sistemas técnicos.

8. Utilizar el calibre correctamente en el contexto de un proyecto técnico.

9. Conocer las propiedades básicas de los plásticos como materiales técnicos, su clasificación, sus aplicaciones más importantes, e identificarlos en objetos de uso habitual.

10. Conocer las propiedades básicas de los materiales de construcción, sus aplicaciones más importantes, su clasificación, e identificarlos en construcciones ya acabadas.

11. Diseñar, simular y realizar montajes de circuitos eléctricos sencillos, en corriente continua, empleando pilas, interruptores, resistencias, bombillas, motores, electroimanes y relés, como respuesta a un fin predeterminado.

12. Describir las partes y el funcionamiento de las máquinas eléctricas básicas.

13. Describir y utilizar el electromagnetismo en aplicaciones tecnológicas sencillas.

14. Utilizar correctamente las magnitudes eléctricas básicas, sus instrumentos de medida y su simbología.

15. Montar un circuito electrónico sencillo empleando, al menos, diodos, transistores y resistencias, a partir de un esquema predeterminado.

16. Utilizar adecuadamente las TIC en la búsqueda de información para la resolución de los diferentes problemas planteados.

17. Emplear los foros, herramientas colaborativas, blogs, wikis, la Web 2.0 y el chat como medio activo de comunicación intergrup i publicación de información.

18. Conocer y valorar los diferentes modelos de propiedad y distribución del software y de la información en general.

19. Describir esquemáticamente los sistemas de telefonía, radio y televisión, sus principios básicos de funcionamiento y conocer los aspectos pràctics més importants a nivel de usuari crític i responsable.

20. Conocer los distintos medios de producción, transformación y transporte de la energía eléctrica.

21. Describir esquemáticamente el funcionamiento y tipos de centrales productoras de energía, así como los aspectos más importantes del transporte y distribución.

22. Describir esquemáticamente los sistemas técnicos para el aprovechamiento de las energías renovables.

23. Conocer y valorar el impacto medioambiental de la generación, transporte, distribución y uso de la energía, fomentando una mayor eficiencia y ahorro energético.

24. Valorar el desarrollo sostenible y potenciar hábitos que lo propicien, relacionándolo con la actividad tecnológica.

25. Reconocer el impacto que produce sobre el medio natural la actividad humana y la necesidad de gestionar eficientemente los recursos naturales y los residuos generados.

26. Conocer el entramado productivo de la zona; identificar y analizar objetos y sistemas productivos típicos de la Comunitat Valenciana.

27. Extraer conclusiones útiles para la futura vida laboral del alumnado a partir de los aspectos más relevantes del mundo empresarial y profesional.

28. Conocer, aplicar y valorar las normas de seguridad básicas, las medidas de protección y la ergonomía en la actividad laboral; valorar las condiciones del entorno de trabajo.

Segundo curso

Contenidos

Bloque 1. Aplicación pràctica del proceso de resolució de problemas tecnològics

– Documentos técnicos necesarios para elaborar un proyecto.

– Diseño, planificación y construcción de prototipos mediante el uso de materiales, herramientas y técnicas estudiadas.

– Desarrollo de trabajos pràctics, de experimentació, de demostració, etc.

Bloque 2. Tecnologías de la información y la comunicación

– Disseny assistit per ordinador: dibuix en dos dimensions. Realització de dibuixos senzills.

– Utilització pràctica, racional, eficient i responsable de les tecnologies de la informació i la comunicació d'ús quotidià: cerca, filtratge, organització, tractament, elaboració i presentació d'informació.

– Aplicació de les TIC per a l'orientació laboral i la cerca d'ocupació.

Bloc 3. Tecnologia i societat

– Aspectes generals sobre ciència, tecnologia i societat.

– Tecnologia de l'entorn (zona d'influència del centre educatiu): anàlisi de l'estructura econòmica, mercat laboral, professions més freqüents; empreses tipus; estudi d'empreses concretes. Possibilitats futures d'ocupació i autoocupació.

– Anàlisi i valoració de les condicions de l'entorn de treball. Aplicació de les normes de seguretat en l'aula taller; prevenció de riscos laborals.

criteris d'avaluació

1. Realitzar un projecte tècnic, analitzant el context, proposant solucions alternatives i desenrotllant-ne la més adequada.

2. Elaborar els documents necessaris per a redactar un projecte tècnic, per mitjà del llenguatge escrit i gràfic apropiat.

3. Realitzar les operacions previstes en el projecte tècnic incorporant criteris d'economia, sostenibilitat i seguretat.

4. Elaborar planificacions prèvies i informes finals i executar treballs pràctics, d'experimentació, demostració, etc., de diverses disciplines.

5. Emprar ferramentes de disseny assistit per ordinador per a elaborar vistes en dos dimensions d'objectes senzills.

6. Fer un ús adequat i racional de les tecnologies de la informació i la comunicació.

7. Localitzar informació tècnica, laboral i professional en Internet, i utilitzar-la adequadament.

8. Conèixer les fites fonamentals del desenvolupament tecnològic i analitzar l'evolució d'alguns objectes tècnics rellevants de l'entorn.

9. Descriure, comprendre i valorar les oportunitats professionals i laborals que ofereix l'entorn tecnològic i productiu de l'àrea d'influència del centre educatiu.

10. Conèixer, aplicar i valorar les normes de seguretat i prevenció de riscos laborals, les mesures de protecció i l'ergonomia en l'activitat laboral i en l'aula taller; valorar les condicions de l'entorn de treball.

– Diseño asistido por ordenador: dibujo en dos dimensiones. Realización de dibujos sencillos.

– Utilización práctica, racional, eficiente y responsable de las tecnologías de la información y la comunicación de uso cotidiano: búsqueda, filtrado, organización, tratamiento, elaboración y presentación de información.

– Aplicación de las TIC para la orientación laboral y la búsqueda de empleo.

Bloque 3. Tecnología y sociedad

– Aspectos generales sobre ciencia, tecnología y sociedad.

– Tecnología del entorno (zona de influencia del centro educativo): análisis de la estructura económica, mercado laboral, profesiones más frecuentes; empresas tipo; estudio de empresas concretas. Posibilidades futuras de empleo y autoempleo.

– Análisis y valoración de las condiciones del entorno de trabajo. Aplicación de las normas de seguridad al aula-taller; prevención de riesgos laborales.

Criterios de evaluación

1. Realizar un proyecto técnico, analizando el contexto, proponiendo soluciones alternativas y desarrollando la más adecuada.

2. Elaborar los documentos necesarios para redactar un proyecto técnico, mediante el lenguaje escrito y gráfico apropiado.

3. Realizar las operaciones previstas en el proyecto técnico incorporando criterios de economía, sostenibilidad y seguridad.

4. Elaborar planificaciones previas e informes finales y ejecutar trabajos prácticos, de experimentación, demostración, etc., de diversas disciplinas.

5. Emplear herramientas de diseño asistido por ordenador para elaborar vistas en dos dimensiones de objetos sencillos.

6. Hacer un uso adecuado y racional de las tecnologías de la información y la comunicación.

7. Localizar información técnica, laboral y profesional en Internet, y utilizarla adecuadamente.

8. Conocer los hitos fundamentales del desarrollo tecnológico y analizar la evolución de algunos objetos técnicos relevantes del entorno.

9. Describir, comprender y valorar las oportunidades profesionales y laborales que ofrece el entorno tecnológico y productivo del área de influencia del centro educativo.

10. Conocer, aplicar y valorar las normas de seguridad y prevención de riesgos laborales, las medidas de protección y la ergonomía en la actividad laboral y en el aula-taller; valorar las condiciones del entorno de trabajo.

ANNEX II

SOL·LICITUD D'AUTORITZACIÓ DE PROGRAMA DE DIVERSIFICACIÓ CURRICULAR

CURS _____

1. Dades d'identificació del centre

**INSTITUT D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA
CENTRE PRIVAT CONCERTAT**

<i>Codi</i>	
Denominació	
Domicili	
Localitat	
Província	
Telèfon	
Fax	
Correu Electrònic	

2. Línies generals del disseny del programa per al centre amb referència a:

- a) Justificació de l'aplicació d'esta mesura extraordinària en el centre, després d'analitzar les mesures d'atenció a la diversitat adoptades
- b) Aplicació en el centre dels criteris i procediments d'accés a este programa.
- c) Currículum dels àmbits.
- d) Criteris per a distribuir a l'alumnat de diversificació curricular en els grups ordinaris.
- e) Criteris per a l'organització dels espais, dels horaris i dels recursos.
- f) Criteris i procediments previstos per al seguiment, l'avaluació i la revisió, si és el cas, del programa.

3. Previsió del nombre d'alumnat susceptible de cursar el programa de diversificació curricular, en funció de l'estructura del centre.

SEGON CURS		
Nombre total d'ALUMNAT DURANT EL CURS ACTUAL ____	Nombre de GRUPS DURANT EL CURS ACTUAL ____	Indiqueu de forma aproximada les previsions següents: Nombre d'alumnat que no aconseguirà els objectius previstos per a 2n d'ESO ____ D'entre ells, indiqueu els que es proposaran per a incorporar-se al programa de diversificació curricular: ____
TERCER CURS		
Nombre total d'ALUMNAT DURANT EL CURS ACTUAL ____	Nombre de GRUPS DURANT EL CURS ACTUAL ____	Indiqueu de forma aproximada les previsions següents: Nombre d'alumnat que no aconseguirà els objectius previstos per a 3r d'ESO ____ D'entre ells, indiqueu els que es proposaran per a incorporar-se al programa de diversificació curricular: ____
QUART CURS		
Nombre total d'ALUMNAT DURANT EL CURS ACTUAL ____	Nombre De GRUPS DURANT EL CURS ACTUAL ____	Indiqueu de forma aproximada les previsions següents: Nombre d'alumnat que no obtindrà el títol de Graduat en ESO ____ D'entre ells, indiqueu els que es proposaran per a incorporar-se al programa de diversificació curricular. ____

1r CURS DEL PDC: ALUMNAT PREVIST						
Cognoms i nom	Any naixement	Curs actual	Ha repetit en		Proposat pel professorat del grup (SI/NO)	Avaluació psicopedagògica (SI/NO/EN TRÀMIT)
			1r	2n		
1.-						
2.-						
3.-						
4.-						
5.-						
6.-						
7.-						
8.-						
9.-						
10.-						
11.-						
12.-						
13.-						
14.-						
15.-						
16.-						
17.-						
18.-						
19.-						
20.-						

2n CURS DEL PDC: ALUMNAT PREVIST							
Cognoms i nom	Any naixement	Curs actual	Ha repetit en			Proposat pel professorat del grup (S/NO)	Avaluació psicopedagògica (S/NO/EN TRAMIT)
			1r	2n	3r		
1.-							
2.-							
3.-							
4.-							
5.-							
6.-							
7.-							
8.-							
9.-							
10.-							
11.-							
12.-							
13.-							
14.-							
15.-							
16.-							
17.-							
18.-							
19.-							
20.-							

4. Previsió de professorat

4. 1. Per als instituts d'educació secundària, professorat definitiu del centre que impartirà els àmbits:

1r CURS DEL PDC: RELACIÓ NOMINAL DE PROFESSORAT			
Cognoms i nom	Destí definitiu en el centre des del curs	Especialitat	Àmbit que impartix
2n CURS DEL PDC: RELACIÓ NOMINAL DE PROFESSORAT			
Cognoms i nom	Destí definitiu en el centre des del curs	Especialitat	Àmbit que impartix

4. 2. Per als centres concertats professorat previst per a impartir els àmbits:

1r CURS DEL PDC: RELACIÓ NOMINAL DE PROFESSORAT			
Cognoms i nom	Antiguitat al centre	Especialitat	Àmbit que impartix
2n CURS DEL PDC: RELACIÓ NOMINAL DE PROFESSORAT			
Cognoms i nom	Antiguitat al centre	Especialitat	Àmbit que impartix

5. Disponibilitat d'aules per a impartir les àrees específiques del programa.

Disponibilitat d'AULA específica, per a ús exclusiu del programa	Sí	No

6. PREVISIÓ DE GRUPS PER AL PROXIM CURS ACADÈMIC (no es comptabilitzaran els grups de diversificació curricular i d'adaptació curricular en grup)

• <i>Núm. de grups de 1r d'ESO</i>	
Núm. de grups de 2n d'ESO	
Núm. de grups de 3r d'ESO	
Núm. de grups de 4t d'ESO	

7. Sol·licita

PRIMER CURS DEL PROGRAMA		SEGON CURS DEL PROGRAMA		
Previsió núm. alumnat	1 grup	Previsió núm. alumnat	1 grup	2 grups

DATA

FIRMA (EL DIRECTOR/LA DIRECTORA DEL CENTRE)

DIRECCIÓ TERRITORIAL D' EDUCACIÓ _____

ANNEX III

SOL·LICITUD DE CONTINUÏTAT DE PROGRAMA DE DIVERSIFICACIÓ CURRICULAR CURS 2008-2009

1. Dades d'identificació del centre

**INSTITUT D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA
CENTRE PRIVAT CONCERTAT**

Codi	
Denominació	
Domicili	
Localitat	
Província	
Telèfon	
Fax	
Correu Electrònic	

2. Previsió del nombre d'alumnat susceptible de cursar el programa de diversificació curricular, en funció de l'estructura del centre.

SEGON CURS		
Nombre total d'ALUMNAT DURANT EL CURS ACTUAL ____	Nombre de GRUPS DURANT EL CURS ACTUAL ____	Indiqueu de forma aproximada les previsions següents: Nombre d'alumnat que no aconseguirà els objectius previstos per a 2n d'ESO ____ D'entre ells, indiqueu els que es proposaran per a incorporar-se al programa de diversificació curricular: ____
TERCER CURS		
Nombre total d'ALUMNAT DURANT EL CURS ACTUAL ____	Nombre de GRUPS DURANT EL CURS ACTUAL ____	Indiqueu de forma aproximada les previsions següents: Nombre d'alumnat que no aconseguirà els objectius previstos per a 3r d'ESO ____ D'entre ells, indiqueu els que es proposaran per a incorporar-se al programa de diversificació curricular: ____
QUART CURS		
Nombre total d'ALUMNAT DURANT EL CURS ACTUAL ____	Nombre De GRUPS DURANT EL CURS ACTUAL ____	Indiqueu de forma aproximada les previsions següents: Nombre d'alumnat que no obtindrà el títol de Graduat en ESO ____ D'entre ells, indiqueu els que es proposaran per a incorporar-se al programa de diversificació curricular: ____

1r CURS DEL PDC: ALUMNAT PREVIST						
Cognoms i nom	Any naixement	Curs actual	Ha repetit en		Proposat pel professorat del grup (SI/NO)	Avaluació psicopedagògica (SI/NO/EN TRÀMIT)
			1r	2n		
1.-						
2.-						
3.-						
4.-						
5.-						
6.-						
7.-						
8.-						
9.-						
10.-						
11.-						
12.-						
13.-						
14.-						
15.-						
16.-						
17.-						
18.-						
19.-						
20.-						

2n CURS DEL PDC: ALUMNAT PREVIST							
Cognoms i nom	Any naixement	Curs actual	Ha repetit en			Proposat pel professorat del grup (S/NO)	Avaluació psicopedagògica (S/NO/EN TRAMIT)
			1r	2n	3r		
1.-							
2.-							
3.-							
4.-							
5.-							
6.-							
7.-							
8.-							
9.-							
10.-							
11.-							
12.-							
13.-							
14.-							
15.-							
16.-							
17.-							
18.-							
19.-							
20.-							

3. Previsió de professorat

3. 1. Per als instituts d'educació secundària, professorat definitiu del centre que impartirà els àmbits:

1r CURS DEL PDC: RELACIÓ NOMINAL DE PROFESSORAT			
Cognoms i nom	Destí definitiu en el centre des del curs	Especialitat	Àmbit que impartix
2n CURS DEL PDC: RELACIÓ NOMINAL DE PROFESSORAT			
Cognoms i nom	Destí definitiu en el centre des del curs	Especialitat	Àmbit que impartix

3. 2. Per als centres concertats professorat previst per a impartir els àmbits:

1r CURS DEL PDC: RELACIÓ NOMINAL DE PROFESSORAT			
Cognoms i nom	Antiguitat al centre	Especialitat	Àmbit que impartix
2n CURS DEL PDC: RELACIÓ NOMINAL DE PROFESSORAT			
Cognoms i nom	Antiguitat al centre	Especialitat	Àmbit que impartix

4. Disponibilitat d'aules per a impartir les àrees específiques del programa.

Disponibilitat d'AULA específica, per a ús exclusiu del programa	Sí	No

5. PREVISIÓ DE GRUPS PER AL PROXIM CURS ACADÈMIC (no es comptabilitzaran els grups de diversificació curricular i d'adaptació curricular en grup)

<i>• Núm. de grups de 1r d'ESO</i>	
Núm. de grups de 2n d'ESO	
Núm. de grups de 3r d'ESO	
Núm. de grups de 4t d'ESO	

6. Sol·licita

PRIMER CURS DEL PROGRAMA		SEGON CURS DEL PROGRAMA		
Previsió núm. alumnat	1 grup	Previsió núm. alumnat	1 grup	2 grups

DATA

FIRMA (EL DIRECTOR/LA DIRECTORA DEL CENTRE)

DIRECCIÓ TERRITORIAL D' EDUCACIÓ _____

ANEXO II

SOLICITUD DE AUTORIZACIÓN DE PROGRAMA DE DIVERSIFICACIÓN CURRICULAR
CURSO _____

1. Datos de identificación del centro

INSTITUTO DE EDUCACIÓN SECUNDARIA
 CENTRO PRIVADO CONCERTADO

Código	
Denominación	
Dirección	
Localidad	
Provincia	
Teléfono	
Fax	
Correo Electrónico	

2. Líneas generales del diseño del programa para el centro con referencia a:

- a) Justificación de la aplicación de esta medida extraordinaria en el centro, después de analizar las medidas de atención a la diversidad adoptadas
- b) Aplicación en el centro de los criterios y procedimientos de acceso a este programa.
- c) Currículo de los ámbitos.
- d) Criterios para distribuir al alumnado de diversificación curricular en los grupos ordinarios.
- e) Criterios para la organización de los espacios, de los horarios y de los recursos.
- f) Criterios y procedimientos previstos para el seguimiento, la evaluación y la revisión, en su caso, del programa.

3. Previsión del número de alumnado susceptible de cursar el programa de diversificación curricular, en función de la estructura del centro.

SEGUNDO CURSO		
Número total de ALUMNADO DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Número de GRUPOS DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Indique de forma aproximada las previsiones siguientes: Número de alumnado que no alcanzará los objetivos previstos para 2º de ESO ____ De entre ellos, indique los que se propondrán para incorporarse a programas de diversificación curricular: ____
TERCER CURSO		
Número total de ALUMNADO DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Número de GRUPOS DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Indique de forma aproximada las previsiones siguientes: Número de alumnado que no alcanzará los objetivos previstos para 3º de ESO ____ De entre ellos, indique los que se propondrán para incorporarse a programas de diversificación curricular: ____
CUARTO CURSO		
Número total de ALUMNADO DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Número de GRUPOS DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Indique de forma aproximada las previsiones siguientes: Número de alumnado que no obtendrá el título de Graduado en ESO ____ De entre ellos, indique los que se propondrán para incorporarse a programas de diversificación curricular: ____

1er CURSO DEL PDC: ALUMNADO PREVISTO						
Apellidos y nombre	Año nacimiento	Curso actual	Ha repetido en		Propuesto por el profesorado del grupo (SI/NO)	Evaluación psicopedagógica (SI/NO/EN TRÀMIT)
			1 ^o	2 ^o		
1.-						
2.-						
3.-						
4.-						
5.-						
6.-						
7.-						
8.-						
9.-						
10.-						
11.-						
12.-						
13.-						
14.-						
15.-						
16.-						
17.-						
18.-						
19.-						
20.-						

2º CURSO DEL PDC: ALUMNADO PREVISTO							
Apellidos y nombre	Año nacimiento	Curso actual	Ha repetido en			Propuesto por el profesorado del grupo (S/NO)	Evaluación psicopedagógica (S/NO/EN TRÁMIT)
			1º	2º	3º		
1.-							
2.-							
3.-							
4.-							
5.-							
6.-							
7.-							
8.-							
9.-							
10.-							
11.-							
12.-							
13.-							
14.-							
15.-							
16.-							
17.-							
18.-							
19.-							
20.-							

4. Previsión de profesorado

4. 1. Para los institutos de educación secundaria, profesorado definitivo del centro que impartirá los ámbitos:

1 ^{er} CURSO DEL PDC: RELACIÓN NOMINAL DE PROFESORADO			
Nombre y apellidos	Destino definitivo en el centro desde el curso	Especialidad	Ámbito que imparte
2 ^o CURSO DEL PDC: RELACIÓN NOMINAL DE PROFESORADO			
Nombre y apellidos	Destino definitivo en el centro desde el curso	Especialidad	Ámbito que imparte

4. 2. Para los centros concertados profesorado previsto para impartir los ámbitos:

1 ^{er} CURSO DEL PDC: RELACIÓN NOMINAL DE PROFESORADO			
Nombre y apellidos	Antigüedad en el centro	Especialidad	Ámbito que imparte
2 ^o CURSO DEL PDC: RELACIÓN NOMINAL DE PROFESORADO			
Nombre y apellidos	Antigüedad en el centro	Especialidad	Ámbito que imparte

5. Disponibilidad de aulas para impartir los ámbitos específicos del programa.

Disponibilidad de AULA específica, para uso exclusivo del programa	Sí	No

6. PREVISIÓN DE GRUPOS PARA EL PRÓXIMO CURSO ACADÉMICO (no se contabilizarán los de diversificación curricular y de adaptación curricular en grupo)

<i>Núm. de grupos de 1° de ESO</i>	
Núm. de grupos de 2° de ESO	
Núm. de grupos de 3° de ESO	
Núm. de grupos de 4° de ESO	

7. Solicita

PRIMER CURSO DEL PROGRAMA		SEGUNDO CURSO DEL PROGRAMA		
Previsión núm. alumnado	1 grupo	Previsión núm. alumnado	1 grupo	2 grupos

FECHA

FIRMA (EL DIRECTOR/LA DIRECTORA DEL CENTRO)

DIRECCIÓN TERRITORIAL DE EDUCACIÓN DE _____

ANEXO III

SOLICITUD DE CONTINUIDAD DE PROGRAMA DE DIVERSIFICACIÓN CURRICULAR
CURSO 2008-2009

1. Datos de identificación del centro

INSTITUTO DE EDUCACIÓN SECUNDARIA
 CENTRO PRIVADO CONCERTADO

Código	
Denominación	
Dirección	
Localidad	
Provincia	
Teléfono	
Fax	
Correo Electrónico	

2. Previsión del número de alumnado susceptible de cursar el programa de diversificación curricular, en función de la estructura del centro.

SEGUNDO CURSO		
Número total de ALUMNADO DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Número de GRUPOS DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Indique de forma aproximada las previsiones siguientes: Número de alumnado que no alcanzará los objetivos previstos para 2º de ESO ____ De entre ellos, indique los que se propondrán para incorporarse a programas de diversificación curricular: ____
TERCER CURSO		
Número total de ALUMNADO DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Número de GRUPOS DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Indique de forma aproximada las previsiones siguientes: Número de alumnado que no alcanzará los objetivos previstos para 3º de ESO ____ De entre ellos, indique los que se propondrán para incorporarse a programas de diversificación curricular: ____
CUARTO CURSO		
Número total de ALUMNADO DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Número de GRUPOS DURANTE EL CURSO ACTUAL ____	Indique de forma aproximada las previsiones siguientes: Número de alumnado que no obtendrá el título de Graduado en ESO ____ De entre ellos, indique los que se propondrán para incorporarse a programas de diversificación curricular: ____

1er CURSO DEL PDC: ALUMNADO PREVISTO						
Apellidos y nombre	Año nacimiento	Curso actual	Ha repetido en		Propuesto por el profesorado del grupo (SI/NO)	Evaluación psicopedagógica (SI/NO/EN TRÀMIT)
			1º	2º		
1.-						
2.-						
3.-						
4.-						
5.-						
6.-						
7.-						
8.-						
9.-						
10.-						
11.-						
12.-						
13.-						
14.-						
15.-						
16.-						
17.-						
18.-						
19.-						
20.-						

2º CURSO DEL PDC: ALUMNADO PREVISTO							
Apellidos y nombre	Año nacimiento	Curso actual	Ha repetido en			Propuesto por el profesorado del grupo (S/NO)	Evaluación psicopedagógica (S/NO/EN TRÁMIT)
			1º	2º	3º		
1.-							
2.-							
3.-							
4.-							
5.-							
6.-							
7.-							
8.-							
9.-							
10.-							
11.-							
12.-							
13.-							
14.-							
15.-							
16.-							
17.-							
18.-							
19.-							
20.-							

3. Previsión de profesorado

3. 1. Para los institutos de educación secundaria, profesorado definitivo del centro que impartirá los ámbitos:

1er CURSO DEL PDC: RELACIÓN NOMINAL DE PROFESORADO			
Nombre y apellidos	Destino definitivo en el centro desde el curso	Especialidad	Ámbito que imparte
2° CURSO DEL PDC: RELACIÓN NOMINAL DE PROFESORADO			
Nombre y apellidos	Destino definitivo en el centro desde el curso	Especialidad	Ámbito que imparte

3. 2. Para los centros concertados profesorado previsto para impartir los ámbitos:

1er CURSO DEL PDC: RELACIÓN NOMINAL DE PROFESORADO			
Nombre y apellidos	Antigüedad en el centro	Especialidad	Ámbito que imparte
2° CURSO DEL PDC: RELACIÓN NOMINAL DE PROFESORADO			
Nombre y apellidos	Antigüedad en el centro	Especialidad	Ámbito que imparte

4. Disponibilidad de aulas para impartir los ámbitos específicos del programa.

Disponibilidad de AULA específica, para uso exclusivo del programa	Sí	No

5. PREVISIÓN DE GRUPOS PARA EL PRÓXIMO CURSO ACADÉMICO (no se contabilizarán los de diversificación curricular y de adaptación curricular en grupo)

<i>Núm. de grupos de 1° de ESO</i>	
Núm. de grupos de 2° de ESO	
Núm. de grupos de 3° de ESO	
Núm. de grupos de 4° de ESO	

6. Solicita

PRIMER CURSO DEL PROGRAMA		SEGUNDO CURSO DEL PROGRAMA		
Previsión núm. alumnado	1 grupo	Previsión núm. alumnado	1 grupo	2 grupos

FECHA

FIRMA (EL DIRECTOR/LA DIRECTORA DEL CENTRO)

DIRECCIÓN TERRITORIAL DE EDUCACIÓN DE _____